

**TÜRKİYE’DE YÜKSEKÖĞRETİM GÖREN AZERBAYCAN UYRUKLU
ÖĞRENCİLERİN KARŞILAŞTIKLARI SOSYO-KÜLTÜREL UYUMA
İLİŞKİN SORUNLARININ İNCELENMESİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ**

Venera SHIKHKAMALOVA

Eskişehir 2021

**TÜRKİYE’DE YÜKSEKÖĞRETİM GÖREN AZERBAYCAN UYRUKLU
ÖĞRENCİLERİN KARŞILAŞTIKLARI SOSYO-KÜLTÜREL UYUMA
İLİŞKİN SORUNLARININ İNCELENMESİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ**

Venera SHİHKAMALOVA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Danışmanı: Prof. Dr. Esmahan AĞAOĞLU**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temmuz 2021**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

TÜRKİYE’DE YÜKSEKÖĞRETİM GÖREN AZERBAYCAN UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN KARŞILAŞTIKLARI SOSYO-KÜLTÜREL UYUMA İLİŞKİN SORUNLARIN İNCELENMESİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ

Venera SHİKHKAMALOVA

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temmuz 2021

Danışman: Prof. Dr. Esmahan AĞAOĞLU

Araştırmanın amacı, Eskişehir’de yükseköğretim gören Azerbaycan uyruklu öğrencilerin yaşadıkları sosyo-kültürel uyuma ilişkin sorunlarının incelenmesidir. Araştırma, nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, 2020–2021 eğitim-öğretim yılında Türkiye’nin Eskişehir ilindeki Anadolu Üniversitesi, Eskişehir Teknik Üniversitesi ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi’nde yükseköğretim gören 14 kadın ve 6 erkek olmak üzere toplam 20 Azerbaycanlı öğrenciden oluşmaktadır. Verilerin toplanması amacıyla çalışmaya gönüllü olarak katılım sağlayan öğrencilerle yarı-yapılandırılmış görüşmeler hazırlanarak araştırmacı tarafından hazırlanan 10 açık uçlu soru sorulmuştur. Elde olunan bulgular içerik analizi incelenerek kodlandırılmıştır, kategori ve alt kategoriler oluşturulmuştur.

Azerbaycanlı öğrencilerin Türkiye’de aşlamayacak kadar büyük sosyo-kültürel uyum sorunlarla karşılaşmalar da öğrenciler aşırı sigara içilmesi ve aynı zamanda kadınlar tarafından da sigara içilmesi, jargon kelimelerin fazla kullanılması, yiyecek ve içecek farkları, yemek medeniyetleri, misafir ağırlama farkı ve bazı olumsuz önyargı ve tutumları gibi farklı özelliklerini belirtmişler.

Araştırmanın sonuçlarına göre bazı sosyo-kültürel uyum sorunlara ve iş imkanlarından kısıtlılığın dolaylı yaşadıkları maddi sıkıntıya rağmen genel olarak öğrenciler Türkiye’de ve özellikle Eskişehir’de eğitim görmelerinden memnun olduklarını belirtmişler. Öğrencilerin uyum sorunların çözülmesi ve ev özleminin üstesinden gelmesi için arkadaşlık çevrelerini geliştirmelerini ve Eskişehir’de bulunan Eskişehir Azerbaycanlılar Derneği gibi uluslararası derneklere üye olmaları, düzenlenen etkinliklere katılmaları önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kültür, Uluslararası Öğrenciler, Uyum Sorunları.

ABSTRACT

AN INVESTIGATION OF THE PROBLEMS RELATED TO SOCIO-CULTURAL ADAPTATION ENCOUNTERED BY AZERBAIJANI STUDENTS IN HIGHER EDUCATION IN TURKEY: ESKISEHIR EXAMPLE

Venera SHIKHKAMALOVA

Department of Educational Administration

Anadolu University Graduate School Of Educational Sciences, July 2021

Advisor: Prof. Dr. Esmahan AGAOGLU

The aim of the research is to examine the problems related to socio-cultural adaptation experienced by students of Azerbaijan nationality who are studying in Eskişehir. The research was conducted using qualitative research method. The study group of the research consists of a total of 20 Azerbaijani students, 14 females and 6 males, who are studying at Anadolu University, Eskişehir Technical University and Eskişehir Osmangazi University in Eskişehir in the academic year of 2020-2021. In order to collect the data, semi-structured interviews were prepared with the students who voluntarily participated in the study, and 10 open-ended questions prepared by the researcher were asked. The findings were coded by examining the content analysis, and categories and sub-categories were created.

Although Azerbaijani students do not face with problems of socio-cultural adaptation that cannot be overcome in Turkey, the students are exposed to excessive smoking and smoking by women, excessive use of jargon words, food and beverage differences, food civilizations, hospitality difference and some negative prejudices and attitudes. They stated different features such as.

According to the results of the study, despite some socio-cultural adaptation problems and financial difficulties due to the limitation of job opportunities, students in general stated that they were satisfied with their education in Turkey and especially in Eskişehir. It was suggested that the students expand their friendship circles in order to solve adaptation problems and overcome their homesickness, become members of international associations such as Eskişehir Azerbaijanis Association in Eskişehir, and participate in organized events.

Keywords: Adaptation problems, Culture, International Students.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her bir aşamasında görüşleriyle beni destekleyen, samimiyetini her zaman hissettiren, beni doğru yönde yönlendiren ve birlikte çalışma şansını kazandığım için çok mutlu olduğum değerli danışmanım Prof. Dr. Esmahan AĞAOĞLU'ya tüm emeği ve yardımları için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Yüksek lisans yolculuğum boyunca bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, desteğini ve yardımlarını esirgemeyen, hep bana güvenen ve motive eden, sorularıma her zaman sabırla cevap veren Arş. Gör. Dr. Beyza HİMMETOĞLU'ya sonsuz teşekkürler. Her ihtiyaç duyduğumda yardımlarını esirgemeyen, her sorunu benimle beraber çözmeye çalışan, yol gösteren ve destekleyen Arş. Gör. Dr. Damla AYDUĞ'a emekleri için teşekkür ediyorum. Yüksek lisansın ders aşamasında alana ilişkin bilgi ve tecrübeleri edinmemi sağlayan, akademik yeterliklerimin gelişmesine katkı sağlayan tüm değerli bölüm hocalarıma ve jüri üyelerine derin teşekkür ederim.

Tüm stresli anlarda benim yanımda olan, sorunlarımı paylaşan, yıprandığım zamanlar bana destek olan ve güç veren çok değerli ev arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ediyorum. Hayatımın son 3 yıl boyunca ihtiyaç duyduğum her konuda desteği benden esirgemeyen, sorunlarımın çözümü için benden çok çabalayan ve birçok başarımın bizzat sebebi olan değerli arkadaşım Sakhavat DADASHOV'a ayrıca teşekkür ediyorum. Türkiye'ye ilk geldiğimden hep yanımda olan, benimle aynı yolu geçen, gerekirse bana arkadaşlık, gerekirse ablalık, gerekirse de hocalık yapan değerli sınıf arkadaşlarım Kismet NUR ve Nigar MAMAMADOVA'ya teşekkürlerimi iletiyorum.

Ayrıca eğitim hayatım boyunca desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen, bana olan güvenlerini hiç kaybetmeyen, verdiğim tüm kararlara saygı duyan ve arkamda duran aileme teşekkür ederim. Eskişehir'de bulunduğumuz sürece hep arkamızda duran, hem manevi hem maddi yardımlarıyla hep bize destek çıkan, burada bizim için bir aile yaratarak kendimizi yabancı ve yalnız hissetmememizi sağlayan Eskişehir Azerbaycanlılar Derneğinin başkanı Cavid AYDIN'a sonsuz teşekkürler.

Venera SHİHKAMALOVA

Temmuz, 2021

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Teknik Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığımı ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....
Venera SHİKHKAMALOVA

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Sorun	2
1.1.1. Türkiye’de uluslararası öğrenci hareketliliği	4
1.1.2. Türkiye’de uluslararası destek programları.....	6
1.2. Araştırmanın Amacı	10
1.3. Araştırmanın Önemi	10
1.4. Sınırlılıklar	11
1.5. Araştırmada Kullanılan Tanımlar	12

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMA KONUSU OLARAK UYUM KAVRAMI	13
2.1. Uyum Mekanizmaları	15
2.2. Bireysel Uyum Yollarının Türleri.....	17
2.3. Kültür Kavramı.....	20

2.3.1. Kültürün işlevleri.....	23
2.4. Kültürel Uyum Kavramı	28
2.5. Yabancı Kültüre Uyum İle İlgili Kavramlar (Kültürel Süreçler)	32
2.5.1. Kültürleme kavramı (İnkültürasyon).....	33
2.5.2. Kültürleşme (Akültürasyon).....	40
2.5.3. Kültürel yayılma (Difüzyon) kavramı ve türleri	43
2.5.4. Kültürel şok.....	46
2.6. Sosyo-kültürel Uyum Kavramı	57
2.6.1. Sosyo-kültürel uyumun ilkeleri ve modeli.....	61
2.6.2. Sosyo-kültürel uyuma etkileyen faktörler.....	65
2.7. Uluslararası Öğrenci	68
2.7.1. Uluslararası öğrencilerinin sosyo-kültürel uyum süreçleri.....	69
2.7.2. Uluslararası öğrencilerin sosyo-kültürel uyumu etkileyen faktörler	72
2.7.3. Uluslararası öğrencilerinin sosyo-kültürel uyum sürecinin öğrencilerinin akademik başarıya etkisi	74
2.7.4. Türkiye’de yükseköğrenim gören uluslararası öğrencilerinin sosyo-kültürel sorunları.....	77
2.7.5. Türkiye’de yükseköğrenim gören Azerbaycan uyruklu öğrencilerin karşılaştıkları sosyo-kültürel sorunlar	79
2.7.6. Uluslararası öğrencilerin yaşadıkları uyum süreçlerine ilişkin yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	93
3.1. Araştırma Modeli	93
3.1.1. Çalışma grubu.....	93
3.1.2. Araştırmanın veri toplama araçları.....	95
3.1.3. Verilerin analizi.....	97

3.1.4. Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği.....	97
--	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR.....	99
4.1. Eğitim İçin Türkiye’yi / Eskişehir’i Seçme Nedenlerine İlişkin Bulgular	99
4.2. Yurt Dışında Eğitim Görmenin Olumlu Yanlarına İlişkin Bulgular	102
4.3. Yurt Dışında Eğitim Görmenin Olumsuz Yanlarına İlişkin Bulgular	105
4.4. Eskişehir’de Eğitim Görmeye İlişkin Düşüncelerine İlişkin Bulgular	108
4.5. Türkçeye Hakim Olma Sorununa İlişkin Bulgular	111
4.5.1. Türk vatandaşlarla arkadaşlık ilişkilerine ilişkin bulgular.....	113
4.6. Eskişehir’in Sosyal Olanaklarına İlişkin Bulgular	116
4.7. Eskişehir’de Karşılaşılan Sorunlarla İlişkin Bulgular	118
4.8. Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına İlişkin Bulgular.....	120
4.9. Öğrencilerin Akademik Başarılarına İlişkin Bulgular	122
4.10.Sosyo-Kültürel Farklılıklar ve Uyum Sorunları.....	124

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	130
5.1. Sonuç ve Tartışma	130
5.1.1. Eğitim için Türkiye’yi /Eskişehir’i seçme nedenlerine ilişkin sonuçlar ve tartışma.....	130
5.1.2. Yurt dışında eğitim görmenin olumlu yanlarına ilişkin sonuçlar ve tartışma.....	131
5.1.3. Yurt dışında eğitim görmenin olumsuz yanlarına ilişkin sonuçlar ve tartışma.....	131
5.1.4. Eskişehir’de eğitim görmeye ilişkin düşüncelere ilişkin sonuçlar ve tartışma.....	132
5.1.5. Türkçeye hakim olma sorunu ve Türk vatandaşlarla arkadaşlık ilişkilerine ilişkin sonuçlar ve tartışma.....	132

5.1.6. Eskişehir'in sosyal olanakları ilişkin sonuçlar ve tartışma	133
5.1.7. Eskişehir'de karşılaşılan sorunlar ilişkin sonuçlar ve tartışma	134
5.1.8. Öğrencilerin ekonomik durumlarına ilişkin sonuçlar ve tartışma	135
5.1.9. Öğrencilerin akademik başarı durumlarına ilişkin sonuçlar ve tartışma.....	135
5.1.10. Sosyo-kültürel farklılıklar ve uyum sorunlarına ilişkin sonuçlar ve tartışma.....	136
5.2. Öneriler	137
5.2.1 Uygulayıcılara Öneriler	137
5.2.2 Araştırmacılara Öneriler	138
KAYNAKÇA	140
ÖZGEÇMİŞ	

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1. Çalışma grubunun demografik bilgileri	94
Tablo 4.1. Eğitim için Türkiye'yi/Eskişehir'i seçme nedenleri	100
Tablo 4.2. Yurt dışında eğitim görmenin olumlu yanları.....	102
Tablo 4.3. Öğrencilerin yurt dışında eğitim görmenin olumsuz yanları	105
Tablo 4.4. Eskişehir'de eğitim görmeye ilişkin düşünceler	108
Tablo 4.5. Türkçeye hakim olma sorunu	111
Tablo 4.6. Türk vatandaşlarla arkadaşlık ilişkileri	114
Tablo 4.7. Eskişehir'in sosyal olanakları	116
Tablo 4.8. Eskişehir'de karşılaşılan sorunlar	118
Tablo 4.9. Öğrencilerin ekonomik durumlarına ilişkin görüşleri	120
Tablo 4.10. Öğrencilerinin akademik başarı durumları	122
Tablo 4.11. Sosyo-Kültürel Farklılıklar ve Uyum Sorunları	124

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1. Türkiye'nin uluslararası destek programları	7
Şekil 2.1. Sosyal uyum yöntemleri	18
Şekil 2.2. Kültürün işlevleri.....	24
Şekil 2.3. Kültürel uyum stratejileri	30
Şekil 2.4. Kültürel süreçler	33
Şekil 2.5. Kültürleme sürecinin mekanizmaları	39
Şekil 2.6. Kültürel yayılma sürecin türleri	45
Şekil 2.7. Kültür şokun aşamaları.....	49
Şekil 2.8. Klasik U şekilli uyum eğrisi.....	51
Şekil 2.9. W-şekilli uyum eğrisi	51
Şekil 2.10. Grafik 2.3. "Stres-Uyum- Zamanla Büyüme" uyum eğrisi	52
Şekil 2.11. Kültür şokunu etkileyen iç (bireysel) faktörler	53
Şekil 2.12. Kültür şokunu etkileyen dış (rup) faktörler	55
Şekil 2.13. Sosyo-kültürel uyum yönleri	60

KISALTMALAR DİZİNİ

KKFÜ	:Kuzey Kafkasya Federal Üniversitesi
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
TÖMER	:Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
TÜBİTAK	:Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
vd.	:ve diğerleri
YUDAB	:Yurt Dışı Araştırma Bursları
YÖK	:Yüksek Öğretim Kurulu
YÖS	:Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı
YTB	:Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

1. GİRİŞ

Farklı kùltürlere mensup kişilerin iletişim konusu insanlık tarihi kadar eskidir. Çünkü tarih boyunca insanlık bilinmeyene ve yabancı olan her şeye karşı ilgi duymuştur. İnsanların farklı kùltürlere duyulan merak bu kùltürlerin tarihine önemli etki göstermiştir. Birbirinden habersiz yaşayan halklar ya savaş ya da herhangi yeni icatların sayesinde birbiri ile temasa geçmeye başlamışlardır. Daha sonra ulaşım imkanların gelişimi sonucunda bu halklar daha sık sık görüşmeye başladılar. Bu hakların bir araya gelmesi bazı zorluklar ve problemler ortaya çıkartsa da kuşkusuz ki insanoğlunun gelişimine, birçok soruların çözümüne olumlu etki göstermiştir. Dolayısıyla tarihin gösterdiği gibi, bazı zorlukların üstesinden gelmek için bir toplum veya kùltürün diğer kùltürlerle bağlantı kurmak ve deneyimleri paylaşmak önemlidir (Batır, 2017, s.1-2).

20-21. yüzyılların başında, dünya ekonomisinin, siyasetinin ve kùltürünün küreselleşmesiyle ilişkili önemli değişiklikler meydana geldi. Bu, sosyal süreçlerin dinamizmine, sosyo-ekonomik durumun özelliklerine, insanın çevreye uyum sürecini önemli ölçüde karmaşıklaştırmasına neden olmuştu. Yoğun olarak değişen yaşam koşulları, bir kişiye artan talepler getirmektedir. Değişen sosyo-ekonomik koşullar bağlamında gençlerin sosyal uyum faktörleriyle ilgili konular belirsizliğini korumaktadır. Yüzyıllar boyunca, uyum sorunu, toplumda son zamanlarda olduğu kadar endişeye neden olmamıştı. Bu, büyük ölçüde çevrenin çelişkili doğasından ve gençlerde uyum sürecinin ihlaline neden olan normal davranışın bulanıklaşmasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda, bir insanın çevresel koşullara sapkın uyumu, modern toplum için önemli bir sapma gibi görünmemektedir (Vezhbitskaya, 2001, s.288). Modern toplumda meydana gelen önemli değişikliklerin, bir kişinin sosyal çevreye uyumunu zorlaştırması oldukça doğaldır. Toplumun politik, ekonomik ve sosyal yaşamındaki olumsuz fenomenler, genç neslin zorunlu göç ve sosyal yabancılaşmasının faktörleri olarak hareket eder. Aynı zamanda, gençlerin iyi düşünülmüş, bilimsel olarak temellendirilmiş bir sosyal uyumun sisteminin eksikliği, giderek daha fazla uyumsuz davranış modelinin gösterilmesine yol açmaktadır: uyuşturucu kullanımı ve narcojenik bir "kariyer" başlangıcında "gençleşme", aşırılık ve radikalizm eğilimi, yaşamsal faaliyetler vb. uyum sorununun çeşitli bilimlerdeki araştırmacıların ilgisinin artmasıyla bağlantılıdır (Budnik ve Koroleva, 2018, s.152).

Eskiden her bir ülkenin eğitim sağlama amacı kendi ulusal ihtiyaçlarına göre insan kaynaklarını yetiştirmektir. Modern toplumda insanlığı ilgilendiren sorunların çoğalması

ve evrensel niteliği kazanması eğitimin amacının değişmesine etki göstermiştir. Yeni gelişmiş toplumda dünya ülkelerin eğitim sağlamalarında baş hedefi tüm insanlığın sorunlarına ortak çözümler bulabilecek nesillerin yetişmesi durmaktadır. Bu yüzden farklı kültürlerden ve ülkelere bir araya gelen ve uluslararası eğitim gören öğrencilerin benzersiz tecrübe kazanma imkanları olduğu söylenebilir (http-1).

Küresel değişim çağı olan 21. yüzyılda ortaya çıkan değişimler sadece ayrı-ayrı devletlerde değil, aynı zamanda bütün dünyada gerçekleşmektedir. Bilgi toplumu değer sistemini, eğitilmiş bir insan imajını ve genel olarak eğitimin yapısını değiştirmektedir (Mirzayanova, 2007, s.35). Uluslararası göç süreçleri Türkiye’ni birçok kültür ve inancını birleştiren bir merkez haline getirmiştir. Türk toplumunda yaşamın tüm alanlarında devam eden değişikliklerin arka planına karşı, yüksek eğitim sisteminin yenilikçi gelişimi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda yeni bir üniversite modeli ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden yeni yaklaşımların geliştirilmesine ve eğitim faaliyetlerinin kalitesini artırmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Shamne, 2000, s. 106).

Birçok çağdaş üniversite için birincil hedef uluslararasılaşma olmuştur. Bu durumda üniversite başarısının göstergelerinden biri uluslararası öğrenci sayısıdır. Uluslararası öğrencilerinin sayısını artırmasına yönelik yapılması gereken ilk adım ülkede yabancılara sunulan imkanların çoğaltılmasıdır. Bu sunulan imkanların arasında en önemlisi bulunan ülkelerinde iletişim kurmaları becerilerinin geliştirilmesidir (Grigoryeva ve Bocharova, 2001, s.56; Şahin, 2001, s.66). Çünkü tüm öğrencilerde ortak olan sorunları paylaşan uluslararası öğrenciler, bu sorunlarla yanı sıra kültürel uyum ve dil sorunlarının çözümü ile de uğraşmak zorunda kalmaktadırlar (Batır, 2017, s.1). Türkiye’ye gelen uluslararası öğrencilerin uyum sürecinde karşılaştıkları sorunlar, Türkçeyi yabancı dil olarak inceleme gereğinden dolayı doğmaktadır. Türk üniversitelerinin sadece küçük bir kısmı uluslararası öğrencilere İngilizce eğitim verebilmektedir. Bu durum Türkiye eğitim sistemini Avrupa'dan gelen öğrenciler için zorluklar yaşatmaktadır. Bu yüzden Türkiye yükseköğretimde uluslararasılaşmayı artırmak için uluslararası öğrencilere sunulan seçeneklerin artırılması çabasıdır.

1.1. Sorun

Ülkelerin gelişimi ve gelecek nesillerin yetiştirilmesi için en önemli ve uzun vadeli yatırımlardan biri eğitimidir. Modern dünyada küreselleşme ile birlikte bütün alanlar gibi eğitim alanının da, sürekli değişim ve gelişim içinde olduğu görülmektedir (Ivanonkiv,

2014, s.230). Dünya genelinde hızla artan bir öğrenci hareketliği gözlemlenmektedir. Ekonomik olarak az gelişmiş olan ülkelerdeki gençlerin kaliteli eğitim almak için yurtdışındaki üniversiteleri tercih etmeleri artmıştır. Son yıllarda Türkiye'nin yükseköğretim sisteminde de uluslararası öğrenci hareketliliğinin yaşandığı, eğitim görmek için Türkiye'ye gelen öğrenci sayılarında bir artışın olduğu gözlemlenmektedir. Dünyanın birçok ülkesinden her yıl artan sayıda uluslararası öğrenci iyi bir eğitim için Türkiye'ye gelmektedir (Allaberdiyev, 2007, s.18). Bu durum Türk eğitim hizmetlerinin ihracatının geliştirilmesi için yeni zorluklar ve koşullar belirler. Çünkü uluslararası öğrencilere verilen eğitimin kalitesi bir eğitim kurumunun uluslararası üniversitelerin arasındaki statüsüne etki göstermektedir. Bu öğrencilerin, eğitim süreçlerinin başarılı bir şekilde tamamlanması bir anlamda uyum süreçleri ile de alakalı bir durumdur. Uyum süreçlerinde problem yaşayan gençler kendilerini çok zor durumda bulabilirler. Birçok öğrenci için öğrenci hayatı ciddi bir sınav haline geliyor. Çünkü uluslararası bir ülkede eğitim gören öğrenciler sadece yeni bir faaliyet türü olan yüksek bir eğitim kurumunda öğrenim görmekten ve gelecekteki mesleğine hazırlanmaktan ziyade, aynı zamanda tamamen yabancı bir sosyo-kültürel alana uyum sağlamaya çalışırlar (Vitkovskaya ve Trotsuk, 2004, s.273).

Yeni sosyo-kültürel koşullara giren uluslararası öğrenciler, yeni iklim ve yaşam koşullarına alışma, uluslararası bir dil öğrenme ve sosyo-kültürel iletişim becerileri edinme sürecine başlarlar (Aydın, 1995, s.86; Krivtsova, 2011, s.285). Uluslararası öğrencilerin bu süreçleri daha etkili şekilde geçebilmesini sağlamak Türkiye üniversitelerinin karşısında duran en önemli görevlerden biridir. Başka deyişle, mesleki sorunlarını çözebilmesini, yeni sosyo-kültürel koşullara hızlı bir şekilde uyum sağlanmasını, farklı kültürlerin temsilcileriyle işbirliği yapabilmesini sağlayacak koşullarının yaratılmasına büyük önem verilmelidir. Bunun için uluslararası öğrencilerin sosyo-kültürel uyum özelliklerini etkileyen dış ve iç faktörlerin vurgulanmasının önemi ortaya çıkmaktadır (Özçetin, 2013, s.11).

Sosyo-kültürel çevreye uyum özelliklerinin dikkate alınması Türkiye üniversitelerinde yabancı uyruklu öğrencilerinin eğitim sürecinin etkinliğini sağlamak için önemli bir önkoşuldur. Öğrenim görmek üzere yurtdışına giden bir öğrencinin dahil olduğu sosyal ve akademik çevreye alışma sürecinde kendini yabancı hissetme algısı, sosyal ve ahlaki değerlerdeki çatışmalar ve eğitim sistemine uyum sağlamada güçlüklerle karşılaşılması gibi sorunlarla yüzleşmesi genellikle beklenen bir durumdur (Güçlü,

1996, s.105). Bu durum, her yıl sayısı artan uluslararası öğrencilerin başarılı olabilmeleri adına buldukları kültür ve yaşam biçimine uyum sağlamaları gerekliliğini ortaya koymaktadır.

1.1.1. Türkiye’de uluslararası öğrenci hareketliliği

Küreselleşen dünyada büyük öneme sahip olan öğrenci hareketliliğine katılan öğrenci sayısı her yıl hızla artmaktadır. Bu hızın artmasına etki gösteren sebepler arasında öğrenci hareketliliğinin hem öğrencilere, hem de öğrenci gönderen ve öğrencileri ağırlayan ülkelere sağladığı faydaları en önemli yer almaktadır. Bilimin ilerlemesine sağlanan katkıdan yanı sıra öğrenci hareketliliği her iki taraf ülkeye ekonomik, bilimsel ve kültürel faydalar da sağlamaktadır. Bu nedenle daha fazla uluslararası öğrenci ağırlamak için ülkeler, birbirleriyle rekabet halindedir. Bu yüzden birçok ülkeler öğrenci hareketliliğinden kendine düşen payını artırmak için farklı politikalar ve projeler geliştirmektedir. Eğitim alanında işbirliği artırmak ve diğer ülkelerle iyi ilişkileri sürdürmek adına büyük ülkeler tarafından kullanılan önemli yöntemlerinden biri öğrencilere burs sunarak kendi ülkelerinde eğitim görme imkanlarını sağlamaktır. Bu ülkelerin arasında Türkiye de istisna değildir. Dünya çapında söz sahibi olan ülkelerin arasında yer alan Türkiye, kendi sınırlarının dışında gelişen olaylara duysız kalamazdı. Bu yüzden dost ve kardeş ülkeler ile işbirliğini geliştirmek, akraba topluluklarının kaynaşmayı tesis etmek ve daha çok öğrencinin Türkiye’de öğrenim görmelerini temin etmek adına yeni faaliyetlere başlamıştır. Böylelikle Türkiye hem diğer ülkelere öğrenci göndermek, hem de daha fazla uluslararası öğrencini ağırlamak çabasına girmiştir. Diğer ülkeler arasında rekabet sağlayabilmek için Türkiye de son yıllar farklı proje ve politikaları geliştirmektedir (Kethüda, 2015, s.147).

Eğitimin önemi artan bir dünyada yükseköğretim için başvuran öğrenci sayısı hızla artmaktadır. Araştırmacılar yakın 5 yıl içerisinde yükseköğretime yüz tutan öğrencilerin sayısı en az iki kat artacağını düşünmektedirler. Örneğin, 2009 yılında tüm dünyada herhangi bir yükseköğretim kurumuna kayıtlı öğrenci sayısı 170 milyon iken, 2025 yılında bu sayının 262 milyon olacağı tahmin ediliyor. Türkiye’de üniversite sayısının, araştırma merkezi sayısının akademik kadro sayısının artması uluslararası öğrencilere sunulan imkanların artmasına yol açmıştır. Aynı zamanda kendi ülkesinden eğitim görmek amacıyla diğer ülkelere giden öğrenci sayısı da hızla artmaktadır (<http-1>).

Araştırma sonucunda elde olunan bilgiler, son 40 yıl içerisinde dünya genelinde eğitim almak amacıyla yaşadığı ülkeden farklı bir ülkeye giden öğrenci sayısı yaklaşık olarak 4.5 milyona ulaştığı göstermektedir (Topal ve Mammadov, 2019, s.289). Türkiye’de de uluslararası öğrenci hareketliliğinin yaşanması bu rakamların artmasına neden olmuştur. 2012 yılın istatistiksel verilerine göre Türkiye, diğer ülkelere 51.487 öğrenci göndererek en çok öğrenci gönderen ülkeler arasında on birinci yer almıştır. Bunun yanı sıra aynı yılda 38.590 öğrenciye ev sahipliğini yaparak en çok uluslararası öğrenciye ev sahipliğini yapan ülkeler arasında ise yirmi dördüncü yer almıştır (Kethüda, 2015, s.153).

1960’lı yıllardan itibaren birçok devletlerle ikili anlaşmalar imzalanarak Türkiye birçok uluslararası öğrenciye burs karşılığında eğitim imkanları sunmağa başlamıştır (http-2). Türkiye’de öğrenci hareketliliğinin hızının artması 1981 yılında kendi imkanlarıyla Türkiye’de yükseköğrenim görmek isteyen adaylar için düzenlenen Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı’yla (YÖS) başlamıştır. Öğrenci hareketliliği artırmak adına bir diğer adım Türk Dünyasına yönelik yeni politikalar çerçevesinde Türkiye'nin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen "Büyük Öğrenci Projesi"nin hayata geçirilmesidir. Bu proje kapsamında 1992–1993 akademik yılında Türkiye’ye gelen burslu öğrenciler ülkenin uluslararası öğrencilerin yaklaşık %40’ını oluşturmaktadır. "Büyük Öğrenci Projesi", eğitim sektörünün yerini güçlendirme ve Türkiye ile Türk Cumhuriyetler arasındaki 70 yıllık siyasi izolasyonun aşılması açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir (Kavak ve Baskan, 2001, s.93).

Sovyetler Birliği'nin (SSCB) çöküşü sonucunda ortaya çıkan yeni devletlerin bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelere biri Türkiye olmuştur. Yeni bağımsızlık kazanmış olan Türk Cumhuriyetleri ciddi siyasi, ekonomik ve kültürel sorunları ile karşı karşıya gelmiştir. Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan gibi Türk Cumhuriyetleri arasında siyasi, ekonomik ve kültürel bağların yeniden ortaya çıkarılması amacıyla Türkiye, 1992 yılında “Büyük Öğrenci Projesi”ni başlatmıştır. Bu ülkelerin yetişmiş insan gücüne profesyonel kadro ihtiyacının karşılanması açısından oldukça önemli olan bu proje Sovyetler döneminde Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye arasındaki zayıflamış olan bağları yeniden güçlendirdi. Bu proje kapsamında Türkiye Cumhuriyetlerinden ve Akraba Topluluklarından gelen öğrenciler için burs karşılığında eğitim görme imkanı sağlanmıştır (Karymbaeva, 2010, s.4). “Büyük Öğrenci Projesi”nin genel amaçları şu şekilde belirtilmiştir (Gündüz, 2012, s.23; http-1):

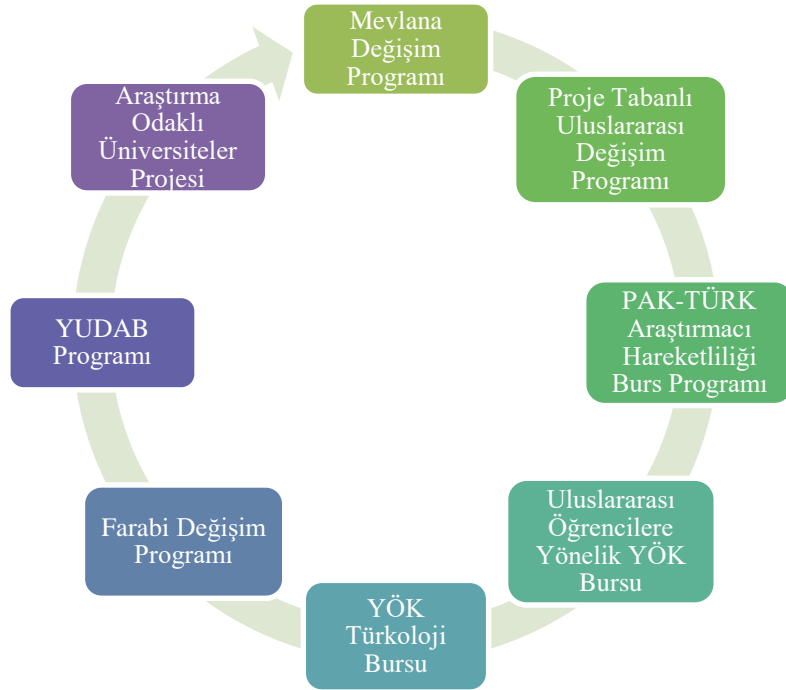
- Türk Cumhuriyetlerinin ve Türk Topluluklarının, yetişmiş insan gücü ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olmak;
- Türkiye ile Türk Dünyası ülkeleri arasındaki ilişkileri geliştirerek bir kardeşlik ve dostluk köprüsü oluşturmak;
- Bilgili ve yetenekli gençlerinin yetiştirilmelerini sağlayarak, Türkiye'nin genç dostlarının sayısının artırılması;
- Türk kültürünü ve medeniyetini dünyaya tanıtmak.

Türkiye'nin hem sosyo-kültürel hem de politik alanlarında 2000'li yılların başından itibaren sergilenen büyük gelişimler öğrenci hareketliliğine dair yeni politikaların uygulanmasına ve önemli adımların atılmasına etki göstermiştir. 2012 yılından itibaren uluslararası öğrenciler için yükseköğrenim burs programları güncellenerek "Büyük Öğrenci Projesi" "Türkiye Bursları" adı ile yeniden faaliyete başlamıştır. Birçok gelişmiş ülkelerde mevcut olan burs programlarından farklı olarak Türkiye Bursları öğrencilere sadece burs sağlamaz aynı zamanda üniversite yerleştirmesini de gerçekleştirmektedir. Diğer bir farkı olarak sadece aylık bursu değil aynı zamanda yurt yerleşimi, sağlık sigortası ve dil eğitimini de sağlamaktadır. 2019 yılının istatistiksel verilerine göre dünyanın 167 ülkesinden 145 bin 700 adayın başvurusuyla "Türkiye Bursları" programı dünya genelinde rekora ulaşmıştır ([http-2](#); [http-3](#)). Tüm dünya çapında "Türkiye Bursları" programına gösterilen büyük ilgiden, kazandığı prestijinden, hedeflenen amaca büyük keyfiyetle ulaşılmasından etkilenerek Türkiye Cumhuriyeti uluslararası destek programlarını ve projelerini geliştirmeye başlamıştır. Uluslararası öğrencilere sunulan diğer destek programlarından bir sonraki bölümünde söz edilecektir.

1.1.2. Türkiye'de uluslararası destek programları

Yurtdışında eğitim almak dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye için de çok prestijli sayılmaktadır. Yabancı bir üniversiteden diplomaya sahip olmak veya bir Türk üniversitesinin diplomasına uluslararası bir sertifikanın ek olması her hangi bir işe başvuru yaparken bir avantaj olarak kabul edilmektedir. Akademik hareketliliğin önemli bir gösterge olduğu Bologna Süreci'ne Türkiye'nin katılımının uluslararası öğrenci değişimini teşvik etmesi gerektiğine inanılmaktadır. Hala Türk öğrencilerin yabancı üniversitelerde eğitimi kuraldan çok istisna olsa da, son yıllarda bu eğilim gelişmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye, sadece yurtdışına öğrenci gönderen ülke olarak kalmamakta,

aynı zamanda daha çok yabancı öğrenciye ev sahipliğini yapmak için uğraşmaktadır. Bu bağlamda son yıllarda Türkiye'nin uluslararası öğrencilere sunduğu farklı burs ve destek programları dünyanın en gelişmiş ülkelerin sunduğu tekliflerden geride kalmamaktadır. Dünyada öğrenci hareketliliğinin artması sonucunda daha çok uluslararası öğrencinin ilgisini çekmek ve onlara ev sahipliğini yapmak amacıyla Türkiye'nin sunduğu uluslararası destek programları aşağıdaki Şekil 1.1'de gösterilmiştir ve daha sonra her biri hakkında bilgi verilmiştir.

Şekil 1.1. Türkiye'nin uluslararası destek programları

a) Mevlana Değişim Programı. Hem uluslararası öğrencilere hem de Türk üniversitelerinde eğitim gören öğrencilere yurt dışında eğitim imkanı sağlayan bir destek programıdır. Mevlana Değişim Programının amacı Türk yükseköğretim kurumları ile diğer ülkelerdeki yükseköğretim kurumları arasında öğrenci ve öğretim elemanı değişimidir. 2013 yılından öğrenci değişimi başlayan bu program artık 2500'den fazla protokol imzalanmıştır. Bu program ile öğrenciler yurtdışında bir veya iki yarıyıl boyunca eğitim görebilmekte, öğretim üyeleri ise yurtdışında iki hafta ila üç ay ders verebilmektedirler (YÖK, 2019, s. 33).

b) Proje Tabanlı Uluslararası Değişim Programı. YÖK'ün yükseköğretimin uluslararasılaşma yönelik attığı bir diğer önemli adım Proje Tabanlı

Uluslararası Değişim Programıdır. Bu programın amacı yükseköğretim kurumlarında geliştirilen ve YÖK tarafından onaylanan alanlarda karşılıklı projeler geliştirmektedir. Seçilen projeler öğrenci veya akademik personel değişimi ile gerçekleştirilmektedir. Proje Tabanlı Uluslararası Değişim Programının hedefi yükseköğretim kurumları arasındaki işbirliğini desteklemek ve yükseltmektir. İlk olarak 2016'da yürütülen bu program, artık 36 devlet üniversitesi ile 28 uluslararası yükseköğretim kurumu arasında 66 proje devam etmektedir (YÖK, 2019, s. 33).

c) PAK-TÜRK Araştırmacı Hareketliliği Burs Programı. Uluslararası öğrenci hareketliliğine katkı sağlamayı hedefleyen bir diğer destek programı Pak-Türk Araştırmacı Hareketliliği Burs Programıdır. Türk ve Pakistan arasında yürütülen bu programın amacı, lisansüstü öğrencilerin ve akademik personelin hareketliliğini desteklemek, ayrıca Türk ve Pakistan yükseköğretim kurumları arasında yeni bilimsel ve teknolojik işbirliğinin geliştirilmesidir (YÖK, 2019, s. 33).

d) Uluslararası Öğrencilere Yönelik YÖK Bursu. YÖK Bursu, Türkiye Yükseköğretim Kurulu ile Mutabakat Zaptı imzalayan ülkelerdeki lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyindeki uluslararası öğrenciler için tasarlanmış bir programdır. Türk yükseköğretim kurumlarında eğitim görme şansını kazanan ve Türkçe yeterlik belgesi alamayan yabancı öğrencilere bir yıl dil hazırlığı sunulmaktadır. Bu program kapsamında lisans öğrencileri için aylık ücret 800 TL ve lisansüstü öğrenciler için 1.400 TL'dir. 2016'dan beri, 7 farklı ülkeden 132 öğrenci YÖK Bursu almaktadır (YÖK, 2019, s. 34).

e) YÖK Türkoloji Bursu. YÖK Türkoloji Bursu, Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenecek yurtdışındaki ülke ve yükseköğretim kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı, Türkoloji ve Türk Dili programlarında öğrenim gören ve bulunduğu ülkenin vatandaşı olan lisans öğrencilerine verilen bir burs programıdır. "Türkoloji Sizi Çağırıyor" sloganı olan bu programın hedefi, yurt dışındaki üniversitelerde bulunan Türkolojileri güçlendirmek ve bu programlara başarılı gençleri çekebilmek. Yani bu burs programı sadece başarılı öğrencileri hedeflemekte. YÖK, bu bölümlerden mezun olan öğrencilere Türkiye'de doktoralarını yaptırarak kendi ülkelerinde mezun oldukları üniversitelerin Türkoloji bölümlerinde hoca olmalarını da hedeflemektedir (YÖK, 2019, s. 38).

f) Farabi Değişim Programı. Farabi Değişim Programı, üniversite ve yüksek teknoloji enstitüleri bünyesinde ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim gören yükseköğretim kurumları arasında öğrenci değişim programıdır. Bu Programın amacı, öğrencilerin bir veya iki yarıyıl süresince kendi kurumlarının dışında bir yükseköğretim

kurumunda eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam etmeleridir. Farabi Değişim Programına katılan öğrencilere karşılıksız burs ödemesi yapılmaktadır (YÖK, 2019, s. 38).

g) YUDAB Programı. YUDAB, önceden belirlenen alanlarda doktora eğitiminin tez aşamasında olan devlet üniversitelerinin araştırma görevlisi kadrolarındaki öğretim elemanlarının, tezleri ile ilgili yurt dışında araştırma yapmalarını teşvik etmek amacıyla 2018'te başlatılmış bir programdır. Yurtdışında araştırma yapma süreci en az altı ay ve en fazla bir yıl olarak belirlenmiştir (YÖK, 2019, s. 38).

h) Araştırma Odaklı Üniversiteler Projesi. Türk yükseköğretim sisteminde uygulanan reformlardan bir diğeri "Araştırma Odaklı Misyon Farklılaşması ve Uzmanlaşması" projesidir. Araştırma Üniversite Projesinin amacı üniversitelerin belirli alanlarda, Türkiye'nin ihtiyaç ve hedefleri doğrultusunda araştırma odaklı uzmanlaşmasıdır. İlk defa Ocak 2017'de başlatılan bu projeye 50 üniversite başvuru yapmıştır. Üç adımdan oluşan değerlendirilme sürecinden sonra, araştırma üniversiteleri olarak 16 üniversite seçilmiştir. (YÖK, 2019, s. 40).

Araştırma Üniversitesinin amaçları (YÖK, 2019, s.41):

- Türkiye'nin hedef ve öncelik alanlarına uygun olarak bilgi üretimini sağlamak.
- Yüksek düzeyde araştırma yeterliliği olan doktora derecesi insan kaynağının sayısını arttırmak.
- Disiplinler arası ve kurumsal işbirliğinin güçlendirilmesi.
- Uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi.
- Türk üniversitelerinin uluslararası derecelendirme sistemlerinde görünürlüğünü ve tanınırlığını arttırmak.

Yukarıda gösterilen destek programları son yıllarda Türkiye için daha çok öğrenci ayarlamak imkanını vererek, dünyanın en çok öğrenci ayarlayan ülkelerin sırasına girmesine yol açmıştır. Konu ile ilgili yapılmış araştırmalara göre, 2016-2017 yılı itibariyle Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencilerin geldikleri ülkeler sırasında birinci yerde Suriye, ikinci yerde ise Azerbaycan durmaktadır. YÖK'ün 2018 ilin istatistiksel verilere göre, Türkiye'nin farklı illerinde eğitim gören Azerbaycanlı öğrencilerin sayısının 14.878 olduğu görülmektedir. Coğrafi açılarından ülkelerin yakın olması, din, dil, kültürel benzerlikler gibi faktörlerin Azerbaycanlı öğrencilerin eğitim için Türkiye'ni tercih etmelerine büyük etki gösterdiği düşünülmektedir (Topal ve Mammadov, 2019, s.290). Fakat bu benzerliklere rağmen öğrencilik, birtakım sosyo-

kültürel ve eğitim sorunlarıyla karşı karşıya koymaktadır. Çünkü Azerbaycan ve Türkiye arasında her ne kadar kültürel benzerlikler olsa da öğrenciler ülke dışına çıkarak ailelerinden, arkadaşlarından, çevresinden ve alışık ortamından uzaklaşmaktadırlar. Bu durum öğrencileri birçok sorunlarla karşılaştırabilir. Bu sorunların temelinde Azerbaycan uyruklu öğrencilerinin Türkiye’de yaşadıkları sürede karşılaştıkları zorlukların, problemlerin, ihtiyaçların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi için ilk önce uyum sürecinin incelemesi gerekmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada Türkiye’de öğrenim gören Azerbaycan uyruklu öğrencilerin yaşadıkları sosyo-kültürel uyuma ilişkin sorunlarının araştırmasını amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öğrencilerden;

1. Eğitim için Türkiye’ni seçme nedenleri nelerdir?
2. Yurt dışında eğitim görmenin olumlu/olumsuz yanları nelerdir?
3. Türkçeye hakim olma düzeyleri ve arkadaşlık ilişkileri nasıldır?
4. Karşılaştıkları sosyo-kültürel farklılıklar ve sorunlar nelerdir?
5. Akademik ve ekonomik sorunları nelerdir? sorularına yanıt aranacaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Modern psikoloji biliminde, sosyo-kültürel koşullar da dahil olmak üzere sürekli değişen çevresel koşullara kişilik uyumu sorununa çok dikkat edilir. Bununla birlikte, psikolojik bilim ve pratikte yapılan çok sayıda çalışmaya rağmen, kişilik uyumu olgusunun özünü, türlerini ve yapısını ve bu fenomeni belirleyen faktörlerin bir kısmını anlamak ve nitelendirmek konusunda hala birçok soru ve sorun vardır. Önceden, sosyo-kültürel uyum sorunu üzerine araştırmalar çoğunlukla mülteciler ve geçici yerleşimcilerle ilgili verilere dayanarak ve daha sonra bu fenomenin misyonerler ve gönüllülerde incelenmesi ile gerçekleştirildi. Fakat uluslararası öğrencilerin yeni bir kültüre uyum sürecinin üzerindeki etkisi ile ilgili konular nispeten zayıf bir şekilde çalışılmıştır.

Alanyazıda uyum sorunu üzerine yapılan çok sayıda araştırmaya rağmen, Türkiye’de yükseköğrenim gören Azerbaycan uyruklu öğrencilerin sosyo-kültürel uyumsuzluğunun başarısını belirleyen faktörlerin incelenmesi az sayıda çalışıldığı görülmektedir. Yükseköğretimde kalitenin ve uluslararasılaşma sağlanması ile öğrenci hareketliliğinden edinilen payın artırılması adına araştırmanın önem taşıdığı

düşünülmektedir. Çünkü modern dünyada, uluslararası öğrenciler eğitim pazarının en önemli bileşeni konumundadır. Bu bağlamda, yabancı öğrencilerin kültürlerarası uyumun, kendileri için yeni bir sosyo-kültürel çevre ile kısa süreli temas koşullarında ortaya çıkan özelliklerinin incelenmesi özellikle önemlidir. Böyle bir çalışmanın yürütülmesi, hem yabancı öğrencilerin eğitime hazırlanmasının organizasyonuna hem de kültürlerarası etkileşim çerçevesinde özellikle önemli olan uyum zamanında psikolojik yardım sağlanmasına yardımcı olacağına inanılmaktadır.

Başka bir önemi Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ikili ilişkinin önemli bir alanı öğrenci değişimi hareketliğidir. Bu ilişkinin güçlenmesi ve olumlu etkenlerin çoğalması adına ülkede eğitim alan öğrencilerinin durumun inceleyip ortaya çıkan sorunlarının kaldırması bakımından bu çalışmanın büyük önem taşıyacağı düşünülmektedir.

Yabancı öğrencilerin kültürlerarası adaptasyonuna ilişkin literatürün teorik analizinin sonuçlarına dayanarak, uyum sürecine, özellikle kültürel mesafe, kültürel şok, etnik kimlik, etnik hoşgörü gibi belirli sosyo-psikolojik özelliklerin tezahürlerinin eşlik ettiği sonuca varılmıştır. Bu konudaki birkaç yayının bibliyografik incelemesi, yükseköğrenim gören yabancı öğrenciler arasındaki yukarıdaki sosyo-psikolojik olayların çoğunlukla ayrı ayrı çalışıldığını ve yeterli ayrıntıya sahip olmadığını göstermektedir. Bu çalışmada sunulan veriler, onları bir bütün olarak ve birbirleriyle bağlantılı olarak daha ayrıntılı olarak inceleme denemeni yansıtmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Türkiye’de eğitim gören Azerbaycanlı öğrencilerin yaşadıkları sosyo-kültürel uyumun sorularının incelenmesi bu sorunların çözümüne yönelik beklentilerin araştırılmasını amaçlayan bu çalışmanın sınırlılıkları şunlardır:

- a) Öğrencilerin uyum sorunlarına ilişkin bulgular, ilgili literatürün incelenmesi ve çevrimiçi görüşme yoluyla temin edilmiştir.
- b) Azerbaycan uyruklu öğrencilerinin sosyo-kültürel uyum sorularının incelenmesine yönelik olduğu için bu araştırma, diğer yabancı öğrencilerinin uyum sorunlarının incelenmesini amaçlanmamaktadır.
- c) Bu araştırma 2020-2021 eğitim ve öğretim yılında Türkiye’nin Eskişehir ilinde yükseköğretim gören Azerbaycan uyruklu öğrenciler ile sınırlıdır. Elde edinilen bulguların Azerbaycan uyruklu öğrenci sorunlarının genel görüntüsünü yansıtacağı söylenemez.

1.5. Araştırmada Kullanılan Tanımlar

Öğrenci: 2020-2021 eğitim ve öğretim yılında Türkiye'nin Eskişehir ilinde yükseköğretim gören Azerbaycan uyruklu öğrenci.

Sosyo-kültürel Uyum: Günlük yaşam koşullarına uyum sağlamak.

Uyum: Bireyin sürekli değişen çevresel koşullara adapte olması.

Uyum Sorunları: Bireyin kendisi ve çevresiyle sağlıklı iletişim kurmasını güçleştiren sosyal, kültürel, akademik ve finansal problemler.

Yabancı Uyruklu Öğrenci: 2020-2021 eğitim ve öğretim yılında Türkiye'nin Eskişehir ilinde Anadolu Üniversitesi, Osmangazi Üniversitesi ve Eskişehir Teknik Üniversitelerinde yükseköğretim gören Azerbaycan uyruklu öğrenciler.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMA KONUSU OLARAK UYUM KAVRAMI

Yaşam boyunca kişi, sosyal çevre ile etkileşime girmek zorunda olduğu gerçeğiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bir kişi diğer insanların, küçük ve büyük grupların normlarını ve değerlerini kabul etmek zorundadır. Bu süreci tarif etmek için kullanılan terim "uyum"dur. Kişinin uyumu her zaman hem bireyi hem de bir bütün olarak toplumu etkileyen acil bir sorun olmuştur. Bu sorun, modern bir insanın sosyal çevresini çok sık değiştirmesi ve yeni koşullara yeniden adapte olmaya mecbur kalmasıyla daha önemli hale gelmiştir. Modern toplumda çocukların daha sık olarak okulu değiştirmeye zorlanmaları veya başka bir ülkeye taşınmış yetişkinlerin sayısının artması buna örnek olabilir (Urmantsev, 1998, s.21). Bu yüzden sürekli değişen yeni çevresel koşullara uyum sağlanması insanoğlunun en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Çünkü dinamik olarak gelişen bir toplum, bireyin sosyal hareketliliğine yüksek taleplerde bulunmaktadır (Akimenko, 2011, s.5). Bu bağlamda, bir insanın yeni, sürekli değişen gerçeklere sosyo-kültürel uyum probleminin incelenmesi, teorik ve deneysel araştırmalarda temel önem kazanmaktadır.

Bilimsel bilginin farklı alanlarında "uyum" kavramına ilişkin çeşitli teorik yaklaşımlar vardır. Temel anlamda "uyum" terimi canlı bir organizmanın sürekli değişen çevresel koşullara adapte olduğunu belirtmek için kullanılmaktadır (Antonova, 1998, s. 8). İnsan varlığını sürdürmek için sürekli çevresinde olan değişikliklere uyum sağlama çabasıdır. Bu yüzden uyum süreci insan varlığının temel yaşam ilkelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Evrim sürecinde geliştirilen uyum mekanizmaları, insan organizmanın sürekli değişen çevre koşullarında var olma olasılığını sağlamaktadır. Bu süreç sayesinde "insan-çevre" sisteminde bir denge sağlanmaktadır (Berezin, 1988, s.23; Akimenko, 2011, s.9).

Amerikalı sosyolog T.Parsons, uyum sorununu sosyal sistemin dengesini ve düzenini sağlayan bir koşul (işlev) olarak değerlendirmektedir. L.S. Vygotsky'e göre ise uyum, süreci sadece çevrenin özne üzerindeki etkisini değil, öznenin çevre üzerindeki etkisini de içermektedir. Yani insan sadece çevreye uyum sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kendini ve hayatını da etkiler. Bu bağlamda, uyum, bireyin sosyal nesnelere ilişki kurarken karşılaştığı sorunlarla başa çıkma yeteneği olarak da kabul edilmektedir (Enikeev ve Kochetkov, 1989, s.6). Shibutani (1998, s.18)'e göre ise uyum, çevrenin aktif gelişimi, değişimi ve başarılı faaliyet için gerekli koşulların yaratılmasına dayanan

bir dizi uyarlanabilir tepkidir. Yani uyum, bir kişinin sosyal gereksinimlere adapte biçimi, stresli bir durumdan çıkmanın bir yolu, yeni sosyal rollere hakim olmak, gerginliğin üstesinden gelmek isteği olarak yorumlanır. Uyum sürecinin önemli bir yönü ve uyumun etkinliği, bireyin kendini ve sosyal bağlantılarını ne kadar iyi algıladığına ve sosyal bir rolün benimsenmesine bağlıdır. Çarpık veya az gelişmiş kendi imajı uyum bozukluklarına yol açabilmektedir (Malashikhina ve Artemenkova, 2003, s. 151)

Uyum, sosyal çevre, bireyin ihtiyaç ve isteklerinin gerçekleşmesine katkıda bulunduğu, ortaya çıkar (Andreeva, 2001, s.12). L. L. Shpak (1992, s.83), sosyo-kültürel uyumun, öznel belirtilerin sosyal ilişkiler sistemindeki tatmin, sosyo-kültürel çevrenin normları ve geleneklerinin bilinçli olarak sürdürülmesi ve bu çevre ile etkileşimin içeriğini, formlarını ve yöntemlerini zenginleştirme arzusu ile ilgili olduğunu söylemektedir. Kişiliklerin topluma giriş sürecini inceleyen A.V. Petrovsky uyum süreci sosyal gelişimin ilk aşamasını olarak kabul etmiştir. Bu aşamada bireyin kendisi ile yeni gruba bireyselliğini oluşturan özelliklerini getirmesine rağmen, gruptaki normlarına, tekniklere ve aktivite araçlarına hakim olmadan önce kendini bir kişi olarak kanıtlayamaz. Bu aşamada en önemli olan bir ihtiyaç “herkes gibi” olmak, bulunduğu topluma mümkün olduğu kadar uyum sağlamaktır (Yılman, 1990, s.73; Petrovsky, 1996, s.46). Başka deyişle yeni koşullara uyum sağlanması, insanın sosyalleşmesinde önemli bir noktadır, çünkü başarılı uyum, hayatının herhangi bir alanında insani gelişmenin anahtarıdır (Romm, 2002, s.118).

Uyum sürecinden geçenlerin arasında yabancı ülkelere eğitim almak amacıyla giden öğrenciler önemli bir grup oluşturmaktadır. Eğitim alanının uluslararası alana entegre etmesi artık daha hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda üniversitelerin en önemli görevlerinden birisi uluslararası öğrencilerin yeni sosyo-kültürel koşullara hızla adapte olabilecek koşulların sağlamasıdır. Bunun nedeni pedagoji biliminin, uyum sağlamayı öğrencinin başarısı için önemli bir kriter olarak görmesidir. Bu kriter, eğitim ortamının oluşumu ve gelişiminin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu nedenle, etkili eğitim sağlamak isteyen ülkeler hem yerel, hem de yabancı olarak tüm öğrencilerinin uyum sağlayabileceği eğitim ortamının yaratılmasına özen göstermektedirler (Zotova, 1979, s.102; Vitenberg, 1995, s.123).

Kültürlerarası uyum, uluslararası öğrencilerin yeni sosyo-kültürel çevreye giriş sürecini yansıtan karmaşık çok taraflı bir olgudur. Başarılı kursu, uluslararası öğrenciler arasında önde gelen faaliyetler için yüksek motivasyonun varlığı ile bağlantılıdır, kendi

kültürel benzersizliğini korurken iletişim ortaklarının sosyal normlarının, kültürel değerlerinin, davranış modellerinin geliştirilmesini içerir. Uluslararası öğrencilerin kültürlerarası uyum sürecinin birçok belirgin mekanizmaları mevcuttur(Gülner ve Balcı, 2010, s.449; Milenina, 2018, s.78). Bu mekanizmaların arasında en önemli olanlar bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.1. Uyum Mekanizmaları

Uyumun ana aşamalarının sıralı değişimi, her biri bir kişide veya bir grupta ortaya çıkan özgünlüğü ve uyarlanabilir yetenekleri ile ayırt edilen ve hayatlarının yeni koşullarına uyum sorununu çözen çeşitli mekanizmaların her birinde kullanılmasını içermektedir (Stolyarenko, 2016, s.133). Uyum sürecinin temel mekanizmaları farklı temellere göre sınıflandırılabilir. En etkili mekanizmaları belirlemeyi ve analiz etmeyi mümkün kılan sınıflandırma, öncelikle uyum konusu tarafından kabul edilme şekillerine göre, ikinci olarak da uyum sürecinde kullanılan araçlara göre yapılabilmektedir. İlk durumda, iki ana uyum mekanizması ayırt edilir: gönüllü ve zorunlu (Kaznacheev, 1980, s.31).

Gönüllü uyum, çevrenin konuya sunduğu yeni yaşam koşullarının, değer yönelimleri, inançları ve idealleri sistemiyle çelişmediği, konuya yeni bakış açıları ve fırsatlar açtığı ve bu nedenle belirli çabalar sarf edilmesi gerekse bile direnmeden kabul edildiği bir durumdur. Örneğin, iyi bir kariyer yapma veya yüksek maaş alma fırsatı, bir kişi tarafından iş değiştirmek ve yeni bir takıma adapte olmak, eğitim almak, yeniden eğitim vb. için temel ve gereklilik olarak değerlendirilebilir. Yeni bir çevreye ve yeni yaşam koşullarına hakim olma sürecinde kaçınılmaz olarak ortaya çıkan zorluklar, konu tarafından, arzu edileni elde etmek için içinden geçilmesi gereken "büyümenin zorlukları" olarak kabul edilmektedir (Tetersky, 2001, s.45).

Gönüllü uyum koşullarında, deneğin uyum sağlaması gereken sosyal çevredeki değişiklikler, öncelikle onun hayatına ve eylemine tanıdık, uygun ve erişilebilir bir şekilde müdahale etmez. İkincisi, eskiye kıyasla yeninin liyakat ve avantajlarına inandığı veya ikna olduğu için, öznenin daha önce karakteristik olan değer tutumları, ilkeleri ve idealleri, yeni yaşam koşullarında fazla direnç ve gerilim olmaksızın değişir. Üçüncüsü, sosyal çevrenin konuya sunduğu gereksinimler, kendisi tarafından anlaşılır ve erişilebilir hale gelecek şekilde belli bir ölçüde ayarlanır (Berezin, 1988, s.296; http-4). Zorunlu uyum ise tam tersine konu için yeni olan yaşam aktivitesi ortamının özellik ve

özelliklerinin onun değer-normatif tutumlarına uymadığı ve çeliştiği bir durumdur. Ancak aynı zamanda kişi bu özellikleri kabul etmek zorundadır (Firsov, 2000, s.309; Kuznetsova, 2002, s.92). Yani, gönüllü uyumun aksine, zorunlu uyum bir kişiyi katı bir şekilde yeni yaşam koşullarını kabul etmeye zorlar. Bunu yapmadan kişi, kendisi için yeni bir sosyal alan ve kendini gerçekleştirme için yeni fırsatlar bulamayacak ve aynı zamanda mevcut olanları da kaybedecektir. Örneğin, kendisinin ve sevdiklerinin hayatını, işini, çalışma fırsatını vb. korumak için, bir kişi toplumun veya hükümetin en katı taleplerini, hatta içsel inançlarına aykırı olanları bile kabul edebilir (Tetersky, 2001, s.47; Shabanova, 1995, s.82).

Uyum sürecinde kullanılan araçlara bağlı olarak, bu sürecin başka bir mekanizma grubu da ayırt edilir (Shabanova, 1995, s.85; Maklakov, 2001, s.18; Shibutani, 2002, s.89):

1. Öznenin ruhunun oluşumunu ve gelişmesini amaçlayan zihinsel mekanizmalar, sosyal çevrenin çeşitli faktörlerinin etkisi ve bireyin zihinsel yapısının çevrenin gereksinimlerine uyarlanması. Bu uyum mekanizmaları grubu, zihinsel koruma, zihinsel travma, zihinsel ve psikolojik öneri mekanizmalarına atfedilebilir.
2. Bireyi çeşitli şekillerde geliştirerek çevreye adapte etmek için tasarlanmış sosyo-psikolojik mekanizmalar. Bu grup, ilk olarak bilişsel mekanizmaları içerir, yani araştırma, çalışma ve biliş yoluyla çevreye uyum. Bilişsel mekanizmaları sayesinde kişi daha büyük bir dünyanın parçası olduğunu hisseder, onu tanımaya, hissetmeye, algılamaya ve her türlü durumu kendi içinden geçirmeye çalışır. Hafıza, fantezi, düşünme ve hayal gücü gelişir.

İkincisi olarak bu grup, öznenin neden olduğu duygusal durumlar aracılığıyla çevreye uyum sağlamasına izin veren duygusal mekanizmaları içerir. Duygusal mekanizmalar bir kişinin ahlaki duygularını, duygusal durumunu, sakinlik duygularını veya tam tersine kaygı, korku, onay, kınama, sempati ve acıma içerir. Bu durumda, bir bireyin yeni bir yaşam ortamındaki duygusal deneyimleri, en uygun davranış ve faaliyet biçimlerine ilişkin uygun kararlar vermenin temeli olur. Üçüncüsü, bunlar belirli bir davranış ve etkinlik modelinin öznenin kendisi için yeni bir durumda seçmesi ve uygulaması olan davranış mekanizmalarıdır.

3. Sosyal mekanizmalar, bu grup fenomenlerin en önemli unsurlarıdır. Bunlar, her şeyden önce evrensel bir sosyal uyum mekanizması olarak düşünülebilecek sosyal faaliyet mekanizmasını içerir. Öznenin yeni sosyal ilişkiler, normlar ve

değerler sistemine fiilen dahil edilmesi sosyal aktivite sürecindedir. Sosyal aktivite çerçevesinde konu, yeni bir sosyal çevreye girmesine izin veren yeni sosyal statüler ve roller kazanır.

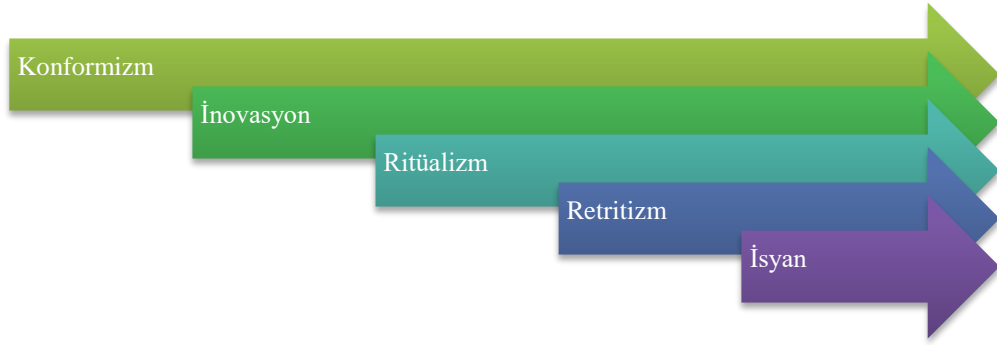
Bu gruptan bir diğer mekanizma da kişinin önce mevcut iletişim becerilerini geliştirip yenilerini edinmesine, ikinci olarak da kendi yaşamının sosyal çevresini genişletmesine ve yeni sosyal norm ve değerleri benimsemesine olanak tanıyan sosyal iletişim mekanizmasıdır. Her bir özel durumda ne kadar başarılı bir şekilde ilerlediklerine dair sonuçlar çıkarmayı mümkün kılan uyarlanabilir süreçlerin dışsal bir tezahürü, uyarlanabilir davranıştır, yani özne ve sosyal çevre arasındaki karşılıklı ihtiyaç ve beklentilerin üzerinde uzlaşıldığı ve belirli sosyal uyum mekanizmalarının uygulandığı etkileşim sürecidir (Shibutani, 2002, s. 51). Gerçek bir toplumda yaşayan bir kişi, yaşamın belirli süreçlerine uyum sağlamak zorundadır. Örneğin, kişinin uyum süreci iş ilişkileri alanına; kişisel ve gündelik yaşam alanına; kültürel ve eğlence alanına uygun olarak değişmektedir. Bu nedenle uyum, bir bireyin yeteneklerini aktif olarak geliştirdiği, aktif veya pasif olarak yeni koşullara adapte olduğu, mevcut sosyal gerçeklikle etkileşime girdiği, çevreleyen gerçekliği ihtiyaçları, bilgi ve yeteneklerine göre kademeli olarak değiştirirken kendini de değiştirmeye çalıştığı (dünya görüşünü, sosyal ve davranışsal tutumlarını) çok yönlü bir süreç olarak hareket eder (Ivanova, Popov ve Popova, 2013, s.90). Genel olarak, tüm bu sosyal ve psikolojik uyum mekanizmaları birbirleriyle çok yakından ilişkilidir ve tek başına var olmaları imkansızdır (Karako, 1998, s.48; Lotman, 1992, s.258).

2.2. Bireysel Uyum Yollarının Türleri

Giderek karmaşıklaşan bir yapı, keskin bir şekilde artan sosyal değişim dinamikleri, hızlanan bir yaşam temposu ile karakterize edilen modern dünyada, bir kişinin/sosyal grubun sosyal adaptasyonu sorunu eskisinden çok daha fazla anlam kazanıyor. Bu sorun, toplum için geçiş dönemlerinde özel bir önem kazanır. Toplum tarafından ilan edilen hedeflere ulaşmak için hangi araçların seçileceğine her bir kişi kendi karar verir, ancak tüm araçlar toplum tarafından kabul edilebilir ve izin verilebilir olarak kabul edilmez. Belirli katmanların temsilcileri için, izin verilen yollarla onaylanmış hedeflere ulaşmak sorunlu olabilir (Korel, 2007, s.170; Troshina, 2014, s.33). Çünkü sosyal olarak kabul edilebilir bir uyum yolu ideal olarak en etkili yöntem olmalıdır, ancak gerçek hayatta bu her zaman böyle değildir. Bir kişinin kendi ihtiyacını toplum tarafından kabul edilmiş bir

şekilde karşılayamadığı durumlarda, antisosyal, yani yetersiz bir uyum türü seçebilir. Yetersiz uyum türünün ancak toplum açısından böyle görüldüğü vurgulanmalıdır. Bir kişinin kendisi için patolojik davranışı, onu hayal kırıklıklarından kurtarması, dayanılmaz sorumluluk üstlenme ihtiyacı, bazı temel ihtiyaçların karşılanmasını kolaylaştırması durumunda yeterli olabilir (Belyaeva, 2001,s.49). Yani bireyin seçtiği yol dışarıdan kabul edilemez görünebilir, ancak kendisi için kabul edilebilir ve haklıdır.

Uyum türü, kültürel olarak belirlenmiş hedeflere ve bunlara ulaşmak için sosyal olarak arzu edilen araçlara bağlıdır. R. Murton'a (1992, s.299) göre, birey ve toplum arasındaki etkileşim ve dengenin ana iletkenleri olan, bireylerin davranışlarındaki sosyal sapmayı azaltabilecek olan bu sosyal uyum yöntemleri aşağıda Şekil 2.1'de gösterilmiştir ve sonra ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Şekil 2.1. Sosyal uyum yöntemleri

Konformizm, bireyin hem sosyal hedefler hem de bunlara ulaşmanın sosyal olarak onaylanmış araçlarıyla tam bir dayanışması anlamına gelir. Bir kişinin kendini koruma, güvenlik ve hayatta kalma amacıyla geçerli standartlara, fikirlere, klişelere ve tutumlara bağımlı olmasına dayanır. Konformist davranışın varlığı olmadan, toplumun gelişiminde istikrar, sosyal düzen ve süreklilikten bahsetmek imkansız olurdu. Konformist uyum türü ne kadar yaygın olarak temsil edilirse, kamu düzeni o kadar istikrarlı ve sakin (güvenilir) olur (Petrovsky, 1996, s.14).

İnovasyon (Yenilikçi), toplumun hedefleriyle aynı fikirde olan, ancak onlara ulaşmak için öngörülen yolları reddeden insanların bir uyum özelliği modelidir. Pragmatik başarı hedefine ulaşmak için kurumsal yasaklar göz ardı edilir ve sosyal olarak yasaklanmış araçlar kullanılır. Başka deyişle bu uyum türü, kamu tarafından onaylanmış hedefler üzerinde kabulü ve aynı zamanda bunları başarmanın yeni yollarını aramayı

içerir. Batı teorilerinde ve sapkın davranış tipolojilerinde, bu uyum türü hedefe ulaşmanın açıkça ifade edilen olumsuz yolları dahil olmak üzere, daha geniş ve çeşitli yorumlanır. Örneğin Merton, zengin bir kişi olmak için (kamuoyunun onayladığı bir hedef) dolandırıcılık, haraç, şantaj gibi yolların da kullanıldığı hakkında yazıyor (Merton, 1992, s. 110).

Ritüalizm, hedeflere ulaşmak için sosyal olarak onaylanmış kurumsal araçların kabulü, ancak bazı hedeflerin kendilerinin terk edilmesi ile karakterizedir. Bu özellikle dizginlenemeyen başarı arzusu için geçerlidir. Pek çok "ritüelist", "Ne kadar az yüksekte uçarsan, düştüğün zaman o kadar az incinirsin " aforizmasıyla karakterize edilir. Bu nedenle Merton'a göre "Başımı dışarı çıkarmamaya çalışırım", "Bu bizim işimiz değil", "Dikkatli oynarım" ifadeleri onlar için tipiktir. Amerikalı sosyoloğun belirttiği gibi, bu, ulaştıkları konumu kaybetme korkusundan, temel kültürel hedefleri terk ederek tehlikelerden ve başarısızlıklardan kaçınmaya çalışan bir bireyin uyum türüdür. Bu, tehdit edici ve şüpheli görünen bir duruma verilen tepkidir. Bu tutum, işten atılma ve daha kötüsü için ani değişikliklerden korkan, emek üretkenliklerini azalmadan veya artmadan belirli bir düzeyde donduran işçilerin karakteristiğidir (Merton, 1992, s.111).

Retritizm, İngilizcede "geri çekilme" veya "kayış" anlamına gelerek yaşamın gerçekliğinden kaçışla ilişkili bir tür sapkın davranışını göstermek için kullanılan bir terimdir. Bu terim hem kamuoyunun onayladığı hedefleri, hem de bunlara ulaşma yollarını ret eden bir uyum yolunu ifade etmektedir. Bu uyum türü daha çok marjinalleştirilmişler için tipiktir: serseriler, uyuşturucu bağımlıları, evsizler, akıl hastaları, alkolikler vb. Doğası gereği son derece pasif olan ve açıkça topluma yönelik olmayan kendi kapalı alt kültürlerini yaratırlar. Ancak toplum, kural olarak, retrizmi oldukça sert ve saldırgan bir biçimde ret ediyor ve devletten ona karşı amansız bir mücadele talep ediyor. Retritizm küçümsenir, çünkü bu uyum yöntemine dahil olan insanlar ve sapkın davranışlar, başarı arzusunu yaşamın ana hedefi ve başarmanın kurumsal yolu olarak toplumda kabul görmüş olarak terk eder. Özünde, geri çekilme, kendini toplumdan izole etmenin ve onunla etkileşim kurmayı reddetmenin bir yolu anlamına gelir (Petrovsky, 1996, s.15).

İsyan, toplumda hakim olan hedef ve araçları inkar etmek ve onları yenileriyle değiştirmek demektir. Toplumda kabul edilen amaçları ve araçları da reddeden geri çekilmeyle karşılaştırıldığında, emirleri saptırmanın bir yöntemi olarak isyan, öznelinin iç ve dış faaliyeti, toplumu bir sosyal devrim yoluyla bile radikal bir şekilde değiştirme

istekliliği ile karakterize edilir. İsyân, toplumun yaşamının bazı önemli yönlerinde mevcut, hem hedefler hem de içinde benimsediği değişim araçları açısından kendini tükettiğinde ortaya çıkan en radikal uyum şeklidir. Toplumda radikal bir değişimi hedeflemektedir (Merton, 2006, s.453; Petrovsky, 1996, s.16).

Daha 200 yıl önce Charles Darwin “Hayatta kalanlar en güçlü ve ya en akıllı olanlar değil, değişime en hızlı şekilde adapte olanlardır” söylemişti (Ershtein, 2010). Bundan yola çıkarak bireyin hayatındaki en önemli süreçlerden birinin uyum olduğunu ve ünlü sosyologların teorilerinde bunu ispatladıkları söylenebilir. Çoğu sosyolog, uyumun bireysel kişilik özelliklerinin gelişimini ve aynı zamanda bir bütün olarak toplumun gelişimini etkilediği konusunda hemfikirdir. Böylece, uyum sürecinde, öznenin faaliyeti, kendisi çevreye uyum sağlamaya çalıştığında uyarlanabilir (konformizm, ritüelizm ve geri çekilme) ve öznenin çevreyi kendi amaçlarına, hedeflerine ve ihtiyaçlarına göre bağımsız olarak değiştirmeye çalıştığı zaman ise uyarlama olabilir. Uyumun en etkili sonucu, öznenin davranışında uyarlanabilir ve uyarlama yönlerin bir kombinasyonu durumunda elde edilebilir (Rean,1995, s.76; Berezin, 1988, s.270; http-5).

2.3. Kültür Kavramı

“Kültür” terimi bakış açısına göre çok farklı şekilde tanımlanabilen bir kavramdır. “Kültür nedir?” sorusunun net bir cevabı bulunmamaktadır. Belirli tarihsel koşulların bir ürünü olan kültür her bir sosyal topluma özgü bir kavramdır. Kültür, belirli bir toplumun veya bir kişinin tarihinin belirli bir gelişimini ifade eden bir dizi maddi ve manevi değerdir. Dar anlamda kültür, manevi değerlerin yaratıldığı, dağıtıldığı ve tüketildiği aktif yaratıcı faaliyet süreci olarak anlaşılır. İnsanla birlikte doğan ve gelişen kültür, insanı diğer tüm canlılardan ayıran şeyi temsil etmektedir. İnsan, kültür ve toplum ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıdır. Kültür dışında ne insan ne de toplum var olabilir (Karasik, 2009, s.265; Morozova, 2010, s.20).

Latince “*cultura*” kelimesinden gelen "kültür" terimi ilk olarak antik Roma'da ortaya çıkmıştır. Bu kelime genellikle "yetiştirme", "işleme", "terbiye", "bakım", "saygı" anlamlarını taşımaktaydı. Antik Romalıların dilinde bu kelime, üretim faaliyetleriyle yakından ilişkiliydi. Yani “*cultura*” her şeyden önce toprağın işlenmesi, yetiştirilmesi ve ekilmesi anlamına gelmekteydi. Bu anlamda, “*cultura*” kelimesi Romalı devlet adamı ve yazar Cato the Elder (MÖ III-II yüzyıllar) tarafından derlenen “*De agricultura*” (“Tarım üzerine”) incelemesinde kullanılmaktadır. Bununla birlikte, Cato'nun incelemesi yalnızca

toprağı işleme ilkelerine değil, aynı zamanda işlenen toprağa saygı, hayranlık ve ibadet de dahil olmak üzere özel bir duygusal tutuma adanmıştır (Zimmer, 1996, s.475; Morozova, 2010, s.20).

Cato'dan yaklaşık yüz yıl sonra, Romalı filozof ve politikacı Cicero (MÖ 1. yüzyıl) tarafından “*cultura*” kelimesini insanın zihinsel ve ruhsal faaliyet süreçleriyle ilişkilendirilmiştir. Yazılarında “*cultura animi*” (kelimenin tam anlamıyla "ruhu geliştirmek") kelime kombinasyonu kullanıyordu. Bu şekilde "kültür" terimini insan maneviyatının ve zihninin gelişmesiyle birleştiren Cicero, yeni terminolojik anlamıyla "kültür"e, bir kişinin manevi eğilimlerinin ve yeteneklerinin bir ayrılışı, gelişmesi, yenilmesi olarak işaret etmiştir. “Kültür”ün Cicero tarafından kullanılan “ruhun yetiştirilmesi” anlamı daha sonra yavaş-yavaş ana anlam haline gelmişti: kültür, öncelikle insanların ruhani kültürü olarak anlaşılmaya başlanmıştı (Vereshchagin, 1990, s.25; Morozova, 2010, s.21). Aynı zamanda, kültürlü bir kişinin işaretleri, gönüllü olarak kendini kısıtlaması, yasal, dini, ahlaki ve diğer normlara boyun eğmesi olarak kabul edilmiştir. Klasik kültür anlayışı bir kişinin yetişmesi ve eğitimi şeklinde oluştu ve "kültür" terimi, insanın ve toplumun genel entelektüel, manevi, estetik gelişim sürecini, insanın yarattığı dünyanın doğal dünyadan ayrılmasını ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştı (Gurevich, 1994, s.233; Osokin, 2007, s.109).

Kültür, antropoloji, tarih, sosyoloji, felsefe olmak üzere birçok bilim dallarının çalışma konusudur. Ayrıca, genel bir kültür teorisi geliştiren ve farklı halkların ve farklı dönemlerin kültür türlerini inceleyen kültüroloji adında karmaşık bir bilgi alanı da vardır. Kültüroloji, felsefe, sosyoloji, psikoloji ve diğer birçok bilim dalının kesişme noktasında ortaya çıkan genç bilimsel disiplinlerden biridir. Çeşitli kültürel bilimlerin bilgilerini bütünleşik bir sistemde sentezler, kültürün özü, işlevleri, yapısı ve dinamikleri hakkında fikirler oluşturur. Kültürolojinin konusu, kültürün insanın özel bir yaşam biçimi olarak ortaya çıkışı, işleyişi ve gelişmesidir. Bu bilim dalına göre kültür en geniş anlamıyla, insan tarafından yaratılan, doğa olmayan her şey olduğu söylenebilir. Başka deyişle kültürel ürünler, insanların yaşamlarının ve faaliyetlerinin sonucudur. Aynı zamanda kültür, insanın el değmemiş doğanın aksine, insan dünyasını uygun bir şekilde oluşturan, insanın kendisi tarafından yaratılan "ikinci bir doğa" olarak anlaşılmaktadır (Gurevich, 1996, s.288; Erasov, 1997, s.407).

"Kültür" kelimesi, belirli sosyal grupların veya faaliyet alanlarının yaşam biçimini karakterize etmek için genellikle belirli tarihsel çağlardaki farklı halkların kültürünü, bir

toplumun varoluş tarzının veya yaşam tarzının özelliklerini, bir grup insanı veya belirli bir tarihsel dönemi belirtmek için sık-sık kullanılır. Dolayısıyla ders kitaplarının sayfalarında "Eski Mısır kültürü", "Rönesans kültürü", "Türk kültürü", "gençlik kültürü", "aile kültürü", "köy kültürü", "şehir kültürü", "çalışma kültürü" ifadeleri yer almaktadır. Bu, sayısı sürekli artan birçok kültür tanımının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylece, 1952'de Amerikalı kültür bilimciler A. Kroeber ve K. Klachon, bildikleri kültür tanımlarını sistematik hale getirerek 164 tanım olduğunu ortaya çıkartmışlardır. 1970'lerde tanım sayısı 300'e ulaşmıştı, 1990'larda ise 500'ü geçmişti. Son zamanlarda ise tanımların sayısı 1000'e yakın olması şaşırtıcı değil, çünkü insanın yarattığı her şey, tüm insan dünyası bir kültürdür (Carmine, 2006, s.621; Morozova, 2010, s.22).

Kültüre ilişkin mevcut bakış açılarını özetleyerek "kültür" kelimesinin üç ana anlamı gösterilebilir (Sorokin, 1992, s.499;Ermişina, 2006, s.18; Antipyev, 2009, s.175):

- Ekim, yaratıcılık ve üretim, toprak işleme dahil olmak üzere yetiştirme
- Eğitim, yetiştirme, gelişme;
- İbadet, hürmet (dini bir tarikata ibadet anlamına gelir).

En geniş anlamıyla, kültür genellikle insan tarafından yaratılan her şey, insanlığın tüm başarıları olarak anlaşılır. Bu görüş özellikle Rus kültür bilimciler tarafından benimsenmiştir. O zaman kültür, insanın kendisi tarafından yaratılan ve vahşi olanın aksine insan dünyasını oluşturan bir "ikinci doğa" olarak ortaya çıkar. Bu durumda, kültür genellikle maddi ve manevi olarak alt bölümlere ayrılır. Bu bölünme, toprağın ekilmesi anlamına gelen kültürün yanı sıra, "ruhun yetiştirilmesi" anlamına gelen kültürün de olduğunu ilk fark eden Cicero'ya geri dönüyor (Gurevich, 1994, s.238, Morozova, 2010, s.21).

Maddi kültür öncelikle malzeme üretimi ve ürünlerini kapsar: ekipman, teknoloji, iletişim ve iletişim araçları, endüstriyel binalar ve yapılar, yollar ve ulaşım, konutlar, ev eşyaları, giyim vb. Manevi kültür, manevi üretim alanını ve sonuçlarını içerir: din, felsefe, ahlak, sanat, bilim vb. Manevi bir kültür içinde, sanat eserleri ve edebiyat da dahil olmak üzere, sanatsal bir kültür genellikle özel olarak ayırt edilir. Bilim ise entelektüel, bilimsel ve teknik kültürün temeli olarak kabul edilir. Maddi ve manevi kültür arasında derin bir birlik vardır, çünkü her ikisi de kökeninde nihayetinde manevi ilke: maddi biçimde somutlaştırdığı bir kişinin fikirleri, projeleri ve tasarımları olan insan faaliyetinin sonucudur. Bu nedenle, N. Berdyaev herhangi bir kültürün manevi olduğuna inanıyordu. Sadece teknik bir yapı için değil, aynı zamanda bir sanat eseri için de maddi bir form

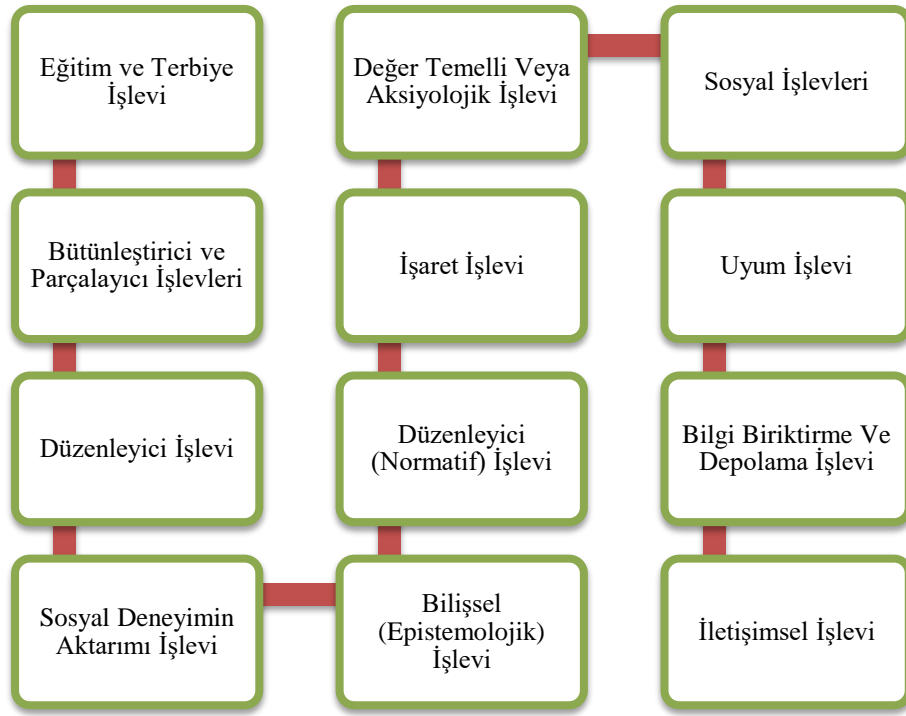
gereklidir: heykelsi, resimsel, edebi vb. Maddi ve manevi kültürün organik birliğinin örnekleri, her ikisi de sanat eseri olduğunda ve pratik amaçlara hizmet ettiğinde mimari binalar olarak hizmet edebilir: bir tiyatro binası, bir tapınak, bir otel ve bazen bir konut binası (Orlova, 2007, s.72).

Aynı zamanda, maddi ve manevi üretim ürünleri arasında önemli farklılıklar vardır: Bir sanat eserinde esas olan maddi kabuk değil ruhsal içeriktir, oysa bazı teknik yaratımlarda herhangi bir maneviyat belirtisini tespit etmek genellikle çok zordur. Belirli sosyo-tarihsel koşullardaki bu farklılıklar, önemli oranlar alırken yalnızca çelişkilere değil, aynı zamanda çatışmaya da girebilir. 19. ve özellikle 20. yüzyılda, maddi kültürün giderek artan bir şekilde manevi kültüre egemen olmaya başladığı zaman benzer bir şey olmuştu (Orlova, 2007, s.73; Kotov 2012, s.98).

2.3.1. Kültürün işlevleri

"Kültür" kavramı çok eski zamanlarda ortaya çıkmıştır. Başlangıçta yetiştirme, toprak işleme, metal, taş, eğitimde emeğin (faaliyetin) kalitesi ile karakterize edilen kültür kavramı, en başından beri çok çeşitli insan faaliyetlerini kapsıyordu. İnsanlar doğanın ve insanın kendisinin sınırlarına daha derinlemesine nüfuz ettikçe, "kültür" kavramı da genişlenmiştir (Morozova, 2010, s.20).

Sonsuz karmaşık, çok düzeyli ve çok boyutlu bir fenomen olarak kültürün bir dizi işlevi vardır. Bu, sürekli artan insan ihtiyaçlarının çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır. Toplumsal bir varlık olarak insan için tüm kültürel işlevler yerine getirilir (Jukov, 2004 s. 141; http-6 ve http-7). Bunların arasında en önemli olan işlevler aşağıda Şekil 2.2'de gösterilmiştir ve daha aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır:

Şekil 2.2. Kültürün işlevleri

Eğitim ve Terbiye İşlevi. İnsanı insan yapan şeyin kültür olduğunu söylenebilir. Birey, sosyalleştikçe, yani halkının, sosyal grubunun ve tüm insanlığın bilgisine, diline, sembollerine, değerlerine, normlarına, geleneklerine, hakim oldukça toplumun bir üyesi olur. Bir kişinin kültürünün seviyesi, onun sosyalleşmesi tarafından belirlenir: kültürel mirasa aşinalık ve bireysel yeteneklerin gelişme derecesi. Kişilik kültürü genellikle gelişmiş yaratıcı yetenekler, bilgelik, sanat eserlerini anlama, anadilde ve yabancı dilde akıcılık, doğruluk, nezaket, özdenetim, yüksek ahlak vb. ile ilişkilendirilir. Bütün bunlar eğitim ve terbiye sürecinde elde edilmektedir (Matetskaya, 2006, s.260; http-6).

Bütünleştirici ve Parçalayıcı İşlevleri. E.Durkheim'in, çalışmalarında bu işlevlere özel önem verilmiştir. E. Durkheim'a göre, kültürün benimsemesi insanlarda, belirli bir topluluğun üyelerinde, bir millete, halka, dine, gruba vb. aitlik bir topluluk duygusu yaratır. Böylece kültür insanları birleştirir, bütünleştirir, topluluğun bütünlüğünü sağlar. Ancak bazılarını bazı alt kültürler temelinde toplayarak, onları diğerlerine karşı çıkarır, daha geniş toplulukları ve grupları ayırır. Bu daha geniş topluluklar ve gruplar içinde kültürel çatışmalar ortaya çıkarabilir. Bu nedenle kültür, çoğu zaman parçalayıcı bir işlev yerine getirir (Radugin, M. ve Radugin, K.A., 1999, s.160; http-6).

Düzenleyici İşlevi. Daha önce de belirtildiği gibi, sosyalleşme sürecinde değerler, idealler, normlar ve davranış kalıpları kişiliğin öz farkındalığının bir parçası haline gelir.

Davranışını şekillendirir ve düzenlerler. Kültürün bir bütün olarak bir kişinin hareket edebileceği ve hareket etmesi gereken çerçeveyi belirlediğini söylenebilir. Kültür, ailede, okulda, işte, evde vb. insan davranışını düzenler, izinler ve yasaklar sistemini ortaya koyar. Bu düzenlemelerin ve yasakların ihlali, toplum tarafından kurulan ve kamuoyunun gücü ve çeşitli kurumsal baskı biçimleriyle desteklenen bazı yaptırımları tetiklemektedir (Radugin, M. ve Radugin, K.A., 1999, s.160; http-7).

Sosyal Deneyimin Aktarımı İşlevi. Genellikle tarihsel süreklilik veya bilgi verme işlevi olarak da adlandırılır. Karmaşık bir gösterge sistemi olan kültür, toplumsal deneyimi nesilden nesile, çağdan çağa aktarır. Kültüre ek olarak, toplumun, insanlar tarafından biriktirilen tüm deneyim zenginliğini yoğunlaştırmak için başka mekanizmaları yoktur. Bu nedenle kültür, insanlığın sosyal hafızası olarak görülmektedir (Nikitina, 2009, s.10; http-8 ve http-9).

Bilişsel (Epistemolojik) İşlevi. Bu işlev sosyal deneyimin aktarılması işleviyle yakından ilişkilidir ve bir anlamda onu takip eder. Pek çok neslin en iyi sosyal deneyimini yoğunlaştıran kültür, dünya hakkında en zengin bilgileri biriktirme ve böylelikle onun bilgisi ve gelişimi için uygun fırsatlar yaratma becerisi kazanır. Toplumun, insanlığın kültürel gen havuzunda bulunan en zengin bilgiyi tam anlamıyla kullandığı kadar entelektüel olduğu iddia edilebilir. Bugün Dünya'da yaşayan tüm toplum türleri, öncelikle bu temelde önemli ölçüde farklılık gösterir (http-9 ve http-10).

Düzenleyici (Normatif) İşlevi. Öncelikle çeşitli yönlerin, insanların sosyal ve kişisel etkinlik türlerinin tanımı (düzenleme) ile ilişkilidir. Çalışma alanında, günlük yaşam, kişilerarası ilişkiler, kültür bir şekilde insanların davranışlarını etkiler ve eylemlerini ve hatta belirli maddi ve manevi değerlerin seçimini düzenler. Kültürün düzenleyici işlevi, ahlak ve hukuk gibi normatif sistemler tarafından desteklenir (Matetskaya, 2006, s.260; http-6).

İşaret İşlevi. Kültürel sistemdeki en önemli işlevdir. Belli bir gösterge sistemini temsil eden kültür, bilgiyi, ona sahip olmayı varsayar. Karşılık gelen işaret sistemlerini incelemeyen kültürün başarılarına hakim olmak imkansızdır. Dolayısıyla dil (sözlü veya yazılı) insanlar arasında bir iletişim aracıdır. Edebi dil, ulusal kültüre hakim olmanın en önemli aracıdır. Müzik, resim, tiyatro dünyasını anlamak için belirli dillere ihtiyaç vardır. Doğa bilimlerinin de kendi işaret sistemleri vardır (Karmin, 2006, s. 298; http-8).

Değer Temelli veya Aksiyolojik İşlevi. Bu işlev kültürün en önemli nitel durumunu yansıtır. Belirli bir değerler sistemi olarak kültür, bir kişide oldukça belirli değer

ihtiyaçları ve yönelimleri oluşturur. Bunların seviyeleri ve kalitelerine göre, insanlar çoğu zaman belirli bir kişinin kültür derecesini değerlendirirler. Uygun değerlendirmede, kural olarak, ahlaki ve entelektüel içerik, önemli bir kriter görevi görmektedir (Karmin, 2006, s. 299; Lapina, 2006, s.298).

Sosyal İşlevi. Kültürün gerçekleştirdiği sosyal işlevler, insanların ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayacak şekilde kolektif faaliyetlerde bulunmalarına olanak tanır. Bu nedenle, kültürel sistem yalnızca karmaşık ve çeşitli değil, aynı zamanda çok hareketlidir. Kültür, hem bir bütün olarak toplumun yaşamının hem de birbiriyle yakından ilişkili öznelerinin değişmez bir bileşenidir: bireyler, sosyal topluluklar, sosyal kurumlar (Nikitina, 2009, s.10; http-7).

Uyum İşlevi. Bu işlev, insanın çevreye uyumunu sağlayan kültürün en önemli işlevidir. Canlı organizmaların çevrelerine uyum sağlamalarının evrim sürecinde hayatta kalabilmeleri için gerekli bir koşul olduğu bilinmektedir. Onların uyumu, çevreye en çok adapte olmuş bireylerin hayatta kalmasını, yararlı özelliklerin korunmasını ve sonraki nesillere aktarılmasını sağlayan doğal seleksiyon, kalıtım ve değişkenlik mekanizmalarının çalışması yardımıyla gerçekleşir. Ancak insanın uyum süreci tamamen farklı bir şekilde gerçekleşmektedir. İnsan diğer canlı organizmalar gibi çevreye, çevredeki değişikliklere sadece uyum sağlamaz, çevreyi kendi ihtiyaçlarına göre değiştirerek kendisi için yeniden oluşturur. Bu dönüştürülme zamanı “kültür” adında yeni, yapay bir dünya ortaya çıkar. Yani insan hayvanlar gibi doğal bir yaşam sürdüremez ve hayatta kalabilmek için çevresinde yapay bir yaşam alanı yaratarak kendisini olumsuz çevresel koşullardan korur. İnsan yavaş yavaş doğal koşullardan bağımsız hale gelir: eğer diğer canlı organizmalar yalnızca belirli bir ekolojik niş içinde yaşayabiliyorsa, insan ise yapay bir kültür dünyasının oluşumunun tahmini için her türlü doğal koşula hakim olabilir (Mamontov, 1996, s.90; Kovaleva, 2006, s.112; http-6).

Kuşkusuz, kültür biçimi büyük ölçüde doğal koşullar tarafından belirlendiğinden, bir kişi çevreden tam bir bağımsızlık elde edemez. Halkların ekonomi, mesken, gelenek ve görenekleri, inançları, törenleri ve ritüelleri, doğal ve iklim koşullarına bağlıdır. Yani dağ halklarının kültürü, göçebe bir yaşam tarzına öncülük eden veya deniz balıkçılığı vb. ile uğraşan halkların kültüründen farklıdır. Örneğin, güney halkları, sıcak iklimlerde bozulmayı geciktirmek için yemeklerinde çok fazla baharat kullanır (Lapina, 2006, s.256; Nikitina, 2009, s.10).

İnsanların yaşam kalitesi sürekli gelişmektedir. Kültür geliştikçe, insanlık kendisine her zamankinden daha fazla güvenlik ve rahatlık sağlar. Ancak eski korku ve tehlikelerden kurtulan insan, kendisi yarattığı yeni sorunların karşısında yüz yüze durur. Örneğin, geçmişin korkunç hastalıklarından: veba ya da çiçek hastalığından korkmaya gerek yok, fakat AIDS gibi yeni ortaya çıkmış ve henüz tedavisi bulunmayan, insanın kendisi tarafından yaratılan diğer ölümcül hastalıklar ortaya çıkmıştır. Bu nedenle insanın, kendisini yalnızca doğal çevreden değil, aynı zamanda insanın yapay olarak yarattığı kültürel dünyadan da savunması gerekmektedir (Sadokhin, 2004, s.360).

Bilgi Biriktirme ve Depolama İşlevi. Bu işlev ayrılmaz bir şekilde bilişsel işlevle bağlantılıdır, çünkü bilgi dünyayı öğrenmenin sonucudur. Çeşitli konularda bilgi ihtiyacı, hem bireyin hem de bir bütün olarak toplumun yaşamı için doğal bir koşuldur. İnsan geçmişini hatırlamalı, doğru değerlendirebilmeli, hatalarını kabul etmelidir; kim olduğunu, nereden geldiğini ve nereye gittiğini bilmelidir. Bu sorulara yanıt almak için, insanoglu gerekli bilgileri toplayan, düzenleyen ve depolayan işaret sistemleri oluşturmuştur. Bu yüzden kültür, aynı zamanda tarihsel sürekliliği ve toplumsal deneyimin nesilden nesile, çağdan çağa, bir ülkeden diğerine aktarımını ve aynı zamanda yaşayan insanlar arasında eş zamanlı bilgi aktarımını sağlayan karmaşık bir işaret sistemi olarak kabul edilir. Çeşitli işaret sistemleri, bir kişinin sadece dünyayı anlamasına değil, aynı zamanda bu anlayışı düzeltmesine, yapılandırmasına yardımcı olur. İnsanlığın zaman ve mekanda birikmiş bilgiyi korumanın, arttırmanın ve yaymanın tek bir yolu var: bu da kültürdür (Rozin, 1998,s.222; Sadokhin, 2004, s.324).

Bireyin doğal hafızası, dil ve manevi kültürde yer alan insanların ortak hafızası, bilgiyi depolamanın sembolik ve maddi araçları, bilgiyi saklama, biriktirme ve iletme aracı olarak hareket eder: kitaplar, sanat eserleri, insanın yarattığı nesnelere bunlara dahildir. Son zamanlarda elektronik bilgi depolama araçları artan bir rol oynamaya başlamıştır. Toplum kültürün bu işlevini yerine getirmek için özel kurumlar yaratmıştır: kütüphaneler, okullar ve üniversiteler, arşivler ve bilgi toplama ve işleme için diğer hizmetler (Nikitich, 2005, s.120; http-10).

İletişimsel İşlevi. Kültürün iletişimsel işlevi, insanların birbirleriyle iletişimini sağlar. Bir kişi, diğer insanların yardımı olmadan herhangi bir zor sorunu çözemez. İnsanlar her türlü iş faaliyeti sırasında iletişime girerler. Kendi türüyle iletişim kurmadan, bir kişi toplumun tam teşekküllü bir üyesi olamaz, yeteneklerini geliştiremez. Toplumdan uzun bir ayrılık, bireyi zihinsel ve ruhsal bozulmaya götürür ve onu bir hayvana

dönüştürür. Kültür, insanlar arasındaki iletişimin bir koşulu ve sonucudur. İnsanların toplumun üyeleri haline gelmesi ancak kültürün özümsemesi yoluyla mümkündür. Kültür, insanlara bir iletişim aracı sağlar. İletişim kurarak ise insanlar kültürü yaratır, korur ve geliştirir (Mamontov, 1996, s.90; http-6).

Doğa, insana işaretler, sesler, yazılar yardımı olmadan, duygusal ilişkiler kurma, bilgi alışverişi yapma yeteneği sağlamıştır. Bu yüzden insanlar iletişim için çeşitli kültürel iletişim araçları yaratmışlardır. Bilgi sözlü (verbal) yollarla, sözlü olmayan yollarla (yüz ifadeleri, jestler, duruşlar, iletişim mesafesi, maddi nesnelere aracılığıyla iletilen bilgiler, örneğin giysi, özellikle üniforma kullanılarak) ve paraverbal (konuşma hızı, tonlama, ses, artikülasyon, ses perdesi) iletilir (Morozova, 2010, s.22).

Son olarak, kültür, bir kişinin ve toplumun yaşamında çok önemli birçok işlevi yerine getirmektedir. Birincisi kültür, bir kişinin sosyalleşmesinin ve eğitiminin gerçekleştiği ortamdır. Kişi ancak kültür yoluyla birikmiş sosyal deneyime hakim olur ve toplumun bir üyesi olur. Bu nedenle kültür, biyolojik kalıttan daha az önemli olmayan bir "sosyal miras" olarak hareket eder. İkinci olarak, kültürün normatif işlevi önemlidir. Kültür, insanlar arasındaki ilişkileri, insanlar arasındaki ilişki normları sistemi, ahlak ilkeleri aracılığıyla düzenler. Kültürün değer işlevi de bununla bağlantılıdır. Kültüre hakim olan kişi, iyi ile kötü, güzel ile çirkin, zarif ve kaba vb. arasında ayırım yapmasına olanak tanıyan yönelimler edinir. Bunun kriteri, öncelikle kültürün biriktirdiği ahlaki ve estetik değerlerdir. Özellikle modern toplumda kültürün eğlence veya telafi edici işlevi de önemlidir. Başta sanat olmak üzere pek çok kültür türünde oyun, iletişim, psikolojik rahatlama, estetik zevk unsuru vardır (Nikitich, 2005, s.122; Nikitina, 2009, s.102).

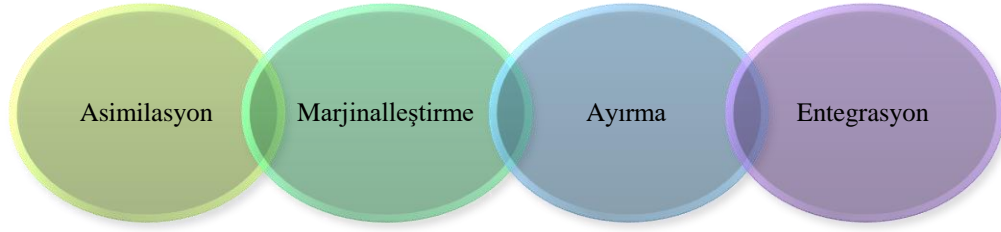
2.4. Kültürel Uyum Kavramı

Kültürel uyum, insanlar arasındaki iletişimin temel bir bileşenidir. Bu nedenle kültürler etkileşim halindeyken sadece birbirlerini tamamlamakla kalmaz, aynı zamanda birbirleriyle karmaşık ilişkilere girerler ve her biri kendi özgünlüğünü ve farklılığını ortaya çıkarır. Kısa süreli yurt dışına seyahat eden ve yabancı bir kültürle tanışan çok sayıda turist, iş adamı, bilim insanı, yeni kültürel koşullara uyum sağlama ihtiyacıyla karşı karşıyadır. Uzun süredir yabancı bir ülkede yaşayan yabancı öğrenciler, yabancı şirketlerin personeli, yöneticiler, diplomatlar da kendileri için yeni koşullara uyum sağlamak zorunda kalıyorlar. İsteyerek veya istemeyerek ikamet ettikleri yeri değiştiren, sonsuza kadar başka bir ülkeye taşınan göçmenler ve mülteciler, sadece uyum sağlamakla

kalmaz, aynı zamanda yeni toplumun ve kültürün tam teşekküllü üyeleri haline gelmelidir. Tüm bu durumlarda, farklı bir kültüre uyum gerektirir (Vezhbetskaya, 2009, s. 451).

Oldukça karmaşık olan bu sürecin bir sonucu olarak, bir kişi, az ya da çok, yeni bir kültürel çevreye uyum sağlar. Sadece kısa bir süreliğine yabancı bir ülkeyi ziyaret eden turistler böyle bir ihtiyaç duymazlar. Geçici olarak yabancı bir ülkede yaşayan insanlar, bu kültürle olan ilişkilerini asgariye indirebildikleri ve yalnızca kendi çevreleri içinde resmi görevler dışında iletişim kurabilecekleri için (örneğin, yurtdışındaki askeri personel ve aileler, yabancı öğrenciler vb.) yabancı bir kültüre uyum sağlamaya ihtiyaç duymayabilirler (Luneva, 2018, s.144).

Bir insanın, onunla temas sonucunda yeni bir kültürün benimsemesi sürecine kültürel uyum denir (Leontovich, 2007, s. 230). Tarihsel olarak, "kültürel uyum" terimi ilk olarak J.W. Powell tarafından kullanılmıştır. 1883'te "kültürel uyum" kavramını, yeni kültürde benimsenen davranışın taklidinin neden olduğu, başka bir kültürün temsilcisinin ruhunda meydana gelen değişiklikler olarak formüle etmişti. "Kültürler arası uyum" kavramı ilk olarak 1938 yılında Redfield, Linton ve Herskovits tarafından, farklı kültürel geçmişlere sahip iki grup insanın uzun süreli, sürekli ve doğrudan kültürel etkileşiminin bir sonucu olarak bireysel olarak ortaya çıkan ve bu gruplardan birinin veya her ikisinin orijinal kültürel modellerinde bir değişimi temsil eden bir fenomen olarak formüle edilmişti. Daha sonra çok sayıda araştırmacı, kültürler arası uyumu, farklı kültürlerden iki grup insanın aşamalı birleşmesi ve uyumu olarak yorumlama eğiliminde oldu (Jıman, 2017, s.196). Kısacası kültürel uyum, bir kültürün üyelerinin başka bir kültürün normlarını, kurallarını, değerlerini ve geleneklerini benimsediği, farklı kültürlerin karşılıklı etkisinin bir süreci ve sonucudur. Kültürel uyum sürecinde her insan kendi kültürel kimliğini korumaya ve bir başkasının kültürüne alışmaya çalışır. Kültürel uyum için dört ana strateji vardır: asimilasyon, marjinalleştirme, ayırma, entegrasyon (Hoffman, 2000; Berry, 2007). Bu stratejiler Şekil 2.3'de gösterilmiştir ve daha sonra ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Şekil 2.3. Kültürel uyum stratejileri

Asimilasyon, bir kişinin yeni bir kültürle tamamen özdeşleştiği, değerlerini, kurallarını ve normlarını kabul ederken, kendi norm ve değerlerinden vazgeçtiği bir kültürleşme çeşididir. Baskın olmayan grupların üyeleri, kültürel kimliği korumaya çalışmaz, kendi kültürel norm ve değerlerinden vazgeçer, diğer kültürlerle günlük etkileşim arayışına girer ve başka bir kültürün normlarını ve değerlerini, içinde tamamen çözümlene kadar gönüllü veya istemsiz olarak kabul eder (Thierry, 2011, s.75; ; Kulikova, 2017, s.195).

Marjinalleştirme, kişinin kendi kültürüyle kimlik kaybı ve yenisiyle özdeşleşme eksikliğidir. Kişi yabancı bir dile hakim olmamıştır, genellikle yeni bir kültürün temsilcileriyle yeterli iletişim için ana dilinin araçlarından yoksundur. Hala eski kategorilerde yaşıyor ve eski değerler sistemini kullanıyor. Bu durum, yeni bir kimlik edinme konusunda ve çevredeki toplumla ilişki kurma arzusundaki ilgisizlik, ya da yeni bir kültür üyeleri tarafından ayrımcılık nedeniyle ortaya çıkabilir. Sonuç olarak, marjinalleşmiş kişiler iki kültürün aralarında kalır ve ciddi iç çatışmalar yaşarlar (Pomorçeva, 2009, s.171; Thierry, 2011, s.75; Kulikova, 2017, s.195).

Ayrılık, kişinin kendi etnik özelliklerini korurken yabancı bir kültürü inkar etmesi ve diğer kültürlerin etkisinden kaçınmaya çabasıdır. Kural olarak, alıcı etnik kökeninin bilincinden, ayrımcılıktan veya etnik hoşgörüsüzlükten olumsuz duygular yaşarsa, baskın kültürden az çok soyutlanmayı tercih eder. Eğer bu izolasyona ısrar eden egemen kültürün temsilcileriye, buna ayırım denir. Ayırım, egemen toplum tarafından onlardan dışlanmaktır (Shpak, 1991, s.28; Matthias ve diğerleri 2011, s.466).

Entegrasyon, hem eski hem de yeni kültürle özdeşleşmedir. Bu kavram aşağıdaki özelliklere sahiptir (Shpak, 1991, s.29; Popov ve Popova, 2013, s.91):

- Bir alt grubun veya bireyin yalnızca kültürel kimliği korumakla kalmayıp, aynı zamanda diğer gruplarla sürekli etkileşime girme ve onların kültürel gelenek ve normlarını inceleme arzusu;

- Bir kişi veya iki kültürün özelliklerinin bir grubu tarafından sentezlenmesi;
- Yalnızca alt grup tarafından serbestçe seçilebilmesi;
- Her birinin ayrı halklar olarak var olma hakkının her iki grup tarafından tanınması olarak anlaşılan karşılıklı uzlaşmayı gerektirilmesi;
- Alt grupların daha geniş bir toplumun temel değerlerini kabul etmesini gerektirir, baskın grup ise oluşmuş çok yapılı toplumun ihtiyaçlarıyla daha tutarlı yapmak amacı ile devlet kurumlarını (örneğin eğitim, sağlık, emek) yeni koşullara uyarlamaya hazır olmalıdır;
- Çok kültürlü ve çok etnikli toplumlar için tipiktir;
- Belirli koşulların varlığında oluşur. Örneğin:
  - a) Toplumda kültürel çeşitliliğe yönelik yaygın istek ve bu arzunun baskın etnik grup arasında varlığı;
  - b) Nispeten düşük düzeyde etnik ve ulusal önyargılar; milliyetçiliğin, ırkçılığın ve çeşitli halkların ayrımcılığının minimum düzeyde yayılması;
  - c) Kültürel gruplar arasındaki ilişkinin olumlu doğası, gruplararası çatışmaların olmaması;
  - d) Tüm etnik grupları tarafından baskın grupla bağlantı veya özdeşleşme duygularının hissedilmesi.

Pek çok araştırmacı, kalıcı ikamet için gelen göçmenlerin, belirli bir ülkede geçici olarak kalanlara göre asimilasyona daha yatkın olduğunu vurgulamaktadırlar. Buna karşılık, eğitim almaya gelen veya ekonomik nedenlerle gelen insanlar, oldukça hızlı ve kolay bir şekilde asimile olurlar. Aynı zamanda bazı dış nedenlerle yurtlarını terk etmek zorunda kalan mülteciler, onunla bağlarının kopmasına psikolojik olarak direnmekte ve asimilasyon süreci onlar için çok daha uzun ve daha zor bir zaman almaktadır (Krivtsova, 2011, s.286).

Yakın zamana kadar, araştırmacılar kültürel uyum için en iyi stratejinin baskın kültürle tam asimilasyon olduğuna inanıyorlardı. Modern toplumda ise kültürel uyumun amacı, iki kültürlü ve çok kültürlü bir kişilikle sonuçlanan kültürel entegrasyonun başarısı olarak kabul edilmektedir. Bu, etkileşim halindeki çoğunluk ve azınlık grupları bu stratejiyi gönüllü olarak seçerse mümkündür. Bütünleştirici grup, kendisi için yeni olan bir kültürün tutum ve değerlerini kabul etmeye, egemen grup ise, haklarına ve değerlerine saygı duyarak, sosyal kurumları bu grupların ihtiyaçlarına uyarlayarak bu insanları kabul

etmeye hazır olmalı. Entegre grubun etnik kimliğinin korunması, özellikle mülteciler için önemli olan uyum sürecin zorluklarının giderilmesine yardımcı olduğu için olumlu bir şekilde değerlendirilmektedir (Krivtsova, 2011, s.287).

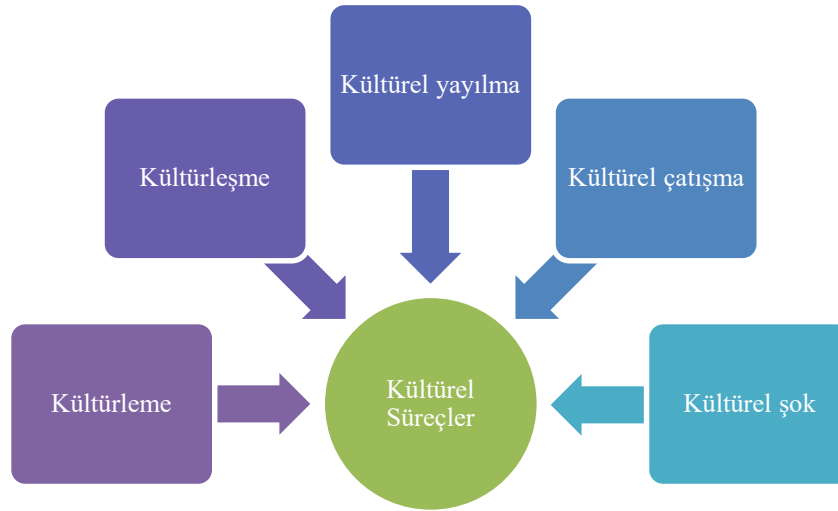
Genellikle baskın olmayan grubun ve üyelerinin kültürel uyum stratejisini seçmekte özgür oldukları varsayılır, ancak bu her zaman böyle değildir. Baskın grup, seçimleri kısıtlayabilir veya baskın olmayan grubun üyelerini belirli kültürel uyum biçimlerine zorlayabilir. Bu durumda seçim olarak ayrılık olabilir. Ama ayrılık zorlanırsa, yani hakim çoğunluğun ayrımcı eylemleri sonucunda ortaya çıkarsa, o zaman ayırım olur. İnsanlar asimilasyonu seçerse, kültürlerin "eritme potası" fikrini benimsemeye hazır olurlar. Ancak bunu yapmaya zorlanırlarsa, "kazan" bir "ezme presine" dönüşür (Baryshnikov, 2012, s.12). İnsanların marjinalleşme seçmeleri oldukça nadirdir. Çoğu zaman, şiddetli asimilasyon ile şiddetli ayrımcılığı birleştirme girişimlerinin bir sonucu olarak marjinalleşirler. Entegrasyon, hem azınlık hem de çoğunluk adına yalnızca gönüllü olabilir. Sonuçta, grupların karşılıklı adaptasyonunu, her birinin kültürel olarak farklı bir insan olarak yaşama hakkının her iki grup tarafından tanınmasını temsil eder. Kültürel uyum başarısının etnik kimlik ve etnik hoşgörü tarafından belirlenmektedir. Entegrasyon, pozitif etnik kimlik ve etnik hoşgörü; asimilasyon: negatif etnik kimlik ve etnik hoşgörü; ayrılık: pozitif etnik kimlik ve hoşgörüsüzlük; marjinalleşme: negatif etnik kimlik ve hoşgörüsüzlüğe karşılık gelmektedir (Thierry, 2011, s.75; Gorshkova, Dutova ve Skachkova, 2014, s.42).

2.5. Yabancı Kültüre Uyum İle İlgili Kavramlar (Kültürel Süreçler)

Kültürel temaslar, halklar arasındaki iletişimin önemli bir bileşenidir. Bu nedenle kültürler etkileşim halindeyken sadece birbirlerini tamamlamakla kalmaz, aynı zamanda birbirleriyle karmaşık ilişkilere girerler ve her biri kendi özgünlüğünü ortaya çıkarır. Kısa süreliğine yurt dışına seyahat eden ve yabancı bir kültürle tanışan çok sayıda turist, iş adamı, bilim insanı, yeni kültürel koşullara uyum sağlama ihtiyacı ile karşı karşıya gelmektedir. Aynı zamanda yabancı öğrenciler, yabancı şirketlerin personeli, yöneticiler, diplomatlar uzun süre yabancı bir ülkede yaşadıklarına göre kendileri için yeni koşullara uyum sağlamak zorunda kalıyorlar. İkamet yerlerini gönüllü veya zorla değiştiren, sonsuza kadar başka bir ülkeye taşınan göçmenler ve mülteciler, sadece uyum sağlamalı, aynı zamanda yeni toplumun ve kültürün tam teşekküllü üyeleri haline gelmelidir. Tüm bu durumlarda, farklı bir kültüre uyum gereklidir. Oldukça karmaşık olan bu sürecin bir

sonucu olarak, kişi, az ya da çok, yeni bir kültürel çevreye uyum sağlar (Leontovich, 2007, s. 230).

Yabancı bir kültüre uyum süreci farklı kültürel süreçlerden geçmektedir. Bunların arasında en önemli olanlar aşağıdaki Şekil 2.4’de gösterilmiştir. Daha sonraki bölümlerde bu kültürel süreçler daha geniş şekilde incelenecektir.

Şekil 2.4. Kültürel süreçler

2.5.1. Kültürleme kavramı (İnkültürasyon)

Erken çocukluktan itibaren kişi, yaşadığı toplumda kabul edilen ve kendinin bu toplumun tam üyesi olarak var olmasına izin veren davranış biçimlerini, normları, değerleri özümser. Bir birey tarafından sosyal yaşamın ve kültürün normlarına hakim olma süreci, çeşitli beşeri bilimlerde "kültürleme", "sosyalleşme" kavramlarıyla ifade edilmekte, bazen "uyum" kavramı da bu terimlerle birlikte kullanılmaktadır. Başka bir ülkeye taşınan zaman değişen kültüre, bir işletmede işe girilen zaman ise bu ekipte gelişen normlara ve gereksinimlere uyum sağlamak gerekmektedir. Normlara ve gereksinimlere hakim olmak için insanlarla iletişim kurmak, sorunlarını öğrenmek, doğalarına alışmak ve ortak etkinliklere katılmak önemlidir. Bu nedenle, sosyal uyum, etkileşim ve bunun aracılığıyla sosyal normların ve değerlerin özümsemesi anlamına gelmektedir (Semenenko, 2006, s.57; Frik, 2013, s.20).

Kültürleme, bir kişiye belirli bir kültürdeki davranış geleneklerini ve normlarını öğretmek anlamına gelen bir terimdir. Bu süreçteki en önemli şey, kültürel alan ve zamanın gelişmesi için bilgi, deneyim, normlar, beceriler ve içindeki yönelimdir. Kültürleme, diğer insanlarla iletişim türleri, kişinin kendi davranışları ve duyguları

üzerindeki kontrol biçimleri, temel ihtiyaçları karşılama yolları, çevredeki dünyanın çeşitli fenomenlerine yönelik değerlendirici bir tutum vb. gibi temel insan becerilerinin oluşumunu içerir. Kültürlemenin sonucu, bir kişinin belirli bir kültürün diğer üyeleriyle duygusal ve davranışsal benzerliği ve diğer kültürlerin temsilcilerinden farkıdır. (Leskova, 2008, s.19; KKFÜ, 2017, s.22).

Farklı ülkelerdeki kültür, sosyal yapıdan daha spesifiktir. Örneğin, çoğu kültürde ana yemek öğlen yenirken, İngilizler ise öğleden sonra yenilir. Amerikalılar kahvaltıda kekler ve özel kahvaltılık gevrekleri tercih ederken, İngilizler kahvaltıda balık yiyorlar. Brezilyalılar sert kahveye sıcak süt katarken, Amerikalılar sütü birayla karıştırıyorlar. İngilizler saat 5-6'da öğlen yemeğini yiyorlar, İspanyollar ise 10'da. Avrupalılar çatal sol ellerinde, bıçak ise sağlarında yemek yiyorlar. Bir bıçakla kesilen eti hemen bir çatala ağızlarına gönderiyorlar, Amerikalılar bunu sağ elleri ile yapıyorlar (Janutsh, 2014, s.116; http-13).

Her bir toplum için çok önemli olan çocuk terbiyesi ve eğitilmesi konusundaki özellikleri de bu farklılarda önemli yer almaktadır. Örneğin, etnologlar ve sosyologlar farklı kültürlerdeki ebeveynlik tarzlarını karşılaştırdılar ve iki zıt yön belirlediler: Japon ve İngiliz. Japonya'da eğitimci, cezalardan daha sık ödüllere yöneliyor. Orada eğitim vermek kötü yapılmış bir şeyi azarlamak değil, kötüyü öngörmek ve doğru davranışı öğretmek demektir. Eğitimci, ahlak kurallarının açık bir şekilde ihlal edilmesine rağmen, çocuğu aşağılayıcı bir duruma sokmamak için doğrudan kınamadan kaçınır. Kınama cezası yerine, çocuklara uygun çabayı gösterirlerse kendilerini yönetmeyi öğrenebileceklerine dair güven aşılıyarak belirli davranış becerileri öğretilir. Japonlar, bir çocuğun ruhu üzerindeki aşırı baskının geri tepebileceğine inanıyorlar. Avrupa açısından bakıldığında, Japonya'daki çocuklar inanılmaz derecede şımartılıyor. Hiçbir şeyden men edilmedikleri için ağlama sebeplerinden yoksun bırakılırlar. Yetişkinler, çocukların kötü davranışlarına sanki farkında değilmiş gibi tepki vermezler. İlk kısıtlamalar okul yıllarında başlar, ancak aşamalı olarak getirilir. Çocuk ancak bu yıllarda kendiliğinden gelişen dürtüleri bastırmaya başlar, uygun şekilde davranmayı, yaşlılara saygı göstermeyi, görevi onurlandırmayı ve aileye sadık olmayı öğrenir. Yaşlandıkça, davranışın düzenlenmesi önemli ölçüde artar (KKFÜ, 2017, s.21).

İngiltere'de eğitim süreci tamamen farklı ilkelere dayanmaktadır. İngilizler, ebeveyn sevgisinin ve hassasiyetinin aşırı tezahürünün çocuğun karakterine zarar verdiğine inanıyorlar. Çocukları şımartmak onları onların davranışlarını bozmaktır.

İngiliz eğitim gelenekleri, çocuklara soğukkanlı davranmayı gerektirir. Onlar çocuklardan daha çok hayvanlara yumuşaklık ve hassasiyet gösterme eğilimindedirler. Çocuklar erken yaşlardan itibaren disipline edilir. Bir çocuk bir kediye veya köpeğe işkence ederse, küçük birisine zarar verirse veya bir başkasının malına zarar verirse, ağır ve zalimce cezalarla karşı karşıya kalır. İngiltere'de çocukları cezalandırmak bir ebeveynin hakkı ve görevidir. İngilizler çocukluktan itibaren bağımsızlığa ve eylemlerinin sorumluluğuna alışmışlardır. Erken yetişkin olurlar ve yetişkin yaşamı için özel olarak hazırlanmaları gerekmez. Ebeveynler bilinçli olarak çocuklarından uzaklaşarak, onları yetişkinliğin zorluklarına hazırlar. Zaten 16-17 yaşlarında, bir liseni bitirmiş olan çocuklar ebeveyn evlerini terk eder ve bağımsız olarak yaşarlar (Frik, 2013, s.23; KKFÜ, 2017, s.21).

Türk eğitim ve terbiye süreci ise tamamen farklı bir şekilde geçtiği görülmektedir. Türklerin çocuklara karşı olan şartsız sevgisi birçok yabancılar için garip gelmektedir. Çünkü her bir Türk ailenin en büyük sevinci çocuktur. En büyük ve geniş şekilde kutlanan devlet bayramlarından biri bile 23 Nisanda kutlanan “Çocuk Bayramıdır”. Türkiye'de çocukları tam anlamıyla sevgi ve kaygı içinde büyütülür. Çocuğu öpmek, kucaklamak ve halka sunmak gelenekseldir. Kimse çocukları rencide etmek yerine şeker ikram ederler. Annenin en büyük görevi çocuğun tok ve temiz olmasıdır. Birçok yabancı ülkelere garip gelen taraf da burada çocuğun hijyeni entelektüel gelişiminden daha fazla izlenmesidir. Sınırsız sevgi içinde büyüdükleri için çocuklar genellikle çok şımarık büyürler. Onlar için her zaman temiz tutulan çok sayıda ücretsiz açık hava oyun alanı vardır. Türk toplumunun daha bir özelliği ise çalışan annelerin çocuklarını büyükannelerine bırakmasıdır. Çocuk anaokuluna gitmemesi normal sayılır. Özel kaygı ve sevgi içinde, aile içinde yetiştirilmesi daha iyi olduğu düşünülmektedir (http-11; http-12). Fakat farklı kültürel değerlerine, yetiştirme yöntemlerine, ülkelerin sosyal yapılarına rağmen, çocuklar her zaman çocuk olarak kalmalıdır. Hangi ülkede doğmuş olurlarsa olsunlar, onlara daima saygı ve sevgi içinde büyümeli olduğu düşünülmektedir.

Kültürlerin spesifikliğini göstermek için bir diğer örnek olarak bir alışveriş prosedürü ele alınabilir. Avrupa ülkelerinde bir ürün satın alırken satıcı ile alıcı arasındaki ilişki, sabit fiyatlarla belirlenir. Nadir, ancak kuraldan çok istisna durumlarda, burada pazarlık uygundur. Aynı zamanda Arap ülkelerinde ise satın alma prosedürünün gerekli bir özelliği pazarlıktır. Burada ticaret, eş zamanlı olarak katılımcılar arasında bir iletişim sürecidir ve bu nedenle heyecan verici ve duygusal bir iletişim biçimine dönüşür. Diğer

bir örnek, Avrupa ve Asya'nın birçok ülkesinde var olan, arkadaşları ve tanıdıkları akşam yemeğine davet etme geleneğidir. Ancak Asya'da öğle yemeğinden hemen sonra veda etmek ve oradan ayrılmak gelenekseldir. Birisi böyle yapmazsa, bu onun hala aç olduğu anlamına gelir. Ve tam tersine, eğer bu, Avrupa'da veya Kuzey Amerika'da yapılırsa, o zaman bu kötü davranış ve saygısızlık olarak kabul edilecektir. Bu davranış, sadece yemeği yemek için ziyaret edildiği anlamına gelecektir (Frik, 2013, s.23; KKFÜ, 2017, s.36).

Tüm halklar ve toplumlar için özel bir yere sahip düğün töreni de pek çok tezahürü içerir. Modern zamanda Kuzey Amerika'da genç bir adamın genç bir kızla tanışması, birbirlerine aşık olmaları ve evlenmeleri oldukça doğal bir şeydir. Kuşkusuz böyle bir düğün olağandışı değildir; birçok eyalette evlilik cüzdanının gerekirse ve basit bir evlilik töreni kaçınılmaz olsa bile bu, bazı kültürlerle karşılaştırıldığında asgari bir kontroldür. Pek çok halk arasında aile reislerinin bir evlilik sözleşmesi yapması adettendir. Eski Yunanlılar arasında ve yakın zamana kadar Çin'de olduğu gibi, gelin ve damadın düğünden önce birbirlerini görme hakları yoktu. Diğer kültürlerde ise, bunun tersine, gelini satmak bir norm olarak kabul edilir: akrabalar gelin için, diğer tarafın gönüllü olarak ödemeye razı olduğu bir fiyat belirler. Bazı Afrika halklarının geleneklerine göre, müstakbel kocası bu ücreti ödeyene kadar onunla dışarı çıkamaz (KKFÜ, 2017, s.37).

Yukarıda gösterilen gibi farklı toplumların kendine özgür kültür ve gelenekler var. Bu nedenle, kültüre uyum sağlamak, tamamen içine girmek ve alışmak çok zordur. Türkiye'den Amerika'ya giden yetişkin bir göçmen, yaşamın sosyal yasalarını çabucak öğrenir, ancak yabancı kültürel normları ve gelenekleri özümsemesi çok daha zor olur. Yurtdışında tanınan yüksek niteliklere sahip bir Türk fizikçi, programcı veya mühendis, kısa sürede yeni pozisyonuna karşılık gelen hak ve sorumlulukları öğrenir. Bir veya iki ay sonra, bir Amerikalılardan daha kötü olmayan profesyonel görevlerle başa çıkmaya başlar. Ancak bazen uzun yıllar sonra bile yabancı bir kültüre alışmakta, onu kendisininmiş gibi hissetmekte başarısız olur. Bu nedenle, yabancı bir ülkede sosyal yaşam düzenine uyum, diğer insanların değerlerine, geleneklerine ve geleneklerine uyum anlamına gelen kültürlemeden daha hızlı gerçekleşir. Uyum, hem sosyalleşme hem de kültürleme sırasında gerçekleşmektedir. Sosyalleşme zamanı, birey sosyal yaşam koşullarına, kültürleme zamanı ise kültürel koşullara uyum sağlar. Sosyalleşmede uyum daha kolay ve hızlıdır, kültürlemede ise zor ve yavaştır. Bir kişiye sorulduğunda: "Sen kimsin? ", O halde sosyalleşme açısından " Ben bir profesörüm, bilim adamıyım,

mühendisim, ailenin reisiyim " cevabı vermelidir. Ancak kültürleme açısından bakıldığında, uyruğunun adını vermekle yükümlüdür: "Ben Türküm, Rusum, Almanım, Fransızım vb." (Frik, 2013, s.22; KKFÜ, 2017, s.40).

Şüphesiz ki, kültürleme ve sosyalleşme olmadan, bir kişi toplumun tam teşekküllü bir üyesi olarak var olamaz, bu nedenle bu süreçleri atlamak imkansızdır. Kültürlemenin bir sonucu olarak, kişi çevresindeki sosyal çevrede özgürce gezinebilir, önceki nesillerin yarattığı kültürel nesnelere çoğunluğu kullanabilir, fiziksel ve zihinsel emeğin sonuçlarını paylaşabilir, diğer insanlarla karşılıklı anlayış bulabilir. Bu niteliklerle, bu kültürün bir kişisi diğer kültürlerin temsilcilerinden farklıdır. Sosyalleşmenin bir sonucu olarak, kişi kendisinden istenen sosyal rolleri özgürce yerine getirmeyi öğrenir. Hem kültürleme hem de sosyalleşme süreçleri, genel olarak, özel eğitim olmaksızın (yaşlıların rehberliğinde ve kendi deneyimleriyle) öğrenme sürecinde ilerler. Sadece bazıları özel sosyalleşme kurumlarında - okullar, üniversiteler vb. gerçekleşir (http-13).

2.5.1.1. Kültürleme sürecinin aşamaları

İnsan yaşam döngüsünün her aşamasında (çocukluk, ergenlik, olgunluk ve yaşlılık)kültürleme süreci kendi sonuçları ve başarıları ile karakterize edilir. Buna bağlı olarak, Kültürlemenin iki ana aşaması genellikle ayırt edilir: çocukluk ve ergenlik dönemlerini kapsayan ilk (birincil) ve diğer iki dönemi kapsayan yetişkin (ikincil) (Gurevich, 1996, s.279; Frik, 2013, s.21; http-13).

İlk aşama, bir çocuğun doğumu ile başlar ve ergenlik döneminin sonuna kadar devam eder. Bu dönemde çocuklar, kültürlerinin en önemli unsurlarını öğrenir, normal bir sosyo-kültürel yaşam için gerekli becerileri kazanır. Kültürleme süreçleri, bu zamanda, esas olarak amaçlı yetiştirme ve kısmen de kendi deneyimleri sonucunda gerçekleştirilmektedir. Günlük yaşam için yeterli bilgi ve becerilere sahip çocuklarda oluşum, çoğunlukla aşağıdaki türlerden oyunlar şeklinde gerçekleşir (Gurevich, 1996, s.279; Erasov, 1997, s.37):

- Fiziksel: eğitim ve fiziksel aktivite geliştirme;
- Stratejik: eğitim ve herhangi bir faaliyetin olası sonuçlarını tahmin etme ve bu sonuçların olasılığını değerlendirme yeteneğini geliştirme;
- Stokastik: çocuğu rastgele süreçlerle, şansla (başarısızlıkla), kontrol edilemeyen koşullarla, riskle tanıştırır;
- Rol yapma: çocuğun gelecekte gerçekleştirmesi gerekeceği işlevleri öğrendiği.

Oyunlarda zeka, fantezi, hayal gücü ve öğrenme yeteneği gibi kişisel nitelikler geliştirilir. Birincil kültürleme sürecinde önemli bir yer, iş becerilerinin geliştirilmesine ve işe yönelik bir değer tutumunun oluşmasına aittir. Çocuğun öğrenmeyi öğrenmesi de önemlidir. Aynı zamanda, bir kişinin dünyaya karşı tutumunu oluşturan diğer değerlere hakim olunur ve temel davranış modelleri ortaya konur. Çocuk, erken çocukluk deneyimine dayanarak, mesleki açıdan özel olmayan sosyal açıdan zorunlu genel kültürel bilgi ve beceriler kazanır. Bu dönemde, edinimleri ve pratik gelişimleri, bireyin yaşam tarzında öncülük eder. İlgili kurumlar okul öncesi ve okul kurumlarıdır. Çocuk, zamanının önemli bir bölümünü orada geçiriyor. Bu dönemde bir çocuğun sosyo-kültürel yaşama yeterli katılım sağlayabilen bir yetişkine dönüşmesinin ön koşullarının şekillendiğini söylenebilir (Budnik, 2018, s.102).

Kültürlemenin birincil aşaması, kültürün istikrarının korunmasına katkıda bulunur, çünkü buradaki asıl şey, mevcut örneklerin çoğaltılması, rastgele ve yeni öğelerin kültüre nüfuzunun kontrolüdür. Kuşkusuz, kültürel geleneğin korunmasında Kültürlemenin rolü abartılmamalıdır. Bunun sonucu, yeni bir nesil tarafından kültürün neredeyse eksiksiz ve koşulsuz bir şekilde özümsemesi veya çocukların ebeveynlerinden tamamen farklı şekilde büyüdüklerinde kültürel sürekliliğin ihlali olabilir (Grishaeva, 2006, s.211).

Kültürlemenin ikincil aşaması ise yetişkinlerle ilgilidir, çünkü bir kişinin kültüre girişi, bir kişi yetişkinliğe ulaştığında sona ermemektedir. Bu dönemdeki kültürlenme parçalıdır ve yalnızca yakın zamanda ortaya çıkan belirli kültür unsurlarıyla ilgilidir. Genellikle bunlar, bir kişinin hayatını önemli ölçüde değiştiren icat ve keşifler veya diğer kültürlerden ödünç alınan yeni fikirlerdir. Kültürlemenin ikinci aşamasının ayırt edici bir özelliği, bir kişinin belirli bir toplumda belirlenen sınırlar dahilinde sosyo-kültürel çevreye bağımsız olarak hakim olma yeteneğinin gelişmesidir. Kişi, kendi yaşamsal sorunlarını çözmek için edindiği bilgi ve becerileri birleştirme fırsatına sahip olur, hem kendisi hem de diğer insanlar için önemli sonuçları olabilecek kararlar alma yeteneği artar. Kültürlemenin ikinci aşaması, toplum üyelerine, kültürde çeşitli ölçeklerde değişiklikler yapmak için deney yapma sorumluluğunu alma fırsatı sağlar. Başka bir deyişle, birey kültür tarafından kendisine sunulanları kabul edebilir veya reddedebilir. Tartışmaya ve yaratıcılığa erişir. Bu süre zarfında odak noktası mesleki eğitimidir. Bireyin çaba ve zamanının çoğu buna harcanır. Gerekli bilgi ve beceriler esas olarak ikincil uzmanlık ve yükseköğretim kurumlarında edinilir. Bu aşamada gençlerin ailedeki yeni, yetişkin statüsüne hakim olmaları, sosyal temaslarının kapsamını genişletmeleri, yeni konularını

fark etmeleri ve kendi yaşam deneyimlerini biriktirmeleri de büyük önem taşıyor (Gudkov, 2003, s.73; Budnik, 2018, s.104).

2.5.1.2. Kültürleme sürecinin mekanizmaları

Kültürleme süreçlerini inceleyen uzmanlar en önemli sorulardan biri mekanizma sorusu olduğunu vurguluyorlar. Bilim adamları genellikle, Kültürlemenin dört psikolojik mekanizmasını birbirinden ayırırlar (Popkova, 2013, s.46; http-14). Bunlar Şekil 2.5 'de gösterilmektedir ve daha sonra ayrıntılı incelenmektedir.

Şekil 2.5. Kültürleme sürecinin mekanizmaları

Taklit, çocuğun belirli bir davranış modelini taklit etme konusundaki bilinçli arzusudur. Genellikle ebeveynler örnek olarak kullanılır, ancak çocuklara davranışlarında öğretmenler, ünlü kişiler (politikacılar, sanatçılar, gazeteciler vb.) de rehberlik edebilir. Çocuk yalnızca belirli işlemleri, örneğin masadaki davranışı değil, aynı zamanda ebeveynlerinin ona öğrettiği şeyleri de taklit eder (örneğin, saçını nasıl doğru yıkayacağı vb.). Bazen ebeveynler çocuklarından onların davranışlarını tekrar etmemelerini ve yaptıkları gibi yapmamalarını ister. Cezalandırılmazlarsa çocuklar itaat etme eğilimindedir. Örneğin, çocuklar babalarını seviyor ve saygı duyuyorsa, babanın kendisi sigara içse bile çocuklar sigara içmeğe bilir (Sadokhin ve Grushevitskaya, 2004, s.263).

Özdeşleşme, çocukların ebeveyn davranışlarını, tutumlarını ve değerlerini kendilerinininki gibi özümsemelerinin bir yoludur. Çocuklar ebeveynlerin ve kendileriyle yakından ilgili olan diğerlerin kişilik özelliklerini algılar. Çoğunlukla çocuklar ebeveynlerinin mesleklerini kendileri gibi olmak için seçerler (Lapina, 2006, s.119).

Taklit ve özdeşleşme, olumlu telkin mekanizmalarıysa, utanç ve suçluluk ise olumsuzdur. İlki, belirli davranışların oluşumuna katkıda bulunur, ikincisi ise onu yasaklar veya bastırır. Utanç ve suçluluk duyguları birbiriyle yakından ilişkili olsa da, hepsi aynı değildir. Bir kişi, bir suç mahallinde yakalanmış, ifşa edilmiş ve onursuz bir şekilde üstü açılmış olduğu zaman bir utanç duygusu ortaya çıkar. Bir çocuk sormadan seker çalarsa veya anne babasına casusluk yaparsa ya da kulak misafiri olursa ve bu etkinlikleri yaparken yakalanırsa, kendini bunalımlı ve aşağılanmış hissedecektir. Suçluluk duyguları aynı deneyimlerle ilişkilendirilir, ancak ortaya çıkmaları için maruz kalmaya ihtiyaçları yoktur. Kötü davrandığını söyleyen vicdanı sesi yeter ve yapılan kötü işin bilincinde olması acı çekmesi için yeterlidir (Leontovich, 2007, s. 81; Popkova, 2013, s. 47). Başka deyişle bu, daha çok kendini cezalandırmakla ilgilidir.

2.5.2. Kültürleşme (Akültürasyon)

Kültürel temaslar, yabancı kültürlerle tanışmaları süreçte insanlar arasındaki iletişimin temelini oluşturmaktadır. Kültürler ve kültürel temaslar arasındaki etkileşim süreçlerini incelerken, kültürleşme kavramının özüne dönmek ve tanımını ve gelişim aşamalarını dikkate almak gerekir. Kültürleşme, farklı sosyo-kültürel sistemlerin doğrudan temas ve karşılıklı etkisiyle ortaya çıkan, kültürlerin, maddi kültürdeki, geleneklerdeki ve inançlardaki değişikliklerin karşılıklı etkileşimi ve karşılıklı etkisi sürecidir. Kültürleşme, bir kültürün temsilcilerinin tamamının veya bir kısmının diğerinin normlarını, değerlerini ve geleneklerini benimsediği farklı kültürlerin karşılıklı etkisinin hem bir süreci hem de sonucudur. Genellikle, kültürleşme süreci iki yönlü bir süreç olarak görülür; bu süreçte, her iki kültür de aynı anda bir verici kültür ve alıcı kültür olarak hareket edebilir, ancak bunların birbirleri üzerindeki etkilerinin derecesi farklı olabilir. Ek olarak, bir kültürün temsilcileri bir diğerinin değerlerini tamamen kabul edebilir veya bunları tamamen veya kısmen reddedebilir (Ushkanova, 2010, s.149).

Çoğu zaman, kültürleşme aynı zamanda bir, genellikle daha az kültürel olarak gelişmiş toplumlar tarafından başka, genellikle daha kültürel olarak gelişmiş toplumun maddi veya manevi kültürün herhangi bir unsurunun bir kısmı tarafından algılanma süreci olarak anlaşılır. "Kültürleşme" kavramı, Kuzey Amerika yerlilerinin kabilelerindeki kültürel değişim süreçlerine yönelik devam eden araştırmalardan etkilenerek, 19. yüzyılın sonlarında Amerikan etnografyası ve kültürel antropolojide ortaya çıktı. Amerikalı etnograflar J. Powell ve W. Homes bu terimi bir kültürün unsurlarının diğerine

asimilasyon ve aktarılma sürecini ifade etmek için kullandılar (1880). F. Boas, W. McGee, R. Lowy'nin eserlerinde ise kültürleşme kavramının araştırılması daha da geliştirildi. Başlangıçta terim, Hint kabilelerinde beyaz Amerikalıların kültürüyle temasları nedeniyle gerçekleşen asimilasyon süreçlerine atıfta bulunmak için, yani oldukça dar anlamda, kullanılmıştı. Daha sonraki araştırmalarda, kültürleşme artık yalnızca grup fenomeni olarak algılanmaktan çıkarak bireysel davranış düzeyinde de çalışılmaya başlandı. Kültürleşme sürecinde her insanın aynı anda iki ana görevi çözdüğü konusunda önemli bir sonuca varılmıştı: kültürel kimliğini korumaya çalışıyor ve yabancı bir kültüre dahil ediliyor(Kravchenko, 2000, s.17).

Etkileşim sonucunda kültürler sadece birbirini tamamlamakla kalmaz, aynı zamanda daha karmaşık ilişkilere de girer. Kültürlerin gerçek etkileşimi hem olumlu (kültürlerin zenginleşmesi) hem de olumsuz (bastırılması, yoksullaşması: erozyon) sonuçları ortaya çıkarır. Kültürleşmenin doğası birkaç faktörden etkilenir (http-16, http-17):

- Ev sahibi kültürün farklılaşma derecesi: ahlak, hukuk, sanatsal kültür, estetik, felsefe sistemleri geliştirmiş bir toplum, temel manevi yapıyı baltalamadan işlevsel olarak kabul edilebilir yenilikleri uyarlayabilmektedir;
- Temas süresi: zamanla artan etki şoka ve reddedilmeye değil, bağımlılığa ve kademeli kabullenmeye neden olur;
- Siyasi ve ekonomik etkileşim koşulları: siyasi ve ekonomik tahakküm veya bağımlılık durumu, kültürel iletişimin içeriğini büyük ölçüde belirler.

Bu faktörlerin her biri, kültürleşme sürecini değiştirir ve bunun sonucunda üç formdan birini alabilir (Solonin, 2010,s.566):

- Kültürel genişleme; egemen (ulusal) kültürün etki alanının orijinal sınırların veya eyalet sınırlarının ötesine genişlemesidir. Ağırlıklı olarak tek yönlü bir kültürlerarası iletişim sürecidir.
- Kültürel çatışma; farklı kültürel değer ve normların taşıyıcıları olan kültür konularının çatışmasıdır. Sebepler, halklar arasındaki veya belirli bir toplumdaki kültürel farklılıklar olabilir ve bunlar çelişki veya hatta açık çatışma şeklini alabilir. Bilim adamları birkaç tür kültürel çatışmayı tanımlamaktadırlar:
  - Farklı etnik gruplar ve onların kültürleri arasında (Ruslar ve Kafkas etnik gruplarının temsilcileri);

- Belirli dinler (Ortodoks ve Müslümanlar) içindeki dini gruplar, farklı dinlerin veya eğilimlerin temsilcileri;
- Nesiller, farklı alt kültürlerin taşıyıcıları (babalar ve çocuklar arasındaki çatışma);
- Baskın kültürün tek bir normatif sisteminin farklı bölümleri (örneğin, aynı toplum içinde, gruplar boşanmayı kabul etme ya da kabul etmeme, evlilik öncesi cinsel ilişkiler, kürtaj vb. konulara karşı farklı tutumlarla bir arada yaşayabilirler);
- Kültürdeki gelenekler ve yenilikler (bu tür çatışmalar hızla değişen toplumların doğasında mevcuttur);
- Çeşitli dil-kültür toplulukları ve onların bireysel temsilcileri (dil engelleri ve yorumlama hataları nedeniyle ortaya çıkar).

Çatışmaların üstesinden gelmek, farklı kültürlere, alt kültürlere, milletlere ait toplumlar arasındaki anlayışın artması, birkaç önemli koşulla ilişkilidir: iletişim partnerinin dili bilgisi, yaşam tarzını, ulusal karakterini ve zihniyetini anlamasına (Shamne, 2000,s.24).

- Kültürel yayılma; kültürel özelliklerin teması geçtiklerinde bir toplumdan diğerine karşılıklı olarak nüfuz etmesidir. Bu kültürleşme biçimi daha ayrıntılı olarak aşağıdaki bölümde ele alınacaktır.

Daha sonraki bölümlerde bu kültürel süreçler daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.5.3. Kültürel yayılma (Difüzyon) kavramı ve türleri

Kültürel yayılma, farklı etkileşim halindeki kültürlerin fenomenlerinin yayılmasının (karşılıklı nüfuzunun) bir süreci (ve aynı zamanda bir sonucu) olarak tanımlanabilir. Yani kültürel yayılma, kültürel özelliklerin ve komplekslerin bir toplumdaki diğerine karşılıklı olarak temas ettiklerinde nüfuz etmesidir. Kültürel temas ya her iki kültürde de iz bırakmayabilir, ya da birbirleri üzerinde eşit ve güçlü bir etkiye sahip olabilir veya daha az güçlü olmamakla birlikte tek taraflı bir etki ile sonuçlanabilir. Diğer kültürel değişim türleriyle karşılaştırıldığında, yayılma süreçleri tarihsel olarak daha eskidir. Fakat kültürel yayılma süreçleri, çalışma ve araştırma konusu haline ilk kez 19. yüzyılın sonunda geldi. Bu, doğal ve tarihsel koşulların eşitsizliğini ve bireysel halkların yeteneklerini yansıtan, kültürün en doğal varoluş ve gelişim biçimlerinden biridir. Bu süreçler sayesinde gerekli kültürel yenilikler nesnel nedenlerle bu yeniliklerin tek başına ortaya çıkamadığı halklara ve kültürlerle nüfuz etmekte ve yayılmaktadır. Bir kişinin yaşadığı bölgede bile, kural olarak, yararlı yenilikler paralel olarak yaratılmaz ve aynı zamanda genellikle tek bir yerde ortaya çıkarlar ve daha sonra çevredeki alana hızla yayılır ve genellikle tüm komşular tarafından ödünç alınır. Bu, kültürün gerçek tezahüründe yayılmasıdır. Örnek olarak, Batı Avrupa'nın medeniyet tekdüzeliği de böylece gelişmişti. Bu yüzden kültürel yayılma kanalları göç, turizm, misyonerlik faaliyetleri, ticaret, savaş, bilimsel konferanslar, fuarlar, uzman değişimi vb. olarak kabul edilir (Grishaeva ve Tsurikova, 2006, s.298).

Alan ile yapılan araştırmalar, kültürel yayılmanın aşağıdaki unsurlarını ayırt etmenin uygun olduğunu göstermektedir (Syrovezhkin, 2019, s.45):

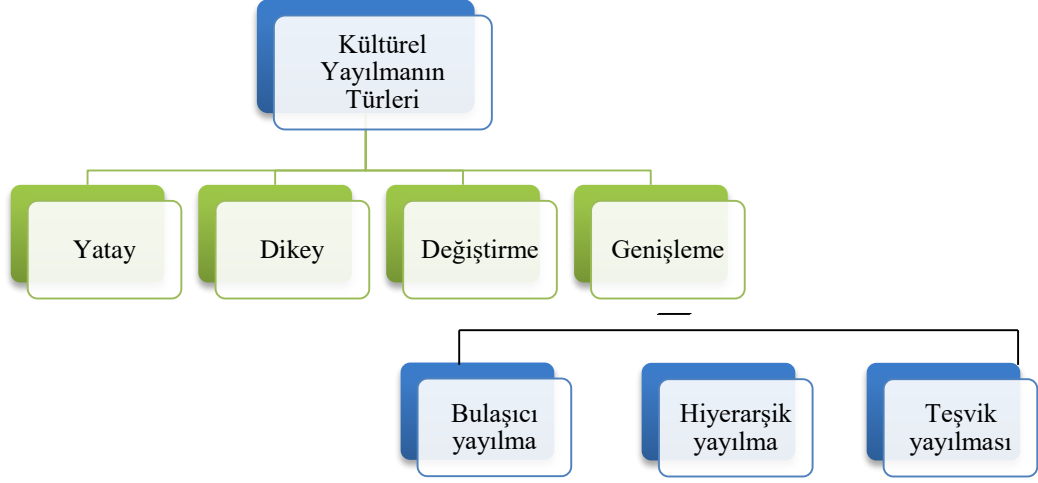
- Yenilik (kültürel yayılmanın içeriği);
- Yayılma taşıyıcıları (potansiyel olarak kabul edebilenler);
- Yeniliği kabul edenler (kültürel yayılma konusu);
- Yenilikleri önerenlerle kabul edenler arasındaki iletişim mekanizmaları (kültürel yayılma mekanizmaları).

Kültürel yayılmanın geleneksel tipolojisi, yatay ve dikey kültürel yayılma arasında bir ayrım olduğunu varsayar. Yatay yayılma, statü bakımından gruplara veya bireylere eşit olan etnik gruplar arasında meydana gelir. Bu tür bir yayılma bazen gruplar arası veya uzaysal yayılma olarak da adlandırılır. Bu tür bir yayılmanın bir örneği, polis memurlarının suçlularla sık temaslarının bir sonucu olarak suç dünyasının jargonunu, tavrını ve iletişimini ödünç almalarıdır. Kültürlerin dikey yayılımı, eşit olmayan statüdeki kültürler arasında gelişir, bu nedenle tabakalaşma kültürel yayılım olarak da

adlandırılabilir. Toplumlar arasında dağılmanın ve bir toplum içindeki gruplar arasında yayılmanın da tamamen teorik bir anlamı olduğuna inanılmaktadır, çünkü "kültürel yayılma" terimini kullanılan zaman yalnızca ülkeler arasında değil, aynı zamanda gruplar arasında da yayılmayı kastedilmektedir. Tabakalaşma yayılma türü, genellikle insanların statü farklılıklarını sembolize eden giyim örneğine kadar izlenebilir. Modern toplumda, kültürel değerlerin bir sosyal gruptan diğerine yayılması için bir kanala dönüşür. Bugün orta sınıfın finansal yetenekleri, daha önce yalnızca üst sınıf tarafından giyilen moda kıyafetleri satın almasına izin veriyor. Çağdaş Batı'daki yüksek vasıflı işçileri takım elbiselerle işe geliyorlar, halbuki bu giyim eskiden üst sınıfın ayırt edici sembolü sayılıyordu (Shostak, 2005, s.143).

Kültürel yayılmanın anlamsal olarak değiştirme ve genişleme olarak daha iki türe bölünmesi de önemlidir. Birincisi, inovasyon içeriğinin kökeninin merkezinden başka bir yere taşınması ile ilişkilidir. Bu tür yayılmanın ana mekanizması göçtür. Bu yayılma için ideal model, yeniliğin ortaya çıktığı ve başka yerlere yayıldığı yerde ortadan kaybolmasıdır. İkinci tür yayılma, inovasyon içeriğinin kaynak yerinde kaldığı yayılmanı içerir. Bu yayılma üç türe ayrılır: bulaşıcı yayılma, hiyerarşik yayılma ve teşvik yayılması. Bulaşıcı yayılma, tüm komşu nesnelere - bireyler veya topluluklar - etkilendiği bir biçimdir. İslam'ın yayılması örnek olarak gösterilebilir. Hiyerarşik yayılma, yeniliği diğer benzer gruplara halihazırda kabul etmiş olanlar aracılığıyla bir çeviri olarak gerçekleştirilir. Pek çok yenilik yalnızca belirli gruplar içinde yayılır; bu yaşam tarzından yeni teknolojilere kadar her şey olabilir. Teşvik yayılımı, nüfusun yalnızca küçük bir kısmının, ya kaynakların yetersizliği ya da yeninin anlaşılması nedeniyle belirli bir fikri veya yeniliği kabul edebilmesi gerçeğiyle ilişkilidir. Bir örnek, sanayi devrimi sırasında sadece birkaç ülkenin bu yola ayak basmayı başardığı sanayileşmenin kaderidir (Shostak, 2005, s.143-144).

Bahsedilen kültürel yayılma türlerini daha aydın şekilde görebilmek için aşağıda Şekil 2.6'de verilmiştir.

Şekil 2.6. Kültürel yayılma sürecin türleri

Oranları duyulmamış haline ulaşıldığı göç, modern dünyada dünya nüfusun yapısını değiştirmede en güçlü faktörler arasında yer almaktadır. Bu yüzden, göç gibi bir yayılma kanalı iki yöne sahip olmağa mecbur; sonuçta, hem göç eden grup (bir şekilde kültürleşme sürecinin etkisi altında olan) hem de diğer kültürel örneklerin taşıyıcıları birlikte yaşamaya uyum sağlamalı olan itibari ulus bu süreçten etkilenmektedir. Kültürleşme sürecinde göç eden grup, egemen kültürün örneklerini tam olarak özümseyebilir, yalnızca bir kısmını özümseyebilir, belirli bir alt kültür oluşturabilir veya hakim olan değer-normatif fikirleri reddedebilir ve bir karşı kültür haline gelebilir. Yani kültürel yayılmanın sonucunda, toplumlar birbirlerinden ne geldi değil, sadece kendi kültürlerine yakın olan veya onlara belirli bir fayda sağlayacak, prestijli ve kendi kültürleri tarafından tatmin edilemeyen iç ihtiyaçlarına karşılık gelen şeyleri ödünç alırlar. Prestijli ödünçlerden bir örnek modadır: Bir insan veya sosyal grup, faydacı bir bakış açısından ihtiyaç duyduklarını değil, prestijli olarak kabul edilenleri ödünç alır. Bu durum, örneğin, başlangıçta iş kıyafetlerinin faydacı işlevlerini yerine getiren ve daha sonra dünyanın hemen hemen tüm ülkelerinde hayranı olan bir moda unsuru haline gelen kot modasında karşılandı (Budnik, 2018, s.112).

Kültürel yayılma, dil düzeyinde, nüfusun ekonomik ve politik davranışındaki değişikliklerde, değer yönelimlerinde, yaşam tarzları ve günlük davranışlarda gözlemlenebilir. Değişirme ve bir dereceye kadar genişlenme yayılma kanalı olan göç,

kültürel kalıpların, normların ve değerlerin yapısını kökten değiştirebilir. Modern kültürel yayılma görevi, bir kural olarak, herhangi bir toplum için olumlu sosyal sonuçlara sahip olduğu için, halkların kültürel yaşamındaki önemini kaybetmediğini göstermektedir. Kültürel değerlerin bir insandan diğerine ve bir sosyo-kültürel tabakadan diğerlerine aktarılması, eş zamanlı olarak toplumun demokratikleşmesine ve nüfusun eğitime yol açar. Aynı zamanda kültürün kendisi daha demokratik hale gelir. Yani kültürel yayılma, topluma hem olumlu hem de olumsuz değişimler getirir. Yüksek kültürün orta ve özellikle alt tabakalara nüfuz etmesi, bir yandan nüfusun demokratikleşmesi ve aydınlanması, diğer yandan da ilkelleşmesi anlamına gelir. Kültür gerçekten de giderek daha demokratik hale geliyor ve geniş kitlelere nüfuz ediyor, ancak bu sadece kültürün bir kısmı için geçerli. Yüksek kültür hala esas olarak sosyal piramitlerin üst yarısında olanlar tarafından uygulanmaktadır (http-18).

2.5.4. Kültürel şok

İnsan, yabancı bir kültürle temas geçildiğinde, yeni sanatsal yaratımlar, toplumsal ve maddi değerler, dünyanın resmine bağlı olan insanların eylemleri, değer fikirleri, normlar ve gelenekler, yabancı bir kültürün doğasında var olan düşünce biçimleri ile tanışır. Bu tür tanışlıklar, kural olarak, insanları bilgi dünyasını zenginleştirir ve geliştirir, ancak çoğu zaman başka bir kültürle temas, bu kültürü anlama eksikliği nedeniyle sorunlara ve çatışmalara yol açar. Yeni bir kültürün bir kişi üzerindeki stresli etkisini araştırmacılar tarafından kültür şoku olarak adlandırılmıştır. Bazı araştırmacılar ise "geçiş şoku", "kültürel yorgunluk" gibi benzer kavramlar da kullanmaktadırlar. Kültürel şok hemen hemen tüm göçmenler tarafından bir dereceye kadar yaşanan bir durumdur. Kültür şokunun semptom aralığı çok geniştir: kültür şokun derecesine bağlı olarak hafif duygusal bozukluklardan şiddetli stres, psikoz, alkolizm ve intihara kadar gelebilmektedir. Uygulamada, genellikle bulaşıkların, çarşafaların, su ve yiyeceklerin temizliği, psikosomatik bozukluklar, genel kaygı, uykusuzluk ve korkuyla ilgili aşırı endişe ile ifade edilir. Bu veya bu tür bir kültür şoku semptomları, kişiliğin bireysel özelliklerine bağlı olarak birkaç aydan birkaç yıla kadar sürebilir (Lebedeva, 1997, s.35; Kulikova, 2017, s.190; http-15).

Modern araştırmacılar, kültür şokunu yeni koşullara uyum sürecinin bir parçası olarak görüyorlar. Dahası, bu süreçte kişi sadece yeni bir kültür ve onun içindeki davranış normları hakkında bilgi edinmekle kalmaz, stres yaşasa da kültürel olarak daha gelişmiş

hale gelir. Bu nedenle, 1990'ların başından beri uzmanlar kültür şokundan değil kültürleşmenin stresinden bahsetmeyi tercih ediyorlar (Frik, 2013, s.66).

“Kültürel şok” terimi ilk olarak, 1954'te, Amerikalı bir antropolog ve etnolog olan K. Oberg tarafından ortaya çıkartılmıştır. Bu kavram yeni bir kültüre girmenin, arkadaşlarının ve statünün kaybı, kültürler arasındaki farklılıkları anlamada ret, şaşkınlık ve rahatsızlık hissi nedeniyle hoş olmayan duyguların eşlik ettiği fikrinden yola çıkarak tanımlanmıştır. Kültürel şokun özü, değerler, normlar, dil, bir kişi için alışkanlık, bıraktığı sosyo-kültürel ortamın karakteristiği olan günlük rutin uygulamalar ve içinde bulunduğu yeni yabancı sosyal çevrenin karakteristiği olan değerler, normlar, dil, günlük rutinler arasındaki farklılıklardır. Daha fazla veya daha az derecede, ilk kez farklı bir kültürel ortama giren yabancılar (gezginler, göçmenler, uluslararası öğrenciler, vb.) bir kültürel şok yaşar (Milenina, 2018, s.76; Çernikova, 2011, s.113). Genellikle, kültür şokunun aşağıdaki tezahür biçimleri ayırt edilir (Piterova, 2014; s.7):

- Psikolojik uyum sağlamaya yönelik çabalardan kaynaklanan stres;
- Arkadaşların, konumlarının, mesleklerinin, mülklerinin yoksun bırakılmasından kaynaklanan bir kayıp hissi;
- Yeni bir kültürde yalnızlık (reddedilme) duyguları;
- Bu kültürün inkarına dönüştürülebilir; rol beklentilerinin ihlali ve kendini tanımlama;
- Kültürel farklılıkları fark ettikten sonra kızgınlığa ve tiksintiye dönüşen kaygı.

Kültür şokunun ana nedeni kültürel farklılıklardır. Her kültür, bir kişinin farklı durumlarda otomatik olarak hareket edebileceği birçok sembol ve imge, davranış kalıpları geliştirmiştir. Kişi kendini yeni bir kültürde bulduğunda, alışılmış yönelim sistemi, dünya hakkında farklı fikirlere, farklı norm ve değerlere, davranış kalıplarına ve algılara dayandığından yetersiz hale gelir. Kişinin kendi kültürünün yeterliliğindeki hayal kırıklığı, evrensel olmadığının farkında olması şoka neden olur, çünkü kişinin kültürünün koşullarında, kültürün bu gizli, görünmez parçasını içerdiğinin farkına varmaz (Grishaeva, 2006, s.23; Piterova, 2014, s.8).

Kültür şokunun sık yaşadığı gruplardan biri yabancı ülkeye eğitim amacıyla gelen öğrencilerdir. Uluslararası bir öğrencinin şok reaksiyonunun gücü, eski ve yeni kültürler arasındaki farklılıkların derinliği, kişinin psikolojik özellikleri, eski kültürel ortamın öğelerinin (aile, arkadaşlar) varlığı veya yokluğu ile uluslararası öğrencinin yeni bir yabancı kültürel bağlam, yeni kültür temsilcilerinin açıklığı derecesi ile belirlenir

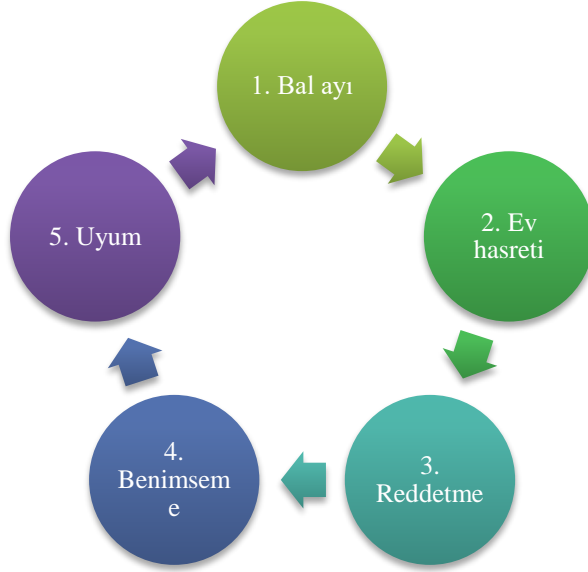
(Kağıtçıbaşı, 2010, s.373). Uluslararası öğrenciler için eğitim sürecinin "doğru" organizasyonu için, farklı bir kültür temsilcisinin geçtiği kültürel şok aşamalarını tanımlamak ve karakterize etmek gerekir.

Modern araştırmacılar, kültürel şokun kişinin normal bir tepkisi olduğuna inanarak kültürel şokun, yeni bir ortama uyum sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğunu savunmaktadırlar. Bu durumda kişi sadece yeni kültür, normları ve değerleri hakkında bilgi almakla kalmaz, aynı zamanda kültürel seviyesini de artırır. Bu bağlamda uluslararası öğrencilerin yeni bir sosyo-kültürel alana entegrasyonu, kültürel etkileşim sürecinde, özgün bireyliklerini korudukları ve aynı zamanda birbirlerini tek bir topluluğa birleştirmek temelinde zenginleştirdiklerinde gerçekleşmektedir. Bu yüzden uluslararası öğrencilerin yeni sosyo-kültürel koşullara entegrasyonunu kültürel şokun üstesinden gelmenin en etkili yolu olarak görülmektedir. Bu nedenle üniversiteler uluslararası öğrencilerinin kültürel şokun üstesinden gelmelerine yardımcı olacak, özel koşullar yaratmak ve kültürel şokun olumsuz tezahürlerini önemli ölçüde azaltan bir dizi etkinlik yürütmelidir (İonin, 1998, s.9; Milenina, 2018, s.75).

Kültür şokunun durumu en doğrudan iletişim süreciyle ilgilidir. Her insan, iletişim kurma yeteneğini hafife alır ve kendini bir yanlış anlama durumunda bulana kadar bu yeteneğin hayatında hangi rolü oynadığını fark etmez. Kötü iletişim, zihinsel acıya ve hayal kırıklığına neden olma eğilimindedir. Ancak bu durumda kişi, hayal kırıklığının kaynağının, kendi yeterli iletişim kuramaması olduğunun farkına varır. Bu sadece dilin cehaletiyle değil, aynı zamanda farklı bir kültürel çevrenin kültürel bilgilerini deşifre etme, başka bir kültürün taşıyıcılarıyla psikolojik uyumluluk, değerlerini anlama ve kabul etme yeteneği ile ilgilidir (Grushevitskaya, 2002, s.105).

2.5.4.1. Kültür şokun aşamaları

Bireysel bilinç düzeyinde iki kültürün çatışması olan kültür şoku, birçok araştırmalara göre Şekil 2.7'de gösterilen 4 aşamadan geçmektedir (İgnatova ve Burigina, 2010, s.237).

Şekil 2.7. Kültür şokun aşamaları

İlk aşama "balayı" olarak da adlanır. İlk kez yeni gelen biri her şeye "pembe gözlüklerle" bakar. Ancak olumlu farklılıkları fark ederek, her şeyin ilginç, hoş olduğunu belirtir. Ülkede arkadaşlar ve tanıdıklar varsa, bu olumlu duyguları daha artırıyor. Bu aşama coşku, yüksek ruh, yüksek umutlarla karakterize edilir. Bu dönemde insan "eski" ve "yeni" kültür arasındaki farkları büyük bir ilgi ile olumlu olarak algılar (Kulikova, 2017, s.191). İkinci aşamada ise alışılmadık bir ortam olumsuz etki göstermeye başlar. Bir süre sonra iş yerinde, çalışma yerinde, mağazada, evde (eğer farklı kültürden insanlarla yaşıyorsa) iletişim problemlerinin (dil iyi olsa bile) olmasını fark edilir. Aniden, tüm farklılıklar aşırı büyük olarak görülmeye başlar. Diğer insanların alışkanlıkları ve gelenekleri yanlış anlaşılmalara, rahatsızlıklara neden olur. Bir kültür şoku dönemi başlar. Hoşnutsuzluk ve şikayetler artar (Piterova, 2014, s.4). Kişi bu farklılıklarla birkaç gün için değil, aylarca veya muhtemelen yıllarca yaşamak zorunda kalacağını fark eder. Bu zaman kültürel şokun kriz aşaması başlıyor. Tipik belirtiler arasında ev hastalığı, can sıkıntısı, okumak bahanesiyle her şeyden uzaklaşmak, TV izlemek, sadece kendi kültürlerinin temsilcileriyle iletişim kurma arzusu, yerel sakinlerle temastan kaçınmak, uzun bir uykuya ihtiyaç, artan iştah ve sürekli susuzluk, sinirlilik, çatışmalardır ve gerginlik, depresyon veya psikosomatik hastalıklar yer almaktadır (Walker, 1993, s.276; Triandis, 2007, s.103).

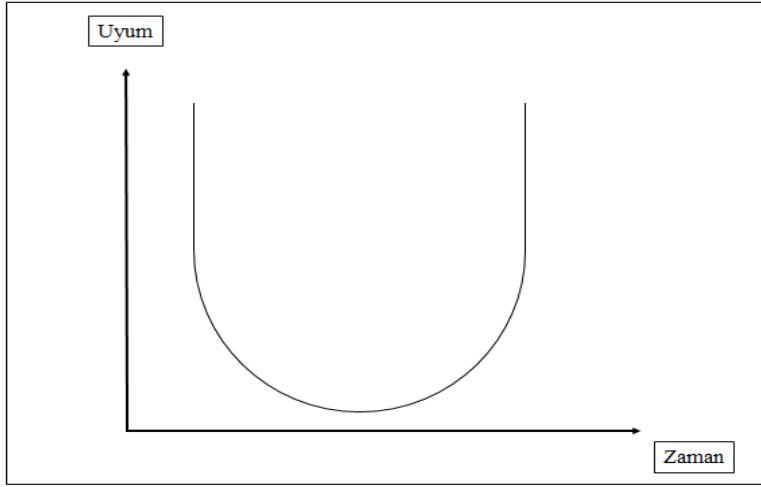
Kültürel şokun üçüncü aşaması, kültür şokun maksimuma ulaştığı ve kritik hale gelen aşamadır. Bu fiziksel ve zihinsel hastalığa yol açabilir. Bazı göçmenler teslim olur

ve memleketlerine dönerler. Ancak çoğu, kültürel farklılıkların üstesinden gelme, dili öğrenme, yerel kültürü tanıma ve yerel halktan arkadaşlar edinme gücünü kendinde buluyor (Umerova, 2013, s.149). Dördüncü aşaması depresyonun yavaş-yavaş iyimserlik, güven ve memnuniyet duygusu ile değiştirilmesiyle karakterize edilir. Bu aşama, üçüncü aşamadan geçmeği becerenleri içerir. Dil, barınma, çalışma, yeni bir çevre ile ilgili sorunlar çözüldüğünde, yeni geleneklere alışıldığında kişi güven kazanır. Şok geçer. Kişi kendine daha çok güvenir ve yeni toplum ve kültürdeki konumundan memnun olur. Yeni toplumda kendini daha güvende hisseder ve topluma entegre olur. Yeni kültüre uyum çok başarılı bir şekilde ilerliyor. Krizden çıkış ve kademeli alışma farklı şekillerde ortaya çıkabilir: bazıları için yavaş ve algılanamayan, diğerleri için ise yerel kültür ve geleneklere şiddetli adanmışlık ile (İgnatova ve Burigina, 2010, s.239).

Sonuç olarak, kişi yeni bir ülkede kendini rahat hissetmeye başladığında beşinci ve sonuncu aşamaya girer. Beşinci aşamada, artık kişi ya olumsuz ya da olumlu tepki vermemektedir, çünkü yeni bir kültüre uyum sağlamaktadır (Polyakova, 2012, s.84). Daha önce anavatanında olduğu gibi tekrar günlük bir yaşam sürmeye devam etmektedir. Yerel gelenekleri anlamaya ve takdir etmeye başlar, hatta belirli davranış kalıplarını benimser ve yerel sakinlerle etkileşim sürecinde kendini daha rahat ve özgür hisseder. Başlangıçtaki rahatsızlık, öğrencilerin kişisel gelişimi ve kişisel gelişimi için çok önemli olan yeni değer ve davranışların benimsenmesine yol açar. Bu aşamalarda geçiş sürecini daha zararsız hale getirmek için farklı bir sosyo-kültürel topluluğun temsilcileri olarak uluslararası öğrencilerin, kültürel şokun üstesinden gelmesini, yeni çalışma koşullarının kavranmasını, yaşam aktivitesinin yükseltilmesini, kültürlerarası etkileşim ve işbirliğini artırılmasını amaçlayan pedagojik etkinliklere ihtiyaç vardır (Milenina, 2018, s.75).

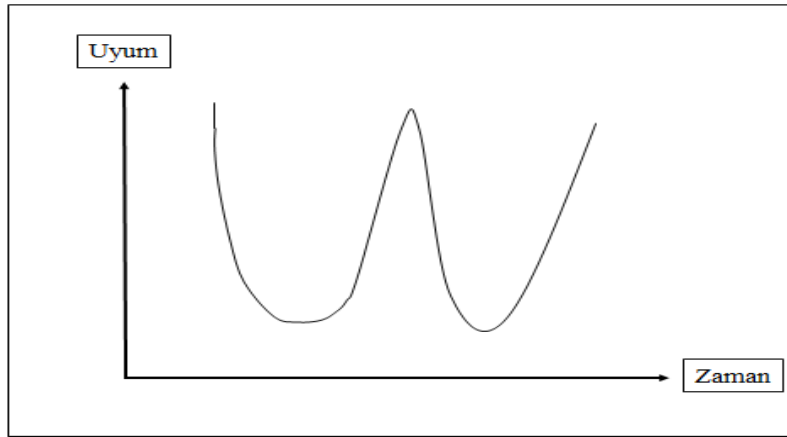
Tüm bu aşamalar uyum sürecini etkileyen faktörlere bağlı olarak birkaç aydan 4-5 yıla kadar sürebilir. Bu süreç içinde yukarıda gösterilen aşamalarla karakterize edilen U şeklinde bir kültürel şok eğrisi oluşturur: iyi, daha kötü, kötü, daha iyi, iyi. İlginçtir ki, yabancı bir kültüre başarılı bir şekilde adapte olmuş bir kişi anavatanına döndüğünde, kendi kültürüne yeniden uyum sağlama ihtiyacı ile karşı karşıya kalır. Bunu yaparken geri dönmenin şokunu yaşamaktadır. Bu zaman U şeklindeki eğriyi yeniden tekrarlanır: ilk başta bir kişi geri dönmekten, arkadaşlarıyla yeniden görüşmekten mutlu olur, ancak daha sonra yerel kültürünün bazı özelliklerinin ona tuhaf ve alışılmadık görüldüğünü fark etmeye başlar ve ancak yavaş yavaş o tekrar memleketteki hayata adapte olur (Ten, 2007, s.19; Leontovich, 2007, s.41). U-şekilli uyum eğrisi aşağıda Şekil 2,8’de gösterilmiştir:

Şekil 2.8. Klasik U şekilli uyum eğrisi

Ek olarak, 1963'te psikologlar J.T. Gullahorn ve J.E. Gullahorn, yeni bir ortama uyumun uzun vadeli adaptasyonun beşinci aşamasıyla bitmediğini keşfettiler: memlekete döndüklerinde, ziyaretçiler genellikle tekrar U-şekilli eğriye benzer bir ters süreçten geçerler. Böylece, çift U eğrisinden geçmektedirler. Buna bağlı olarak araştırmacılar yeniden uyarılma kavramını önererek W-şekilli bir eğri kavramını ortaya çıkarttılar (Gullahorn J. T ve Gullahorn J. E., 1963). W-şekilli uyum eğrisi aşağıda Şekil 2,9'da gösterilmiştir:

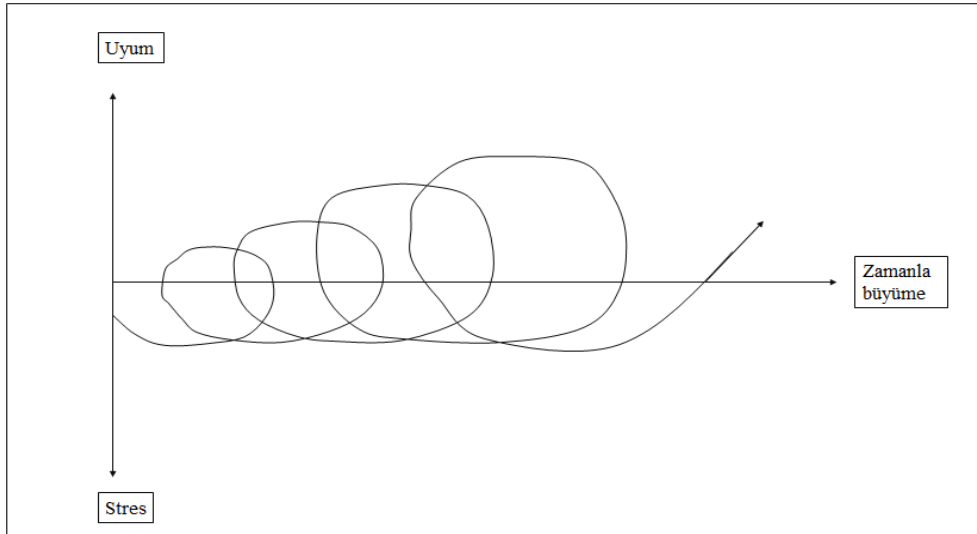

Şekil 2.9. W-şekilli uyum eğrisi

Bu fenomen, kişinin yurtdışında kaldığı uzun süre boyunca kendi ülkesinin değişen koşullarına yeniden uyum sağlamasını gerektiğinden kaynaklanmaktadır. Bu fenomenin

anlamı, derinliği, keskinliği ve çoğu zaman acısı, bu fenomene aşına olmayan bir kişinin beklentilerini aşabilir (Smolina, 2012, s.31). Eve döndüğünde kişi, bilinçaltında her şeyi olduğu gibi evde karşılamayı ve evin tüm çevresini aynı gözlerle algılamayı umar. Ancak yaşam standardında, siyasi iklimde, akraba ve arkadaş ilişkilerinde çok şey değişmiş ve kişinin kendisi de yurtdışında geçirdiği süre boyunca değişmeyi başarmış olabilir olduğundan birçok şeyi yeni bir şekilde algılanmaya başlar. İşte bu zaman kişi “ters kültür şoku” sürecine girer ve memlekete yeniden uyum sağlamak için tüm aşamalardan yeniden geçerek araştırmacıların W-şekilli uyum eğrisi denilen sürecini oluştururlar ("Büyük Kiril ve Metodiy Ansiklopedisi", M., 2002; Polyakova, 2012, s.88).

Kültürler arası uyum sürecine temelde yeni bir yaklaşım Amerikalı psikolog Y. Y. Kim (2002) tarafından önerilmiştir. U-şeklindeki bir eğri yerine, yeni bir kültüre uyum sürecini döngüsel bir kültür olarak düşünmeyi önerdi, bu “iki adım ileri - bir adım geri” olarak tanımlanabilir. Bu eğri türü Şekil 2.10’da gösterilmektedir:

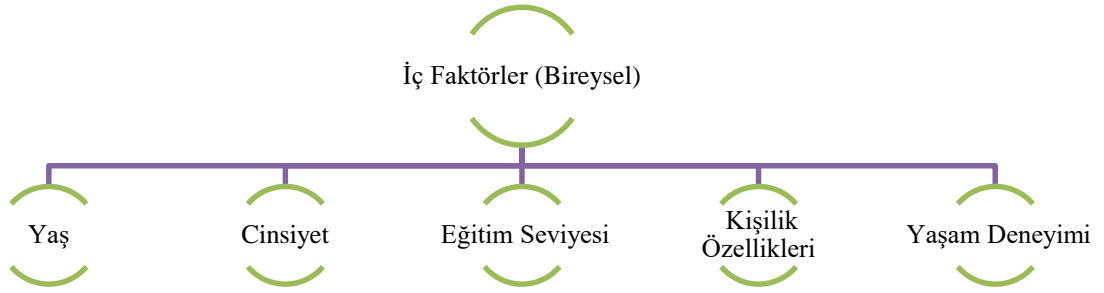

Şekil 2.10. Grafik 2.3. "Stres-Uyum- Zamanla Büyüme" uyum eğrisi

Kim (2002), kültür şokunu olumsuz bir fenomen olarak değil, ziyaretçi için olumlu bir değişime yol açan gerekli bir kişisel gelişim süreci olarak görmektedir. Bu modelin adı, "Stres-uyum-büyüme" fikrini yansıtmaktadır. Bu nedenle, U-eğrilerinin teorilerinin ampirik onay almadığı ve kültürler arası uyum aşamalarının her tür ziyaretçi tarafından geçişinin sorgulanabilir görüldüğüne birçok faktöre bağlı olduğu unutulmamalıdır.

2.5.4.2. *Kültür şokunu etkileyen faktörler*

Kültür şokunun ciddiyeti ve kültürlerarası uyumun süresi birçok faktöre bağlıdır. Kültür şokunu etkileyen faktörler iki gruba ayrılmaktadır: iç (bireysel) ve harici (grup). İç (bireysel) faktörler grubunda, en önemli olan bir kişinin bireysel özellikleridir: yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, kişilik özellikleri ve yaşam deneyimi (Falkova, 2007, s.11). Bu faktörler Şekil 2.11’de gösterilmiştir ve aşağıda ayrıntılı incelenmiştir.

Şekil 2.11. *Kültür şokunu etkileyen iç (bireysel) faktörler*

Yaş. Başka bir topluma uyum sürecinin kritik unsurlardan biri yaştır. İnsanın yaşı arttıkça yeni kültürel sisteme uyum sağlamaları zorlaşır, kültür şokunu daha zor ve uzun süre yaşarlar, yeni kültürün modellerini daha yavaş algırlar. Örneğin, küçük çocuklar yeni ortama hızlı ve başarılı bir şekilde adapte olmalarına rağmen, artık okul yaşlarında olan çocuklar ise bu süreçte büyük zorluklar yaşayabilir. Yaşlı insanlar ise genel olarak uyum sağlama ve kültürleşme konusunda yetersiz kalmaktadır. Çünkü buna içsel bir ihtiyaçları yoksa başkasının kültürüne ve diline illa ki hakim olmaları önemli görmezler (Freikman-Khrustaleva, Novikov, 2004, s. 345).

Cinsiyet. Eskiden kadınların yeni bir ortama uyum sağlamasının erkeklerden daha zor olduğuna inanılıyordu. Ancak bu, yeni bir yerde çokluğu ev işi yapan ve yeni insanlarla sınırlı iletişim olan geleneksel toplumlardan kadınlar için geçerlidir. Gelişmiş ülkelerden gelen kadınlar, erkeklerle aynı kültürleşme becerisine sahiptir, hatta bazı toplumlardan gelen kadınlar yeni koşullara uyum sağlamada erkeklerden daha iyidir. Örneğin, Amerikalı kadınlar (Pedersen, 2010, s.81).

Eğitim. Son zamanlarda araştırmacılar, uyum süreci için eğitim faktörünün cinsiyetten daha önemli olduğuna inanıyor. Başka deyişle araştırmacılar uyum sürecine

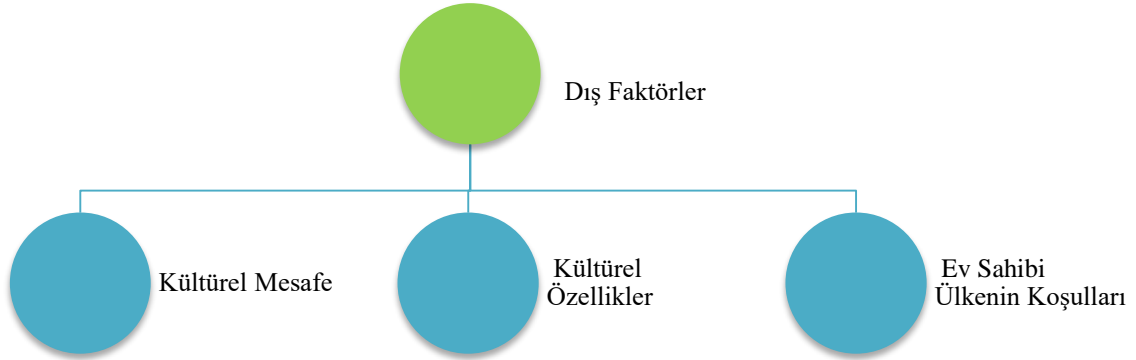
etki gösteren önemli diğerk bir faktör olarak, insanın eğitim seviyesi olarak görmektedirler: kişinin eğitim seviyesi ne kadar yüksekse, uyum süreci o kadar başarılı geçmektedir. Eğitim, kültürel içeriği hesaba katmadan bile bir kişinin içsel yeteneklerini genişletir. Bir insanın dünyaya bakış açısı ne kadar genişse, yeni bir kültürü o kadar kolay ve hızlı algılar. Genç, çok zeki ve yüksek eğitilmiş insanların daha başarılı bir şekilde uyum sağladıkları kanıtlanmıştır (Ward, 2004, s. 221).

Kişilik Özellikleri. Bilim adamları, bir kişinin farklı bir kültüre sahip yabancı bir ülkede hayata hazırlanırken sahip olması gereken belirli bir evrensel kişisel özellikler kümesini belirlemeye çalışmışlardır. Bu kişilik özellikleri genellikle şu şekilde tanımladılar: yüksek benlik saygısı, sosyallik, dışa dönüklük, farklı görüşlere açıklık, etrafındaki insanlara ilgi, işbirliği yapma eğilimi, belirsizliğe tolerans, cesaret, sebat ve empati. Fakat A.P. Sadokhin'a göre, bu niteliklerin varlığının her zaman başarıyı garanti etmediğini göstermektedir. Yabancı bir kültürün değerleri yukarıda bahsedilen kişilik özelliklerinden çok farklıysa, yani kültürel mesafe çok büyükse, bu özellikler uyum sürecin daha kolay ilerlemesini sağlayamazlar. (Grushevitskaya, Popkov, Sadokhin, 2002, s. 264). G. Triandis da bu bakış açısına katılarak, herhangi bir ülkede ve kültürde başarılı bir uyuma katkıda bulunan evrensel bir kişisel özellikler kümesini ayırmanın imkansız olduğunu inanmaktadır. Bu nedenle, bir kişinin kişilik özellikleri yeni kültürel normlarla uyumlu olmalıdır. Araştırmaların gösterdiği gibi, dışa dönüklük, uyumu mutlaka kolaylaştırmaz. Örneğin, Singapur ve Malezya gibi ülkelerden gelen dışadönük kişiler Yeni Zelanda'da içe dönük kişilerden daha başarılı bir şekilde adapte olabilirler. Ancak İngiltere'den Singapur'a gelen dışa dönük insanlar daha derin bir kültürel şok yaşamaktadırlar, çünkü bireyin dış nesnelere dünyasına değil kendi öznel dünyasına yönelmesini memnuniyetle karşılayan yabancı bir kültür, onlar tarafından aşırı derecede yabancı olarak algılanmaktadır (Triandis, 2007, s.246).

Yaşam Deneyimi. Uyum sağlama ve kültür şokunun üstesinden gelmenin iç faktörleri, bir kişinin yaşam deneyiminin koşullarını içermektedir. Burada en önemli olan şey uyum nedenleridir. En güçlü motivasyon genellikle başka bir ülkeye kalıcı olarak taşınmak isteyen ve hızla yeni bir kültürün tam üyesi olmak isteyen göçmenler arasındadır. Yurtdışında okuyan ve aynı zamanda hedeflerine ulaşmak için daha hızlı ve daha tam uyum sağlamaya çalışan öğrenciler de oldukça motive olurlar. Anavatanlarını terk etmek istemeyen ve yeni yaşam koşullarına alışmak istemeyen ülke içinde yerinden edilmiş kişiler ve mülteciler için durum çok daha kötü. Göçmenlerin motivasyonu,

gidecekleri ülkenin dilini, tarihini, kültürünü ne kadar iyi bildiklerini belirler. Bu gerçek, uyumu kesinlikle kolaylaştırır (Freinkman-Khrustaleva, Novikov, 1995, s. 30; Wilton ve Constantine, 2003, s.177).

Uyumu ve kültür şokunu etkileyen dış faktörler (grup) arasında yer alan faktörler ise Şekil 2.12’de gösterilmektedir ve daha sonra ayrıntılı olarak ele alınmaktadır:

Şekil 2.12. Kültür şokunu etkileyen dış (rup) faktörler

Kültürel mesafe. Kültürel uyum sürecine etki gösteren bir diğer grup faktör olarak, kültürel mesafe önemli kabul edilir. Kültürel mesafe, yerli kültür ile kişinin uyum olduğu kültür arasındaki farkın derecesidir. Aynı zamanda, uyum kültürel mesafenin kendisinden değil, kişinin onun hakkındaki fikrinden de etkilenir. Çok sayıda çalışmanın sonuçları, kültür şokunun ciddiyetinin kültürel mesafe ile pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. Burada, göçmenlerin ve ziyaretçilerin ait olduğu kültürün özellikleri ve ev sahibi ülkenin özellikleri büyük önem taşımaktadır. Yeni kültür yerel olana ne kadar çok benzerse, uyum süreci o kadar az travmatik olur. Kültürlerin benzerlik derecesini değerlendirmek için I. Babiker ve diğerleri tarafından önerilen, “Dil, din, aile yapısı, eğitim düzeyi, maddi rahatlık, iklim, yemek, giyim vb. içeren kültürel uzaklık indeksi kullanılır (Rean, 2006, s. 19). Fakat kültürler arasındaki benzerlik derecesinin algılanması her zaman yeterli olmayabilir. Nesnel kültürel mesafeye ek olarak, diğer birçok faktörden etkilenir. Örneğin (Peterova, 2014, s.9; Kulikova, 2017, s.194):

- İki halk arasındaki ilişkilerin tarihinde çatışmaların (savaşlar, soykırım vb.) varlığı veya yokluğu;

- Ev sahibi ülkenin kültürünün özelliklerine aşinalık derecesi ve yabancı dilde yeterlilik. Genel olarak özgürce iletişim kura bilinen bir kişi daha çok doğma gibi algılanır;
- Statülerin eşitliği veya eşitsizliği ve kültürlerarası temaslarda ortak hedeflerin varlığı veya yokluğu vb.

Kültürün özellikleri. Geleneklerin gücünün güçlü olduğu ve davranışların büyük ölçüde ritüelleştirildiği kültürlerin temsilcileri (Kore, Japonya, Çin ve diğerleri) daha az başarılı bir şekilde adapte olurlar. Örneğin, Japonlar yurtdışında buldukları zaman yanlış davranma konusunda aşırı derecede endişelidirler. Onlar, ev sahibi ülkedeki “davranış kurallarını” bilmedikleri düşünüyorlar. Buna yanı sıra Amerikalılar, doğuştan gelen küstahlıkları ve onların değil, diğerlerin öğrenmeği gerektiği inancından ötürü çoğu zaman iyi uyum sağlayamazlar. Pek çok Amerikalı, kendi dilleri dışında başka bir dili bilmelerine gerek olmadığına inanıyor. Küçük devletlerin sakinleri, yabancılarla etkileşimlerini kolaylaştıran yabancı dil öğrenmek zorunda kalıyor. Araştırmalar zamanı Avrupa Birliği ülkelerinde, devlet ne kadar küçükse, sakinlerinin o kadar çok dili bildiği ortaya çıkmıştı. Bu da başarılı kültürlerarası uyum için daha fazla fırsata sahip oldukları anlamına gelmektedir (Ten, 207, s.50; Milenina, 2018, s.78).

İkamet edilen ülkenin koşulları. Araştırmacılar, çoğulcu toplumların yeni gelenlere karşı monist toplumlardan daha hoşgörülü olduğunu belirtiyor. Eyalet düzeyinde kültürel çoğulculuk politikasının ilan edildiği ve farklı kültürlerin temsilcileri arasında eşitlik, seçim özgürlüğü ve ortaklık anlamına gelen ülkelerde uyum sağlamak daha kolaydır: Kanada hükümeti 1971'den beri, İsveç hükümeti 1975'ten beri böyle bir politika izlemektedir. Bu faktörlere yanı sıra durumsal faktörlerin de adaptasyon üzerinde ciddi bir etkisi vardır: ev sahibi ülkedeki siyasi ve ekonomik istikrar seviyesi, suç seviyesi ve bunun sonucu olarak göçmenlerin güvenliği vb. faktörler (Peterova, 2014 s.10; Kotov, 2012, s.72).

Daha hızlı uyum, yabancı bir kültürel ortamda olma deneyimi ve yerel sakinler arasında yaşam için gerekli bilgileri hızlı bir şekilde edinmeye yardımcı olan, destek sağlayan (sosyal, duygusal, hatta lazım olursa mali), bu ülkede yaşayan eski yurttaşlarla iletişim kurmaya yardımcı olan arkadaşların varlığı ile gerçekleştirilebilir. Ancak burada, yabancılaşmayı artıracak ve uyum sürecine olumsuz etki gösterebilecek sadece eski yurttaşlarla dar bir iletişim çemberinde izole olma tehlikesi de bulunmaktadır. Bu nedenle, göçmenlere hizmet gösteren birçok kurum, bunun hızlı uyumu engellediğine ve

hatta etnik önyargıya neden olabileceğine inanarak, göçmenlerin homojen etnik gruplarda ikametlerini kısıtlamaya çalışmaktadır (Baryshnikov, 2012, s.12).

Bir kişi için karmaşık ve acı verici bir durum olmasına rağmen kültür şoku, kişinin fiziksel ve psikolojik kaynaklarının büyük harcamalarını gerektiren mevcut klişeleri yıkarak kişisel gelişimini sağlamaktadır. Sonuç olarak, kültürel çeşitliliğin kabulü ve anlaşılmasına dayalı olarak dünyanın yeni bir resmi oluşur, “Biz-Onlar” ikilemi kaldırılır, yeni sınavlara direnç ortaya çıkar ve yeniye ve olağandışı olana tolerans duygusu oluşturulur. Ana sonucu olarak, ülkeler arasındaki sınırların gittikçe daha az önemli hale geldiği ve insanlar arasındaki doğrudan temasların gittikçe daha fazla önem kazandığı, sürekli değişen bir dünyada yaşama becerisi gelişir (İgnatova ve Burigina, 2010, s.241).

2.6. Sosyo-kültürel Uyum Kavramı

Sosyo-kültürel uyum, kişinin veya sosyal grupların kültürel çevrenin koşullarına aktif adaptasyonunun süreci ve sonucu olarak tanımlanır. Başka değişlesosyo-kültürel uyum, yeni bir büyük kültüre girme, yeni normların, değerlerin, davranış kalıplarının kademeli gelişimi sürecidir. Uyumun başarıyla tamamlanmasının ardından, bir kişinin yeni bir kültürel çevreye uyum sağladığını, değerlerini, geleneklerini, normlarını ve davranış standartlarını kendisininmiş gibi kabul ettiği ve bunlara uygun hareket ettiği varsayılır. Doğru uyum, kişinin kendi kültürün servetini kaybetmeden yeni bir kültüre sosyal ve psikolojik entegrasyonun başarılmasını gerektirir (Mikhailova ve Costales, 2011, s.29).

Uyum sırasında kişilik, dışarıdan en güçlü etkiye maruz kalır ve bu da onu parçalanmış hale getirir. Bir kişinin yeni bir şeyi öğrenmesi, yeni gerçekleri kavraması, yasaları ve davranış kurallarının incelemesi, eski normların yeni sosyo-kültürel çevrenin sunduğu normlarla karşılaştırması gerektiğinden bütünlük olmamaktadır. Bu nedenle, bir kişiliğin oluşumu, gerçekleştirdiği eylemler ve ardından gelen sonuçların bakış açısından, eylemi ve aktifliği prizması aracılığıyla incelenmelidir (Ward ve Kennedy, 2001, s.129)

Dünya biliminde sosyo-kültürel uyum ve adaptasyon sorunlarına ilgi 20. yüzyılda kültürleşme olgusunu araştıran antropologlar tarafından yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştı. R. Redfield, R. Linton ve M. Herskovitz bunu, bu grupların değer sistemlerindeki ve kültürel modellerindeki (kültür kalıpları) değişimde ifade edilen

farklı kültürlerle grupların uzun süreli temaslarının sonucu olarak tanımladılar (Minushev, 1999, s.21).

Sosyo-kültürel uyum konusu, daha geniş olan sosyal uyum probleminin belirli bir versiyonudur ve doğası gereği disiplinler arasıdır. Yani kategorik anlamda, sosyo-kültürel uyum bir tür sosyal adaptasyondur ve bu nedenle sosyal uyuma karşılık gelen bir dizi genel özelliklerine sahiptir. Sosyo-kültürel uyumun sosyal uyum çeşitlerinden biri olarak tahsisi, toplumun kültürel bir fenomen olarak anlaşılmasına dayanmaktadır. Bu yaklaşım, toplumun kolektif bir bilinç olduğunu yazan Durkheim tarafından ortaya konmuştur (Vaulina ve Konoshenko, 2014, s.225).

Sosyokültürel uyum, belirli bir kültürün değerlerine odaklanan, bir kişi tarafından içselleştirilen uyarlanabilir bir davranıştır. Uyarlanabilir davranışın sınırları, belirli bir kültürün varlığının sınırları tarafından belirlenir. Sosyokültürel uyumun özü, yalnızca kendisinin ve halihazırda mevcut sistemlerin bir kişinin dönüşümünde değil, aynı zamanda yeni kültürel ve sosyal fenomenlerin ortaya çıkmasında da yatmaktadır. Kişilik burada, varoluşunun değişen koşullarına uyan pasif bir unsur olarak değil, aktif, "fermente edici" bir fenomen olarak, yeni istikrarlı sosyal bağların ve kurumların geliştirildiği ve ortaya çıktığı bir sosyokültürel uyum sürecinin başlangıcı olarak sunulmaktadır. Normal işleyen toplumlardaki uyarlanabilir süreçlerde, kişi bir şeyi kaybeder, ancak aynı zamanda kendisi için değerli olan yeni bir şey kazanır (örneğin, iş aramak için bir ülkeden diğerine geçerken). Bu bakış açısına göre, uyum, başlangıçta eşdeğer olmayan (tanıdık olanın yerini alışılmadık olan) ve sonuç olarak en sonunda eşdeğer olan bir sosyo-kültürel değişim sürecidir. Bununla birlikte, böyle bir eşdeğer değişim, öncelikle, kendi iddialarını yeni sosyokültürel çevrenin olanakları ve daha önce yüksek alıntılanan değerleri, bağlantıları terk etme ihtiyacı ile uzlaştırmak zorunda kalacağını fark eden bireyin gönüllü rızası durumunda mümkündür. Bir kişi bu tür eşdeğer değiş tokuşa hazır değilse (çeşitli nedenlerle: psikolojik, düşük profesyonel, sapkın vb.) o zaman uyum hem özne hem de çevre için yıkıcı hale gelir (Makhanko, 2021).

Bu problemle uğraşan çok sayıda uzmanın olması bir yandan bu alanın ilgili disiplinlerin verileri ve araştırmalarıyla zenginleştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak aynı zamanda, araştırmacılar genellikle dar mesleki ilgi alanları ışığında elde edilen verileri analiz etmekte ve bu da, yaklaşımlardaki farklılıklar nedeniyle elde edilen sonuçların karşılaştırılmasının zor olmasına yol açmaktadır. Bu alandaki bir diğer

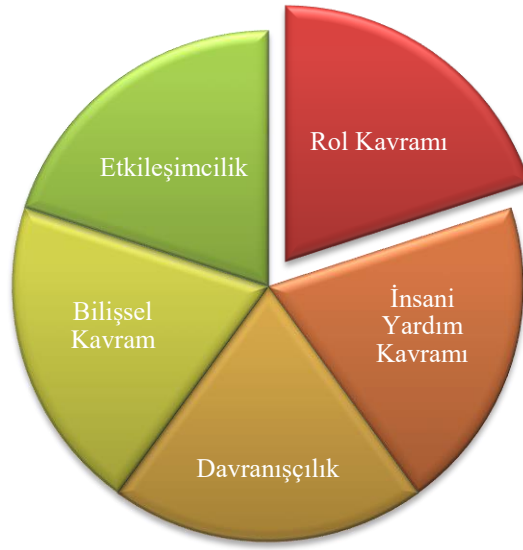
dezavantaj, bu konudaki literatürün çoğunun, Amerikan kültürünün doğasında bulunan ve araştırmacının sonuçlarını etkileyemeyen değer sistemine dayanmasıdır. Kültürlerarası uyumun özelliklerini inceleyen L.V. Kovtun, kendilerini yeni bir etnokültürel ortamda bulan farklı insan gruplarının birbirinden farklı zorluklar yaşadığını ve yeni bir kültürel ortama girme sürecinin de aynı olmadığını kaydediyor. Genel olarak, alan araştırmacıları tarafından üç göçmen grubu ayırt edilir. Bunlar (Çernikova, 2011, s.112):

1. Hedefleri genellikle yeni ülkenin manzaralarını ve kültürel anıtlarını tanımakla sınırlı olan turistler.
2. "Ziyaretçiler"; yeni kültürel ortamda kalışları turistlerin ziyaretinden çok daha uzun olan, ancak yine de birkaç aydan birkaç yıla kadar bir süre ile sınırlı olan kişiler (bunlar yabancı öğrenciler, teknik ve askeri personel, işadamları, uluslararası şirketler vb.).
3. Göçmenler ve mülteciler; yeni bir ortamda bir yer edinmeyi, onun üyesi olmayı, yeni bir kültürel grubun yaşamına katılmayı planlayan insanlar.

Üçüncü grup, göçmenlerin uyum sağlama sorunları, siyasi veya ekonomik nedenlerle son zamanlarda göç artışıyla bağlantılı olarak en iyi çalışılmıştır. Ancak son zamanlar bilim dünyasında yabancı öğrencilerin, değişim öğrencilerinin vb. Sosyo-kültürel uyumu aktif olarak araştırılmakta olup, ilk defa S. Lysgard'ın eserlerinde yabancı öğrencilerin uyumu konusu gündeme gelmiştir. 1955'te, Amerika Birleşik Devletleri'nde İskandinav öğrencilerin uyumunu incelerken, S. Lysgard, adaptasyon başarısı ile ülkede geçirilen zaman arasındaki ilişkinin eğrisel bir fonksiyonunu tanımladı ve buna "U-eğrisi" adını vermişti. Bu teoride, üç uyum dönemivardır (Lyasgard, 1955):

- Başlangıç (yüksek ruhlar ve iyimserlikle karakterize edilir);
- Depresyon (bir kafa karışıklığı ve "kültür şoku" dönemi);
- İyileşmesüresi.

Modern kültürel antropoloji, uyumun çeşitli temel yönlerine odaklanmaktadır. Bu yönler Şekil 2.13'te ele alınmaktadır ve daha sonra incelenmektedir (Kuznetsov, 2000, s.18):

Şekil 2.13. Sosyo-kültürel uyum yönleri

- Rol Kavramı: bir kişinin sosyal bir role girme süreci, bu role toplum tarafından dayatılan değerlerin, normların ve gereksinimlerin özümsemesine denilir;
- İnsani Yardım Kavramı: insan ve sosyal çevrenin karmaşık etkileşimi denilir;
- Davranışçılık: çevrenin uyarıcı etkisine insan tepkilerine denilir;
- Bilişsel Kavram: yeni bilgi ile önceki deneyimler arasındaki uygunluğa denilir;
- Etkileşimcilik: bireyin zorlukları ve sorunları çözme, kendisini çevrenin yıkıcı etkilerinden koruma yeteneğine denilir.

Dolayısıyla, sadece yeni bir ortamda göçmenler tarafından hem olumlu bir duygusal durumun hem de ruh sağlığının korunmasını içeren değil, aynı zamanda yeni (ev sahibi) toplulukta kültürel entegrasyonun bir sonucu olarak sosyal yaşamın görevlerinin başarılı bir şekilde yerine getirilmesi için gerekli sosyal ve kültürel bilgi ve becerileri edinmeleri içeren sosyo-kültürel uyum süreci çok çeşitli ve karmaşıktır. Sosyo-kültürel uyumun temel özelliklerinden biri, bireyin yeni kültürel çevrenin etkisine (dış yaşam koşullarındaki ve bir kişinin iç psikolojik durumundaki önemli değişikliklere) tepkisinin yeterliliğidir (Beregovaya, 2019, s.108).

Sosyo-kültürel uyum sürecinin içeriğini, mekanizmalarını ve aşamalarını analiz ederken, bazı özellikleri ortaya çıkmaktadır (Antipyevev, 2009, s.175):

- Bireyin sosyal ve kültürel çevreye adaptasyonu, hem alıcı çevrenin hem de bireyin çabalarını gerektiren son derece çelişkili bir süreçtir;

- Sosyalleşme ve sosyal uyum süreci aynı anda gerçekleşir, yönleri birbirleriyle bağlantılıdır;
- Kişilik adaptasyonu doğrudan insan vücudunun biyolojik, fizyolojik ve zihinsel özelliklerine bağlıdır;
- Sosyal kurumlar sistemi uyum süreçlerini doğrudan etkiler, hem basitleştirebilir hem de karmaşıklştırabilir.

Bu nedenle, sosyo-kültürel uyum, öznenin topluma etkin bir şekilde girmesi ve çeşitli sosyal etkinlik biçimlerinde ustalaşması için gerekli koşulları yaratan, özne ile günlük yaşam alanı arasındaki bir etkileşim biçimidir. İçeriği, günlük yaşamda yeni, standart olmayan durumların gelişmesidir ve sonuç, bireyin ve çevrenin faaliyetlerinin karşılıklı adaptasyonu, uyumluluğu ve ürün alışverişidir (Thierry, 2011, s.76).

Sosyo-kültürel uyum iki yönlü bir süreç olduğu için, sadece çevresel uyum mekanizmalarını değil, aynı zamanda içsel olanları da dikkate almak önemlidir. Bu bağlamda, sosyo-kültürel uyum kavramı, en önemli bileşeni, hem iç yetenekleriyle hem de sosyalleşme süreçleri tarafından koşullandırılan bireyin öz değerlendirme ve iddialarının koordinasyonu olan kişisel uyum kavramı ile tamamlanmaktadır. Sosyo-kültürel uyum dış becerilerde ve yeteneklerde daha fazla ifade ediliyorsa, kişisel uyum için bireyin sosyal çevredeki yerini, öz saygısını ve kendisine karşı duygusal tutumunu anlaması önemlidir. Hedeflerin belirlenmesi ve yaşamın ana anlamlarının seçimi kişisel uyumun temel bileşenleridir (Rimashevskaya 2004, s.56).

Sosyo-kültürel uyumun sonuçları, bir kişinin günlük dünyasının dönüşümüne yol açtığı için uzatılabilir. Sosyo-kültürel uyumun iç kaynağı, kültürel faaliyetin ustalaşmış, tanıdık biçimleri ve yöntemleri ile değişen sosyo-kültürel ortamdaki bağdaştırıcıların yeni ihtiyaçları ve yetenekleriyle arasındaki tutarsızlıktır. Sosyal uyum sürecinin başlangıcındaki ivme, çoğu zaman, bir kişi veya bir sosyal grup tarafından, önceki sosyal aktivitede öğrenilen davranış kalıplarının, başarıya ulaşmayı ve davranışların yeniden yapılandırılmasını artık sağlamadığı gerçeğinin farkına varmasıdır. Yeni sosyal koşulların gerekliliklerine uygunluk veya bağdaştırıcı için yeni bir sosyal çevre alakalı hale gelmektedir (Arkatova, 2016, s.61).

2.6.1. Sosyo-kültürel uyumun ilkeleri ve modeli

Daha önceki bölümlerde vurgulandığı gibi, yeni çevreye sosyo-kültürel uyumun başarısı, bu yeni kültürel çevrenin faktörleri ve uyum yöntemleri ile belirlenir. Bununla

birlikte, bu sürecinin başarısı sosyo-kültürel uyumun ilkelerine de bağlıdır. Ayrıca başarısına katkıda bulunurlar ve göçün tüm olumlu yönlerini güçlendirirler. Bu ilkeler şunları içerir (Belinskaya ve Tikhomandritskaya, 2009, s.269):

- Her yeni misafire karşı saygı ve iyilikten oluşan hümanizm ilkesi;
- Bireyin entelektüel, manevi, fiziksel potansiyelinin yeteneklerinin kullanımına dayanan her bireyin içsel değeri ilkesi. Aynı zamanda, kişinin kendi ülkesindeki kişisel, mesleki gelişiminin elde ettiği başarılarla da güvenilebilir, bu da bir kişinin başka bir gelişim aşamasına başarılı bir şekilde geçişinin ön koşullarını oluşturur.
- Her bir misafirin özgünlüğünün ve yaratıcı yeteneklerinin tezahürüne dayanan uyumun bireyselleşmesi ilkesi;
- Değişen dünyaya, farklı kültürlerin normlarına ve ulusal geleneklerine saygıya, uyum alanının tüm konularının (göçmen yakınları, öğrenciler, öğretmenler, yeni bir ortamdaki meslektaşları vb.) girişimlerini desteklenmesine göre yerli halkın ve yabancıları adapte eden insanların açıklığından oluşan sosyo-kültürel adaptasyon açıklığı ilkesi.

Bu sosyo-kültürel uyum ilkeleri, belirli bir sosyo-kültürel alanda etkin faaliyet için bir fırsat sağlar ve böylece kültürlerarası uyum sorununa kapsamlı bir çözüm için sosyo-kültürel koşullar yaratır. Aynı zamanda, başarının kendisi, sosyokültürel uyumun etkililiği, bir uyarılma modeli oluşturmadan, uyumun sonunda bireyin arzulanan durumuna ilişkin ayrıntılı bir çalışma yapılmadan oldukça belirsiz bir kavram gibi görünmektedir.

Kültürlerarası uyumun dinamiklerini ele alma bağlamında, özellikle ilgi çekici olan, adaptörler tarafından kültürel şokun (kültürleşme stresinin) üstesinden gelmek ve yeni bir ortamda yaşamda psiko-sosyal rahatlığa ulaşmak için olası davranışsal stratejileri yansıtan, gerçekleştirilmesinin spesifik modelleridir. Antropolojik araştırmacılar, farklı bir etnik çevrede (hem bireyler hem de tüm etnik gruplar tarafından uygulanan) çok çeşitli olası sosyo-kültürel uyum modelleri belirlediler. Bu bağlamda, çeşitli bilimsel alanların temsilcileri; etnososyoloji, etnopsikoloji ve sosyal kültürel çalışmalar tarafından en ünlü üç kavramı geliştirilmiştir (Korel, 2005, s.318; Kramorenko, 2016, s.20).

Kültür şoku paradigması doğrultusunda çalışmaya başlayan ilk etnososyologlardan biri olan K. Dodd, etnik gruplar arası etkileşimin dört olası uyarlanabilir davranış stratejisini belirlemiştir. Bunlar geleneksel olarak dört model F olarak adlandırılabilir:

«Flight» (Uçuş), «Fight» (Dövüş), «Fiiter» (Fiiter), «Flex» (Esnek) (Korel, 2004, s.329; Smirnova, 2014, s.85).

İlk sosyo-kültürel uyum modeli olan "Flight" (kaçış veya pasif otarşi), adaptörlerin yabancı bir kültürle doğrudan temastan kaçınma ve böylece kültür şokunun olumsuz belirtilerini ortadan kaldırma girişimini temsil eder. Bu uyum modelini takip edenler kendi özel mikrokozmoslarını yaratırlar: burada yalnız yurttaşları ve kabile mensupları yaşar ve sadece yerli bir etno-kültürel ortamdan mevcuttur. Pasif otarşi, kural olarak, büyük şehirlerde, sanayi merkezlerinde ve megalopolislerde yaşayan etnik azınlıkların (göçmenler ve mülteciler) temsilcilerinin karakteristiğidir. Çağdaş dönemde, hemen hemen her batılı büyük şehirde, diğer kültürlerin ve halkların temsilcilerinin yaşadığı nispeten izole ve kapalı alanlar ve mahalleler vardır. Berlin'deki Kreuzberg'in Türk mahallesi, Paris'teki Arap mahalleleri, Toronto'daki Hint ve Tayland mahalleleri buna örnek olabilir (Lebedeva, 1999, s.108; Kramorenko, 2016, s.21).

Sosyo-kültürel uyumun başka bir modeline davranışsal strateji denir (mücadele veya agresif otarşi) ve adaptörlerin etnosantrizmin ve hoşgörüsüzlüğün aktif tezahürü ile karakterize edilir. Bu durumda, yeni gerçeklik son derece yetersiz algılanır, başka bir kültür keskin bir şekilde eleştirilir ve reddedilir. Dahası, uyarlayan kişiler, kendi dünya görüşlerini ve yaşam tarzlarını ev sahibi çevreye empoze etmek için kültürel niteliklerini ve etnik stereotipilerini aktif olarak yeni bir ortama aktarmaya çalışırlar. Çağdaş dönem için böyle bir davranış stratejisi örneği, Asya ve Afrika'nın Müslüman ülkelerden Avrupa'ya göç eden göçmenler (Rean, 2006, s.79; Kramorenko, 2016, s.22).

Üçüncü model (filtreleme), aşağıdakileri öngören çok yönlü bir uyarlanabilir davranış stratejisi olarak kendini gösterir (Lebedeva, 1999, s.109):

1. Göçmenlerin kültürlerinin özelliklerine bağlılıklarını muhafaza etmeleri,
2. Yeni kültürün tam olarak algılanması.

Kural olarak, böyle bir modeli izleyen adaptörler, etnik çoğunluğun diline hakim olur, kültürlerarası yakın ilişkiler kurar ve yeni bir ortamda sosyal aktivite gösterir. Aynı zamanda, kendi yerel kültürlerine, ilk etnokültürel öz kimliklerine bağlılıklarını sürdürürler. Sonuç olarak, tek birçok etnili topluluk çerçevesinde karmaşık bir kültürlerarası diyalogun aktifleşmesi için ön koşullar yaratılır (Korel, 2004, s.335).

Sosyo-kültürel uyumun dördüncü modeli «Flex», yani esneklik, olarak adlandırılır. Bu durumda, adaptörler yeni bir kültür kodu benimseme ihtiyacının farkına varırlar: dil, jestler, sosyal değerler, normlar, alışkanlıklar, fikirler, tutumlar. Sonuç olarak,

adaptörlerin etnokültürel kimlikleri neredeyse tamamen değişir, tamamen yeni etnik çerçeveye dahil edilirler (Kramorenko, 2016, s.22-23).

Farklı bir etnik çevrede uyarlanabilir davranış stratejilerinin başka bir tipolojisi, beş olası uyarılma modelini (ve buna göre kültür şokunun üstesinden gelmenin beş yolunu) belirleyen Amerikalı antropolog F.Bock tarafından önerilmişti. Bu modelleraşağıdakilerdir (Lebedeva, 1999, s.121; Rean, 2006, s.93):

- İlk model geleneksel olarak "gettolaşma" olarak adlandırılır ve kendilerini yeni bir ortamda bulan adaptörlerin herhangi bir sebeple yabancı bir kültürle herhangi bir temastan kaçınmaya çalıştıkları durumlarda uygulanır. Sonuç olarak, adaptörler, onları herhangi bir yabancı kültürel etkiden koruyan kendi etnokültürel mikro çevresini (yurттаşların çevresi) yaratırlar (dolayısıyla gettolaşma, özellikleri bakımından pasif otarşı modeli ile aynıdır).
- Başka bir olası adaptasyon modeli "kültürel kolonizasyon" olarak adlandırılır ve başka bir ülkeye gelen farklı bir kültürün temsilcilerinin yerel nüfusa aktif olarak kendi değerlerini, normlarını ve davranış kalıplarını empoze ettiği durumlarda uygulanır. Bu bağlamda, sömürgecilik terimi politik bir anlam kazanmaz ve değerlendirici bir karaktere sahip değildir, yalnızca belirli bir kültürlerarası etkileşimin bir yansıması haline gelir.
- Üçüncü sosyo-kültürel uyum modeline asimilasyon denir: bu durumda, adaptörler kendi yerel kültürlerini tamamen terk ederler ve alıcı etnik çevrenin değerlerini, normlarını, sosyal kalıplarını içselleştirir (gönüllü veya zorla), içinde çözülürler. Aynı zamanda, davranışsal stratejinin uygulanması sırasında, asimile olanların kişiliklerinin yetersiz esnekliği veya genellikle adaptörleri yurттаşlarının izole bir çemberine itenkabul eden etnokültürel çoğunluğun direnişi ile ilişkili çok sayıda zorluk ortaya çıka bilir.
- Kültürler çatışmasını çözümenin dördüncü yolu, kapsamlı bir kültürlerarası alışveriş ve etkileşimden oluşan, hem adaptörler hem de ev sahibi ortam için karşılıklı yarar sağlayan ve karşılıklı olarak zenginleştiren bir ara yöntemdir.
- Beşinci (ve en yaygın) sosyo-kültürel uyum modeli, etnik azınlıkların temsilcilerinin yerel kültürlerinin niteliklerini kısmen feda ettikleri kısmi uyumdur: temel etnokültürel özelliklerini korurken (aile içinde, günlük yaşamda, dini konusunda), eş zamanlı olarak yeni çevrenin sosyo-kültürel değerlerini, davranış normlarını ve iletişim yöntemlerini edinirler.

Kanadalı göçmen kültürü araştırmacısı J. Berry, sosyo-kültürel uyum süreci için dört seçeneğin varlığını öne sürdü. Bunlar (Kramorenko, 2016, s.24):

1. Entegrasyon: etkileşimde bulunan grupların her biri ve temsilcileri kültürlerini korumaları, ancak aynı zamanda birbirleriyle yakın ilişkiler kurmaları (ortak kültürel kimlik, vatandaşlık);
2. Asimilasyon: bir grup ve üyeleri tarafından kültürlerini tamamen kaybetmeleri ve başka bir kültürle teması sürdürmeleri;
3. Ayrılcılık: bir grup ve üyeleri, kültürlerini koruyarak bir başkasıyla iletişim kurmayı reddetmeleri;
4. Marjinalleşme: bir grup ve üyeleri kültürlerini kaybetmeleri, ancak başka bir kültürle yakın ilişki kurmamaları.

Böylelikle, yabancıların sosyo-kültürel uyumu, çeşitli uyum modellerini içeren karmaşık bir olgudur. Sosyo-kültürel uyum modelin seçimi, yabancılarının yeni çevreleri yeterli etkileşimini, psiko-duygusal istikrarı, yeni kişilik özelliklerinin ve sosyal statünün oluşmasına, yeni sosyal rollerin gelişmesine, yeni değerlerin öneminin kavramasına etki gösterir.

2.6.2. Sosyo-kültürel uyuma etkileyen faktörler

İnsanlık tarihi boyunca insanlar ticaret yapmak, öğretmek, öğrenmek, kültürlerarası deneyim kazanmak veya yeni ülkeleri keşfetmek için anavatanlarını terk etme eğilimindeydiler. Eskiden seyahat etmek toplumdaki en yüksek grupların bir ayrıcalığı, karşılanamaz bir lüks olarak görülüyordu. Mevcut teknolojik ilerleme ise, bireylerin çeşitli şehirler ve büyük ülkeler arasında hareket etme yaygınlığının ve yeteneğinin artmasını sağlamıştır (Bochner, 2006). Dolayısıyla, kültürlerarası temas çağdaş dönemde nüfusun çoğu tarafından kazanılabilecek ortak bir dünya çapında deneyimdir. Bununla birlikte, turistler, göçmenler, mülteciler, iş arayanlar ve uluslararası öğrenciler gibi misafirlerin çoğu zaman yerel halkın kültürel normlar, değerler, uygun davranışlar ve kültürel uyum için çok önemli olan diğer bilgiler hakkında derin bir bilgi sahip değiller (Grunt, 2019, s.112). Bu nedenle, gerekli bilgilerdeki eksikliğin stres, depresyon ve misafirin günlük görevleri yerine getirememesi gibi ciddi psikolojik sorunlara yol açabileceği ve bu da ev sahibi kültürler arasındaki farklılık düzeyine bağlı olabileceği öne sürülmektedir (Yang ve Clum, 1994).

Yeni kültürel ortama giren göçmenlerin başarısı bir dizi faktöre bağlıdır. Sosyo-kültürel uyumla ilgili teorik ve ampirik araştırmalar yapan uzmanlar tarafından çeşitli göçmen kategorilerinin yeni bir kültürel ortama girmesini destekleyen faktörlerin araştırılmasına önemli katkılar sağlanmıştır. Sosyo-kültürel uyumun tahmini, belirli bir kültürün özgüllüğüne ilişkin farkındalık düzeyine bağlı olarak mümkündür. Ülke, gelenekleri, görenekleri, normları ve değerleri hakkındaki bilginin uyarılana birliklik üzerindeki bariz etkisine rağmen, bu faktörle ilgili çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Çalışmaların analizi, farkındalık faktörünün aşağıdaki gibi yönlerini ayırt etmişti (Berezhanova, 2010, s.80; Sultanova, 2015, s.105):

- Göç ülkesi hakkında bilgi miktarı;
- Bilgi mevcudiyeti;
- Bilginin faydası;
- Bilgilerin göç amacına uygunluğu.

Avustralyalı psikolog K.Selvaraj tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçları, bu faktörün 4 yönünün hepsinin Çin, Hong Kong, Singapur, Malezya ve Tayvan gibi Asya ülkelerinden gelen göçmenlerin Yeni Zelanda kültürüne uyumun başarısı üzerindeki etkisi hakkındaki hipotezi doğruladı. Farkındalık faktörünün önemi, temel amacı göçmenlerin potansiyel bir hareket ülkesine ilişkin farkındalıklarını artırarak uyum yeteneklerini artırmak olan tüm kültürlerarası yeterlilik eğitimlerine dahil edilmesiyle doğrulanmaktadır. Modern araştırmaların gösterdiği gibi, yeni bir ülkeye gitmeden önce alınan göçün amacı ile ilgili faydalı bilgiler, göçün ilk döneminin başarısı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir (Mironova ve Solovyova, 2016, s.184).

Yeni bir kültüre başarılı bir şekilde girmek için sosyal becerilerin önemi açıktır. Ancak, bu faktör henüz sosyal psikologlardan gereken ilgiyi görmemektedir. En ilginç çalışmalar iş göçmenlerinin uyumu bağlamında gerçekleştirilmiştir. Bunlar arasında J. Black, M. Mendenhall ve D. Oddo'nun araştırmaları özel ilgi çekiyor. Bu araştırmacılar iki sosyal beceri bloğunu ayırt ederler: ilişki kurma becerileri ve algılama becerileri (Melnichuk, 2014, s.110).

İlk grup iletişimsel yeterlilik, kültürel empati, sosyal etkileşim ve kişilerarası becerileri içermektedir. Tüm bu becerilerin, kültürel farklılıkların daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunduğu ve uyum derecesini olumlu yönde etkilediği deneysel olarak kanıtlanmıştır. Ev sahibi ülkenin temsilcileriyle ilişkiler kurma ve sürdürme becerisi, göçmenlerin yeni bir ortama uyum sağlama sürecinde ortaya çıkan sorunların üstesinden

gelmelerine önemli ölçüde yardımcı olur, mesleki işleyişlerinin etkinliğine katkıda bulunmaktadır. İkinci grup, M. Mendenhall ve D. Oddow, yeterli atıf ve ev sahibi kültürün temsilcilerinin davranışlarının yorumlanmasıyla ilişkili sosyal becerileri içermektedir. Uyum sürecinde birçok zorluğun ortaya çıkmasının nedeni, yerel nüfusun davranışını yorumlarken, göçmenlerin kültürlerinin değer yönelimlerinden hareket etmeleridir. Alıcı tarafın temsilcilerinin davranışlarının doğru yorumlanması, kişilerarası ilişkilerdeki belirsizliğin azaltılmasına yardımcı olur. Kültürel farklılıklara duyarlılık ise iş sorumluluklarının etkin performansını önemli ölçüde etkilemektedir (Mikhailenko, 2014, s.107; Sultanova, 2015, s.106).

Göçmenlerin başka bir kültüre uyum sağlamaları için gerekli sosyal becerilerin araştırılmasına artan ilgiye rağmen, bu kültürlerarası uyum faktörünün araştırılmasına yönelik birleşik bir kavramsal yaklaşım henüz geliştirilmemiştir. Teorik temelli bir sınıflandırma da geliştirilmemiştir. Ayrıca yapılan teorik analiz, çalışmalardaki vurgunun göçmenlerin ihtiyaç duydukları sosyal beceriler olduğunu göstermiştir. Bu becerilerde ustalaşmak için ne yapılması gerektiğini ise açıklanmamaktadır (Sultanova, 2015, s.106).

Genel olarak, beceriler açısından kültürler arası deneyime ve nispeten yüksek kültürel duyarlılığa sahip olanların, yeni kültüre iyi adapte olmalarının elverişli olduğuna inanılmaktadır. Ward, sosyo-kültürel uyumun sonuçlarının, ev sahibi dil yeterliliği, ev sahibi kültürde ikamet süresi, kültürel bilgi ve bir birey tarafından seçilen kültürleşme stratejisi gibi belirli değişkenlerden etkilendiğini öne sürmüştür. Klineberg ve Hull gibi bazı bilim adamları, önceki deneyimin sosyo-kültürel uyumla ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ward ayrıca önceki deneyimin, insanların yeni bir çevreyle ilişki kurarken ve dolayısıyla kültürel şok sorunlarından mustaripken stresini azaltmada olumlu bir rol oynadığını belirlemiştir. Ek olarak, insanların önceki deneyimler temelinde yeni öğrenme ve iletişim kültürüne hızla entegre olmaları faydalıdır. Yapılan araştırmalara göre, ülke sayısı ve misafirlerin yeni bir kültüre girmeden önce önceki bir kültürde ikamet ettikleri uzunluk, sosyo-kültürel uyumları üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Fakat bu fikirlere karşı gelen araştırmacıların görüşleri mevcuttur: bazı bilim insanları, önceki deneyimin olumsuz bir rol oynadığını ve insanların klişeleşmiş düşünme biçimini geliştirebileceğini ve bunun da kültürler arası uyuma engeller yarattığını iddia etmektedirler (Ward, 2013, s. 391).

Maalesef ki, problemin bariz ilgisine rağmen, başka bir kültürle uyumluluğa ulaşmayı önceden belirleyen faktörlerin çalışmasının oldukça parçalanmış ve açıklayıcı

şekildedir. Kuşkusuz ki, alanyazıda derin teorik anlayış, genelleme ve sistematikleştirme gerektiren önemli miktarda ampirik materyal birikmiştir. Farklı bir kültüre uyum sağlamanın çeşitli faktörlerinin etkisi hakkında daha tutarlı veriler elde etmek için, çalışmalarına sistematik bir yaklaşım, karşılaştırmalı kültürler arası çalışmalar ve bağlamların çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, özellikle aktif bir kültürlerarası etkileşim alanı olan uluslararası öğrenci hareketliği, bu tür araştırmaları yürütmek için ilginç ve umut verici bir alan olabilir.

2.7. Uluslararası Öğrenci

"Uluslararası öğrenci" kavramına atfedilen anlam, belirli bir ülkenin mevzuatına bağlı olarak önemli ölçüde değişebilir. Genel anlamda uluslararası öğrenciler (aynı anlamda yabancı öğrenciler), çeşitli seviyelerde ve uzmanlık alanlarında eğitim almak için kendi topraklarının sınırlarını aşarak başka ülkelere seyahat eden kişilerdir. Tarihinin en eski dönemlerinden itibaren insanlar bilmediklerini öğrenmek ve elde etme arzusuyla yaşadıkları topraklarının sınırlarını aşarak seyahat etmişlerdir. Öğrenci hareketliliğinin başlangıcı eski çağlarda Avrupa'daki Yunan akademileri olarak görülebilir. İslam dünyasında VIII yüzyılda medreselerin ortaya çıkması ve daha sonar XI yüzyılın sonunda Batı'da üniversitelerin kurumsal olarak gelişmesi farklı ülkelere ve coğrafi bölgelere dengelen öğrenciler için eğitim daha erişilebilir hale geldi ve öğrenci hareketliliğinin sınırları büyüdü. Eğitim alma imkanları neredeyse herkes için eşit olan modern dünyada öğrenci hareketliliği dünyanın birçok ülkesinin eğitim sisteminin bir parçası haline gelmiştir. Eğer eski dönemlerde eğitim almak için coğrafi sınırlarını aşarak başka bölgeye gitmek tam olarak öğrencini ilgilendiren ve devletler tarafından hiçbir destekte bulunmayan etkinlik olsa da çağdaş dünyada öğrenci hareketliliği sadece öğrencileri değil aynı zamanda hem öğrenci gönderen, hem de öğrenci kabul eden ülkeler için birçok fırsat sunmaktadır. Bu nedenle başta gelişmiş ülkeler olmak üzere dünyanın birçok ülkesi yabancı öğrencileri teşvik etmektedir. Az gelişmiş ülkeler, farklı ekonomik güdümlere sahip yabancı öğrencilerin hareketliliğinin yanı sıra, ihtiyaç duydukları nitelikli zihin ve insan kaynağını elde etmek için gelişmiş ülkelere ve gelişmekte olan ülkelere ihtiyaç duydukları bilgi ve deneyimin aktarılmasına büyük önem vermektedir. Öğrenciler ise kaliteli bir eğitim, daha başarılı bir kariyer ve kendi ülkelerinde bulamadıkları daha iyi bir gelecek elde etme umuduyla gelişmiş ülkelere öğrenim görmeyi tercih etmektedirler (Günaydın, 2012, s.9). Böylece Orta Çağ'da ortaya çıkan

eğitim gücü ve uluslararası eğitim pazarı modern medya, ulaşım ve pazarlamanın gelişmesiyle hızla artmaya başladı. Bunun sonucu olarak da yabancı öğrencilerin eğitiminden her iki taraf ülkeler tarafından elde edilen gelir yükseldi.

Çağdaş dünyada yılda yurtdışına okumak için yurt dışına giden ğrenci sayısı 5 milyon kişiye ulaşmakta ve istikrarlı bir şekilde büyüme eğilimindedir. Giriş ve çıkış olgusu genellikle gönderen ve kabul eden ülkelerinin yasalarının belirli g hükümlerini etkilediğinden, uluslararası öğrencilerin belirli bir ülkede kalması genellikle özel hükümlere tabidir. Başka değişle yabancı öğrencilerin ülkede kalış süresi ve eğitimlerinin düzenlenmesi ilgili kanunla düzenlenmektedir. Ayrıca, "uluslararası ğrenci" kavramına atfedilen anlam, belirli bir ülkenin mevzuatına bağlı olarak önemli lde değişebilir (Levicheva ve Lebedeva, 2017, s.118).

2.7.1. Uluslararası ğrencilerinin sosyo-kültürel uyum süreçleri

Uluslararası ğrencinin uyumu, yeni vrenin sosyo-kültürel fikirlerini anlamalarına ve gereken durumlarda davranışlarında bunları aksettirme becerisine dayalı olarak yeni bir sosyo-kültürel ortama aktif adaptasyonu içeren bir süreçtir. Bu sürecin sonucu, bir kişinin diğer sosyal koşullara uyum sağlaması, yeni sosyo-kültürel değerleri zmsesidir. Aynı zamanda, olumlu duygular, rahatlık ve güven duygusu, etkileşim bunun referans göstergeleridir. Yabancı bir öğrencinin niversiteye uyumu, fizyolojik, sosyal, psikolojik ve pedagojik seviyeleri etkileyen iki yönlü bir süreçtir, niversite ise yeni bir sosyo-kültürel toplumun ilişkiler sistemine girmesine yardımcı olmalıdır. Yeni toplumun değerlerinin özelliklerini dikkate alan bu süreç, her şeyden önce zihniyet düzeyinde adaptasyonu, kültürel olarak belirlenmiş normların ve davranış kurallarının, yani belirli bir kültürün doğasında olan yeni sosyo-kültürel değerlerin zmsenmesini içerir. Yabancı uyruklu öğrencilerin yeni yaşam koşullarına uyum sağlama sürecinde yaşadıkları deneyimler ve adaptif doğanın zorluklarına neden olan sosyo-kültürel tutarsızlıklardır (Grebennikova, 2011, s.98).

Bu açıdan bakıldığında, yabancı öğrencilerin niversiteye uyumu, yeni bir kültürde psikolojik rahatlığın sağlanması anlamına gelmektedir. Bu kendini etrafındaki insanlara karşı olumlu bir tavırla, insanlarla sağlam ilişkilerin gelişmesiyle ifade etmektedir. Bu tür öğrencilerin yeni sosyo-kültürel özelliklere uyum sağlamaları, davranışlarını yeni toplum tarafından benimsenen gereklilikler ve ihtiyaçlar çerçevesinde oluşturmaları gerekir. ğrencilerinin sosyo-kültürel uyumu, yeni vrenin faktörlerinin etkisi altında yeni bir

sosyo-kültürel ortama adaptasyonu ve etkili öğrenme etkinliklerinin uygulanması için yeni davranış biçimlerinin oluşturulması sürecidir. Sosyo-kültürel uyumun başarısı, yabancı bir öğrenciyi faaliyetlere çalışmaya teşvik eden güdülerden büyük ölçüde etkilenir. Bir üniversitede eğitim süresi boyunca sosyalleşme, bir kişinin sosyal olarak önemli bilgi ve deneyim oluşturduğu ustalaşma sürecinde öğrencinin sosyal rolünün geliştirilmesidir. Öğrenci, temel ve mesleki yeterliliklerde uzmanlaşarak ve toplumdaki yerini belirleyerek mesleki faaliyete hazırlamak olan eğitim sürecinde eşit bir katılımcı olarak görülüyor. Sosyal bir grup olarak öğrenciler ortak amaç, sosyal prestij, hareketlilik, yüksek iletişim yoğunluğu, uyum gibi özelliklere sahiptir. Sosyolojik sözlük sosyalleşmeyi "bir kişiliğin oluşumu süreci, belirli bir toplumda, sosyal grupta var olan değerlerin, normların, tutumların, davranış kalıplarının bir birey tarafından özümsemesi" olarak tanımlar. Bu süreç, dil edinimi ve yabancı bir kültürel çevre ile tanışma yoluyla gerçekleştirilir. Birçok araştırmacı sosyalleşmenin ikili doğasına dikkat çekiyor. Bir yandan sosyalleşme, sosyal çevrenin birey üzerindeki farklı etkilerinin bir süreci olarak görülebilirken, diğer yandan bireyin davranış modellerinin kabulü veya reddinde ifade edilen kişiliğin sosyal oluşumunun bir sonucu olarak görülebilir (Konstantinovskiy, 2003, s.123).

Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitiminin gerçekleştiği üniversitenin eğitim alanının rolü oldukça önemlidir. Bir üniversitenin eğitim alanı derken, bir üniversitede eğitim sürecinin yürütüldüğü gerçek yaşam ortamını kastedilmektedir. Eğitim alanı, mekansal-anlamsal, iletişim-organizasyonel ve içerik-metodolojik bileşenlerin bir kombinasyonunu içerir. Mekansal-anlamsal bileşen, belirli bir üniversitenin coğrafi konumu, materyal ve teknik temeli (bina mimarisi, sınıfların tasarımı, vb.) ve sanal alandır (üniversitenin web sitesi). Şu anda, mekansal bileşenin önemli bir özelliği, üniversitenin tek bir ülkenin eğitim alanında yer alması, yani modern eğitim politikasının doğasında bulunan küresel eğilimlerin kırılmasıdır. Eğitim alanının iletişim ve kurumsal bileşeni, konuların özellikleri (yaş, cinsiyet, öğrencilerin ve öğretmenlerin ulusal özellikleri, vb.) ve kurumsal koşullarla karakterize edilir. İçerik-metodolojik bileşen, eğitim sürecinin içerik tarafını (eğitim kavramları, programları, müfredat, vb.) ve organizasyonlarının yöntem ve biçimleriyle birlikte yansıtır. Üniversitenin eğitim alanı, eğitim sürecinin tüm konuları üzerinde bir etkiye sahiptir ve hem bir öğrencinin yeteneklerini harekete geçirme ve açıklama aracı olarak hizmet edebilir hem de olumsuz bir etkiye sahip olabilir ve motivasyonu kırabilir. Yabancı öğrencilerin adaptasyonu ve sosyalleşmesi için sosyo-

kültürel özellikler dikkate alınarak eğitim alanının doğru düzenlenmesi özellikle önemlidir (Vitkovskaya ve Trotsyk, 2005, s.268).

Yabancı öğrencilerin üniversitenin eğitim ortamına uyum ve sosyalleşme başarısı aşağıdaki sosyo-kültürel özelliklerden etkilenmektedir. Birincisi, farklı bir dil, öğrencinin dil kültürünün özgüllüğü. Dil sadece öğrenmenin amacı değil, aynı zamanda eğitim sürecinin etkili bir şekilde uygulanması için gerekli olan bilgiyi elde etmenin bir yolu olduğu için bu özelliğin ilk sırada yer aldığını kimse inkar etmeyecektir. Pek çok araştırmacı, eğitim faaliyetlerinin başarılı bir şekilde uygulanması için yeterli düzeyde bulunduğu ülkenin diline hakim olmanın, yüksek öğrenim görmek isteyen yabancılar için ana zorluklardan biri olduğunu belirtiyor. İkincisi, yabancı öğrencilerin özelliği, farklı bir kültüre ait olmalarıdır. Bu, dini ve kültürel değerleri, yaşam tarzını, cinsiyet ilişkilerinin özelliklerini, diğer kültürlerin, dinlerin temsilcilerine yönelik tutumları ve diğer ırksal bağlantıları içerir. Tüm bu faktörlerin birleşimi ve anlamsal içeriklerindeki önemli farklılıklar yabancı öğrencilerde "kültür şoku", yönelim bozukluğu, duygusal ve fiziksel rahatsızlıklara neden olabilir. Bu bağlamda, kültürlerarası iletişim sorunu, yalnızca yerli halkıyla değil, aynı zamanda diğer kültürlerin temsilcileriyle de bir iletişim sorunu olarak özel bir öneme sahiptir. Üçüncü grup, yabancı vatandaşların geldiği ülkelerin sosyal kurumlarının özelliklerinden oluşur. Bu grup, eğitim, sağlık hizmetleri ve kanun uygulama sistemlerindeki farklılıklar ile temsil edilmektedir. Bu özelliklerle bağlantılı olarak, yabancı öğrenciler eğitim belgelerinin onaylanmasında zorluklar, tıbbi bakım ve yasal güvenlik konusunda zorluklar yaşayabilir. Yabancı öğrencilerin dil bilgisi eksikliği ve doldurma için gerekli resmi belgelerin hazırlanmasında bu faktörün dikkate alınmaması nedeniyle, çeşitli iş belgelerinin hazırlanmasında zorluklar ortaya çıkabilir (Levicheva ve Lebedeva, 2017, s.119).

Sonuç olarak, uluslararası öğrenciler farklı kültürlerin temsilcileridir, psikolojik olarak yerel yurttaşlardan çok farklıdırlar. Bu yüzden yabancı öğrencilerinin bazı davranışları onlar tarafından garip ve anlaşılmaz olarak algılanmaması için yabancı öğrencilerin bulunduğu üniversitede çalışan ve onlarla etkileşimde bulunan öğretmenler, psikologlar ve diğer eğitim destek personeli bunu anlamalıdır. Bu, aynı zamanda diğer etnik kültürlerin temsilcileriyle ilişkili önyargılardan ve olumsuz önyargılardan kaçınmak için kültürel farklılıkları kabul etme bakımından da önemlidir (Levicheva ve Lebedeva, 2017, s.120). Bu nedenle, yabancı öğrencilerle çalışan üniversite öğretmenleri ve çeşitli hizmetlerinin çalışanları, eğitim sürecinin etkinliğini artırmak ve mümkünse çatışma

durumlarının ortaya çıkmasını önlemek için sosyo-kültürel özelliklerini dikkate almalı ve eğer ortaya çıkarsa, derhal ortadan kaldırmak için çalışmalıdır.

2.7.2. Uluslararası öğrencilerin sosyo-kültürel uyumu etkileyen faktörler

Küreselleşen dünyada uluslararası öğrenciler için yabancı üniversitelerde eğitim, iletişimsel, yaratıcı ve profesyonel yeterliliklerin geliştirilmesine yönelik yeni yaklaşımların tanıtılması anlamına gelmektedir. Gelecek uzmanların farklı bir kültürde eğitilmesi, kültürel olarak belirlenmiş değerler, gelenekler, normlar, davranış kuralları ve iletişimden oluşan yeni bir sisteme aktif girişi gerektirir. Yabancı öğrencilerin üniversitenin eğitim alanına uyumu ve yeni bir toplum tarafından temsil edilen farklı bir sosyo-kültürel ortama adaptasyon soruları, yoğun olarak gelişen ve büyüyen ülkelerarası temas bağlamında tüm dünyayı ilgilendiren sorular arasında yer almaktadır (Levicheva ve Lebedeva, 2017, s.120). Bu durumda uyum süreci birçok sorunla ilişkilidir: sosyal ilişkiler kurma ihtiyacı, dil engelini aşma, yeni bir toplumda kendini gerçekleştirme ve onunla bütünleşme, başka bir kültürün temsilcilerine karşı önyargıdan kurtulma, hoşgörülü geliştirme kültürlerarası iletişim ve etkileşimdeki katılımcılara karşı tutum, kültürel şokun üstesinden gelme ve yeni toplumun değerlerine uyum (İgnatova, 2009, s.113).

Araştırmalar, uluslararası öğrencilerin sosyo-kültürel uyum sürecine önemli etki gösteren faktörlerden biri eğitim motivasyonu olduğunu göstermiştir. Eğitimin motivelerin arasında, gelecekte prestijli ve yüksek ücretli bir iş bulma arzusu ve sosyal statüde artış motiveleri baskın pozisyonlar almaktadır. İkinci pozisyonda, çocuklarına yaşamın gerekli başlangıç sermayesini yaratmaya çabalayan, kişinin ailesine karşı bir görevi yerine getirmesiyle ilgili güdü yer almaktadır. Üçüncüsü, yurtdışında eğitim için ödeme yapan devlete karşı sorumluluk nedeni. Dördüncü sırada, istenen mesleği öğrenme nedeni alınır. İlk üç faktör grubu, öğrenmeye yönelik tutumu önlenmez bir zorunluluk olarak oluşturur ve yeni bir sosyo-kültürel çevreye hakim olma sürecini karmaşıktırır. İstenilen mesleği elde etme faktörü ise, sosyo-kültürel uyumun sürecinin başarılı geçmesinde katkıda bulunur. Yabancı öğrencilerin toplumdaki günlük yaşama sosyo-kültürel adaptasyonu uygulamalı ve zorunlu bir niteliktedir. Eğitim sürecine dahil olmanın bir ön şartıdır ve ev sahibi kültürle bir ruhsal bütünlük sağlamaz. Bağdaştırıcıların dış davranışı, ev sahibi kültürde benimsenen sosyal ve içsel normlar - ulusal kültürlerinin normları tarafından düzenlenir. Yurtlarda kompakt bir yerleşim, yerel

hakla yakın temas eksikliği, ırksal ve ulusal ayrımcılığın tezahürleri, üniversitede ve dahası şehirde yabancı öğrencilerin mahsur kalmasına neden olmaktadır. Sosyo-kültürel uyumun zorunlu karakteri aynı zamanda eğitim motivasyonunun özelliklerinden de kaynaklanmaktadır.

A.V. Kravtsov'a göre, adaptasyon, seyri bireysel özelliklere ve becerilere, durumların özelliklerine, kişilikten beklenen değişikliklerin gücüne, yeni bir kültürde geçirilen zamana, önceki deneyime ve eğitime, buldukları ülkenin temsilcileri ile yakın sosyal bağların varlığına bağlı olan bir süreçtir. Uyum süreci, bir dizi faktöre bağlı olarak farklı şekillerde ilerleyebilir. Alanda yapılan araştırmalar analizi, yazarların faktörleri daha büyük gruplar halinde birleştirmek için farklı terminoloji ve gerekçeler kullanarak aynı adaptasyon faktörleri hakkında konuştuğunu göstermektedir. Pedagojik bilimde, öğrencilerin yeni çevreye uyum mekanizmalarının ve bu mekanizmalara etki gösteren faktörleri araştıran birçok çalışma vardır. Yapılan araştırmaların genel sonuçlarına göre, uluslararası öğrencilerin yeni ortama uyumu birçok faktörden etkilenir. Kültür, belirli bir toplumda kişiliğin gelişiminde değer tutumlarını ve kılavuzlarını belirlediği için burada önemli bir rol oynar. Yabancı öğrencilerin üniversiteye uyumu için, bir ihtiyaçlar, değerler ve güdüler kompleksini ortaya çıkaran iç mekanizmasını sağlayan iç (psikolojik) faktörleri, etkileşim için duygusal düzey ve psikolojik hazırlığını ve aynı zamanda üniversitede ve yeni bir ortamda aktif yaratıcılığı faaliyetini vurgulamak mümkündür. Bunların arasında aşağıdakiler yer almaktadır (Surygin, 2001, s.232):

- Değer temeli;
- Bitişik kültürlerde ortak değer temellerinin varlığı;
- Dil tabanı;
- Uluslararası öğrencinin iletişim becerilerinin seviyesi;
- Yeni toplumun temsilcileriyle iletişim engelini aşma motivasyonu;
- Yeni sosyo-kültürel çevrenin arka plan bilgilerine sahip olmak;
- Bir yabancı üniversitesinde mesleki eğitim alma motivasyonu;
- Psikolojik özellikler;
- Gruptaki kişilerarası ilişkilerden ve yeni sosyo-kültürel çevreden memnuniyet;
- Yeni bir kültürel toplumda kendini gerçekleştirme ve kendini onaylama ihtiyacı;

- Kendi kendine organizasyon.

Dış (sosyo-pedagojik) faktörler, yabancı öğrencilerin yeni sosyo-kültürel ortama uyum sürecini etkileyen nesnel nedenleri temsil eder. Bu grup, öğrencilerin ve üniversitenin mikro çevre koşullarını, eğitim sürecinin özelliklerini içerir. Dış faktörler, yabancı öğrencilerin yeni ortama başarılı bir şekilde uyum sağlamalarını etkileyen eğitim sürecindeki katılımcıların etkileşimi için ön koşulları yaratır. Dış faktörlerin bileşenleri:

- Yeni toplumun sosyo-kültürel değerleri;
- Kültürler ve değerler arasındaki benzerlik ve akrabalık derecesi;
- Üniversitenin eğitim ortamı;
- Yeni dil ortamı;
- Öğretmenler, yerel ve yabancı öğrenciler arasındaki etkileşimin varlığı;
- Yerel halktan arkadaşların varlığı;
- Yabancı öğrenciler için boş zaman organizasyonu;
- Yeni ortamda favori aktivitelerin ve hobilerin varlığı; evrak, konaklama, yemek ile ilgili sorunların çözümü;
- Ev sahibi ülkesinde çalışma mevcudiyeti ve yeni bir ülkede istihdam olasılığı.

Öğrenci ortamı, öğrencilerin kendi davranış kodlarına sahip oldukları için, yabancı temsilcileri arasında yeni davranışsal tutumların oluşumunda özel bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, üniversitede uyum sürecinde, yabancı öğrenciler, öğrencilerin doğasında var olan değer yönelimleri açısından öğrenme sürecine yönelik tutumlarını oluştururlar. Bu nedenle, üniversiteye uyum sağlarken, yabancı öğrenciler yeni bir topluma entegreolma ve toplum tarafından geliştirilen normları, davranış kalıplarını, sosyal olarak kabul edilebilir değerleri özümseme ihtiyacıyla karşı karşıya kalırlar, bu da uyum sürecinde zorluklar getirir (Vitkovskaya, 2005; Chechkareva, 2016).

2.7.3. Uluslararası öğrencilerinin sosyo-kültürel uyum sürecinin öğrencilerinin akademik başarıya etkisi

Bu alanda yapılan araştırmaların sonucunda, yabancı öğrencilerin uyumunda en zor olan günlük yaşama ve eğitim sürecine adapte olmasının olduğu ortaya çıkartılmıştır. Fizyolojik uyumunda, en büyük zorluklar yabancı ülkenin iklim koşullarına uyumla ilişkilidir. Akademik ve sosyo-kültürel uyumdaki zorluklar, dile hakim olma seviyesinin yetersizliği ile ilişkilidir. Bu sorunun araştırmacılarından biri olan Shapoval'a göre, adaptif kriz durumunda, sadece bazı öğrenciler, zor bir sosyo-psikolojik durumdan

bağımsız olarak kendileri bir çıkış yolu bulabilirler. Yabancı bir öğrencinin yeni iklim ve yaşam koşullarına, yeni bir eğitim sistemine, yeni bir iletişim diline, çalışma gruplarının ve akışların uluslararası karakterine vb. alışması gerekir. Yabancı öğrencilerin eğitim sürecine başarılı bir şekilde girmesindeki temel sorun, yabancı öğrencilerin eğitim bilgisinin algılanmasına hazır olma düzeyleri (iletişimsel yeterlilik) ile yükseköğretimin gereksinimleri arasındaki çelişkidir (Lebedeva, 1999; Chernikova, 2012, s.156).

Bir yabancı üniversitesinde kaldıkları ilk günlerden itibaren, yabancı öğrenciler kendilerini, kendileri için alışılmadık bir sosyo-kültürel, dilbilimsel ve ulusal ortamda bulurlar ve bu ortamda bir an önce uyum sağlamaları gerekir. Bu nedenle, yabancı öğrenciler için eğitim sürecinin başarılı bir şekilde yönetilmesi, uyum sorununu çözmenin ayrılmaz bir parçasıdır. Etkili uyum, yabancı öğrencilerin eğitim kalitesini ve seviyesini artırır, bilgi, beceri ve yeteneklere hakim olmak için yüksek motivasyon sağlar. Akademik başarı, sosyal ve bilimsel aktiflik öğrencilerin başarılı uyumunda önemli faktörler olarak algılanmaktadır. Öte yandan öğrencinin kayıtsızlığı, ilgisizliği, akademik başarısızlığı, öğrenci adına ilgi eksikliği uyum döneminin zorluklarını ifade eder. Bunun birçok nedeni nesnel, fakat en önemli nedenlerden biri dilin yetersiz bilgisidir (Stefanenko, 2000, s.42).

Öğretim uygulaması, farklı ülke ve bölgelerden gelen yabancı öğrencilerin uyum sürecinin farklı olduğunu göstermektedir. Bu öğrenciler arasındaki uyumsuzluk derecesi de farklıdır. Bu, iki kültürün uzaklığını açıklıyor: yerel ve yabancı. Yerli ve yabancı bir ülkenin dış faktörleri önemli farklılıklar gösteriyorsa (iklim, coğrafya vb.), uyum sağlamak daha zordur. Din, ulusal yemek, kültür, gelenekler - tüm bu yönler de bir rol oynar. Uyum problemini incelerken, şu öğretim şartlar dikkate alınmalıdır (White, 1995, s.101; Despret, 2002, s.287; Turner, 2012, s.39):

- İki veya daha fazla kültürle temasın gerçekleştiği çok uluslu gruplar;
- Tek uluslu gruplar.

Sadece yurttaşların olduğu bir grupta yabancı öğrencilerin kendilerini daha güvende hissettikleri kanıtlanmıştır. Bunun nedeni, tek uluslu bir grupta, belirli bir davranış çizgisi ve bir iletişim klişesi oluşturan ortak ahlak, gelenekler, gelenekler ve yetiştirilmeye dayanan hızlı bir ekip toplanması gerçeğidir. Gelenek ve göreneklerin, insanların davranışlarını belirleyen kültür sayesinde düzenleyici bir işlev gördüğü eminlikle ifade edilebilir (Surygin, 2001). Algılamının tekdüzeliği ve kişilik davranışının belirleyici normlarının özümsemesi gibi anlar, sınıftaki ilişkilerin bir tür düzenleyicisi olarak

hizmet eder, sosyal disiplini destekler ve eğitim sürecini kurmaya ve düzene koymaya yardımcı olur.

Çok kültürlü gruplarda öğretmenin avantajları vardır. Yabancı bir öğrencinin yeni bir sosyal ve kültürel hayata başarılı bir şekilde uyarlanması, yerel öğrencilerle aktif iletişimden kaynaklanmaktadır. Arkadaşlık sınırları ve kişinin ufkunu genişletir. Bununla birlikte, çoğu yabancı öğrencinin yerel sınıf arkadaşlarıyla sınırlı bağlantıları vardır. Yerel öğrenciler ise yabancılarla arkadaşlık kurmaktan kaçınırlar. Bu nedenle, yabancı öğrenciler genellikle çalıştıkları topluma karşı olumsuz bir tavırla vatana dönerler (Kononova, 2012, s.122).

Öğrenci topluluğa iş ve duygusal katılımı, öğrenci ortamındaki zengin sosyal yaşam, ortak bayramların hazırlanması, bilimsel konferanslar, spor yarışmaları ve müzik festivalleri gibi genel enstitü faaliyetlerine aktif katılım, yabancı öğrencilerinin olumlu uyum üzerine etki gösterir. Ne yazık ki çoğu zaman yerel öğrenciler yabancı grup arkadaşlarına gereken saygı ve ilgiyi göstermiyorlar, bölgesel bilgiye sahip değiller, yabancı arkadaşlarının davranış ve iletişiminin ulusal özelliklerini bilmiyorlar (Krivtsova, 2011, s. 130).

Uzmanlık diline hakim olmak için en verimli sonuçları getiren empoze edilmiş pedagojik bir süreç değil, dostça katılım ve iletişimdir. Yabancı öğrencilerin mümkün olan en kısa sürede yerel diline hakim olabilmeleri için, dil ortamından, yaşamının ve öğrenmenin bir arada varoluşundan en iyi şekilde yararlanmak gerekir. Yabancı bir ülkede okumak için gelen uluslararası öğrenciler sosyo-kültürel ortamlarını değiştiriyor. Aile, yurttaşlar ve arkadaşlarla alışılmış iletişim bozulur. Dış ve iç çevrenin yeni koşullarına uyum süreci başlar. Yabancı öğrenciler, sınav başarısızlığı veya yetersiz notları yerel öğrencilerine göre daha acı verici bir şekilde yaşarlar. Bu, aileye, hükümete üniversite öğretmenlerine, göçmenlik yetkililerine karşı büyük bir sorumluluk duygusundan kaynaklanmaktadır. Aktif bir kültürel ve sosyal yaşam, dostane ilişkiler, yeni bir kültüre girmenin birçok zorluğunun üstesinden gelmeye gerçekten yardımcı olabilir. Yabancı bir ülkeyle gelen her bir uluslararası öğrencilerin geldiği ülkeye karşı ilgisi olmayabilir. Kültürlerini ev sahibi ülkede gördükleriyle karşılaştırıyorlar. Yabancı gerçekliğinin çoğu onlara şok ve yanlış gelebilir. Bu koşullarda, yabancı bir öğrencinin eğitim sürecine dahil edilmesi için en uygun yöntem, kendi ulusal kimliğini korurken farklı bir ulusal kültürün aktif bir gelişimini sağlayan entegrasyon sürecidir. Yeni bir kültürel çevreye entegrasyonu başarılı uyumunun ana göstergesi haline gelmektedir

(Smirnova, 2007, s.90; Lyutova, 2007, s.138). Bu yüzden, öğrenciler arasında dostane ilişkiler çerçevesini genişletme ve güçlendirme sorunu, herhangi bir eğitim kurumunun öğretim kadrosu için en önemli görevler biri olmalıdır.

Bir öğretmenin en önemli görevlerinden biri, yabancı öğrencileri ders dışı etkinlikler yoluyla yerel ulusal ve kültürel gelenekleriyle tanıştırmak, sosyo-kültürel etkinlikler yoluyla yerel kültürünün unsurlarını özümsemelerini sağlamak için her türlü çabayı göstermektir (Vitkovskaya ve Trotsyk, 2005, s.272). Bu, bayramların ortak hazırlanmasını ve düzenlenmesini, müzelere gezileri ve tarihi yerlerde yürüyüşleri ve halkın bazı ritüel eylemlerinin açıklamasını olabilir. Öğrencileri yerel halkının ulusal orijinal kültürü ile tanıştırmak, klasik edebiyatı, tarihi kurguları okumak ve tartışmak- tüm bunlar yabancı öğrencilerin iletişim becerilerini oluşturmanın etkili yöntemleridir. Yabancı uyruklu öğrencilerin iletişim becerilerinin oluşumunun, öğrenme sürecinin sadece sınıf çalışmaları çerçevesinde pedagojik iletişim düzeyinde değil, kültürlerarası iletişim düzeyinde de gerçekleştirilmesi halinde daha başarılı olacağı düşünülmektedir.

2.7.4. Türkiye’de yükseköğrenim gören uluslararası öğrencilerinin sosyo-kültürel sorunları

Ülkeleri dışında eğitim almak isteyen gençlerin sayısı hızla artması nedeniyle modern dünyada, uluslararası eğitim bağlantıları yoğun bir şekilde gelişmektedir. Yabancı öğrencilerinin Türkiye’ye gelmelerinin temel amacı eğitim olduğundan, ülkenin asıl görevi, öğrencilerin yeni bir sosyo-kültürel ortamda eğitim faaliyetlerine psikolojik olarak hazır olmalarını sağlamaktır. Bu, yabancı öğrencilerin yeni bir alışılmadık eğitim sistemine, yeni öğretim biçimlerine ve derslerin kontrolüne, büyük miktarda bilginin özümsemesine, yeni bir ekibe, yeni bir ortama, bilimsel materyalin analizine uyum sağlamaları gerektiği anlamına gelir. Yabancı öğrencilerin eğitim sürecine başarılı bir şekilde girmesindeki temel sorun, yabancı öğrencilerin eğitim bilgisinin algılanmasına hazır olma düzeyleri (iletişimsel yeterlilik) ile yüksek öğretimin gereksinimleri arasındaki çelişkidir. Başarılı uyum, başarılı öğrenmenin anahtarıdır. Aynı zamanda akademik performans, sosyal ve bilimsel etkinlik öğrencilerin başarılı uyumunun önemli faktörleri olarak algılanmaktadır. Öte yandan öğrencinin ilgisizliği, akademik başarısızlığı, meraksızlığı, uyum döneminin zorluklarından bahseder.

Yabancı öğrencilerin eğitimdeki başarıları, mesleki eğitimlerinin seviyesi büyük ölçüde ev sahibi ülkedeki sosyo-kültürel uyuma bağlıdır. Ev sahibi yapan ülke, onları yeni bir yaşam tarzına adapte etmenin karmaşık sürecini hesaba katarak, yabancı öğrenciler için en uygun yaşam ve öğrenme koşullarını sağlama görevi ile karşı karşıyadır. Bu elbette ki önemlidir, ancak bu durum sorunun sadece bir tarafıdır. Sorunun diğer tarafı, öğrencilerin kendilerinin yeni koşullara ne ölçüde adapte olmaya hazır oldukları ile ilgilidir. Uluslararası temasların en uygun koşulları altında bile, yeni bir kültüre girerken, öğrenci genellikle çeşitli zorluklar ve sorunlarla karşılaştığı unutulmamalıdır. Çoğu zaman, farklı ülke ve kültürlerin temsilcileri birbirleri hakkında çok az şey biliyorlar, basmakalıp fikirlere rehberlik ediyorlar, başka bir kültür hakkında yanlış, bazen çarpıtılmış veya olumsuz bilgilere sahipler ve ona karşı önyargı yaşıyorlar. Tüm bunların başka bir sosyo-kültürel çevreye adaptasyon sürecine etki göstermemesi imkansızdır. Bu yüzden yabancı öğrencilerin sosyal uyum sorununu ortaya çıkarmaktadır (Dorozhkin ve Mazıtova, 2007, s.73-74).

Türk Cumhuriyetin üniversitelerinde dünyanın birçok üniversitede olduğu gibi çeşitli kültürel ve dini norm ve geleneklerin taşıyıcıları eğitim görmektedir. Çeşitli ulusların bir araya gelmesi öğrencilerin sosyo-kültürel uyum sürecinde bazı zorluklar ortaya çıkartmaktadır. Yabancı bir ülkede eğitim almak her bir öğrenci için şüphesiz ki birçok sorunlarla doludur. Bu sorunların arasından önde gelenler aşağıdakilerdir (M.Paksoy, S.Paksoy ve Özçalıcı, 2014, s.86; Denisenko, 2015, s.23):

- Sosyal yapı;
- Eğitim sisteminin yapısı;
- İklim;
- Dil engeli. Dilin yetersiz bilgisi, öğrencinin materyali özümsemesini zorlaştırır ve diğer ülkelerden olan diğer öğrencilerle normal ilişkiler kurmasını engeller;
- Kültürler arası farklılıklar. Sosyal uyum sürecini zorlaştıran temel farklılıklar aşağıdaki noktalardadır:
  - Giyim tarzındaki farklılıklar;
  - Halka açık yerlerde norm ve davranış tarzındaki farklılıklar;
  - Davranış kalıplarındaki farklılıklar (bireyler arası düzeyde iletişim biçiminde birlikte yaşama yerlerinde düzeni sağlama normları dahil);
  - Çeşitli iletişimsel hareketlerin kodunu çözmedeki farklılıklar;

- Kültür Şoku. Bu fenomen hem sosyo-kültürel uyum sürecinde bir problem, aynı zamanda bu sürecin ilk aŐamasıdır. Araştırmacılar Yu.N.Dorozhkin ve L.T. Mazitova'ya göre yabancı öğrenciler için kültür Şoku, daha ziyade, adaptanların sosyo-psikolojik kişilik bozukluklarında değil, eski ve yeni kültürel normların ve değerlerin kaçınılmaz çatışmasıdır. Burada eski olan, yabancı bir öğrencinin terk ettiği toplumun bir temsilcisi olarak doğasında var olan normlar, yeni ise geldiği toplumun doğasında var olan normlar olarak kabul edilmektedir.

Çağdaş Türkiye artık yabancı ülkelere öğrencilerini gönderen ülke olmaktan ziyade uluslararası öğrencilerine ev sahipliğini yapan ülkelerin arasında yer almaktadır. Ayrıca ev sahipliği yapılan ve ülkeye kabul edilen  ğrenci sayısı her geçen yıl artmaktadır. Bu, uluslararası öğrencilere ayrılan ekonomik bütçe ve kontenjanların her yıl arttığı anlamına gelmektedir. Gelişen ve geniŐleyen eğitim alışverişi Türkiye ile farklı ülkeler arasında ve özellikle de Türk devletleri arasında kültürel bağların kurulması, korunması ve aktarımın sağlamasına teşvik etmektedir. Bu yüzden eğitim ve kültürel politikalarının gelişmesi amacına Türkiye, uluslararası öğrencilerin karşılaştığı sorunların belirlenmesi ve düzeltilmesine hususi dikkat ayırmaktadır (Aslan ve Babirzade, 2020, s.2).

2.7.5. Türkiye'de yüksek öğrenim gören Azerbaycan uyruklu öğrencilerin karşılaştıkları sosyo-kültürel sorunlar

Yabancı ülkeye eğitim görmeye gelen uluslararası öğrencilerin sosyo-kültürel sorunları arasında en önemli olanlar, farklı bir ülkede bulunması, aile özleminin yaşanması, yurt yaŐantısının zorlukları, eğitim edinme türüne alışması, arkadaşlık ilişkilerinde uyumsuzluk yaŐanmasıdır (Kıroğlu, Kestenve Elma, 2010, s.26-39).  nk  içinde bulunduğu toplumdan farklı bir toplumun sosyal davranış tarzlarını ve kültürünü her insan aynı benimsememektedir. Genel kültürün benzer olmasına rağmen farklı inanç, kültür ve değer yargılarına sahip öğrenciler de bulunmaktadır. Bu ortamı kabullenme süreci ne kadar uzun ve zor olsa, o kadar öğrencilerin ruh sağlığı ve kişisel başarıları üzerinde olumsuz etkiye sahip olabilmektedir (Özçetin, 2013, s.4). Karaoğlu (2007, s.265) da bu durumu vurgulayarak, kültürel farklılıklar arttıka uyma davranıŐına olumsuz etki gösterdiğini söylüyor. Başka deęiŐle, kültürel benzerliklerin artımı öğrencilerin içinde yaşadığı kültürün benimseme düzeylerine olumlu etki gösterebilir. Kültürün benimsenmesi, bireyin  evre ile sağlıklı iletişim ve ilişki kurma süreci Şeklinde

açıklanabilir. Bu ilişkilerin sürdürülmesi zamanı karşılanan sorunlarla başa çıkabilmesi oldukça zor bir durum olabilmektedir. Çünkü kültür, insanın insanlaşmasında ve toplumsallaşmasında en önemli etkidir (Yılmaz, 1990, s.73). Her birey mutlu ve sağlam yaşamak ister. Yaşamlarını sağlıklı ve verimli bir biçimde sürdürebilmeği isteyen bireyler çevre ile de kültürel uyum içinde bulunmalıdırlar (Şahin, 2001, s.66).

Sosyo-kültürel uyum sağlama sorunlarının etken faktörlerin en başında çevrenin dilini benimsemesi durmaktadır. Bu, bir öğrencinin düşüncelerini, fikirlerini, isteklerini ifade etmesi için dil yeterliliğine olan ihtiyacından ileri gelmektedir. Yeni dil, iletişimin temel unsurudur. Dil, yabancı ülkede eğitim gören öğrencilerinin günlük hayatlarını sürdürmesini, yerel halkla iletişim kurmasını, kendine arkadaşların edinmesini büyük oranda etkilemektedir. Bu yüzden, dil yetersizliği yaşayan uluslararası öğrenciler kendini yetersiz ve eksik hissedebilirler. Bu durum da öğrencinin bulunduğu kültürün benimseme sürecini olumsuz etkileyebilir (Açık, 2008, s.34). Dil düzeyini yeterli olması sosyo-kültürel uyum sağlamsından başka akademik başarısı için de büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan Türkiye’de eğitim gören Azerbaycan uyruklu öğrencilerinin avantajları yüksektir. Çünkü Türk kökenli olan Azerbaycan dili, Türk dili ile birçok benzer kelimeleri paylaşmaktadır. Bu yüzden Azerbaycanlı öğrencilerinin, Türkiye’ye ilk geldiği zamanlar diğer uluslararası uyruklu öğrencilere kıyasla dil bakımında zorlukları daha azdır. Fakat yine de dil seviyeleri eğitim almak için yeterli olmayabilir. Bu yüzden, dil sorunu ile karşılaşacaklarına dair ihtimal yine de büyüktür (Topal ve Mammadov, 2019, s. 290).

Türkiye’de eğitim gören Azerbaycanlı öğrencilerin karşılaşabilecekleri diğer önemli sorunu ekonomik durumlarının ülkede yaşamaları için yeterli olmamasıdır. Yasal olarak Türkiye’de çalışma iznine sahip olmadıkları için daha çok ailelerinin desteği ile eğitimlerini sürdüren öğrencilerin sayısı çok olduğu için bu sorun sıkça karşılanan sorunlardandır. Çünkü öğrencilerinin temel ihtiyaçlarının ve masrafların karşılanmasında karşılaşılan güçlüklerin sosyo-kültürel uyum sürecine olumsuz etki göstermektedir (Aydın, 1995, s. 13).

Yabancı ülkeye eğitim görmeye gelen her bir öğrencinin eğitim düzeyine uyum sağlaması oldukça önemlidir. Çünkü öğrenci olarak başka ülkeye gelmelerinin genel amaçları bir meslek veya statü sahibi olmalarıdır. Fakat üniversite yalnızca akademik yaşam sağlayan yer olarak kalmamaktadır. Bir öğrenci için başarılı olmak, yalnız okuldan mezun olmak değildir. Bunun dışında sosyal ve kişisel açıdan amaçlarına ulaşabilecekleri

gelişimini de sağlayabilmesine dikkat edilmelidir. Farklı tecrübe edinme programlarına, sosyal gruplara katılmak, kendi çevreni genişleterek çoklu arkadaş edinmek gibi davranışlar bu sürece olumlu etki gösterebilir (Antonova, 1998, s.3).

Yabancı ülkede eğitim alan her bir öğrenci sosyo-kültürel uyumun birkaç aşamasından geçmektedir. İlk aşamada yeni bir ülkeye geldiği için pozitif duygular üstünlük yapmaktadır. Diğer aşama, kendini yalnız ve mutsuz hissetme gibi negatif anıları ile doludur. Bu aşama kriz aşaması adlanır. Kriz aşaması ne kadar çabuk atlansa, uyum süreci de o kadar rahat ve olumlu geçer. Sonuncu aşama, öğrencinin kendini rahat hissetmeye başladığı ve güven duygusunun hakim olduğu aşamadır. Bu kültürel uyumun sağlanmasının göstericisidir (Gullahorn, 1963, s. 18). Bu aşamaların mümkün derecede sağlıklı ve verimli geçmesi için üniversitelerinin üstüne düşen görev uluslararası öğrencilerinin başarılı olmalarına etken ola bilecek, motivasyonlarına olumlu etki gösterecek şekilde faaliyet göstermektir.

Alanyazın incelemelerinde Türkiye’de eğitim alan hem Türk Dünyasından gelen, hem de uluslararası öğrenciler üzerine çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmalarda öğrencilerin uyum ve iletişim, sosyo-kültürel ve ekonomik sorunları, dil sorunları gibi çeşitli konularda araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Fakat Azerbaycan uyruklu öğrencilerin yaşadıkları sosyo-kültürel uyumun sorularının inceleyen ve bu sorunların çözümüne yönelik beklentilerinin araştırdığı herhangi bir çalışma bulgusuna rastlanmamıştır. Bu açıdan çalışmanın alanyazına katkı sunacağı düşünülerek Türkiye’de eğitim gören Azerbaycanlı öğrencilerin yaşadıkları sosyo-kültürel uyumun özelliklerinin araştırılması önemli görülmüştür.

2.7.6. Uluslararası öğrencilerin yaşadıkları uyum süreçlerine ilişkin yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar

Alanyazın incelendiğinde uluslararası öğrencilerin yaşadıkları uyum süreçlerine ilişkin birçok çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu bölümde uluslararası öğrencilerin yabancı ülkelerde geçtikleri sosyo-kültürel uyum süreçlerine ilişkin yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Sosyo-kültürel uyum süreçlerine ilişkin yapılan çalışmalar verilirken önce yurt içinde yapılan çalışmalar, daha sonra ise yurt dışında yapılan çalışmaların yer verilmiştir.

2.7.6.1 Yurtiçinde yapılan araştırmalar

Araştırmanın bu kısmında, konuyla ilgili yurtiçinde yapılmış araştırmalar yer almıştır.

Tarak (2006)'ın yüksek lisans araştırmasında Türkiye'de yükseköğretim gören Azerbaycanlı ğrencilerin eğitim durumları ve eğitim aldıkları zamandaki memnuniyet süreçlerini ölçmeye çalışılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu İstanbul'dan 112, Ankara'dan 35 ve diğer Őehirlerden 4 olmak üzere toplam 151 öğrenciden oluşturulmuştur. Katılımcılardan 74 lisans, 32 yüksek lisans ve 21 doktora ğrencisi ve %4,6'sının kadın, %95,3'ünün ise erkek olduğu belirtilmiştir. Araştırmada elde olunan bulgulara göre, öğrencilerin bazılarının ekonomik sorunlar yaşadıklarını, birçoğunun devlet yurdunda kaldıkları ve bazılarının ev ve özel yurttaki kaldıkları ortaya koyulmuştur. Araştırma sonucunda genel olarak öğrencilerin ğretim elemanlarından memnuniyet düzeyi yüksek olduğu grlmştir.

Kıroğlu, Kesten ve Elma (2010) tarafından Türkiye'deki bir niversitenin eğitim fakültesinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin sosyo-kültürel ve ekonomik anlamda yaşadıkları sorunlarını incelemek amacıyla çalışma yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda 2008-2009 ğretim yılında 7 farklı ülkeden (Azerbaycan, Kazakistan, Yunanistan, Özbekistan, Moğolistan, Türkmenistan ve Gürcistan) Trkiyeniversitelerinden birineğrenim görmeye gelen 15 uluslararası öğrenciden veri toplanmıştır. Öğrencilerin sosyo-kültürel ve ekonomik anlamda yaşadıkları sorunlarını ortaya çıkartmak için insan ilişkileri, ekonomik sorunlar, barınma, ev özlemi, yemek, giyim ve gelenek-görenek konularına ilişkin bilgi edinmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğu Türk kökenli olduğu için kültür benzerliğinden dolayı yerli vatandaşlarla ilişki kurmada ve arkadaş edinmede sorun yaşamadıklarını belirtmişler. Elde edilen verilere göre öğrencilerin karşılaştığı en ciddi sorun, maddi sıkıntılardır. Ev, aile, arkadaş ve memleket özlemi neredeyse tüm öğrenciler arasında en sık karşılaşılan sorunlar içerisinde yer almaktadır.

ll ve ztrk (2010) tarafından Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklarından Türkiye'ye yükseköğrenim görmek amacıyla gelen öğrencilerin uyum ve iletişim sorunlarını araştıran bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar Türk Cumhuriyetleri'nden Türkiye'ye yükseköğrenim görmek amacıyla gelen ğrencilerin Türkiye'de karşılaştıkları sorunlar, zorluklar, beklentilerin karşılanma düzeyleri incelenmiş ve ortaya çıkan sorunlara çözüm nerileri geliştirilmiştir. Araştırmanın

örnekleme, Konya Selçuk Üniversitesi'nde yükseköğrenim gören 100 uluslararası öğrenciden oluşmaktadır. Verilerin toplanması için katılımcılara kapalı uçlu sorulardan oluşan anket uygulanmıştır. Elde olunan veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, katılımcılar Türkiye'de iletişim, uyum ve ekonomik sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlara çözüm olarak öğrencilere araştırmacılar tarafından Türkiye'ye gelmeden önce veya geldikten sonra yazma, konuşma ve anlama becerilerini geliştirmeleri için çalışmaları ve bunun için belirli bir ortam yaratmaları gerektiği önerilmiştir.

Özçetin (2013) tarafından Türkiye'de yükseköğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadıkları sorunlar ve sosyal uyumlarını etkileyen etmenlerini incelemek amacıyla çalışma hayata geçirilmiştir. Bu amaca ulaşmak adına nicel tarama modelinde bir araştırma yapılmıştır. Bulguların elde olunması için 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Bursa ilinde yükseköğretim gören 221 yabancı uyruklu öğrenciden çalışma grubu düzenlenmiştir. Verilerin toplanması için katılımcı öğrencilere araştırmacı tarafından geliştirilen anket uygulanmıştır. Elde edilen bulgular SSPS programıyla analiz edilmiştir. Bulguların analiz sonucunda elde olunan verilere göre Orta Asya ve Orta Doğu ülkelerinden olan öğrencilerinin çoğunun bursla geldikleri, ailelerin eğitim düzeylerinin yüksek olduğu, Türkiye'de eğitim görmekten memnun oldukları, arkadaşlık ilişkilerinde ve kültürel uyumda zorluk çekmedikleri, zorluk çektikleri konuların ise dil problem, yurt yaşantısı, kültürel farklılıklar ve aile özlemi gibi sonuçlara varılmıştır.

Paksoy, H. M., Paksoy, S.ve Özçalıcı, M. (2014) tarafından GAP bölgesinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin sosyal sorunlarını ortaya koymak amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi ve Dicle Üniversitesinde 2010-2011 eğitim-öğretim yılında eğitim gören yabancı uyruklu öğrencilerden çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırmanın verilerini elde etmek amacıyla yabancı uyruklu öğrencilere nicel araştırma tekniklerinden biri olan anket tekniği uygulanmıştır ve daha sonra SSPS'de analiz edilmiştir. Araştırmada öğrencilerin Türkiye'de başka tanıdıklarının olup olmasının ve Türkçeni kendi ülkelerinde veya Türkiye'de öğrenmenin öğrenci başarısına etki gösterip göstermemesi incelenmiştir. Elde edilen verilerin analizi sonucunda yabancı öğrencilerin Türkçeyi kendi ülkelerinde veya Türkiye'de öğrenmelerinin, aynı zamanda başka tanıdıklarının olup olmasının öğrenci başarısına etki göstermediği bilinmiştir. Ayrıca yabancı

öğrencilerin çoğu erkek olduğu ve bazı sosyal zorluklara rağmen Türkiye’de eğitim görmekte memnun oldukları sonuca varılmıştır.

Musaoglu (2016)’in çalışmasında Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrencilerin entegrasyon süreçleri incelenmiştir. Bu çalışmanın ana amacı Türkiye’ye yükseköğretim görmeye gelen uluslararası öğrencilerin uyum sürecin, bu süreçte yaşadıkları problemlerin ve bu problemler başa çıkma yetenekleri ve diğer öğrencilere tavsiyelerin incelenmesidir. Bu amaca ulaşmak için fenomenoloji bir çalışma yapılmıştır. Veriler İstanbul’daki bir özel üniversitenin hazırlık öğrencilerinden oluşan 5 kişilik bir grubundan görüşme yöntemiyle elde edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre neredeyse tüm öğrencilerin uyum sürecinde karşılaştıkları en önemli sorun dil yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu sorun kendi ülkelerinden olan arkadaşları veya aileleri özlemini daha şiddetli hale getirmektedir. Bunun nedeni yabancı öğrenciler, dil yetersizliğinden dolayı yerel sakinlerin arasından arkadaş edinmekte zorluk çekmektedirler. Bu yüzden Türkiye eğitim görmeye gelmek isteyen öğrencilere verecekleri ilk tavsiyeleri Türkçe öğrenerek ülkeye gelmeleridir.

Gökyer (2016)’in çalışmasında farklı değişkenler açısından yabancı uyruklu üniversite öğrencilerinin psikolojik uyumlarını incelemeye ve değerlendirmeye çalışılmıştır. Çalışma ilişkisel tarama modelinde yapılmıştır. Araştırma verilerin elde edilmesi için Doğu Anadolu Bölgesi’nde bulunan bir kamu üniversitesinde 2014-2015 eğitim-öğretim yılında eğitim gören yabancı uyruklu 146 öğrenciden çalışma grubu oluşturulmuştur. Veriler “Yaşam Doyum Ölçeği”, “Genel Sağlık Ölçeği”, “Öz Yeterlik Ölçeği”, “Kültürleşme Tutumları Ölçeği”, “Kültürel Uzaklık Ölçeği” ve “Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” olmak üzere altı anket ölçek aracılığıyla toplanarak, SPSS programı ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; her iki cinsiyetin de verdiği cevaplara göre yaşamdan doyumlarının düşük olduğu, genel sağlık durumlarının ise her zamanınkinden daha az düzeyinde olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin psikolojik uyumlarının incelemesinde kültürleşme değişkeni birincil yer almıştır. Verilen cevaplarına göre öğrenciler kültürleşmenin en önemli tutumlarından biri olan bütünleşmeyi tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Son olarak, farklı coğrafi bölgelerden gelen yabancı uyruklu öğrencilerin manevi ve sosyal hayatları ve inançlarında birçok benzerliklerin bulunduğu ortaya çıksa da giyim, iletişim tarzı, dil ve yemek kültürleri, değerler, arkadaşlık gibi konularda farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Şeker ve Akman (2016) tarafından uluslararası öğrencilerin psikolojik ve sosyo-kültürel süreçlerini inceleyen bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmanın genel amacı uluslararası öğrencilerinin psikolojik ve sosyo-kültürel uyum sorunlarının incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırmacılar tarafından Manisa Celal Bayar Üniversitesinde 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Tıp, Mühendislik, İktisadi İdari Bilimler, Fen Edebiyat Fakültesi ile Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Uygulamalı Bilimler bölümlerinde eğitim gören 28 farklı ülkeden gelen 187 yabancı uyruklu öğrenciden çalışma grubu oluşturulmuştur. 17 ile 30 yaş aralığında olan katılımcılardan 73 kadın, 114 erkektir. Araştırmada Yaşam Doyumu Ölçeği, Sosyo-kültürel Uyum Ölçeği ve Algılanan Ayrımcılık Ölçeği kullanılarak anket yoluyla veriler toplanmıştır. Elde edilen bulgular SPSS programı ile analiz edilmiştir. Araştırmacılar ortaya çıkan sorular için çözüm önerilerde bulunmuştur.

Savalsız ve Gündoğ (2017) tarafından yapılan çalışmada yabancı ülkelere gelen uluslararası öğrencilerin yeni bir topluma uyum sürecini ve bu süreçte karşılaştıkları psiko-sosyal sorunlarının ele alınması çalışılmıştır. Araştırmanın verileri 2016-2017 öğretim yılında Karabük Üniversitesi'nde eğitim alan 30 uluslararası öğrenciden görüşme yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın ana amacı Karabük Üniversitesi'ne eğitim alan yabancı öğrencilerin uyum sürecinde karşılaştıkları sorunlarını koymaktır. Araştırmada elde edilen verilere göre Karabük'teki uluslararası öğrencilerin karşılaştıkları problemlerin arasında en çok yer alanlar bunlardır: aile özlemi, toplumsal iletişim, arkadaş edinme, barınma, giyim, yemek kültürü gibi konular.

Yardımcıoğlu, Beşel ve Savaşan (2017) tarafından uluslararası öğrencilerin sosyo-ekonomik problemleri ortaya çıkartmak amacıyla bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın genel amacı Sakarya Üniversitesi'nde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerinin sosyo-ekonomik problemlerinin incelenmesi ve ortadan kaldırmak için çözümlerin bulunmasıdır. Bu amaç doğrultusunda araştırmacılar, Sakarya Üniversitesi'nde eğitim gören yabancı uyruklu öğrencilerden çalışma grubu oluşturarak nitel araştırma yönteminin tekniklerinden olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğini ve anketi kullanarak verileri topladılar. Çalışmada önce öğrencilerin neden Türkiye'yi eğitim almak için tercih ettiklerinin sebebini ortaya çıkarılır ve daha sonra sağlık, kültür, ekonomik, psikolojik, akademik ve sosyal kategorileri altında karşılaşılan sorunlar belirlenir. Çalışma aynı zamanda ortaya çıkan sorunlara çözüm önerileri de ortaya koymaktadır.

Geçkil (2017) tarafından yapılan çalışmanın amacı yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadıkları sorunların ortaya koyulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda Konya ilçesinde eğitim gören 109 yabancı uyruklu öğrenciden anket yoluyla bilgi toplanmıştır. Örneklem grubun oluşturulmasında cinsiyete göre farklılık olup olmadığını incelemek için katılımcıların %61,5'i erkek, %38,5'i ise kadın olarak belirlenmiştir. Öğrencilerden elde edilen verilere göre, üniversite personellerinden, hocalarından ve arkadaşlarından ayrımcılık görmedikleri sonuca varılmıştır. Uyum sürecinde karşılaştıkları en önemli sorun Türkçeyi anlama ve Türkçe ders izleme olarak görülmektedir. Uyum sürecine orta düzeyde etki gösteren faktör olarak yemekler sorunu görülmüştür.

Kozikoğlu ve Aslan (2018) tarafından Türkiye'deki Suriyeli lisans öğrencilerinin sosyo-kültürel, psikolojik ve akademik sorunlarını incelemeye amaçlayan bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde okuyan 82 Suriyeli lisans öğrencilerinden çalışma grubu belirlenmiştir. Araştırma hem nicel hem de nitel veri toplama araçlarını kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Verilerinin analizi, istatistikler, t-testi ve betimsel analiz tekniği kullanılarak yapılmıştır. Araştırma sonucunda Suriyeli öğrencilerin dört temel becerisinde sorun yaşadıkları tespit edilmiştir; yüksek düzeyde (genellikle) vatan hasreti; sınıf arkadaşları ve idari personel ile iyi ilişkileri, ancak bazılarının öğretmenleri ve yerel halkla ciddi sorunlar yaşamaktadırlar.

Abaslı (2018) tarafından Türkiye eğitim gören Azerbaycanlı öğrencilerin eğitim deneyimlerini araştıran bir çalışma yapılmıştır. Araştırmanın amacı farklı burs programlarıyla veya kendi imkanlarıyla Türkiye'de eğitim alan Azerbaycanlı öğrencilerinin eğitim sürecindeki deneyimlerine ilişkin görüşlerini araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'nin farklı illerindeki üniversitelerde yükseköğretim gören 36 Azerbaycan uyruklu öğrenciden çalışma grubu oluşturularak yarı yapılandırılmış görüşler hayata geçirilmiştir. Nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışmada olgu bilim deseni kullanılmıştır. Elde olunan bulguların betimsel ve içerik analizi yapılmıştır. Araştırmanın genel sonucu olarak Azerbaycanlı öğrencilerinin Türkiye'de eğitim görmekten memnun oldukları sonuca varılmıştır.

Musalı (2018) tarafından yapılan nitel bir çalışmada Azerbaycanlı öğrencilerin öğrenim görmek için Türkiye'yi seçme sebepleri incelenmiştir. Araştırmanın genel amacı Azerbaycanlı öğrenciler tarafından yurtdışında eğitim almak için hangi faktörlerinin dikkate alınarak Türkiye'yi tercih ettiklerini ortaya çıkartmaktır. Bu amaç doğrultusunda 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Türkiye'nin Eskişehir ilindeki üniversitelerinde

lisansüstü eğitim gören 25 Azerbaycanlı öğrenciden çalışma grubu oluşturulmuştur. Bulgular araştırmacı tarafından geliştirilmiş yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir ve içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin Türkiye'yi seçme nedenleri olarak iki arasındaki din, dil, kültürel yakınlığını ve ekonomik bakımından uygunluğu göstermişlerdir.

Aslan ve Babirzade (2020) tarafından Türkiye ve Avustralya'da öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerinin yaşadıkları sosyo-kültürel ve ekonomik sorunların araştırılmasını amaçlayan araştırma yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu çalışma grubunda 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi'ne farklı yabancı ülkeden eğitim görmeye gelen 15 lisans öğrencisi ve Avustralya Queensland Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde eğitim gören 7 farklı ülkeden gelen 12 yabancı uyruklu lisansüstü öğrencisi yer almıştır. Verilerin toplanması araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formunun aracılığıyla yapılmıştır. Toplanan verilerin analizi için nitel verilerin analiz tekniklerinden biri olan içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre öğrencilerin kendi ve Türk kültürleri arasında benzerlik göstermesi nedeniyle Türkiye'de sosyal iletişim konularında sorunlarla karşılaşmadıkları fakat Avustralya'daki uluslararası öğrencilerin dil yetersizliği sebebinden yerli halkla iletişime girmedi ve sosyal iletişim konularında sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Yabancı öğrencilerin en önemli sorunlardan biri ekonomik sorunu olduğu belirlenmiştir. Bu sorunun aradan kaldırılması için öğrenciler için çalışma fırsatlarının sağlanması önerilmiştir.

Kurtça (2020) tarafından Bartın Üniversitesi'nde eğitim gören yabancı uyruklu öğrencilerin sosyoekonomik sorunlarının inceleyen nitel bir araştırma yapılmıştır. Ana amacı yabancı öğrencilerinin sosyoekonomik problemlerinin belirlenmesi ve bu problemlerinin ortadan kaldırılmasında sosyal örgütlerinin etkilerini araştırılması olan bu araştırma, iki kısımdan ibarettir. İlk kısımda çalışma verilerin toplanması için Bartın Üniversitesi'nde eğitim gören 11 farklı ülkeden gelen 20 öğrenciden çalışma grubu oluşturulmuştur. Öğrencilerden bilgiler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Araştırmanın ikinci kısmında ise Bartın'da bulunan bazı sosyal örgüt ve derneklerle görüşerek yabancı uyruklu öğrenciler için yapılan ve yapılacak olan çalışmalar hakkında bilgi toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde olan bilgiler farklılık göstermektedir. Bazı öğrenciler dersleri anlamak ve hocalarla anlaşmak

konusunda problem yaşamadıklarını, diğer öğrenciler ise bazı derslerin anlaşılmasında zorluk çektikleri belirtmişlerdir. Öğrencilerden bazıları Bartın'ın sosyal imkanların kısıtla olduğu, bazıları ise yerli hakla sorunların yaşadıklarını vurguladılar. Ekonomik sorunların arasında en çok rastlananlar barınma ve ulaşım sorunlarıdır. Bartın'daki vakıf ve derneklerden toplanan bilgilerine göre bazı yabancı öğrenciler için burs, yurt veya kalacak yerim kanları sunulmaktadır. Fakat bu imkanların yeterli olmadığına göre artırılması gerektiği sonuca varılmıştır.

2.7.6.1. Yurtdışında yapılan araştırmalar

Araştırmanın bu kısmında, konuyla ilgili yurtdışında yapılmış araştırmalara yer verilmiştir.

Black ve Stephens (1989) tarafından yapılan araştırmanın amacı yabancı ülkelerde görev yapan personelin uyum sorunlarını incelemektir. Araştırmada elde olunan verilere göre yaşadıkları ülkeye genel uyum ile kültürel uyum arasında önemli bağ var: yaşadığı ülkeye genel uyum sağlıyorsa ve yerel kültürün temsilcileriyle iletişim kurmakta sorun yaşamayan kişiler, yeni kültüre daha kolay uyum sağlamaktadırlar.

Ward ve Searle (1990) Yeni Zelanda'da okuyan Malezyalı ve Singapurlu öğrencilerle ilgili çalışmalarında kültürel uyumu psikolojik (duygusal) ve sosyo-kültürel (davranışsal) boyutlarına ayırarak araştırdılar. Bu boyutlarına göre psikolojik uyum, bireyin psikolojik iyiliğine ve memnuniyetini, sosyo-kültürel uyum ise, gerekli kültürel davranış biçimlerini özümsemesi ve sosyal düzlemde topluma uyum sağlamasını ifade etmektedir. Araştırmacılara göre sosyo-kültürel uyum; yabancı bir kültürde geçirilen süreyerel halk ile iletişim stratejileri, dil bilgisi, kültürel mesafe, vb. etkilendiğini vurguladılar.

Sukhova (2013) tarafından yabancı öğrencilerin sosyal, akademik ve kültürel uyumunu incelemek adına araştırma yapılmıştır. Çalışman uyum sürecinin faktörlerinin ve özellikle de yabancı öğrencilerin sosyal, akademik ve kültürel gibi temsil alanlarında adaptif davranışlarının derinlemesine incelenmesine adanmıştır. Bu amacına ulaşmak için Duisburg-Essen (Essen, Almanya), UNN ve NNGASU (Nizhny Novgorod, Rusya) üniversitelerinde yürütülen kapsamlı bir uygulamalı yapılmıştır. Uygulamada Duisburg-Essen Üniversitesinde eğitim gören 27 yabancı öğrenci ile ve Lobachevsky adına NNSU ve NNGASU Üniversitelerinde okuyan 70 yabancı öğrenciler ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın sırasında, yabancı öğrencilerin yurtdışına uyumun her

türlü sermayenin (sosyal, kültürel, entelektüel) kullanımıyla kolaylaştırıldığı hipotezi kısmen doğrulanmıştı. Araştırma sonuçlarına göre uyumun etkililiği, esas olarak sosyal sermaye kullanımının eksiksizliği ile belirlenir: genel olarak öğrencilerin uyum başarısını önceden belirleyen bir tür temel olarak. Uyumun erken aşamalarında, baskın rol sosyal sermayeye verilir, daha sonraki aşamalarda ise (akademik dönemin sonunda), akademik sermayenin rolü artar. Kültürel sermaye, daha ziyade, uyum sürecinin başarısını etkilemeyen nominal bir kategoridir, çünkü yabancı öğrencilerin sosyo-kültürel çevreye entegre olma ilgisi ifade edilmemiştir.

Derkach ve Demchenko (2015) tarafından yabancı uyruklu öğrencilerin Ukrayna'daki yaşam ve öğrenme koşullarına uyumunun psikolojik özelliklerin incelenmesi amacıyla araştırma yapılmıştır. Amaca ulaşmak için araştırmada 2013/14 öğretim yılında Türkiye, Nijerya, Sudan, Kenya, Uganda, Tanzanya, Kamerun, Türkmenistan, Kongo, Çin ve Vietnam'dan Ukrayna'ya eğitim görmeye gelen yaklaşık 100 uluslararası öğrenciden veri toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda öğrencilerin uyum sürecinde alışması en zor olanların arasında yabancı bir sosyal çevreye; Ukraynaca konuşma ihtiyacı; akraba ve arkadaşların yokluğu; öğrenci yurdunda yaşamak gereksinimi; iklimin farklılığı; farklı yemeklere alışma süreci yer almaktadır. Uyum sürecinin diğer sorunları arasında soğuk Ukrayna kışına alışma gereksinimi durmaktadır. Az sayıda güneşli gün, havadaki keskin değişiklikler ve kısa gün ışığı saatleri uyum sürecinin olumsuz etkilemektedir. Bu, psikolojik durumda bozulma, yorgunluk hissi ve hatta anavatanlarına dönme arzusu ortaya çıkartmaktadır.

Becker ve Ivanchin (2015) tarafından yabancı uyruklu öğrencilerin Rus Üniversitesi'nin eğitim sürecine uyum sorunları incelenmek amacıyla araştırma yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda 2014-2015 öğretim yılında Penza Devlet Üniversitesinde eğitim gören 200 yabancı uyruklu öğrencileri arasında bir anket uygulanmıştır. Araştırma sonuçları, genel olarak, yabancı öğrencilerin üniversitenin yönetimi ve öğretmenleri ile çatışma dışı, olumlu ilişkilere sahip olduğu sonucuna varılmasını sağlamıştır. Elde edilen verilere göre, çoğu yabancı öğrenci genellikle eğitim gördükleri şehre, yerel sakinlere ve üniversiteye karşı olumlu bir tutum sergilemektedir. Uyum sürecinde en ciddi sorunlar ise Rus dilinin öğrenilmesi, üniversitede çalışma kuralları ve yurttaki yaşam koşullarıdır. Bunun nedeni, öğrencilerin ebeveynleriyle birlikte yaşamaya alıştıklarından dolayı, yurttaki yabancı insanlarla birlikte yaşamaya alışması zor olduğu gerçeğine dayanmaktadır.

Merenkov ve Antonova (2015) tarafından Rusya'da Ural Federal Üniversitesi (Ekaterinburg) eğitim gören uluslararası öğrencilerin sosyal uyum sorunları inceleyen çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sosyolojik verilerin analizi, uluslararası öğrencilerin aşağıdaki uyum engelleriyle uğraşmak zorunda olduklarını göstermiştir: öğrencilerin eğitim sürecine katılırken karşılaştıkları örgütsel engeller; çoğunlukla dil yeterliliğinin olmamasından kaynaklanan sosyo-kültürel engeller; kampüste yaşamının günlük rutinlerine alışmak; Rusya'da yaşam ve eğitim koşullarına ilişkin düşük farkındalığın neden olduğu bilgi engelleri (Rus kültürel normları ve değerleri, Uralların iklimi, vb.). Makale, uluslararası öğrencilerin geldikleri ülkelerin özgüllüğü ile uyumlarının ana aşamaları arasında bir ilişki olduğunu ortaya koyarak Ural Federal Üniversitesi'nde uluslararası öğrenci desteğinin iyileştirilmesi için kılavuzlar sunmaktadır.

Volkova (2017) tarafından Çin öğrencilerinin Rus yükseköğretim şartlarına uyum faktörlerini ortaya koyan araştırma yapılmıştır. Araştırmanın amacı Tomsk Politeknik Üniversitesi'nde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin uyumu üzerindeki çeşitli faktörlerin etkilerini ortaya çıkarmaktır. Bu amacın doğrultusunda Tomsk Politeknik Üniversitesi'nde eğitim gören Çin uyruklu öğrencilerden gözlem ve açık uçlu sorular vasıtasıyla veriler toplanmıştır. Açık sorulara verilen cevapların analizi sonuçlarına hava durumu ve yeni öğrenme ortamına alışma ihtiyacı uyum sağlama yeteneğini olumsuz etkilemektedir. Rus dili faktörü uyum sürecini engelleyen ve aynı zamanda yardımcı olan bir faktör olarak algılanmaktadır. Bu nedenle Çinli öğrencilerin Tomsk Politeknik Üniversitesine uyumun en önemli faktör dilin bilmesi olarak belirlenmiştir.

GulRaihan ve Sandaran (2017) tarafından Malezya'daki bir yükseköğrenim kurumlardaki uluslararası öğrencilerin sosyo-kültürel uyum sorunlarını inceleyen bir nicel araştırma yapılmıştır. Bu araştırmanın ana amacı Malezya'daki yükseköğrenimdeki uluslararası öğrencilerin sosyo-kültürel uyumunu etkileyen bazı faktörleri incelemektir. Amaca ulaşmak adına sosyo-kültürel uyum ölçeğinin (SCAS) değiştirilmiş bir versiyonu kullanılarak toplam 200 öğrenciden anket yoluyla veri toplanmıştır. Verilerin analizi nicel araştırma yönteminin tekniklerinden olan Açıklayıcı Faktör Analizi, ANOVA ve T-testi kullanılarak yapılmıştır. Araştırmanın bulguları öğrencilerin dil yeterliliği, akademik uyum, sosyal uyum ve kişilerarası uyum olmak üzere dört açıdan zorluklarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. "Dil uyumu" ve "akademik uyum" un uluslararası öğrencilerin sosyo-kültürel uyumları üzerinde daha fazla etkiye sahip olduğunu, "kişilerarası uyumun"

ise çok az etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ek olarak, ANOVA sonuçları, üniversite kampüsünün ve öğrencilerin menşe bölgesinin öğrencilerin akademik ve çevresel adaptasyonunu etkilediğini göstermektedir. Bulgulara dayanarak, Malezya üniversitelerinin yerel halkla ve kendi kültürlerinden farklı kültürden insanlarla sosyal destek bağlantılarını geliştirerek kültürler arası uyumu teşvik etmeleri gerektiğini önerilmiştir.

Maksımchuk (2018) çalışmasında Rusya'da eğitim gören Asya, Afrika ve Güney Amerikalı yabancı uyruklu öğrencilerinin kültüre uyum süreci incelenmiştir. Bu araştırmanın temel amacı Asya, Afrika ve Güney Amerika'dan Rusya'ya eğitim görmeye gelen yabancı uyruklu öğrencilerin kültürlerarası uyum sürecinin incelenmesidir. Genel amacın doğrultusunda Kursk şehrindeki devlet üniversitelerinde eğitim gören Asya, Afrika ve Güney Amerikalı öğrencilerden anket yoluyla veri toplanmıştır. Asya, Afrika ve Güney Amerika'dan gelen yabancı öğrencilerin kültürlerarası uyum sürecinde karşılaştıkları sorunlar şu şekilde özetlenebilir: yeni sosyo-kültürel koşullarda faaliyetlerin planlanması ve organizasyonunda beceri eksikliği; artan durumsal kaygı düzeyi; kültürel şok belirtilerinin şiddeti; yerel kültürünün temsilcileri ile belirgin mesafe; uyku bozuklukları; günlük aktivitelerden düşük memnuniyet; kültürlerarası yetkinliğin yetersiz gelişimi, bunun sonucu olarak çok kültürlü bir bölgenin sosyal çevresi ile sınırlı bir temasın bulunması olarak.

Mahmood ve Burke (2018) tarafından metropoliten olmayan bir üniversitede uluslararası öğrenciler arasında kültürel stres ve sosyo-kültürel uyumun analizi incelemeye amaçlayan nicel bir araştırma yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Amerika Birleşik Devletleri'ndeki metropoliten olmayan bir üniversitede uluslararası öğrenciler arasında kültürleşme stresi ve sosyo-kültürel uyum düzeyleri analiz edilmiştir. Bunun için Amerika Birleşik Devletleri'nin güney merkezindeki 4 yıllık bir devlet kurumunun iki kampüsünden gelen uluslararası öğrencilerinden çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu uluslararası öğrencilerin kültürleşme stresi ve sosyo-kültürel uyum düzeylerini ölçmek için veriler anket tekniği kullanılarak toplanmıştır. Katılımcılara iki tür anketler dağıtılmıştır; kağıt ve çevrimiçi anketler. Çalışmada 285 uluslararası öğrenciye kağıt anketler, 128 uluslararası öğrenciye ise çevrimiçi anketler uygulanarak toplam 413 uluslararası öğrenciden veritoplanmıştır. Elde edilen veriler öğrencilerin sosyo-kültürel uyum düzeyleri ile kültürleşme stresi arasında negatif bir korelasyon olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar kültürel uyum stresinin ve uluslararası öğrencilerin sosyo-

kültürel uyumunun etkileri hakkında artan bilgi, yüksek öğrenim profesyonellerine, uluslararası öğrencilere Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yüksek öğretime geçişlerinde yardımcı olmak için uygun destek hizmetleri sağlamada yardımcı olabileceğine inanmaktadırlar.

Dmitrienko vd. (2020) tarafından yapılan çalışmada Tomsk üniversitelerinin eğitim ortamına yabancı öğrencilerin sosyo-kültürel uyumu incelemeye çalışılmıştır. Çalışmanın genel amacı, yabancı öğrencilerin sosyokültürel uyum sürecinde karşılaştıkları sorunları tespit etmek ve sosyokültürel uyum sürecini doğrudan etkileyen ana faktörleri vurgulamaktır. Çalışmanın teorik temeli, yabancı yazarların yayınlarıdır: A. Furnham, S. Bochner (1986), M.R. Louis (1980), D. Weissman (1987) ve Rus yazarlar: O.I. Krivtsova (2011), E. A. Orlova (2007) ve diğerleri. Elde edilen sonuçlar, sosyokültürel uyum sürecini sağlamak için açıklanan koşulların ve dersini etkileyen faktörlerin, yabancı öğrencilerin yeni bir eğitim ortamında yüksek düzeyde sosyo-kültürel uyumunu sağlamak için herhangi bir üniversitede yeniden yaratılabileceğini göstermiştir.

Yurtiçinde yapılan araştırmalar incelendiğinde, çalışmaların genellikle öğrencilerin karşılaştıkları sosyo-kültürel sorunlar ve yaşadıkları deneyimler üzerine olduğu görülmüştür. Ayrıca, alan yazındaki araştırmalarda genel olarak nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı ve sadece Azerbaycanlı öğrencileri kapsayan araştırmaların sınırlı sayıda bulunduğu görülmektedir. Yurtdışında yapılan araştırmalar genel olarak incelendiğinde, öğrencilerin yurtdışında eğitim aldıkları süre içerisinde yaşadıkları deneyimler, karşılaştıkları sorunlar ve uyum sürecinde yaşadıkları zorlukların araştırıldığı görülmüştür. Araştırma bulguları incelendiğinde ise yurtdışında eğitim alan öğrencilerin kültürel açıdan uyum sağlamada zorlandıkları, dil sorunlarıyla ve ekonomik zorluklarla karşılaştıkları görülmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, veri toplama araçları ve araştırmadan elde edilen verilerin analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Türkiye’de eğitim gören Azerbaycanlı uyruklu öğrencilerinin yaşadıkları sosyo-kültürel uyumun sorularının incelenmesini amaçlayan bu araştırma nitel araştırma yöntemi benimsenerek gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yönteminin seçme sebebi bu yöntemin bir durumu derinlemesine incelemek ve var olan sorunları sistematik olarak ortaya koyup sorunların çözümüne yönelik beklentilerinin araştırılması için kullanılan bir araştırma yöntemi olmasıdır. Bu araştırmaların temel özelliği, araştırma katılımcılarının bakış açılarını ve iç dünyalarını ortaya koyabilmek, dünyayı katılımcıların gözleriyle görebilmektir (Kuş, 2009, s. 87).

Nitel araştırmalar, bilgiyi ölçmek yerine tanımlayıcı bilgi sağlar. Nicel araştırma yöntemi "Ne kadar?" sorusunu yanıtlarken, nitel araştırmalar ise "Neden?" sorusuna cevap verir. Nitel araştırma, her şeyden önce, incelenen problemde var olan çeşitli görüşlerin toplanmasına izin verir (Stokrocki,1997, s.48). Bu yöntem insanların izlenimlerin, fikirlerin veya görüşlerinden incelenmesine analizini amaçlamaktadır. Bu yüzden insanların sadece "ne" düşündükleri değil, aynı zamanda "neden" böyle düşündükleri ile de ilgilenir (Strauss ve Corbin, 1998, s.16). Bu yüzden, Türkiye’nin Eskişehir ilinde 2020-2021 eğitim-öğretim yılında öğretim gören Azerbaycanlı uyruklu öğrencilerinin yaşadıkları sosyo-kültürel uyumun sorularının incelenmesi ve bu sorunların çözümüne yönelik beklentilerin araştırılmasında derin ve geniş bilgilerin toplanması için nitel araştırma yöntemi daha uygun görülmüştür.

3.1.1. Çalışma grubu

Araştırmada tüm Azerbaycanlı uyruklu öğrencilere ulaşması zaman ve ekonomi açısından zor olduğundan varolan durumun değerlendirilmesi için çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırmanın çalışma grubun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemin türlerinden olan maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Gerekli özellikleri ve koşulları sağlayan öğrenciler bu çalışmanın çalışma grubuna dahil edilmiştir. Maksimum çeşitlilik örnekleme nispeten daha küçük bir örneklem

oluşturmak ve bu örnekleme oluşturan bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır (Patton, 2002, s.235; Harsh, 2011, s.67).

Araştırmanın çalışma grubu, Türkiye'nin Eskişehir ilinde 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Anadolu Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Eskişehir Teknik Üniversitesi'nde yükseköğretim (lisans, yüksek lisans ve doktora) gören Azerbaycanlı uyruklu öğrencilerinden oluşmaktadır. Adı geçilen üniversitelerde yükseköğretim gören 20 Azerbaycan uyruklu öğrenci ile dünyanı saran Covid-19 pandemi nedeniyle yüz yüze görüşmek şansı olmadığına göre çevrimiçi olarak görüşülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin 2 lisans eğitimi, 15 yüksek lisans, 3 ise doktora kademesinde eğitimi görmektedir. Öğrencilerden 5 Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde, 11 Anadolu Üniversitesi'nde, 4 ise Eskişehir Teknik Üniversitesinde eğitim almaktadır. Katılımcı öğrencilerin yaş aralığı; 18-21 yaş aralığında 1 öğrenci, 22-24 yaş aralığında 15 öğrenci ve 25-30 aralığında ise 4 öğrenci şeklindedir. Katılımcı öğrencilerin kadın %70'ı (14'i), %30'(6'sı) erkektir. Araştırmaya katılan öğrencilerin bölümleri; iktisat, kimya mühendisliği, tarih, turizm, kimya, eczacılık, biyoloji, fizik, ÇEKO, eğitim bilimleri, işletme şeklinde değişiklik göstermektedir. Katılımcı öğrencilerin demografik bilgileri özellikleri Tablo 3.1'de yer almaktadır.

Tablo 3.1. Çalışma grubunun demografik bilgileri

Kod	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Durumu	Üniversite	Türkiyede Bulunma Süresi	Görüşme Şekli
KÖ1	Kadın	24	Yüksek lisans	Anadolu Üniversitesi	2 yıl	Çevrimiçi
KÖ2	Erkek	23	Yüksek lisans	Eskişehir Teknik Üniversitesi	3 yıl	Çevrimiçi
KÖ3	Kadın	24	Yüksek lisans	Anadolu Üniversitesi	2 yıl	Çevrimiçi
KÖ4	Kadın	23	Yüksek lisans	Anadolun Üniversitesi	2 yıl	Çevrimiçi
KÖ5	Ekek	24	Yüksek lisans	Eskişehir Teknik Üniversitesi	3 yıl	Çevrimiçi
KÖ6	Kadın	25	Yüksek lisans	Anadolu Üniversitesi	2 yıl	Çevrimiçi
KÖ7	Kadın	30	Doktora	Anadolu Üniversitesi	3 yıl	Çevrimiçi
KÖ8	Kadın	22	Yüksek lisans	Eskişehir Teknik Üniversitesi	2 yıl	Çevrimiçi

Tablo 3.1. (Devam) Çalışma grubunun demografik bilgileri

Kod	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Durumu	Üniversite	Türkiyede Bulunma Süresi	Görüşme Şekli
KÖ9	Erkek	24	Yüksek lisans	Eskişehir Teknik Üniversitesi	3 yıl	Çevrimiçi
KÖ10	Kadın	24	Yüksek lisans	Anadolu Üniversitesi	2 yıl	Çevrimiçi
KÖ11	Kadın	23	Yüksek lisans	Osmangazi Üniversitesi	1 yıl	Çevrimiçi
KÖ12	Erkek	24	Doktora	Osmangazi Üniversitesi	3 yıl	Çevrimiçi
KÖ13	Erkek	24	Yüksek lisans	Anadolu Üniversitesi	3 yıl	Çevrimiçi
KÖ14	Kadın	24	Yüksek lisans	Osmangazi Üniversitesi	2 yıl	Çevrimiçi
KÖ15	Kadın	24	Yüksek lisans	Eskişehir Teknik Üniversitesi	2 yıl	Çevrimiçi
KÖ16	Erkek	23	Lisans	Anadolu Üniversitesi	3 yıl	Çevrimiçi
KÖ17	Kadın	20	Lisans	Osmangazi Üniversitesi	3 yıl	Çevrimiçi
KÖ18	Kadın	26	Doktora	Anadolu Üniversitesi	1 yıl	Çevrimiçi
KÖ19	Kadın	26	Yüksek lisans	Anadolu Üniversitesi	1.5 yıl	Çevrimiçi
KÖ20	Kadın	23	Yüksek lisans	Anadolu Üniversitesi	2.5 yıl	Çevrimiçi

3.1.2. Araştırmanın veri toplama araçları

Araştırmanın verilerin toplanmasında nitel araştırma yönteminin en yaygın veri toplama tekniklerinden biri olan görüşme yöntemi kullanılmıştır. Nitel ve nicel görüşme arasındaki temel fark, nitel görüşmelerin açık uçlu sorular içermesidir. Nitel görüşme, katılımcılara yapılan bir mülakattan çok bir sohbet gibi gelebilir, ancak aslında araştırmacı, genellikle katılımcılardan bilgi toplama amacını göz önünde bulundurarak sohbete rehberlik ediyor. Görüşme yöntemi katılımcıların araştırılan konuya ilişkin görüşlerini, duygularını ve davranışlarını derinlemesine incelemek ve bunu katılımcıların kendi sözleriyle ifade edilmeleri için kullanılan en eski araştırma yöntemlerinden biridir (Hollowitz ve Wilson, 1993).

Bu çalışmada verilerin elde edilmesi “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde önceden belirlenmiş sorulara cevap bulmaya çalışılır. Fakat soruların sırası görüşmenin gedişine bağlı olarak değişebilir. Yani Yapılandırılmış görüşme türü gibi katı değildir: sorular açık uçludur ve her bir katılımcıya birebir aynı şekilde veya tamamen aynı sırayla sorulmayabilir

(Campion, M. A., Campion, J.E., ve Hudson, 1994, s.999). Yarı yapılandırılmış görüşmelerinin bu özelliği görüşme zamanı araştırmacıya esneklik sağlamaktadır (Karasar, 2000, s.166). Görüşmede verilecek soruların hazırlanması için araştırmacı tarafından literatür taranması yapılmış ve araştırmacının genel amacı temel alınarak on dört açık uçlu soru hazırlanmıştır. Görüşme sorularının araştırmacının genel amacına uygun olup olmadığını kontrol etmek için eğitim yönetimi alanından 1 profesör doktor ve araştırma görevliliği yapan 2 doktora öğrencisi olmak üzere 3 uzman görüşü alınmıştır. Sonuç olarak görüşmelerde öğrencilerin sosyo-kültürel uyum sorunlarını ortaya çıkarmayı amaçlayan aşağıdaki açık uçlu soru sorulmuştur:

1. Neden Türkiye’de / Eskişehir’de okumayı tercih ettiniz?
2. Yurt dışında eğitim görmeyen olumlu yanları nelerdir?
3. Yurt dışında eğitim görmeyen olumsuz yanları nelerdir?
4. Eskişehir’de eğitim görmek konusunda düşünceleriniz nelerdir?
5. Türk Öğrencilerle arkadaşlık ilişkileriniz nasıl?
6. Eskişehir’in sosyal olanakları hakkında ne düşünüyorsunuz?
7. Eskişehir’de karşılaştıklarınız sorunlar nelerdir?
8. Yabancı uyruklu bir öğrenci olarak ekonomik durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?
9. Türkiye’deki akademik başarınız hakkında düşünceleriniz nelerdir?
10. Kültüre uyuma ilişkin sorun yaşıyor musunuz? Kültüre uyuma yönelik hangi konuda sorun yaşıyorsunuz?

Araştırmada iştirak etmeye kabul eden öğrencilere görüşmeler gerçekleştirilmeden önce katılımcılara uygun gün ve saat belirlenmiş ve görüşmenin rahat bir şekilde geçmesi ve soruların yanıtlanması için olanak sağlanmıştır. Araştırmacı tarafından yürütülen görüşmelere hazırlıklı bir şekilde gidilmesine ve katılımcılara verilen soruların anlaşılır şekilde olmasına dikkat gösterilmiştir. Geniş ve derin veriler elde etmek amacıyla araştırmacı öğrencilerle yapılan görüşmeleri karşılıklı iletişim şeklinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler zamanı öğrencilerin yanıtlarını yönlendirecek hiçbir müdahale edilmemiştir. Yaklaşık 30-40 dakika süren görüşmelerde izin veren katılımcıların yanıtları ses kayıt cihazı ve not alma tekniği ile kaydedilmiştir. Ses kaydına izin vermeyen katılımcıların yanıtları kaydedilmesinde ise sadece not alma tekniği kullanılmıştır.

3.1.3. Verilerin analizi

Nitel araştırmaların amacı, araştırma konusuna ilişkin geniş bilgilerin elde olunmasını sağlamaktır. Araştırmacı bu verilerin içinden farklı görüş ve kavramlar çıkararak yeni bakış açılarına ışık tutar ve yeni teorilerin ortaya çıkmasına katkıda bulunur. Bu alışma, pandeminin bulaşma riski nedeniyle araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerle evrimii görüşme yoluyla gerçekleştirilmişti. Çalışmada elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. İçerik analizi, metinsel verilerin bilgi içeriğini analiz etmek ve önemli olduğu düşünölen parçalarını belirlemek için kullanılan sistematik, kurallara dayalı bir teknik türüdür (Forman ve Damschroder,2007, s.39). İçerik analizi yapılırken görüşmelerde elde olunan veriler Microsoft Word programında yazılı hale getirilmiştir ve tekrar tekrar okuyup inceledikten sonra görüşme soruların temelinde göre benzer yanıtlar özetlenerek sınıflandırılmıştır ve kategorilere ayrılmıştır. Kategoriler incelenerek alt kategoriler, alt kategorilerden ise ğrenci yanıtlarından ortaya çıkan kodlar belirlenmiştir. Elde olunan kategori ve alt kategorilerin araştırma kapsamına uygun olup olmadığını kontrol etmek amacıyla eğitim yönetimi alanından 1 profesör doktor ve araştırma görevlilik yapan 2 doktora ğrencisi olmak üzere 3 uzman görüşü alınarak verilerin analizi tamamlanmıştır. Araştırmanın bulgular bölümünde görüşmelere katılan öğrencilerin isimleri açık olarak belirtilmemiştir ve KÖ1, KÖ2, KÖ3,...gibi kodlar kullanılmıştır.

3.1.4. Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği

Geçerlilik kavramı, nitel araştırmalarda çok çeşitli terimlerle tanımlanmaktadır. Bazı nitel araştırmacılar, geçerliliğin nitel araştırmalar için geçerli olmadığını iddia etseler de, aynı zamanda, araştırmaları için bir tür niteleyici kontrol veya ölçüme ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Sonuç olarak, birçok araştırmacı kendi geçerlilik kavramlarını geliştirmiş ve genellikle kalite, titizlik ve güvenilirlik gibi daha uygun terimleri oluşturmuş veya benimsemiştir (Lincoln ve Guba, 1985; Davies ve Dodd, 2002; Seale, 1999; Stenbacka, 2001).

Nitel araştırmada geçerlik bilimsel bulguların doğruluğu, güvenirlik ise bilimsel bulguların tekrarlanabilirliği ile ilgilidir (Aslan, 2021, s. 205). Nitel araştırmada çalışmanın geçerliliği ve güvenirliği kontrol edildiği zaman: araştırma soruları istenen veriler için geçerli mi, tasarım araştırma yöntemi için geçerli mi, yöntem seçimi araştırma sorusunu cevaplamak için uygun mu, örnekleme ve veri analizi araştırma amacına uygun

mu ve son olarak sonuçlar ve tartışma örneklem için geçerli mi sorularına cevap elde edilmeye çalışılmaktadır (Carcary, 2009, s.18; Patton, 1999, s.203; Waterman, 2013, s.124). Buna göre araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmak için bazı önlemler alınmıştır. Bunlar:

- Veriler ancak çalışmanın gönüllü katılımcılarından toplanmıştır;
- Verilerin toplanmadan önce bir pilot uygulaması gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama için, Anadolu Üniversitesi'nde öğrenim gören Azerbaycanlı bir doktora öğrencisi ve Eskişehir Teknik Üniversitesi'nde öğrenim gören Azerbaycanlı bir yüksek lisans öğrencisiyle görüşülmüştür. Pilot uygulama analizleri sonucu, görüşme soruları açıklık ve anlaşılabilirlik için gözden geçirilmiş ve düzenlenmiştir;
- Veriler yazıya geçirilirken katılımcı ifadeleri doğrudan yazıda alıntılanmıştır;
- Görüşmelerde sesler kaydedilmiştir, sesin kayıt altına alınmasını istemeyen katılımcılarda görüşmeler not alınarak kayıt yapılmıştır;
- Bulgular özetlenerek katılımcılara sunuldu ve görüşme metinlerine ilişkin eklemek veya çıkarmak istedikleri herhangi bir ifade olup olmadığı sorulmuştur;
- Araştırmanın güvenilirliğini artırmak için elde olunan verilerin sınıflandırılmasında eğitim yönetimi alanından 1 profesör doktor ve araştırma görevlilik yapan 2 doktora öğrencisi olmak üzere 3 uzman görüşü alınmıştır.

Hazırlanan görüşme formundaki sorular tüm katılımcılardan sorulmuştur. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla katılımcılara yönlendirme yapılmamış ve müdahalesiz cevaplar alınmıştır. Böylelikle görüşme sürecinde toplanan verilerin gerçek durumu yansıtması sağlanmaya çalışılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, Eskişehir ilinde bulunan üç büyük devlet üniversitede yükseköğretim gören Azerbaycan uyruklu öğrencilerden çalışmaya gönüllü olarak katılanlardan elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda ortaya çıkan bulgular ve bunlara ilişkin yorumlar yer almaktadır. Bulgular, araştırmanın amaçları doğrultusunda 10 temel başlık altında incelenmeye çalışılmıştır. Bu temel başlıklar;

- 1) Eğitim için Türkiye’ni /Eskişehir’i seçme nedenleri;
- 2) Yurt dışında eğitim görmenin olumlu yanları;
- 3) Yurt dışında eğitim görmenin olumsuz yanları;
- 4) Eskişehir’de eğitim görmeye ilişkin düşünceler;
- 5) Türkçeye hakim olma sorunu ve Türk vatandaşlarla arkadaşlık ilişkileri;
- 6) Eskişehir’in sosyal olanakları;
- 7) Eskişehir’de karşılaşılan sorunlar;
- 8) Öğrencilerin ekonomik durumları;
- 9) Öğrencilerin akademik başarı durumları;
- 10) Sosyo-kültürel farklılıklar ve uyum sorunları.

4.1. Eğitim İçin Türkiye’yi / Eskişehir’i Seçme Nedenlerine İlişkin Bulgular

Analizlerden elde edilen bulgular sonucunda öğrencilerin görüşleri ilk olarak “Eğitim için Türkiye’ni/Eskişehir’i seçme nedenleri” kategori altında toplanmıştır. Öğrencilerinin bu başlık çerçevesindeki görüşleri Tablo 4.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.1’den görüldüğü gibi, eğitim için Türkiye’yi/Eskişehir’i seçme nedenlerine ilişkin öğrenci görüşlerinde; kültürel yakınlığı, coğrafi yakınlığı, şehrin yapısı, maddi açıdan uygunluğu, Azerbaycanlı öğrencilerin bulunması, kaliteli eğitim, kişisel gelişme, daha önce Eskişehir’i ziyaret edip beğenilmesi, arkadaş tavsiyesi, tercih edilen bölümün bulunmasına göre, üniversite tanınırlığı, farklı kültür ve eğitim arayışı gibi özelliklere yer verilmiştir. Kültürel yakınlığı alt kategori bağlamında din, dil, adetler gibi özelliklerinden söz edilmiştir. Şehrin yapısı başlığı altında öğrenciler; öğrenci şehri, doğası, ulaşım, sosyal imkanları, daha rahat hayat tarzı gibi özelliklere vurgu yapmışlardır.

Tablo 4.1. *Eğitim için Türkiye'yi/Eskişehir'i seçme nedenleri*

Kategori	Alt Kategori	Kod
Eğitim için Türkiye'yi /Eskişehir'i seçme nedenleri	A.K.1: Kültürel yakınlığı	Kod1: Din Kod2: Dil Kod3: Adetler
	A.K.2: Uyum rahatlığı ve dil konusundaki kolaylıklar	
	A.K.3: Maddi açısından uygunluğu	Kod1: Ev kirası Kod2: Yol masrafları Kod3: Esnaf fiyatları Kod4: Yiyecek-içecek
	A.K.4: Şehrin yapısı	Kod1: Öğrenci şehri Kod2: Doğası Kod3: Ulaşım Kod4: Sosyal imkanları Kod5: Daha rahat hayat/yaşam tarzı
	A.K.5: Azerbaycanlı ğrencilerin bulunması açısından	Kod1: Daha çok yurttaşların olması Kod2: Arkadaşların bulunması Kod3: Eskişehir Azerbaycanlılar Derneği
	A.K.6: Kaliteli Eğitim	Kod1: Yurt dışında okuma isteği Kod2: Memlekete dnenden sonra istihdam kolaylığı
	A.K.7: Kişisel gelişme	Kod1: Farklı kültürler hakkında bilgi edinmesi Kod2: Farklı düşüncelere saygı duyulması Kod3: Önyargıların aşılması
	A.K.8: Arkadaş tavsiyesi	
	A.K.9: Daha önce şehri ziyaret etme ve beğenilme	
	A.K.10: Kardeş lke	Kod1: Türkiye sevgisi ve merakı Kod2: Yabancılık hissini olmaması
	A.K.11: Tercih edilen bölümün bulunduğu için	
	A.K.12: Üniversite tanınırlığı	
	A.K.13: Farklı kültür ve eğitim arayışı	
	A.K.14: Coğrafi yakınlığı	

Bunun dışında öğrencilerin görüşlerinde üniversite tanınırlığı ve bölüm seçimi gibi nedenler de yer almaktadır. Bu fikirleri ifade eden öğrenci görüşlerinden bazılarında aşağıda yer verilmiştir:

“Eskişehir’ini seçmede ilk önce üniversite oldu tabii ki de, Anadolu Üniversitesine göre seçimim Eskişehir oldu. İkinci sebebi ise Eskişehir’de hayat tarzı, yaşam tarzı daha rahat olabileceği, öğrenci şehri olduğu içindir. Hem de diğer sınıf arkadaşlarımda Eskişehir’i seçmeleri fikrimi netleştirdi.” (KÖ4) “Türkiye, eğitim kalitesi açısından eğitimimi devam ettirmek istediğim bir yerdi her zaman. Hem coğrafi olarak yakın olmamız da tabii ki etki gösterdi. Eskişehir’i seçmemin nedeni ise öncelikle buranın öğrenci şehri olmasıdır. Aynı zamanda doğayı, huzuru seven biri olarak Eskişehir benim için ideal bir seçimdir.” (KÖ5) “İstediğim bölümü burada kazandığım için Eskişehir’i tercih ettim...” (KÖ6) “Özellikle beni Türkiye’ye çeken nedenlerden biri de dil açısından sorun yaşamayacağımla ilgili kendime olan güvenimdi.” (KÖ7) “Yapısını beğendiğim için. Güzel şehir olduğu için. Doğası da güzel.” (KÖ15)

Öğrencilerinin eğitim için Türkiye’yi/Eskişehir’i seçme nedenlerine ilişkin verdikleri görüşlerde kültür yakınlığı ve ekonomi açısından uygunluğunu önemle vurguladıkları görülmektedir. Maddi açıdan uygunluğu başlığı altında; ev kirasının, ulaşım masraflarının ve esnaf fiyatlarının uygunluğu gibi özelliklere değinilmiştir. Azerbaycanlı öğrenciler açısından başlığı altında ise daha çok yurttaşların olmasının, arkadaşların bulunmasının, Eskişehir Azerbaycanlılar Derneği’nin öneminden söz edilmiştir. Öğrencilerin eğitim için Türkiye’yi/Eskişehir’i seçme nedenlerine ilişkin arkadaş tavsiyesi, kardeş ülkesi, yabancılık duyulmaması, kolay uyum sağlaması, yeni arkadaşların edinmesi gibi özelliklerden söz edilen görüşlerden bazılarında aşağıda yer verilmiştir:

“Farklı kültürlerden insanlarla tanışıyorsun. Etrafındaki başka başka insanlarla sosyalleşiyorsun. Farklı insanlarla hayatını paylaşmağı öğreniyorsun. Mesela, aynı evi paylaşmak. Etrafından çoklu milletlerden insanlar oluyor, dostlar oluyor. Her kese saygı duymağı, onun düşüncelerine, fikirlerine, farklı kültürüne saygı duymağı başlıyorsun. Dünya görüşün değişir, gerçekten hayata bakış noktan değişiyor.” (KÖ1) “Türkiye’nin eğitim sisteminin iyi düzeyde olması, benim gelişmeye büyük katkı sağlayacağını düşündüğüm için... Kardeş ülke olmamız, kültürel, sosyal açıdan da zorluk yaşatmayacağını biliyordum. Bunlarla birlikte Eskişehir’in de öğrenci dostu bir şehir olmasından dolayı ekonomik şartların uygun olabileceğini düşünerek tercih ettim.” (KÖ2)

“Seçimime ilk gösteren şey tabii ki de maddiyat oldu. Çünkü ben İstanbul üniversitesini de kazanmıştım ama ekonomi açısından daha uygun geleceğini düşünerek Eskişehir’i seçtim ve iyi ki de seçmişim. Eskişehir çok ekonomik şehirdir. Pazarlık masraflarımızdan başlayıp kira fiyatlarına kadar diğer şehirlerde en az 2-3 kat daha ucuzdur.” (KÖ16) “...Hem üniversite

imkanlarına göre, hem ekonomik şehir olduğu için. Üniversitede yemekhanesinde yemek yiyorum genelde mesela ve çok sarf ediyor. Başka küçük şehir olduğu için ulaşım çok kolaydır. Her yere yürüyerek gidiyorsun.” (KÖ20)

Öğrencilerin yanıtlarına göre Azerbaycanlı olarak Eskişehir’de eğitim görmenin avantajların çok olduğunu vurgulandığı görülmektedir. Öğrenciler Eskişehir’de yurttaş çevrelerin geniş olduğunu belirtmişler. Öğrencilerinin verdikleri yanıtlara göre Eskişehir’de bulunan Azerbaycanlılar Derneği onların eğitim için Eskişehir’in seçmelerine etki göstermiştir ve Eskişehir’de bulunan süreçte sosyal hayatlarında önemli rol oynamaktadır. Örnek öğrenci görüşü aşağıda sunulmuştur:

“Yurtdışında eğitim almaya karar verdiğimde ilk önce farklı ülkeler hakkında bilgiler toplamaya başladım... Benim için yurtdışında eğitim alırken eğitimin kalitesi ile birlikte yaşadığım şehir ve ülkede büyük önem taşımaktadır. Bu yüzdendiğer ülkeler arasından kültürel açıdan bizim kültürümüze en yakın olan Türkiye’ni seçtim. Aynı zamanda burada olan, yani Eskişehir’de olan, Eskişehir Azerbaycanlılar Derneği benim seçimime etki etti. Gerçekten de Eskişehir’de çabuk uyum sağlamağımızda derneğimizin rolü büyüktür.” (KÖ9)

4.2. Yurt Dışında Eğitim Görmenin Olumlu Yanlarına İlişkin Bulgular

Araştırma bulguların analizler sonucunda elde olunan verilerin toplandığı ikinci kategori öğrencilerin yurt dışında eğitim görmenin olumlu yanlarının belirlenmesine yöneliktir. Bu kategoriye yönelik olarak öğrencilerinin görüşme sorularına verdikleri yanıtlar incelenerek analizler edilmiştir. Analizlerin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.2’de özetlenmiştir:

Tablo 4.2. *Yurt dışında eğitim görmenin olumlu yanları*

Kategori	Alt Kategori	Kod
Yurt dışında eğitim görmenin olumlu yanları	A.K.1: Farklı kültürleri tanıyabilme fırsatı	Kod1: Farklı kültürlerden insanlarla bir araya gelmesi Kod2: Yeni arkadaşlık ilişkileri Kod3: Yeni ortama uyum becerilerin gelişmesi
Yurt dışında eğitim görmenin olumlu yanları	A.K.2: Yalnız yaşamak fırsatı	Kod1: Zorlukların üstesinden tek başına gelmeği öğrenme fırsatı Kod2: Özgür yaşam Kod3: Kendi becerilerini tanıma fırsatı Kod4: Aile değerinin artması

Tablo 4.2. (Devam) *Yurt dışında eğitim görmenin olumlu yanları*

Kategori	Alt Kategori	Kod
Yurt dışında eğitim görmenin olumlu yanları	A.K.3: Farklı akademik çevre	Kod1: Daha iyi eğitim olanakları Kod2: Kendi ülkenin eğitim sisteminin olumlu/olumsuz yanlarını görebilme Kod3: Kendi alanına farklı bakışla bakabilme Kod4: Kazandığın tecrübeni ülkesine dönende uygulamak imkanı Kod5: Deneyimli öğretmenlerden ders alma fırsatı
	A.K.4: Dünya görüşünün geliştirilmesine katkı	Kod1: Bakış açısının değişmesi Kod2: Önyargıların üstesinden gelinmesi
	A.K.5: Kişisel gelişime sunduğu olumlu katkılar	
	A.K.6: Kariyerin gelişimine katkı	Kod1: Öğrenci şehri Kod2: Doğası Kod3: Ulaşım Kod4: Sosyal imkanları Kod5: Daha rahat hayat/yaşam tarzı
	A.K.7: Azerbaycanlı öğrencilerin bulunması açısından	
	A.K.8: Kaliteli Eğitim	
	A.K.9: Eğitim gördüğü ülkede Azerbaycan'ı tanıtmak	

Tablo 4.2 incelendiğinde yurt dışında eğitim görmenin olumlu yanlarına ilişkin öğrenci görüşlerinde; yeni kültürü tanıma imkanı, yalnız yaşamak fırsatı, farklı akademik çevre, dünya görüşünün geliştirilmesi, kariyer gelişimine katkı, eğitim gördüğü ülkede Azerbaycan'ı tanıtmak gibi özelliklerden bahsedildiği görülmektedir. Yeni kültürü tanıma imkanı alt kategori bağlamında farklı kültürlerden insanlarla bir araya gelmesi, yeni arkadaşlık ilişkileri, yeni ortama uyum becerilerin gelişmesi gibi özelliklerine önem verilmiştir. Öğrencilerin yalnız yaşamak fırsatı başlığı altındaki görüşlerin incelendiğinde; zorlukların üstesinden tek başına gelmeği öğrenme fırsatı, aile değerinin

artması, daha özgür yaşam, kendi becerilerini keşfetme fırsatı gibi özelliklere vurgu yapmaları dikkat çekmektedir. Farklı akademik çevrebaşlığı altında; daha iyi eğitim olanakları, kendi ülkenin eğitim sisteminin olumlu/olumsuz yanlarını görebilme, kendi alanına farklı bakışla bakabilme, kazandığı tecrübeyi ülkesine dönende uygulamak imkanı, deneyimli öğretmenlerden ders alma fırsatı gibi özelliklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin dünya görüşünün geliştirmesi başlığı altındaki görüşlerde bakış açısının değişmesi ve önyargıların üstesinden gelmesi gibi özelliklerin öneminden söz edilmiştir. Yurt dışında eğitim görmeyen olumlu yanlarına ilişkin öğrenci görüşlerinden bazılarında aşağıda yer verilmiştir:

“Benim için olumlu taraflar onlardır ki, başka bir ülkede, alışmış standartlardan farklı, yeni bir ortamda kendi alanı öğrenmek, geliştirmek ve başka ülkede senin alanın ne kadar geliştiğini görmek. Bu alanın artı ve eksilerini karşılaştırılıp kendi iyi taraflarını götürmek ve kendini daha da geliştirmek...” (KÖ4) “Farklı üniversitelerde farklı deneyimli hocalardan ders almak insanın eğitimine tecrübesine oldukça zengin deneyim katmaktadır.” (KÖ9) “Farklı eğitim ortamında olduğumuzu düşünsek farklı tecrübeler, farklı akademik çevremiz olur. Kendi ülkemizden daha farklı bir ortam görüyoruz ve bu insanın hem dünya görüşünün, düşüncelerin formallaşmasına büyük etki gösteriyor.” (KÖ10) “...Evden uzak tekbaşına kalmak insanı gerçek anlamda olgunlaştırıyor. Problemleri tekbaşına ailenin desteği olmadan çözüyorsunuz ve bu zaman da ailenin değerini anlamış oluyorsunuz.” (KÖ12)

Öğrencilerin yanıtlarında eğitim gördüğü ülkede Azerbaycan’ı tanıtmak özelliğine ilişkin fikirler önemle vurgulanmaktadır. Örnek görüşlerden biri aşağıda gösterilmektedir:

“...Yabancı ülkede eğitim görmek bence okuduğunuz ülkede Azerbaycan’ı tanıtmak, kültürünüzü tanıtmak için bir fırsattır. Azerbaycan’da oturup Azerbaycan’ı tanımak pek mantıklı gelmez, ülke dışına çıkıp yeni insanlar görmek, onlarla tanışmak, onlara kendinizden söz etmek... Yani her birimiz burada ülkemizin temsilcisiyiz, istesek de istemesek de. Yani benim için olumlu bir yanı olabilir.” (KÖ3)

Bu bulgulara ek olarak öğrencilerinin yurt dışında eğitim görmeyen olumlu yanlarına ilişkin yanıtlarında farklı eğitim sisteminin görmesi, yeni bilgilerin edinmesini, bireysel gelişmesi, yabancı dilin geliştirilmesi, yeni arkadaşlarını kazanma imkanı gibi özelliklerden bahsetmişlerdir. Bu fikirleri ifade eden örnek görüşmelerine aşağıda yer verilmiştir:

“Farklı eğitim sistemi karşılaşıyorsun, yeni dostluklar kuruyorsun, benim gibi farklı ülkelerden gelen öğrencilerle birlikte eğitim alıp, birlikte zaman geçiriyorsun ve farklı kültürler tanıyorsun. Yabancı dil bilgilerin gelişiyor ve unutulmaz deneyimler yaşıyorsun.” (KÖ2) “Yabancı bir ülkede öğrenim görmek bence insanın bireysel olarak

gelişmesinde, kendi ayakları üzerinde durmasında çok faydalı oluyor.” (ÖK11) “...En önemlisi eğitimde ilave bilgiler ediniyorsun. Mesela ülkende almadığın dersleri alıyorsun ve ya hiç çalışmadığın ödevler yapıyorsun, hiç okumadığın kitap, makale, dergi okuyorsun, hocalardan yeni bilgiler öğreniyorsun ve bunun öğrencinin gelişiminde rolü çok büyüktür.” (KÖ14)

4.3. Yurt Dışında Eğitim Görmenin Olumsuz Yanlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü kategorisi “Öğrencilerin yurt dışında eğitim görmenin olumsuz yanları” başlığı altında toplanmıştır. Bu kategoriye yönelik olarak öğrencilerinin görüşme sorularına verdikleri yanıtlar derinlemesine analiz edilmiştir. Araştırma bulguların analizlerin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.3’te sunulmuştur.

Tablo 4.3. Öğrencilerin yurt dışında eğitim görmenin olumsuz yanları

Kategori	Alt Kategori	Kod
Yurt dışında eğitim görmenin olumsuz yanları	A.K.1: Kültürel uyumsuzluk	Kod1: Sosyal farklılıklar Kod2: Farklı kurallar Kod3: Mevzuat farkı
	A.K.2: Aile özlemi	Kod1: İstenilen zaman evi ziyaret ede bilmemesi Kod2: Konfor alanından uzaklaşma Kod3: Yalnızlık
	A.K.3: Vatan hasreti	
	A.K.4: Sağlık sigortanın olmaması	
	A.K.5: Maddi sıkıntılar	Kod1: Çalışma izni sınırlaması Kod2: İş imkanlarının kısıtlılığı Kod3: Para birimlerin arasındaki farkı Kod4: Öğrenci istismarı
	A.K.6: Beklentilerin karşılanmaması	Kod1: Hayal kırıklığı
	A.K.7: Dışlanma	
	A.K.8: Duygusal yıpranma	

Tablo 4.3’de sunulduğu gibi yurt dışında eğitim görmenin olumsuz yanlarına ilişkin görüşlerinde öğrenciler; kültürel uyumsuzluk, aile özlemi ve vatan hasreti gibi olumsuz

özelliklerini vurgulamışlardır. Kültürel uyumsuzluğu başlığı altında sosyal yapı farkı, düşünce farklılıkları ve mevzuat farklı özelliklerine yer verilmiştir. Aile özlemi başlığı altında toplanılan öğrenci görüşlerinde ise; istenilen zaman evi ziyaret edememesi, konfor alanından uzaklaşması ve ailelerinden uzakta kaldıkları için yalnızlık hissi yaşanması gibi olumsuz yanlarına değindikleri görülmektedir. Bu özelliklere ilişkin öğrenci yanıtlarından bazıları aşağıda örnek gösterilmiştir:

“Olumsuz tarafların çok da olduğunu düşünmüyorum. Aileden uzak kalma olabilir, özlem hissi filan. Ama aileden uzak kalmanın bile olumlu yanların var bence. Özgür olmağı öğreniyorsun, kendi kendini idare etmeğı öğreniyorsun. Tüm zorlukların üstesinden yalnız başına gelmeğı öğreniyorsun, başarıyorsun.” (KÖ1) “Benim için olumsuz yanları aileden uzak olmak, konfor alanını terk etmek, yeni sosyal ortama uyum sağlamak mecburiyeti...” (KÖ5) “Olumsuz tarafı daha çok ülkemizden, alıştığımız düzenden, ailemizden uzak kalmak...” (KÖ8) “Yabancı bir ülkede eğitim almanın en büyük dezavantajı bana göre ailemden, sevdiğilerimden uzak kalmaktır. Bir de zaman zaman karşılaştığımız kültürel sorunlar, kültür şoku.” (KÖ9) “Olumsuz yön ilk dönemde geldiğin şehirdeki sosyal kurallara uyum sağlama sürecine kadar sıkıntı yaşana bilir. Özellikle kendi ülkenin kurallarından farklı olunca. Bir de bunlara farklı yasalar ilave oluca bu lap zor oluyor.” (KÖ14) “Benim gördüğüm en olumsuz tarafı Vatan hasreti oldu. Ülkemiz için özel olan günlerde, bayramlarda çok özleniyor memleket. En çok ta Nevruz da mesela. Bizde büyük tören yapılıyor, her Çarşamba kutlanıyor, tatlılar, semeni filan. Burada çok özleyorum tüm bunları.” (KÖ17)

Öğrenciler; yurt dışında eğitim görmenin olumsuz yanlarına ilişkin görüşlerinde maddi sıkıntıları ve sağlık sigorta problemleri gibi özelliklerini dile getirmişlerdir. Öğrencilerin maddi sıkıntılarına ilişkin görüşleri başlığı altında çalışma izni sınırlaması sorunu, para birimlerin arasındaki farkın sürekli değişmesi ve yabancı öğrencilerinin istismarı gibi özelliklerinin önemle vurgulandığı görülmektedir. Bu düşüncelerini yansıtan öğrenci görüşlerinden bazıları aşağıda örnek olarak verilmiştir:

“...Mesela bu kadar tecrübem olmasına rağmen vatandaşı olmadığım için iş bulamıyorum. Çünkü sigortam yok. Bu benim için en büyük sorun.” (KÖ3) “İş bulmak konusunda sıkıntı yaşadım. İş bulmak bir az zordur, çünkü buradaki hem devlet, hem özel kurumlar yabancılardan çalışma izin belgesini talep ediyorlar. O izin almak için de işe girmek gerekiyor. Böyle bir çıkılmaz döngüdeyiz...” (KÖ4) “Özel sigorta alıyoruz ve bu hiç bir işimize yaramıyor. İndirimli olarak devlet sigortası ala bilseydik çok daha iyi olurdu.” (KÖ12) “Eskişehir adına söyleyebilirim ki, en büyük olumsuzluğu iş imkanlarının kısıtlılığıdır. Diğer yabancı ülkelere göre Türkiye’de yabancı öğrenciler için iş imkanları çok yetersizdir. Her yerde Türk vatandaşı şartı koyuluyor. İşe alan kurumlar da çok istismar ediyorlar. Uzun zaman çalışıp ama parası alamayan çok tanıdığım var...” (KÖ13) “Pek çok olumsuz tarafı

yok bence... Para değerlerinin arasındaki farklar olabilir. Türkiye’de de döviz sürekli oynuyor. TL’nin değeri çok fazla değişiyor. Her defa yeni değerine adapte olmak gerektiriyor.”(KÖ19) “Sağlık sigortanın olmaması. Sağlık sorunları olan bir kişi olarak sürekli doktora gitmek zorunda kalıyorum ve bu maddi olarak çok masraflı. İlk geldiğimiz 3 ay içerisinde devlet sigorta çıkartmak imkanımız varmış, ama bu hakta haberimiz olmadı. Zaten onun da fiyatı yüksekmiş...” (KÖ20)

Bazı öğrencilerin yurt dışında eğitim görmeyen olumsuz yanlarına ilişkin görüşlerinde; beklentilerin karşılanmaması ve duygusal yıpranma gibi özellikler ifade edilmiştir. Beklentilerinin karşılık bulmaması alt başlığı altında öğrenciler uğradıkları hayal kırıklığından bahsetmişler. Buna ilişkin bazı öğrenci görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“Aileden uzakta yaşamını sürdürmeyin zaman zaman yaşattığı duygusal yıpranma, özellikle de hastalandığında yalnızlık hissi. Yabancı uyruklu olmağımdan dolayı iş bulma zorluğu...” (KÖ7) “...Faklı sosyal ortama geldiğimizde yaşadığımız uyumsuzluk bu ortama girme amacımızdan uzaklaştırabilir. Örnek olarak tutalım üniversite okumak için büyük hayaller ile gelmişim, ama karşılaştığım ortam beklediğim gibi olmasa bu benim eğitim hayatıma da etki gösterecek. Yani hayal kurduğu şeyin gerçek olmadığında hayal kırıklığı yaşıyorsun.” (KÖ10)

Öğrencilerinin dışlanma alt başlığına ilişkin görüşler incelendiğinde öğrencilerin sosyal ortamlarda bazı zamanlarda ayrımcılık yaşadıkları görülmektedir. Buna örnek görüşmeler aşağıda gösterilmiştir:

“...Yaşamış olduğum olumsuz deneyim yabancı olduğum için dışlanmağım oldu. Bir öğretmen tarafından, adını söylemeyeceğim ama o öğretmen sırf Türk vatandaşı değil Azerbaycanlı olduğum için bana ayrımcılık yapıyor. Aynı durum bazı sınıf arkadaşları tarafından da yaşadım. Ama ikinci durumda dil de önemli rol oynuyor. Bazen kendimi doğru anlatamamış olabilirim.” (KÖ3) “Pek çok kişiler kendi ülkene yabacıların gelmesini sevmiyorlar. Yine de Türkiye için Azerbaycanlılara karşı daha tolerans bir yaklaşma var da ama yine de dışlandığım ortamlar oldu. Özellikle bizde kadınlar sigara içmezler dediğimde sanki düşmanlarına döndüm...” (KÖ18)

Yurt dışında eğitim görmeyen yarattığı olumsuz yanlarına ilişkin görüşler incelendiğinde öğrenciler; yabancı vatandaşı olarak iş bulma sorunu, sağlık sigortası olmamasından dolayı sağlık sorunlarını hal edilmesinde yüksek masraflarla karşılaşma, aileden ve arkadaşlardan uzak kaldıkları için yalnızlık hissi ve duygusal yıpranma, yabancılara karşı olan önyargıdan ve kültürel farklılıklarından dolayı bazı ortamlarda dışlanmagibi özelliklerin olumsuz yanları olarak gördüklerini belirlemişler.

4.4. Eskişehir’de Eğitim Görmeye İlişkin Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü kategorisi “Eskişehir’de eğitim görmeye ilişkin düşünceler” başlığı altında toplanmıştır. Bu kategoriye yönelik olarak öğrencilerinin görüşme sorularına verdikleri yanıtlar derinlemesine analiz edilmiştir. Analizlerin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.4’de sunulmuştur.

Tablo 4.4. *Eskişehir’de eğitim görmeye ilişkin düşünceler*

Kategori	Alt Kategori	Kod
Eskişehir’de eğitim görmeye ilişkin düşünceler	A.K.1: Üniversite olanakları	Kod1: Yurtdışı ülkelerde eğitim görmüş öğretmenlerden ders almamkanı Kod2: Üniversitelerin kampus şeklinde olması Kod3: Kütüphane Kod4: Ücretsiz internet Kod5: Laboratuvar Kod6: Yemekhane Kod7: Spor salonu ve yüzme havuzu Kod8: Kültür ve sanat merkezleri Kod9: Üniversite kulüpleri
	A.K.2: Öğretmen desteği	
	A.K.3: Derslerin saatleri ve içeriği öğrenciler ile tartışılması	
	A.K.4: Üniversitelerin farklı değerlendirme sistemlerin mevcudluğu	
	A.K.5: Gençlik merkezleri	
	A.K.6: Konferanslar ve farklı eğitim programları	
	A.K.7: Öğrenci yurtları	
	A.K.8: Güvenilir ve tehlikesiz şehir	

Tablo 4.4’te görüldüğü gibi Eskişehir’de eğitim görmeye ilişkin öğrenci görüşlerinde; üniversite olanakları, öğretmen-öğrenci ilişkilerin serbestliği, derslerin saatleri ve içeriğinin öğrenciler ile tartışılması, farklı değerlendirme sistemlerin mevcudu, gençlik merkezlerine şehrin güvenilir ve tehlikesiz olması gibi özelliklerden söz etmişler.

Üniversite olanakları alt başlığı altında öğrenciler; farklı ülkelerde eğitim görmüş öğretmenlerden ders alma fırsatı, üniversitelerin kampus şeklinde olması, kütüphane, laboratuvarları ve yemekhane olanakların üzerinde durdular. Bu fikirlerini ifade eden öğrenci görüşlerden bazıları aşağıda sunulmuştur:

“Eskişehir’de bulunmanın çok fazla önemli taraflı var tabii ki de ama aileden ilk defa uzak kalan bir öğrenci için bence en büyük olanak yemekhanedir. Hem fiyatı çok ucuz, hem yemekleri çok güzel ve porsiyonları da büyüktür. Her kes doyar bence. Hem ilk defadır bir üniversitede her üç öğün yemeğin verildiğini görüyorum. Ramazan ayında sahur bile veriliyordu. Bundan güzel ne olabilir ki?” (KÖ6) “...Hocalara istediğim zamanda ulaşabiliyorum. Ayrıca, Avrupa ve Amerika üniversitelerinden mezun hocalardan ders aldığım, yeni bilgiler edindiğimden dolayı mutluluk duyuyorum... Kendi ülkemden vatandaşlar çoğunluk teşkil ediyor. Kendimi yalnız ve dışlanmış his etmiyorum.” (KÖ7) “Benim bölümüm açısından Eskişehir’de eğitim en büyük avantaj laboratuvarı. Azerbaycan’da en birincil üniversitelerinden birinde okumama rağmen, pratik deneyim açısından eğitimim çok yetersiz kalmıştı. Laboratuvarımız çok küçüktü ve lazım olan maddelerin hepsi yok, makineler eski, yararsız halde. Bu yüzden ilk geldiğim dönemden laboratuvarında çalışmaya başladım. Bu benim alanla ilgili gelişime çok büyük katkı sağladı.” (KÖ9) “Eskişehir’de eğitim gördüğüm süre boyunca beni en mutlu eden ve en çok bulduğum yer Anadolu kütüphanesidir. Hem 7/24 açıktır, gece 12’den sonra öğrencilere ücretsiz çay, kahve, çorba ikramı var, kışın içeride çok sıcak, hem içinde binlerle değerli kitap, makale, dergi... Bir de Proxy ayarlarını düzelttiği zaman online erişim de mümkündür. Yani öğrencilerinin okuması, güzel eğitim almaları için her türlü fırsatlar var. Çok seviyorum kütüphanemizi...” (KÖ12) “Eskişehir’de büyük üç üniversite var ve her üçü küçük şehircik şeklindedirler. Anadolu’ya kesin kayıt yapmak için geldiğimde üniversitenin büyüklüğüne şaşırılmışım. Azerbaycan’da üniversiteler kampus şeklinde değiller çünkü. Ama burada üniversitenin içinde market, kaffelerden tutmuş sinemaya kadar var. 24/7 saat ücretsiz internet... Üstelik doğasının güzelliği. Azerbaycan’da hiçbir üniversitede bu kadar yeşillik ve çiçekler görmedim. İnsan kendini üniversitede değil, botanik bahçede his ediyor.” (KÖ13)

Öğrencilerin bu görüşleri dışında üniversite olanakları alt başlığı altında üniversitenin kültür ve sanat merkezleri, farklı kulüpler, spor salonu ve yüzme havuzu gibi özelliklerine de vurgu yapmışlardır. Bu özelliklere dair öğrenci görüşleri aşağıda örnek gösterilmiştir:

“Sanırım Eskişehir’in en büyük avantajı Anadolu üniversitesinin olmasıdır. Anadolu Üniversitesi’nin kütüphanesi bile burada okumak için yeterli sebeptir. Şu an karantinaya göre yararlanılabilsen de burada çok sayıda üniversite kulübü var, çok farklı alanlarda etnik gruplar var: tiyatro var, Lösev var, ciddi ve ciddi olmayan alanlarda büyük aktiviteler var ve bunlara katılmak insanı geliştiren bir şey.” (KÖ3) “Hem Eskişehir’in doğası, hem

üniversitenin sunduğu fırsatlar çok çok güzel. Hem eğitim bakımından hem sosyal aktiviteler açısından Anadolu kadar çok taraflı bir üniversite var mı bilmiyorum. Neredeyse her fakültenin kendi kulübü var, kişisel gelişim sağlayan farklı seminerler, konferanslar yapıyorlar. Bundan başka eğlence kulüpleri de çok var. Mesela, benim dans kulübüne ve doğal sporlar kulübüne üyeliyim vardı. Her hafta yürüyüşler gidiyorduk, 15-20 km yürüyorduk, arada kamplar düzenliyordular...” (KÖ8) “Benim çok tiyatro seven biri olarak ilk aklıma gelen şey tiyatro. Üniversitede sık sık tiyatro düzenleniyor, fiyatı da çok ucuz.” (KÖ19) “Tabii ki yurtdışına eğitim görmeye çıkıyor sunsa okuduğun üniversitenin verdiği eğitimin kalitesi önemlidir ama bir o kadar da sosyal olanakları önemlidir bence. Eskişehir’deki üniversitelerin en büyük çekiciliği de budur. Üniversite kampuslarında sayısız kadar sosyal aktiviteler var. Kültür merkezlerinde her hafta tiyatrolar, konserler oluyor, hem de sadece iki TL’ye. Üniversitenin kendi sinema salonu var, her hafta farklı filmler veriyor. Ne bileyim... spor salonu, yüzme havuzu ve başka ne kadar sosyal olanaklar. İnsan üniversiteden çıkmak istemiyor, zaten ihtiyaç da kalmıyor. Yani üniversite sadece eğitim vermeye odaklanmıyor, öğrencilerin hem sosyal, hem kültürel açıdan geliştirmeye yöneliktir. Bu çok güzel bir şey bence.” (KÖ18)

Öğrenciler, Eskişehir’de eğitim görmene ilişkin görüşlerinde öğretmenlerden gelen destekleri, ders saatleri ve içeriğinin öğrenciler ile tartışılması, farklı değerlendirme sistemlerin mevcudluğu gibi özelliklerine dikkat vermişlerdir. Öğrencilerin bu yanıtlarını ifade eden görüşlerden bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

“İlk burada girdiğim derste hoca “nasıl değerlendirilmeni istiyorsunuz; klasik sınav mı yoksa proje mi?” diye sormuştu. Ben çok şaşırmıştım. Yani hoca bizim bilgilerimizi değerlendirmek için bizim tercihimizi soruyor. Azerbaycan’da her kes için aynı değerlendirme sistemi var ve kuralların dışına çıkmak mümkün değil. Ha bir de, “ders saati her kese uygun mu?” diye sormuştu. Bu da çok şaşırtmıştı. Çünkü Azerbaycan’da üniversitelerde zil çalınmıyor, yani belirli ders saatleri var. Uygun oldun olmadın o saate derste olmalısın. Öğrencilerinin düşüncelerine verilen değer bana bir tık ta sevdirdi Türkiye’deki eğitimi.” (KÖ5) “...Yabancı öğrencilere hocalar tarafından gösterilen destek ve anlayış görmek çok mutlu edicidir. Yarı Azerbaycan yarı Türkçe bir şeyler anlatmağa çalıştığımızda bile bizi ezmiyorlar, anlamağa çalışıyorlar...” (KÖ10)

Bu görüşlerin yanı sıra Eskişehir’de eğitim görmene ilişkin öğrenci görüşlerinde Gençlik merkezleri, konferanslar ve farklı eğitim programları, öğrenci yurtları, güvenilir ve tehlikesiz şehir gibi özellikler de yer almıştır. Bu görüşlere örnek olan yanıtlar aşağıda gösterilmiştir:

“Tehlikesiz ve sakin bir şehirde eğitim görmek daha iyidir. Sonuçta, dünyanın en güvenli şehirlerinin oluşturduğu listede ön sıralardadır Eskişehir...” (KÖ7) “...Her öğrencinin maddi imkanına uygun olarak barınma yerinin seçme fırsatı bence Eskişehir’in en önemli olanaklarından biridir. Mesela, çok uygun fiyata devlet yurtlar var, gerçi önceden başvuru

talep olunuyor da ama yine de mümkün bir şey. Sonra ev kirası fiyatları zaten diğer şehirlere göre çok uygun, daha sonra maddi durumu iyi olan ve konforlu hayat arayan öğrenciler için her şey dahil olan apartlar var... Bir de ki burada apartlar kız/erkek diye bölünüyor, bizde böyle bir şey yok. Güvenilir açısında iyidir bence. Hem aile daha rahat oluyor.” (KÖ17) “Eskişehir’in tam bir gençler şehri olduğu için burada çok sayıda Gençlik merkezleri var. Bu merkezlerde farklı kurslar, eğlence programları var. Örneğin, ebru sanatı, işaret dili, yabancı diller, tiyatro gibi. Bunun dışında ders çalışmak isteyen öğrenciler için şartlar var. Mesela bilgisayar olmayan öğrenci gün boyunca ücretsiz olarak merkezdeki bilgisayarlarını kullanabilirler.” (KÖ18)

Öğrencilerinin verdikleri yanıtlarda Eskişehir’de eğitim görmeye ilişkin neredeyse tamamına yakının olumlu düşündüğü görülmektedir. Öğrenci görüşleri sonucunda elde edilen bilgilere göre Eskişehir’de hem kaliteli eğitim görme açısından, hem kültürel gelişim açısından hem de sosyal olanakları açısından öğrenciler için en uygun şehir olarak görülmüştür. Başka değişle, hem şehir olanaklarına göre, hem de üniversitelerin sundukları imkanlarına göre öğrencilerin Eskişehir’de eğitim görmeklerinden memnun oldukları sonuca varılmıştır.

4.5. Türkçeye Hakim Olma Sorununa İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci kategorisi “Türkçeye hakim olma sorunu ve Türk vatandaşlarla arkadaşlık ilişkileri” başlığı altında toplanmıştır. Bu kategoriye yönelik olarak öğrencilerinin görüşme sorularına verdikleri yanıtlar derinlemesine analiz edilmiştir. Analizlerin sonucunda Türkçeye hakim olma sorunu ile ilgili elde edilen bulgular Tablo 4.5’te sunulmuştur.

Tablo 4.5. *Türkçeye hakim olma sorunu*

Kategori	Alt Kategori	Kod
Türkçeye hakim olma sorunu	A.K.1: Zorluk çektim	Kod1: Akademik dil Kod2: Dil Bilgisi Kod3: Terimler Kod4: Telaffuz Kod5: Yabancı dil kökenli kelimeler
	A.K.2: Zorluk çekmedim	Kod1: Türkçeyi önceden biliyordum Kod2: Türkçeyi Türkiye’de öğrendim
	A.K.3: Hala zorluk çekiyorum	

Tablo 4.5’den görüldüğü gibi Türkçeye hakim olma sorunlara ilişkin öğrenciler tarafından verilen yanıtlar dil sorununa göre zorluk çektim, zorluk çekmedim ve hala zorluk çekiyorum alt başlıklar altında toplanmıştır. Elde edilen bulgulara göre Azerbaycanlı öğrencilerin çoğu Türkçeye iyi hakim olduğu görülmektedir. Türk dili sorununa göre zorluk çekmeyen öğrencilerin yanıtları Türkçeye ülkemde öğrendim ve Türkçeyi Türkiye’de öğrendim başlıkları altında gösterilmiştir. Öğrencilerinin bu görüşlerine dair bazı yanıtlar aşağıda örnek olarak gösterilmiştir:

“Yok, buraya gelmeden önce biliyordum Türkçeni, burada daha da geliştirdim diyebilirim.Zaten bizim Türkçemize çok benziyor.Ama sorun yaşayanlar da oluyor, mesela Rus bölümünden gelen öğrenciler var. Onlara önerim bir yıl TÖMER hazırlığını geçmek, ya da önceden dil öğrenip gelmek, çünkü eğitim hayatlarından zorluk çekebilirler.” (KÖ1)

“Hayır, dillerimiz bir birine çok yakın olduğundan dolayı dil konusunda sıkıntı çekmedim.”

(KÖ5) “Dillerimiz aynı dil grubuna ait ve bir birine çok yakın olduğu için dil konusunda hiç sıkıntı yaşamadım.” (KÖ8)

“İlk zamanlar bazı sorunlar oldu, ama daha Türkler bile bizim yabancı olduğumuzu his etmiyordular. Kendi adıma deyim ki etrafımdakilerden, hocalarımdan Türkçe çok güzel konuşuyorum diye geri dönüşümler olurdu.” (KÖ10) “İlk geldiğimde konuşma açısından sorun yaşadım. Hep Türk dizilerini izliyordum ama buraya geldikten sonra izlemekle konuşmak olmuyormuş anladım. Sonradan insanlarla muhatap olunca, kitap okudukça yavaş yavaş öğrendim ve alıştım.” (KÖ14)

Tablo 4.5’te gösterildiği gibi Türk dili sorununa göre zorluk çeken öğrenciler yanıtlarında dil bilgisi, terimler, telaffuz, yabancı dil kökenli kelimeler gibi sorunlarına değindikleri görülmektedir. Öğrencilerin yanıtlarında Türkçe öğrenirken en çok zorlandıkları konu dil bilgisi ve terimler olduğu görülmüştür. Bu konuya ilişkin bazı öğrenci görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Evet, Türkçe ile ilgili sorun vardı. Mesela ben ilk geldiğimde bir kafede çalışıyordum: Türkçem iyi olmadığı için bir hafta sonra kovuldum. Şimdi konuşmamı geliştirdim ama yine de yazma sorunlarım var, akademik yazım iyi değil. Bu benim derslerimde, puanlamada sorunlara da neden oluyor. Bazen ödevimi öğretmenlere teslim ettiğimde sorun yaşıyorum. “Orada ne demek istediğini anlamağım yeterlidir” söyleyen öğretmenler var,ayni zamanda dil bilgisine göre sorun yaradan öğretmenler de var. Ayrıca dili ne kadar iyi konuşursanız, iletişim şansınız o kadar artar. Örneğin Türkler dillerine çok hasasdılar, dillerini ne kadar iyi konuşursanız size o kadar iyi davranırlar.” (KÖ3) “Evet, ilk geldiğimde sorunlar yaşadım. Türkçe konuşmayı biliyordum da zaten daha önceden, ama akademik alanında, terminolojide belirli problemler yaşadım. Bunun üstesinden daha çok okuyarak, fikir mübadelesi yaparak geldim. Buradaki Türk dilli arkadaşlarımla daha çok iletişim kurarak, sohbet ederek Türk diline hakimliğini artırdım. Dediğim gibi özel hayattan daha çok akademik hayatımda karşılaştım dil sorunu ile.” (KÖ4) “Türkiye’ye yeni gelende her kes Türkçeni bildiğini

sanıyor, ama burada anlıyoruz ki bu da akademik dil ile gündelik konuşma dili çok farklıdır. Terimler farklı olduğu için her şey yeni öğreniyormuş gibi geliyor. Mesela hoca bir şey soruyor, ama o terimin anlamını bilmediğim için cevap veremiyorum, sonradan translate'den bakıyorum, görüyorum ki bildiğim bir şey. Çok üzülüyordum, kendimi yetersiz hissediyordum...” (KÖ11)

Türkçe öğrenme zorluk çeken öğrencilerin karşılaştıkları diğer sorunlar kelimelerin telaffuzu ve Türkçede fazla yabancı kelimelerin kullanımınıdır. Bu soruna ilişkin bazı öğrenci görüşleri aşağıda örnek gösterilmiştir:

“...Türkçe bizim dilimize çok benziyor aslında. Sadece modern Türkçede o kadar alınmış kelimeler var ki, Arapçadan, Fransızcadan, ne bilim İngilizceden. Arada bu kelimelerin yerine karıştırıp Azerbaycan'ca bir kelime kullandığımda hocalara hoş geliyor, eski Türkçe kelime diyorlar. Yani dilimiz eski Türkçe ile aynı, şimdi ama alıntı kelimeler çok var...” (KÖ9) “Yeni geldiğimde evet konuşmada sıkıntılar yaşıyordum, mesela bazı kelimeleri yanlış kullanıyordum ya da doğru telaffuz etmiyordum. Ama insanlarla temasta olunca bu sorun ortadan kalkmış oluyor. İşe girdim etrafta herkes Türkçe konuştuğu için mecbur ben de Türkçe konuşmak zorunda kaldım, derste de aynı durum söz konusu. Anlamadığım yerleri hocadan Türkçe soruyorum, sınıf arkadaşlarıyla da ödevleri filan Türkçe tartıştığımız için Türkçemin baya geliştiğini söyleye bilirim. Eğer Türkçeyle ilgili bir sorun varsa bunun tek çözümü Türkçe konuşmaya çaba göstermek diye bilirim.” (KÖ12) “Fazla zorluk çekmedim. Yani grubumuzdaki diğer yabancı ülkelerden gelen öğrencilerle kıyasla benim Türkçem tabii ki deiyi idi ama yine de temrinlerde, bazı kelimelerin söylenmesinde biraz sorun yaşıyordum...” (KÖ18)

Öğrencilerin Türkçeye hakim olma sorunlarına ilişkin son alt başlık altında Türkçede hala sorun yaşayan öğrencilerin görüşleri toplanmıştır. Bu konuya ilişkin yanıtları Türkçeni daha önceden bilmeyen öğrenciler ve Rus dilinde eğitim görmüş öğrencilerin yanıtladığı gözlemlenmiştir. Bu konuya ilişkin örnek olan öğrenci görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“Ana okulundan başlayarak lisans eğitimim dahil eğitimi Rusça aldığım için Türkçede diğerlerinde daha çok zorluk çektim. Burada eğitim dilim İngilizce olsa da ders aralarında sınıf arkadaşları ile Türkçe muhabbet zamanı konuşamıyordum, fikrimi ifade edemiyordum. Hocalar da bana hep diyordular daha farklı konuşuyorum, telaffuzum da diğer Azerbaycan'dan gelen öğrencilerden farklı olduğu için nerelisin diye bir de soruyorlar. Hala tam öğrenemedim dili...” (KÖ20)

4.5.1. Türk vatandaşlarla arkadaşlık ilişkilerine ilişkin bulgular

Öğrencilerin “Türk Vatandaşlarla Arkadaşlık İlişkileri” alt başlığına yönelik elde edilen bulguların analizlerin sonucunda ortaya çıkan sonuçlar Tablo 4.6'da sunulmuştur:

Tablo 4.6. *Türk vatandaşlarla arkadaşlık ilişkileri*

Kategori	Alt Kategori
Türk vatandaşlarla arkadaşlık ilişkileri	A.K.1: Türk vatandaşlarla iyi ilişkilerim var
	A.K.2: Hem Türk hem diğer yabancı ülkelerin vatandaşları ile iyi ilişkilerim var
	A.K.3: Türk vatandaşlarla ilişki sorunu yaşıyorum
	A.K.4: Diğer yabancı ülkelerin vatandaşları ile daha iyi ilişkilerim var
	A.K.5: Sadece Azerbaycanlı öğrencilerle iletişim kuruyorum

Tablo 4.6 incelendiğinde Türk vatandaşlarla arkadaşlık ilişkileri dair öğrenci görüşleri “Türk vatandaşlarla iyi ilişkilerim var; Hem Türk hem diğer yabancı ülkelerin vatandaşları ile iyi ilişkilerim var; Türk vatandaşlarla ilişki sorunu yaşıyorum; Diğer yabancı ülkelerin vatandaşları ile daha iyi ilişkilerim var; Sadece Azerbaycanlı öğrencilerle iletişim kuruyorum” gibi alt kategorileri altında toplanmıştır. Türk vatandaşlarla iyi ilişkilerinin olmasına dair öğrenci görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur:

“Çok iyidir. İster Türk vatandaşların Azerbaycan öğrencilere karşı isterse de Azerbaycan öğrencilerin Türk vatandaşlarına karşı olan ilişkilerde olsun çok yakın ve doğmadır. Bu çok güzel bir şeydir. Aramızda bir iletişim problemi yoktur veya herhangi bir konuda yaşadığım bir problemim olmadı. Onlar bizi anlamayı çalışıyorlar, biz onları anlamayı çalışıyoruz. Ve bizi gerçekten bir millettten gördükleri için önemli bir sorunlar yaşanmıyor. En önemlisi de karşılıklı saygı var. Etrafımda çok Türk vatandaşları var, diğer ülkeden olan sınıf arkadaşlarımla da kız erkek demeden, yaş farkı etmeden herkesle ilişkilerimiz çok sıcak ve doğmadır.” (KÖ4)

Öğrencilerin “Hem Türk Hem Diğer Yabancı Ülkelerin Vatandaşlar İle İlişkilerim Var” bağlamında verdikleri yanıtlarına örnek olan bazı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Çok iyi. Yani ben insanları insan olarak değerlendiriyorum, milletine, ırkına göre seçmiyorum. Türkler de var, başka yabancı ülkelere arkadaşlarımla da var. Onlarla ilişkilerim karşılıklı sevgi, saygı içinde devam ediyor. Yani Türk öğrencileri ile normaldir ilişkilerim, hatta bir Türk yakın arkadaşlarımla var. Kürtler de var. Çok seviyorum her birini.”

(KÖ1) “Arkadaşlık ilişkilerimiz çok iyi bir düzeydedir. Çalıştığım laboratuvar ortamında çok güzel anlaşıyoruz. Birlikte çok zaman geçiriyoruz. Eğitim hayatımız bittikten sonra da dostluk ilişkilerim devam edecek diye düşünüyorum.” (KÖ2) “Evet, burada öğrenim gördüğüm süre içerisinde hem Türk, hem de başka milletlerden yeni arkadaşlar kazandım. Hepsiyle de çok iyi ilişkilerimiz var.” (KÖ8) “Pek çok Türkiye Türk arkadaşım var. Eğitimim gereği katıldığım bir TÜBİTAK projesinde pek çok Türk öğrenciydi birlikte çalışıyorum, bu neden de pek çok kişi ile profesyonel arkadaşlık ilişkilerim vardır.” (KÖ9)

Öğrencilerin “Diğer Yabancı Ülkelerin Vatandaşları ile Daha İyi İlişkilerim Var” alt başlığa bağlamında verdikleri bazı görüşleri aşağıda gösterilmiştir:

“...Yabancı vatandaşlarla Türk vatandaşlarından daha fazla temasım var. Grubumuzda, örneğin Kolombiyalı bir çocuk var, onunla çok yakınız. Kolombiyalılar kültürleri çok farklı olmasına rağmen. Mesela onlar çok açık giyiniyorlar. Ama onunla herkesten daha iyi anlaşıyorum, birbirimizi Türk vatandaşlarından daha iyi anlayabiliyoruz. Türk grup arkadaşlarımla yanlış anlaşılmalardan dolayı birçok olumsuz şey oldu ve sorunlar ortaya çıktı. Ama aynı zamanda bunlar çevrimiçi sisteme göre olmuş gibi geliyor bana. Türk vatandaşları olan arkadaşlarım var da ama öğrenci değiller, ama yine de yabancı vatandaşlara daha iyi gidiyor.” (KÖ3)

Öğrencilerin “Sadece Azerbaycanlı Öğrencilerle İletişim Kuruyorum” alt başlığına yönelik verdikleri bazı yanıtlar aşağıda gösterilmiştir:

“Çok sıkı ve samimi olmasam da ilişkilerim iyi düzeyde. Ama Azerbaycanlı arkadaşlarım daha çok tabii ki de.” (KÖ7)

“Genel olarak Eskişehir’de pek fazla Azerbaycanlı arkadaşım olduğu için Türk arkadaş edinmeye ihtiyaç duymadım.” (KÖ12) “Ben yeni geldiğimde, yani 1.dönemde 7 kişiydik (4 kız 3 erkek) sınıfta... Diğer kızlar okulu bıraktığı için 3 erkek ve ben kaldım. Erkeklerle hiç sosyalde görüşmüyorduk, kızlardanda 1i ile İnstagram’da takipleşiyoruz. Kısaca, çevremde Azerbaycanlı arkadaşlar çok olduğu için Türk öğrencilerle pek çok yakınlığım yok.” (KÖ14)

“Genel olarak çevremde Azerbaycanlılar olduğu için Türk vatandaşlarla arkadaşlık ilişkilerim yok, ama onlarla anlaşamıyorum değil. Sadece hem Azerbaycanlı kızlarla kalıyorum, hem aktivelere falan Azerbaycanlılarla beraber yaptığım için çok ta muhatap olmadım.” (KÖ18)

Öğrencilerin “Sadece Türk Vatandaşlarla İlişki Sorunu Yaşıyorum” alt başlığına yönelik verdikleri yanıtlarından bazıları aşağıda gösterilmiştir:

“Türk öğrencilerinin bazıları yabancılara karşı biraz önyargı ile yanaşıyorlar. Mesela bana “sınav filan vermeden ne kolay üniversite okuyorsunuz, biz ama kazanmak için ne kadar çalışıyoruz” diye tepki verenler oldu mesela. Halbuki ben de YÖS vererek kazandım.Yani böyle ilişki sorunlarını yaşıyordum.”(KÖ16) “Dil sorununa göre ilk geldiğim zamanlardan ters tepki aldığım için Türk vatandaşlarla ilişki kuramadım. Mesela bir dükkanda ya da esnafta dili bilmediğim için bir şey anlatamadığımda “hala dilimizi öğrenemediniz” diye olumsuz tepkiler aldım. Bu benim daha çok Türkçe konuşan insanlardan uzaklaşmağa neden

oldu.Hatta bir defa çıktı aldığım yerde zımbanın ne olduğunu bilmemiştim, bana çok ters tepki vermiştiler.Böyle sorunlara göre hiç arkadaşlık ilişkilerim olmadı. Tanıdıklarım var ama arkadaşlarım değil.” (KÖ20)

Öğrenci görüşlerinden görüldüğü gibi katılımcı öğrencilerinin çoğu Türk vatandaşlarla iyi ilişkilerde bulunmaktadır.Türk vatandaşlarla iletişim kısıtlılığı veya Azerbaycanlı öğrencilerden oluşan çevrenin genişliğinden dolayı bazı öğrencilerin Türk vatandaşlarla arkadaşlık ilişkilerinin olmadığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerinin çok az bir kısmı dil sorunlarından ve olumsuz deneyimlerinden dolayı Türk vatandaşlarla iletişim sorunların yaşadıklarını belirtmiştiler.

4.6. Eskişehir’in Sosyal Olanaklarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı kategorisi “Eskişehir’in Sosyal Olanakları” başlığı altında toplanmıştır. Bu kategoriye yönelik olarak öğrencilerinin görüşme sorularına verdikleri yanıtlar derinlemesine analiz edilmiştir. Eskişehir’in sosyal olanakları ilişkin öğrenci yanıtlarının analizi sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.7’de sunulmuştur:

Tablo 4.7. *Eskişehir’in sosyal olanakları*

Kategori	Alt Kategori	Kod
Eskişehir’in sosyal olanakları	A.K.1: Gezmeli yerler ve eğlence merkezleri	Kod1: Parklar Kod2: Porsuk çayı Kod3: Piknik alanları
	A.K.2: Esnaf çeşitliği	
	A.K.3: Kültürel etkinlikler	Kod1: Konserler Kod2: Opera konserleri Kod3: Tiyatrolar Kod4: Müzeler Kod5: Gençlik merkezleri
	A.K.4: Belediye tarafından sunulan fırsatlar	Kod1: Belediye bisikletleri Kod1: Elektrikli mobiletler Kod3: Kamp alanları
	A.K.5: Denekler ve vakıflar	Kod1: Eskişehir Azerbaycanlılar Derneği Kod2: Yunus Emre Uluslararası Öğrenci Derneği Kod3: Eskişehir Diyanet Vakfı

Tablo 4.7’den görüldüğü gibi öğrenciler, Eskişehir’in sosyal olanaklarına dair olumlu düşünmektedirler. Bulgular analiz edildiğinde Eskişehir’de mevcut sosyal

olanaklar olarak öğrenciler; gezmeli yerler ve eğlence merkezleri, esnaf çeşitliği ve kültürel etkinliklerinden söz ettikleri görülmektedir. Öğrencilerin görüşlerinde en çok değinilen nokta Eskişehir'in kültürel etkinliklerin çokluğu olduğu görülmektedir. Eskişehir'de insanı kültürel açıdan geliştiren birçok olanağın olduğunu vurgulayan öğrenciler, kültürel etkinlikler alt başlığı altında konserler, opera konserleri, tiyatrolar, müzeler gibi kültürel olanaklarına yer vermişler:

“Eskişehir'in birçok avantajları vardır. Şehir merkezinin güzel olması, her yere yürüyerek kolayca ulaşılabilir olması. Kafa dinlemek için güzel parklarının, yeşil alanlarının fazla olması. En önemlilerden biri şehrin güzelliğine güzellik katan Porsuk Çayı. Bu yüzden atmosferiyle, üniversitesiyle, halkıyla ve öğrencileriyle birlikte Eskişehir unutulmayacak bir anılar şehridir bence.” (KÖ2) “Eskişehir'de yabancılar için sosyal imkanlar bence yeterince iyidir. Ben bunlardan maksimum derecede yararlanmağa çalışıyorum. Bence bu insanın dünya görüşüne çok etki gösterir, farklı bir medeniyetin, farklı bir sosyal imkanlarından yararlanmak, farklı ortam, farklı insanlar. Yani bizim için de, sosyalleşme bakımından güzel bir imkandır. Yabancılar karşı kısıtlama veya ayrımcılık da yoktur, görmedim. Bana göre yeterlidir o yüzden.” (KÖ4) “Eskişehir sosyal olanakları açısından çok zengin bir şehirdir. Hatta böyle diyebilirim ki, Eskişehir öğrenci şehri olduğu için bence burada sosyal imkanlar diğer ilçelere göre daha çoktur. Fiyatlar da uygun olduğu için gençlerin yapabileceği pek çok aktivite vardır.” (KÖ6) “Eskişehir'in sosyal imkanları çok iyi. Özellikle tiyatrolar, konserler Eskişehir'de çok ilgi görüyor. O kadar çok seviliyor ki, aylar önceden biletler tükeniyor. Bu Eskişehir halkının güzel sanatlara olan ilgisini gösteriyor...” (KÖ8) “Eskişehir Türkiye'nin medeniyet merkezi olarak seçilip. Bence bu her şeyi izah ediyor. Eskişehir'deki kadar genç, yaşlı, çocuk demeden tiyatro, opera konserlerini seven insanları görmedim. Tam benim zevkime göre bir şehir.” (KÖ20)

Öğrenciler, Eskişehir'in kültürel olanaklarına ilişkin görüşlerinde Eskişehir'de var olan ve gençlerinin gelişimine büyük katkı sağlayan ve üniversitelere bağlı olmadan faaliyet sürdüren Gençlik merkezlerinden de söz etmişler:

“Eskişehir'in sosyal imkanlarına çok olumlu bakıyorum. Çünkü belediye tarafından çok ciddiye alıyorlar. Mesela ben buradaki ebru sanat merkezine gidiyordum, üniversite olan bir etkinlik değil, üniversite dışında bir gençlik merkezi tarafından düzenlenen etkinliktir. Başka...tiyatroya gidiyorum, o da üniversitenin dışında bir faaliyet. Yani bence Eskişehir'de bir genç için kendini yetiştirmek ve geliştirmek için her fırsatın olduğunu düşünüyorum.” (KÖ3)

Eskişehir'de var olan sosyal olanakların arasında öğrenciler belediye tarafından sunulan fırsatlara ve fiziksel aktivitelere de dikkat vermişler:

“Eskişehir'e ilk geldiğimde dikkatimi çeken şey her kesin bisiklet sürmesi olmuştur. Çok yerde bisiklet alanları var, yani bisiklet için yol gibi. Genel olarak buradaki sakinler sağlam

hayat tarzı taraftarlarıdır. Mesela hafta sonu parklar, açık hava alanlar piknik yapanlarla dolu oluyor. Kamplara gidenler çok var. Yani insanlar güzel dinlenmeği beceriyorlar bence...” (KÖ9)“Gençlerin gelişimi için her bir fırsat var. Gezmek isteyen insanlar için biri birinden güzel parklar. Örneğin, Kanlı Kavak benim en sevdiğim yer. Bisiklet sürmek isteyenler için belediye bisikletleri koymuşlar, saati sadece 1 TL’ye, daha sonra elektrikli mobiletler var şehrin her yerinde. Yani Eskişehir kadar öğrencilere, gençlere yönelik başka bir şehir duymadım.”(KÖ12)

Eskişehir’in sosyal olanaklarından bahseden öğrenciler, Eskişehir’de bulunan dernek ve vakıflardan söz ederek öğrencilere oldukça destek olduklarını vurguladılar:

“...Bence Eskişehir’in en güzel tarafı buradaki çok sayıda yabancı öğrenciler dernekleridir. Bizim de derneğimiz var, Eskişehir Azerbaycanlılar Derneği. Bizim Eskişehir’deki ikinci ailemiz sayılır. Başkanımız Cavid bey her zaman öğrencilere destek ve yardımcı oluyor, mümkün olan tüm problemlerimizi çözüyor. Bence her şehirde böyle dernekler var, ama Eskişehir’deki gibi aktif değil.” (KÖ7) “... Birdeki öğrenci dernekler. Eskişehir’de kaldığım süreçte o kadar yardımımıza yetiştiler ki, vurgulamasam olmazdı. Çok dernek var Eskişehir’de belki de ama benim bildiğim iki dernek çok yardımcı oluyor öğrencilere. Adlarını burada söylesem problem olmazsa Eskişehir Azerbaycanlılar Derneği ve Yunus Emre Uluslararası Öğrenci Derneği. Birdeki Eskişehir Diyanet Vakfı da.... Her zaman yanımızdalar, özellikle de bu Ramazan ayında ededikleri yardım ve destekleri çok çok değerlidir bizim için...” (KÖ14)

4.7. Eskişehir’de Karşılaşılan Sorunlarla İlişkin Bulgular

Eskişehir’de karşılaşılan sorunlarla ilgili öğrencilerin görüşme sorularına verdikleri yanıtlarını incelenerek analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde olunan bulgular Tablo 4.8’de sunulmuştur.

Tablo 4.8. *Eskişehir’de karşılaşılan sorunlar*

Kategori	Alt Kategori	Kod
Eskişehir’de karşılaşılan sorunlar	A.K.1: İş bulamama	Kod1: Yabancılar için iş fırsatların kısıtlılığı
	A.K.2: İklimsel farklılıklar	
	A.K.3: Fabrikalar tarafından havaya salınan endüstriyel atıklar	Kod1: Havadaki ağır koku
	A.K.4: Çöp kutuların mevcut olmaması	
	A.K.5: Yüksek faturalar	
	A.K.6: Ulaşım sorunu	Kod1: Toplu taşıma araçların büyük zaman aralığıyla çalışılması Kod2: Eskişehir Teknik Üniversitesine giden otobüslerin kısıtlılığı
	A.K.7: Denizin olmaması	Kd1: Plajın bulunmaması

Tablo 4.8’den görüldüğü gibi Eskişehir’de karşılaşılan sorunlar olarak öğrenciler; iş bulma, iklimsel farklılıktan etkilenmesi, fabrikalar kokusu, çöp kutuların kısıtlılığı, yüksek faturalar, denizin olmaması, her yere ulaşımın olmaması gibi özelliklere dikkat vermişlerdir.

Öğrencilerinin görüşmelerinde en çok karşılaşılan sorun Eskişehir’de iş imkanlarının yetersiz olmasıdır. Öğrencilerin yanıtlarına göre, Eskişehir’in sosyal olanakları zengin olsa da yabancı öğrenciler için iş fırsatlarının kısıtlı olduğunu görülmektedir. Öğrencilerinin dile getirdikleri diğer sorun Eskişehir’in iklimin sertliğidir. Sert kış havasına alışmayan öğrenciler sağlık sorunlarını yaşadıklarını söylediler. Eskişehir’de karşılaşılan diğer sorun çok sayıda fabrikalar tarafından havaya salınan endüstriyel atıklar nedeniyle havada havadan spesifik kokusun olmasıdır. Bu sorunlardan söz eden bazı öğrenci yanıtlarına aşağıda yer verilmiştir:

“...Çöp kutuların olmaması. Yeni yeni koymaya başlamışlar gerçi, ama her yerde yok yine de. Bizim sokağımızda yok mesela. Her kes çöpünü kapıya bırakıyor. Kedi köpek dağıtıyor sonra, çöp yayılıyor her yere. Eskişehir gibi medeni bir şehirde böyle durumun olması aslında çok garip...” (KÖ1) “İş bulmak konusunda. Birdeki sorun değil de ama Eskişehir’de fabrikalar çok olduğu için arada koku geliyor. Özellikle şeker fabrikasından çok kötü koku geliyor...” (KÖ2) “En çok ikliminden. Eskişehir kışın bana göre çok soğuk oluyor. Soğuğa alışkın bir insan olmadığım için bu bana sağlık bakımından problemler yaratıyor. Sadece bu, başka sıkıntı yaşadığım bir konu olmadı.” (KÖ10) “Eskişehir’de sosyal olanakların çok olmasına rağmen iş imkanları çok azdır. Yabancılar için ise hiç yok diyebilirim. Garson olarak çalışmak zorunda kalıyordum, o da günde 12 saat. Bu durumda daderslerime zamanım az kalıyor. Ya çalışmalısın, ya da okumalı, aynı anda sürdürmek çok zor. Hem tecrübe toplayacağım, hem para kazanacağım bir iş olsaydı çok iyi olurdu da ama yoktur...” (KÖ13)

Öğrencilerinin görüşlerine esasen Eskişehir’de karşılaşılan diğer önemli sorun çöp kutuların kısıtlılığıdır. Öğrenciler, Türkiye’nin medeniyet merkezi sayılan bir şehirde çöp sorununun olmasına şaşırıldıklarını dile getirdiler. Ama belediye tarafından bu sorunu çözmeye yönelik işlerin yapıldığı vurgulanmıştır. Öğrencilerin karşılaştıkları diğer sorun Türkiye genelinde faturalarının yüksek olmasıdır. Bu sorunlarına yansıtan bazı öğrenci görüşleri aşağıda örnek olarak gösterilmiştir:

“Bu sadece Eskişehir’in sorunu değil bence, tüm Türkiye için aittir. Faturalar çok yüksektir. Özellikle doğalgaz ve elektrik...” (KÖ17) “Eskişehir’de her şey var, bir tek deniz yok ve tabii ki plaj da yok. Her gün denizi görmeye alıştığım insan olarak bana göre Eskişehir’de yetersiz kalan ancak budur...” (KÖ19)

Öğrencilerin görüşlerinde Eskişehir’de karşılaşılan sorunlardan biri olarak her yere ulaşımın olmaması olarak gösterilmiştir. Buna dair öğrenci görüşlerinden bazılarını örnek yanıt olarak aşağıda yer verilmiştir:

“Eskişehir’de karşılaştığım yalnız problem her yere otobüsle ulaşımın olmamasıdır. Ben kaldığım yerden şehir merkeze giden hiçbir otobüs yok mesela. Minibüsler var, ama o kadar geç geç geliyorlar ki, yürüyerek daha erken varıyorum. Onlar da her yere gitmiyorlar zaten. Eskişehir’de tramvay çok rahat ulaşım aracıdır da ama maalesef sadece merkezden geçiyor...” (KÖ4) “Bence Eskişehir’in en büyük sıkıntısı ulaşım. Tramvay, Eskişehir’de en önemli ve rahat ulaşım aracıdır. Fakat maalesef otobüs ve minibüsler için aynısını söylemek imkansız. Otobüsler çok geç geç çalışıyor ve her yere gitmiyorlar. Minibüsler sık sık gelse de genelde çok dolu ve rahatsız oluyor. Ben Eskişehir Teknik Üniversitesi öğrencisiyim. 2 Eylül kampüsüne gitmek için saatlerce otobüs beklemek zorunda kalıyorum ve bu bir öğrenci için zaman kaybından başka bir şey değil.” (KÖ8)

Katılımcı öğrencilerin arasında Eskişehir’de bulunan Azerbaycanlı öğrencilerinin ve üniversite hocalarından aldıkları desteklerden dolayı karşılaştıkları sorunların olmadığını belirten öğrenciler de bulunmaktadır:

“Şimdiye kadar büyük bir sıkıntı yaşamadım ve yaşamıyorum.” (KÖ6) “Yok, sorun diyeceğim kadar büyük bir şey olmadı. Küçük sorunlarını da burada Azerbaycanlı arkadaş çevrem geniş olduğu için hemen çözmeye yardımcı oluyorlar...” (KÖ18)

4.8. Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın sekizinci kategorisi “Öğrencilerin Ekonomik Durumları” başlığı altında toplanmıştır. Bu kategoriye yönelik olarak öğrencilerinin görüşme sorularına verdikleri yanıtlar derinlemesine analiz edilmiştir. Analizlerin sonucunda Türkçeye hakim olma sorunu ile ilgili elde edilen bulgular Tablo 4.9’da sunulmuştur:

Tablo 4.9. Öğrencilerin ekonomik durumlarına ilişkin görüşleri

Kategori	Alt Kategori	Kod
Öğrencilerin ekonomik durumlarına ilişkin görüşleri	A.K.1: Ekonomik sorunlarla karşılaştım	
	A.K.2: Ekonomik sorunlarla sık sık karşılaştım	
	A.K.3: Ekonomik sorunlarla nadiren karşılaştım	
	A.K.4: Ekonomik sorunlarla karşılaşmadım	Kod1: Burs alan öğrenciler

Tablo 4.9'a bakıldığı zaman araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunun ekonomik sorunlarla karşılaştığı görülmektedir. Öğrencilere ilk önce maddi kaynakları hakkında ve geçinmelerini nasıl sağladıkları hakkında sorular sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre öğrencilerinin neredeyse tamamı aile desteğinden başka gelir kaynakların olmadığı için sık sık ekonomik sorunlar yaşadıkları sonuca varılmıştır. Bu öğrenciler görüşlerinde; iş bulamadıkları için çalışmadıklarını, geçimlerini sağlamağa zorluk çektiklerini ve geçinmelerini aile desteği ile yaptıklarını belirtmişler. Öğrenciler, yaşadıkları maddi sıkıntılar dernek ve vakıflardan yabancı öğrencilere gelen destekler sayesinde az da olsa hafiflendiğini de vurgulamışlardır:

“Yabancı bir öğrenci olarak ekonomik durumum o kadar da iyi değil, çünkü burs almıyorum ve çalışmıyorum. Sadece ailem bana para gönderiyor ve maddi olarak onlara bağıyım.” (KÖ3) “Maddi olarak ailem destek oluyor, başka gelir kaynağım yok. Tabii ki maddi sıkıntılar oluyor. Yabancı olduğum için burs almıyorum, yemek bursu çıkmıştı üniversite yemekhanesinde. Bu bile büyük destek oluyordu maddiyatıma...” (KÖ6) “Ekonomi sorunlarını tabii ki yaşıyorum... Özel kurumdan burs alıyordum, ama buna rağmen maddi ihtiyaçlarımı karşılamağa yetmiyordu. Çünkü TL değerini kaybettikçe burs da yeterli olmuyordu. Şimdi o da yoktu. Yabancı bir öğrencinin, ailesinden uzak kalan öğrencinin hem kira harçlarını, hem yemek harçlarını, hem üniversite harçlarını karşılamağa zor oluyor. Ama tabii ki bursum maddi durumuma büyük yardımcı olup.” (KÖ10)

Ara-sıra maddi sıkıntılar yaşayan öğrencilerinin görüşlerine dayalı olarak burs ve aile desteği ile geçindikleri sonuca varılmıştır. “Ailem maddi olarak desteklediği için maddi sorunları yaşamıyorum.” (KÖ5)“Zaman zaman karşılaşıyorum, ama Türkiye Bursları Başarı bursu alıyorum aynı zaman ailem destek verdiği için çok sıkıntı çekmiyorum.” (KÖ8)

Maddi sıkıntıları yaşamayan öğrenciler, araştırmacı proje bursunu veya YTB bursunu aldıkları için geçinmelerini sağlamak için yeterli olduğunu belirtmişler:

“YTB bursunu alıyorum. Aldığım burs da bana yetiyor. Ekonomi sorun yaşamıyorum ama diğer, burs almayan öğrencilerinin açısından sorunlar olabilir. Çünkü Türkiye enflasyona uğradığı için paranın değeri çok düştü, her şeyin fiyatı son zamanlar üst üste çok zamlar geldi. Yani biz burs alanlar bile evvelki kadar rahat parayı harcamıyoruz, tasarruf etmeye mecburuz. Bu yüzden burs almayanları veya başka gelir kaynağı olmayanları düşünmüyorum. Eskişehir'in iş imkanları da zayıf, şimdi karantinaya göre hiç iş yok. O yüzden diğer öğrencilerin ekonomik sorunların olduğunu düşünüyorum.” (KÖ1) “Ekonomi sorun yaşamıyorum çünkü hocamla beraber yürüttüğümüz projede burs alıyorum. Bu benim maddi hayatımı çok daha kolaylaştırdı. Daha önce ailemden desteği ile geçinmeye çalışıyordum.” (KÖ4) Ekonomik konuda sıkıntı yaşamıyorum, çünkü TÜBİTAK projesinde

araştırmacı olarak çalışıyorum. Geçimini oradan sağlıyorum. Ancak son zamanlarda ev fiyatlarına gelen zamlar durumumuzu biraz zorlaştırmıştır...” (KÖ9)

4.9. Öğrencilerin Akademik Başarılarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın yedinci kategorisi “Öğrencilerin Akademik Başarıları” başlığı altında toplanmıştır. Bu kategoriye yönelik olarak öğrencilerinin görüşme sorularına verdikleri yanıtlar derinlemesine analiz edilmiştir. Analizlerin sonucunda Türkçeye hakim olma sorunu ile ilgili elde edilen bulgular Tablo 4.10’da sunulmuştur.

Tablo 4.10. Öğrencilerinin akademik başarı durumları

Kategori	Alt Kategori	Kod
Öğrencilerin akademik başarı durumlarına ilişkin görüşleri	A.K.1: Akademik başarısızlık yaşamadım	Kod1: Daha önce Türk eğitim sistemiyle eğitim görmesi Kod2: Öğretim üyelerinden anlayış ve tolerans
	A.K.2: Akademik başarısızlık yaşadım	Kod1: Bölüm değişmesi. Kod2: Eğitim sistemlerinin farkı Kod3: Stres ve yorgunluk Kod4: Dersleri anlamamanın zorluğu. Kod5: Ayrımcılık. Kod6: Akademik dil soru
	A.K.3: Hala akademik başarısızlık yaşamaktayım	

Tablo 4.10’den görüldüğü gibi öğrencilerinin akademik başarı durumları üç alt başlık altına ele alınmıştır. Bunlar: akademik başarısızlık yaşamadım, akademik başarısızlık yaşadım ve hala akademik başarısızlık yaşamaktayım. Öğrencilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde öğrencilerin üniversiteden ve aldıkları eğitimden memnu olduklarından, çalıştıkları laboratuvarlarından, hocaların geri dönüşümlerinden ve gösterdikleri toleranslarından dolayı akademik başarısızlık yaşamadıkları sonuca varılabilir. Öğrencilerin “akademik başarısızlık yaşamadım” başlığın altında verdikleri yanıtların bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

“...Üniversite laboratuvarında akademik çalışmalarımı sürdürüyorum. Bu süreçte yaptığım çalışmaları bundan sonraki eğitim hayatımda olumlu etkileri olacağını düşünüyorum. Yaptığım çalışmalarını makaleler şeklinde yayınlayarak, literatüre katkı sağlaacağım.” (KÖ2)
“Dersler konusunda uyumsuzluk yaşamadım demek olur ki. Bu da hocaların bize gösterdiği anlayıştan kaynaklanmaktadır. Akademik başarısızlık değil de akademik gecikme yaşamışım. Bu da tam olarak kendimden kaynaklanan bir sorundu ve üstesinden geldim. Yani bir ödevde başladığımda büyük hevesle başladım ama belirli yere geldikten sonra tükenmişlik yaşadım, ama üstesinden gelmeyi başardım.” (KÖ4). “Akademik başarısızlık yaşamadım, çünkü benim lisansım da Türk eğitim sistemine uygundu. Yani alıştığım bir

sistem olduğu için bir farklılık olmadı benim için. Sadece bilimsel hazırlık okumağı mecbur kaldığım için bir ilimi kaybettim diyebilirim. Ekstra öğrendiğim bir şey olmadı, lisanda geçtiklerimi tekrar geçtim...” (KÖ13) “Azerbaycan’da öğrendiklerimin daha fazlasını öğrendim diye bilirim. Mesela makale daha önce hiç yazmamıştım. Lisans sonunda tez değil, devlet sınavı verdim ama burada şuan tez üzerinde çalışıyorum. Bu benim için yeni ve üzerinde çalışacağım emek koyacağım ilk işim. Ondan ilave hiç aklıma gelmezdi ki ben Arap-Farsça ders alacağım. İki dönem bu dersi aldım ve bilgilerime farklı bir katkı oldu.” (KÖ14)

Akademik başarısızlık yaşayan öğrencilerinin görüşlerini incelediğinde farklı bölümlerden gelmeleri ve Türkiye ve Azerbaycan eğitim sistemlerinin arasındaki farkı gibenedenlerden söz edildiği görülmektedir. Akademik başarısızlığı yaşayan bazı öğrencilerinin yanıtları örnek olarak aşağıda sunulmuştur:

“Akademik başarısız kendimi şimdi his ediyorum, çünkü tezle ilgili analizler yapmalıyım ama bu konuda bilgilerim yetersiz kaldığı için zorluk çekiyorum. Bu da Azerbaycan ve Türkiye eğitim sistemlerinin farklı olan yönlerinden kaynaklanmaktadır. Bu sorunun çözümü ancak hocaların toleransına bağlıdır bence. Bilmediğimiz şeyleri bize anlatmak, öğretmek. Bunu bilen bir adama yönlendirseler hiç olmazsa. “Git nasıl istersin yap getir” şeklinde değil. Yaşadığım sorun her kesin başına geliyor bence, tezin uygulama kısmında önemlidir çünkü. Bu yüzden Ekonometrika dersini zorunlu olarak herkesin geçmesini sağlasınlar. Biz geçmedik mesela ve bunun sorunu yaşıyoruz. Yani tezin uygulama kısmında ne etmeli olacağız, hangi yöntemleri kullanmalıyız hakkında bilgi daha önceden verilseydi problem yaşamazdık.” (KÖ1) “Doktorada bilimsel hazırlık okuyorum şuan, geçen dönem bir dersten kaldım. O dersi bu dönem de alıyorum ve yine kalırsam üniversiteden atıla bilirim. Dersten kalmamın nedeni farklı bir alandan gelmiş olduğum için geçtiğim konulara ilk başta uyum sağlayamamam. Finalde sorunlarımı giderdim ama vizelerden 0 aldığımdan dolayı toplam puanım CC’nin altında kaldı ve doktora öğrencinin puanı CC’nin altındaysa dersten kalmış sayılıyor.” (KÖ12)

Öğrenci görüşlerinde akademik başarısızlık yaşama sebebi olarak stres ve yorgunluk, dil sorunu ve akademik dildeki farklılıkları, dersleri anlamamanın zorluğu ve ayrımcılık olarak vurgulandığı görülmektedir. Bu görüşlerine yönelik öğrenci yanıtlarından bazıları aşağıda gösterilmiştir:

“İlk zamanlar yaşadım. Çünkü Azerbaycan’da geçmediğim konular çoktu, bir de dil farklılığı, yeni kavramlar eklenince anlamada çok zorluk çekiyordum. Kendimi yetersiz his ettiğim dönemler oldu bu yüzden. Ama iyi deneyim oldu diyebilirim, çünkü olumsuz durumlar da bize bir şeyler katıyor kesinlikle.” (KÖ6) “Ben bölümü değiştirerek geldim buraya ve bu yüzden bilimsel hazırlık okudum bir yıl. O kadar yoğun ve stresli geçti ki o zaman, sürekli ders, ödev vardı. Hatta sağlık sorunları yaşamaya başladım sürekli stres yüzünden. O kadar çalışmağıma rağmen çok da yüksek puanlar alamadım.” (KÖ10)

“Akademik başarısızlık değil de, ayrımcılık yaşadım, hem de sınıf arkadaşım tarafından. Herkesin önünde beni dışlanmıştı. Dersime kötü etki gösterdi diyebilirim.” (KÖ18) “İlk derslerde hocam tarafından dışlandım. Eğitim dilim İngilizce olsa da derste daha çok Türkçe konuşuluyordu. Ben ise kendimi rahat anlatamıyorum. Birde ki Azerbaycan’da geçmediğim derslerden sorular veriyordu, bilmediğim için “O zaman neden geldin?” gibi bir tepki göstermişti bana. O dersten başarılı olamadım ne kadar çalışsam da, hocanın önyargısına göre.” (KÖ20)

Öğrencilerden “hala akademik başarısızlık yaşamaktayım” olarak yanıt veren örnek öğrenci görüşüne aşağıda yer verilmiştir:

“Akademik konusunda başarılıyım diyemem. Eğer herhangi bir dergide 2-3 makalem yayınlanmış olsaydı, ortalama en az 3.5 olsaydı, herhangi bir araştırmanın parçası olsaydım akademik başarımdan söz edebilirdim. Ama şu an sadece sosyal başarım var, akademik hayatta başarılı olamıyorum.” (KÖ3)

Akademik başarıları durumlarına ilişkin düşüncelerini paylaşan öğrenci görüşlerinden dil sorununu yaşamayan, bölüm değiştirmeyen, üniversite hayatına ve Türk eğitim sistemine daha kolay uyum sağlayan öğrencilerin akademik başarısızlık sorunu yaşamadıkları sonuca varılmıştır. Akademik hayatlarında ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalan, stres ve yorgunluk dönemlerinden geçen, dil sorunu yaşayan öğrencilerin ise akademik başarısızlığı ile yüzleştiği görülmektedir.

4.10. Sosyo-Kültürel Farklılıklar ve Uyum Sorunları

Araştırmanın yedinci kategorisi “Sosyo-Kültürel Farklılıklar ve Uyum Sorunları” başlığı altında toplanmıştır. Bu kategoriye yönelik olarak öğrencilerinin görüşme sorularına verdikleri yanıtlar derinlemesine analiz edilmiştir. Analizlerin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.11’de sunulmuştur.

Tablo 4.11. *Sosyo-Kültürel Farklılıklar ve Uyum Sorunları*

Kategori	Alt Kategori	Kod
Sosyo-kültürel farklılıklar ve uyum sorunları	A.K.1: Kadınların daha rahat hayat tarzı	Kod1: Toplum tarafından baskının daha az olması
	A.K.2: Erkek-kadın ilişkilerin farkı	
	A.K.3: Öğretmen-öğrenci ilişkilerin farkı	Kod1: Daha serbest ve arkadaşlık ilişkileri
	A.K.4: Jargon kelimelerin fazla kullanılması	
	A.K.5: Aşırı sigara tüketilmesi	Kod1: Kadınların sigara tüketmesi

Tablo 4.11. (Devam) *Sosyo-Kültürel Farklılıklar ve Uyum Sorunları*

Kategori	Alt Kategori	Kod
Eskişehir’de karşılaşılan sorunlar	A.K.1: Kahvaltı kültürü	Kod1: Kahvaltıya misafir davet olunması Kod2: Yemek çeşitleri
	A.K.2: Yemek ve içecek farkları	Kod1: Aşırı acılı yemekler Kod2: Etin farklı tatması Kod3: Çayın acı olması
	A.K.3: Misafir ağırlama farkı	
	A.K.4: Sınıf arkadaşları arasında birliğin olmaması	
	A.K.5: Yabancı öğrenciler tarafından kendi ülkelerini tanıtilmesine karşı olumsuz tutumlar	
	A.K.6: Muhafazakar insanları hoşgörmeme	
	A.K.7: Farklı değer yargıları	
	A.K.8: Benzer kelimelerin anlam farkı	
	A.K.9: Hayvan severlik	
	A.K.10: Üniversitelerin devletten bağımsızlığı	
	A.K.11: Siyasal konularda açık fikirlilik	
	A.K.12: Farklılıklar yok: iki devlet tek millet	

Tablo 4.11’de görüldüğü üzere Azerbaycanlı öğrencilerin, Türkiye’de karşılaştıkları sosyo-kültürel farklılıklar ve yaşadıkları uyum sorunlarına yönelik görüşler 17 farklı alt başlık altında ele alınmıştır. Bulgular analiz edildiğinde Türkiye’de karşılaştıkları sosyo-kültürel farklılıklar olarak öğrenciler; kadınların daha rahat hayat tarzı, serbest erkek-kadın ilişkileri, öğretmen-öğrenci ilişkiler arasındaki fark gibi özelliklerdensöz ettikleri görülmektedir. Başka değişle, öğrenciler Türkiye’de toplum tarafından kadınlara daha az baskı yapıldığını, yani toplumsal cinsiyet eşitliğinin daha yüksek düzeyde olduğunuve insanların başkalarının hayatlarını daha az eleştirdiklerini ifade etmiştiler. Öğrencilerin dikkati çeken diğer farklılık ise Türkiye’de erkek ve kadın arasındaki ilişkilerin serbestliğidir. Öğrenciler, Azerbaycan’a kıyasla dini açıdan daha katı kuralların olmasına rağmen çağdaş Türk toplumunda nikah dışı yaşam sosyal standarda çevrildiğini vurgulamıştılar. Bunun yanısıra, öğrenciler tarafından vurgulanan diğer fark Türkiye üniversitelerinde öğretmen-öğrenci arasındaki ilişkilerdir. Öğrencilerin görüşlerine göre öğretmen-öğrenci arasında otoriter ilişkilerin bulunduğu Azerbaycan’a bakıldığında Türkiye’de öğretmenler öğrencilere daha katılımcı tutum sergilemektedir. Bu farklılıklara ilişkin öğrenci yanıtlarından bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

“Burada eğitime başlayanda ilk beni şaşırtan şey hocaların samimiliği olmuştur. Mesela bizde çoğu zaman öğretmen ve öğrenci arasında otoriter bir ilişkisi oluyor. Hoca sınıfa girince her kes ayağa kalkar, hocanın yanında davranışlarına çok dikkat edilmesi gerektirir. Yoksa saygısızlık gibi kabul edilebilir. Ama burada hocalar öğrencilere dostça yavaşlıyorlar, tabii ki saygını korumak şartıyla. Mesela biz hocalarla okul dışında da görüşüyoruz, birlikte kahvaltılar yapıyoruz arada. Hatta bazı sınıf arkadaşlarım bisiklet bile sürüyorlar hocalarla. İlk zamanlar çok ilginç geliyordu bana ama tabii ki hoşuma geliyordu...” (KÖ1)

“...Azerbaycan’dan ilk geldiğim zamanlarda buradaki kadınların daha relax olmaları, sigara içmeleri, erkek arkadaşlarla böyle rahat takılmaları bir birinde kalmaları filan konusunda uyum değil de, biraz farklı düşünüyordum. Önyargılı düşünüyordum, ama sonradan bu da değişti. Yani biraz gözüme hoş gelmiyordu kadınların bu davranışları, bizim kültürümüzde böyle şey olmadığına göre. Bence Türk kültüründe de yoktu aslında da Avrupalılaşımdan sonra oldu bence.” (KÖ6)

Karşılaşılan sosyo-kültürel farklılıklara ve uyum sorunlarına ilişkin öğrenci görüşlerinin başında Türkler tarafından aşırı şekilde jargon kelimelerin kullanılması ve sigaranın aşırı tüketilmesi durmaktadır. Öğrencilerin ifadesine göre, Türkiye’ye ilk geldiklerinde karşılaştıkları en büyük farklılık kadınlar tarafından da sigara içilmesidir. Bu fikirlere yönelik öğrenci yanıtlarına aşağıda yer vermiştiler:

“...Başka sorun... küfür. Türkler inanılmaz derecede küfür etmeye seviyorlar. İlginç olan, güzel ve hoş bir kelime söylediklerinde de küfrediyorlar ve bu onlar için normaldir, birbirlerine küfür ediyorlar ve gülüyorlar. Örneğin, ben kabul edemiyorum. Bana inanılmaz itici geliyor. Hatta bunun üzerinde kavga ettiğim olmuştum.” (KÖ3)

“...Türk halkında genel olarak... Kendi adıma söyleyeceğim, buradaki en büyük fark jargon kelimelerin kullanımında gördüm. Azerbaycan’da bu daha çok bedii edebiyatta rastlaştığımız durumdur, ama burada toplum içerisinde çok rahatlıkla jargon kelimelerin kullanılıyorlar. Bu benim görmediğim, alışmadığım, müeyyen müddet de kabullenemediğim, hatta indi bile önyargı ile yaşadığım bir konudur. Tabii ki küfür de bir medeniyettir, ama Azerbaycan’da bu bir medeniyet olarak formalaşmadığı için bana kültürel uyumsuzluk olarak geldi.” (KÖ4)

“Burada uyum sağlayamadığım en önemli unsur sigaradır...” (KÖ7).

“Türkiye’ye ilk geldiğimde yaşadığım en büyük kültür şoku Türkiye’de insanların çok sigara içmesiydi.” (KÖ9)

Öğrenci görüşleri incelendiği zaman, bazı öğrenciler Türkiye’nin kahvaltı kültürü ve yemek ve içecek farklarının özelliklerini belirttikleri görülmektedir. Öğrenciler görüşlerinde Türk yemeklerin tadı daha farklı geldiği için ilk zamanlar alışamadıklarını belirtmiştiler. Aynı şekilde çayın ve diğer içeceklerin farkı da vurgulanmıştır. Buna yönelik bazı öğrenci fikirleri aşağıda sunulmuştur:

“...Bir de ki yemek, çay alışkanlıklarımızın farklı olduğunu düşünüyorum. Kendi ülkemizin çayını ve yemek kültürünü burada yaşatmaya devam ediyorum.” (KÖ7)

“...Yemeklerin

farklı tatması, ister istemez bizim yemeklerden farklıdır. Onlarda mesela daha hafif, daha az etli yemekler olduğundan, etlerin tadı farklı olduğundan farklılıklar oluyordu.” (KÖ10)

“...Yemek medeniyetleri. Çok acılı yiyorlar, kahvaltıya bile... Midem kaldırmıyor mesela. Başka... içkileri var ki içemiyorum, ağız tadımıza uygun değil diye düşünüyorum. Şalgam gibi. Çayları da çok acıdır, biz Azerbaycan’dan getiriyoruz çayı. Ama beğendiğim taraf Türklerin kahvaltı medeniyetidir. Bizde kahvaltı yapılmıyor genelde, ya da hafif yapılıyor, bir yumurta ile bile yapılabilir, ama burada kahvaltı bir kültürdü. Misafir bile çağırıyorlar kahvaltıya.” (KÖ13) “Eskişehir’den karşılaştığım pek çok uyumsuzluk olmadı da, bir tek yemekler diyebilirim. İlk geldiğimde her şey çok tatsız geliyordu bana, yağın tadı farklı, etin kokusu garip, çay çok acı... Şimdi alıştım ama his etmiyorum artık.” (KÖ15) “Yemek yemeği kültürü. Mesela biz tatlımı çayla yiyoruz. Türkler ise yemekten sonra yiyorlar. Hatta bizim çayla reçelini yediğimize şaşırıyorlar... Türk yemeklerinin çoğunu sevmesem de tatlılarını seviyorum ama.” (KÖ20)

Öğrencileri görüşleri incelediğinde bir öğrenci Türkiye’de karşılaştığı misafir ağırlama ve muhafazakar insanlara karşı tutumların farkından söz ettiği görülmektedir. Aynı zamanda bu öğrenci Türklerin yabancı öğrenciler tarafından kendi ülkesinin tanıtılmasına karşı olumsuz tutumlarını sergilediğinden de söz etmiştir:

“Azerbaycanlı olarak bizler çok misafirperveriz, eminim ki Türkiye'nin doğusunda da bu böyledir. Ama batısında bu maalesef böyle değildir. Yani en azında Eskişehir’de bunu göre biliyorum ki bu böyle değildir. Mesela misafir gidiyorsun, zaten önceden haber vermeden gitmiyorsun ama karşılanma şekli hiç beklediğin gibi olmuyor. Mesela biz misafir gelince ayağa kalkarız, sofraya kurarız, misafiri memnun etmeye çalışırız, yani en azından çay sofrasını açıyoruz, yani bir şeyler yapıyoruz. Ama burada o kültür olmadığına göre böyle sorunlar yaşanır...Başka... Ben bir tık daha muhafazakar insanlardanım. Ben ne kadar muhafazakar olsam da karşıdaki kişi öyle değilse işine karışmam, kendim yapmam ama ona da önyargılı davranmam, çünkü bu onun seçimidir. Ama kendime karşı aynı davranışı görmüyorum. Yani burada muhafazakar insanlar pek iyi karşılanmıyor. Mesela bana çok kapalı...tabu diyorlar buna Türkler, bana çok tabulu olduğumu söylüyorlar... Bir de ki bilmiyorum bu buradaki kültüre mi bağlıdır, yoksa insanlara mı. Ben biraz milliyetçi insan olduğum için ve fırsatım oldukça Azerbaycan’ı, kültürünü insanlara tanıtmaya sevdiğim için bu biraz buradaki insanları rahatsız ediyor, ya da hoş karşılamaya bilirlir.” (KÖ3)

Öğrencilerinden birinin görüşüne göre lisansüstü eğitim sınıflarında birlik ve dayanışma olmadığı için arkadaşlık ilişkilerinin gelişmediğini belirtmişti:

“...Kültürel fark değil de, dikkatimi çeken şey sınıf ve ders arkadaşların arasındaki soğuk ilişkileridir. Belki lisansta bu böyle değildir. Ama mesela beraber ders çalmaktır, bildiklerini paylaşmaktır, iş bölümüdür... Ne bileyim, en azından ders ve okul dışı görüşmektir. Ama bunlar yok.”(KÖ18)

Bazı öğrencilerin Türkiye’de karşılaşılan sosyo-kültürel farklılıklara ve uyum sorunlarına ilişkin düşüncelerinde farklı düşünce ve hayat tarzlarına, farklı değer yargılarına, aynı zamanda benzer kelimelerin anlam farkına değinilmiştir:

“...İnsanların düşünce tarzlarında. Mesela bizde olumsuz onlarda olumlu olan düşünceler, daha rahat olmaları, kimse kimseni takmaması, yargılamaması giyime göre vs. Yani her kes kendi hayatını yaşıyor, kimse kimsenin işine karışmıyor. Bizde ise bu toplum zihniyetinde baskıcı olduğu için olabilir. Bu konuda uyum sağlamak zor oluyordu gerçekten. Bu düşüncelere alışmak, ama insan alıştıktan sonra o düşünceni bırakmak istemiyor.” (KÖ10)
“Biraz komik de olsa şunu söyleye bilirim. İlk zamanlar kimse bana “Ne yapıyorsun?” sorusunu sorduğunda o anda yaptığım şeyi söylüyordum. Mesela: oturuyorum, çay içiyorum ve s. Çünkü “ne yapıyorsun?” sorusu bizde hareket anlamını taşıyor. Ama bir Türk’ten “ne yapıyorsun?” diye sorduğun zaman “İyiyim, sen ne yapıyorsun?” der. Buna alışmam biraz zaman almıştı.” (KÖ12)

Sosyo-kültürel farklılıklara ve uyum sorunlarına ilişkin öğrenci görüşlerinden bir diğerinde Türk milletinin aşırı hayvan severlikten bahsedilmiştir. Bunun sebebinin insanların refah düzeylerinin daha yüksek olduğunu varsayılmıştır:

“... Bizde böyle bir laf var: ev almaktan önce o mahalledeki hayvanları izle. Eğer hayvanlar tok ve mutluysa, demek ki orada yaşayan insanlar iyidirler. Eskişehir’in hayvanları da maşallah hepsi tontış. Burada aşırı hayvan sevgisi var. Sokaktan yürürken bile hayvan görünce sevmeden geçmiyorlar. Kışın her yerde kopek ve kedi evleri kuruyorlar, mamaları eksik olmuyor. Hatta birkaç Azerbaycanlı arkadaşım buradaki hayvanlara karşı olan sevgiden etkilenerek kedi sahiplendiler...” (KÖ16)

Araştırma kapsamına son olarak, öğrenci yanıtlarının arasında üniversitelerin devletten bağımsızlığı ve siyasal konularında açık fikirlilik gibi dikkat çeken görüşlerinin de vurgulanması gerekmektedir. Bu yanıtlara ilişkin öğrenci görüşlerinden bazıları aşağıda örnek gösterilmiştir:

“Çok fazla farklılık yok bence. Aklıma gelen... üniversitelerin bir kanuna tabi tutulmaması. Her üniversite kendi seçiyor yasalarını, kabul şartlarını filan. Hatta bir üniversitesinin farklı enstitülerinin arasında bile fark var. Hem de her yıl şartlar da değişiyor. Bizde tek devlet sınav sistemi var, tüm üniversiteler için şartlar aynı. Sadece bölüm ve üniversiteden farklı olarak puanlar değişiyor. Tabii ki bazı özel üniversiteler dışında...” (KÖ6)
“...Burada insanlar siyasetten konuşmayı çok seviyorlar. Yani herkes açık fikirlerini diyorlar, tuttıkları partileri hakkında konuşuyorlar mesela. Yanıkorkmuyorlar. Oy verilmesine de büyük önem veriyorlar, heyecanla takip ediyorlar filan. Bizde siyasete pek girilmez. Tartışılmayan bir konudur.” (KÖ17)

Sosyo-kültürel farklılıklarına ve uyum sorunlarına ilişkin görüşlerini inceleyen son alt başlık altında öğrencilerin Türkiye ve Azerbaycan arasındaki kültürel bağından

dolayı farklılıkların olmadığına yönelik yanıtları toplanmıştır. Bu alt başlığa göre kültürel farklılıklar yoktur, çünkü Türkiye ve Azerbaycan: iki devlet, tek millet. Örnek yanıtlar:

“Kültürel açıdan da çok yakın olduğumuz için kültüre uyumda sorun yaşamıyorum.” (KÖ2)
“Hayır, dediğim gibi Türkiye Azerbaycan’a kültür açısından çok yakın olduğundan dolayı fazla sorun yaşamadım.” (KÖ11) “Aslında iki Türk devleti olduğumuz için pek çok fark yok. Bazı şeyler var ki onlar değişik ama ben kendi kültürümle gidiyorum. Genel olarak sorun yaşamıyorum dediğim gibi iki komşu Türk ve Müslüman devleti olması nedeniyle kültürde çok fark yok.” (KÖ14)

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölüm, çalışmanın alt amaçlarına ilişkin sorulara yanıt olacak şekilde elde edilen bulgular özetlemektedir; elde edilen sonuçlar özetlenmiş ve öneriler verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde, genel amaç doğrultusunda Eskişehir’de yükseköğretim gören Azerbaycanlı öğrencilerin Türkiye’de yükseköğretim gören Azerbaycan uyruklu öğrencilerin karşılaştıkları sosyo-kültürel uyumun sorularının incelenmesi yönelik yapılan görüşmelerden elde edilen kategori ve alt temalara ilişkin sonuçlara yer verilmiştir. Sonuçlar bölümü önceden belirlenmiş on kategori altında ele alınmıştır.

5.1.1. Eğitim için Türkiye’yi /Eskişehir’i seçme nedenlerine ilişkin sonuçlar ve tartışma

Araştırma bulgularının ilk kategorisi olan eğitim için Türkiye’yi/Eskişehir’i seçme nedenlerine ilişkin öğrenci görüşlerinin analizlerden elde olunan sonuçlara göre araştırmaya katılan Azerbaycanlı öğrencilerin Türkiye’de yükseköğretimin seçme nedenleri iki ülke arasındaki kültürel yakınlığından (din/dil/adet) dolayı uyum rahatlığı ve dil konusundaki kolaylıklar olduğu görülmektedir. Bunun dışında Türkiye ve Azerbaycan arasındaki kardeşlik ilişkileri ve coğrafi yakınlığı gibi özellikler de önem taşıdığı ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin Türkiye’ni yükseköğretim için seçmenin diğer önemli nedenleri olarak kaliteli eğitim ve kişisel gelişim açısından daha avantajlı olduğunu düşündükleri sonuca varılmıştır. Öğrencilerin değindikleri önemli noktalardan biri diğer yabancı ülkelere göre Türkiye’nin ekonomi açıdan daha uygun olması ve Azerbaycanlı öğrencilerinin çok olmasıdır. Buna yanı sıra, öğrenciler görüşlerinde Türkiye’de eğitim için Eskişehir’in seçme nedenleri olarak şehir yapısından, arkadaş tavsiyesinden ve daha önce Eskişehir’de bulunup şehri beğendiklerinden bahsettikleri görülmektedir. Ayrıca bazı öğrenciler seçtikleri üniversitelerin tanınırlığını ve tercih edilen bölümlerinin bulunmasını neden olarak göstermişlerdir.

Yurtdışında eğitimin tercih edilme sebeplerini araştıran çalışmalarından biri olan Yardımcıoğlu, Beşel ve Savaşan (2017)’nin yaptıkları araştırmada Türkiye tercihinde yabancı uyruklu öğrencilerin göz önünde bulundurdıkları önemli faktörler; kaliteli

eğitim, dini ve kültürel yakınlık, aile ve arkadaş tavsiyesi, coğrafi yakınlık, hayat pahalılığının olmaması sonucu belirlenmiştir. Her iki araştırmanın sonuçları benzer niteliktedir. Ayrıca zer (2012)'i uluslararası ğrencilerin Türkiye'yi tercih ederken, eğitim kalitesi, eğitim ve yaşam maliyeti, Türkiye'nin kültürel, dini veya etnik yapısı gibi etmenleri göz önünde bulundurdıkları tespit edilmiştir.

5.1.2. Yurt dışında eğitim görmenin olumlu yanlarına ilişkin sonuçlar ve tartışma

Katılımcı ğrencilerinin yurt dışında eğitim görmenin olumlu yanlarına ilişkin görüşlerinin analizi sonucunda elde olunan bulgulara göre farklı kültürel ve akademik çevrede bulunarak dünya görüşünün gelişimine ve daha iyi iş fırsatlarının edinmesine katkı sağlanan önemli olanaklar ortaya çıkartılmıştır. Bunların yanı sıra yurt dışında eğitim sürecinde aileden uzakta kalmak, yalnız yaşamak ve zorlukların üstesinden yalnız gelebilmek öğrencilere daha zgr olmağı fırsatını sağladığı ve bu onların özgüvenin artırdığı sonuca varılmıştır. Ayrıca bulgulara göre öğrenciler, eğitim gördükleri ülkede Azerbaycan'ı ve kültürünü tanıtmak fırsatını kazandıkları ortaya çıkmıştır. Bilgili (2016)'nin yaptığı çalışmada yabancı uyruklu öğrencilerin yurtdışında aldıkları eğitim zamanı "olgunlaştıkları" ve "büyüdükleri" sonucuna vararak benzer bulgulara ulaşılmıştır.

5.1.3. Yurt dışında eğitim görmenin olumsuz yanlarına ilişkin sonuçlar ve tartışma

Araştırmanın ğrencilerin yurt dışında eğitim görmenin olumsuz yanlarına yönelik görüşlerin analizlerde elde olunan bulgulara göre aileden ve vatandan uzak olduğu için öğrencilerin zlem ve duygusal yıpranma hislerini yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Yurtdışında eğitimin en olumsuz tarafın maddi sıkıntılar olduğu sonuca varılmıştır. Maddi sıkıntılarının nedeni olarak öğrencilerin çoğu çalışma izinlerinin olmadıklarından işe alınmamalarını ve şehirdeki iş fırsatlarının çok kısıtlı olmasını göstererek geçimini ailenin desteği ile sağladıklarını vurgulamıştılar. Bazı ğrencilerinin görüşlerine göre yabancı ülkede eğitimin olumsuz yanı olarak hayal kırıklığı veya beklentilerinin karşılanmaması olarak gördükleri sonuca ulaşılmıştır. Öğrenciler tarafından bazı ortamlarda yabancılara karşı dışlanma ve ayrımcılık gibi negatif davranışlardan da söz edildiği dikkat çekmiştir. elik (2013)'in yaptığı çalışmada öğrencilerin ailelerine karşı duydukları özlemin onlarda kendilerini yalnız hissetme sorununun yaranmasına neden

olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca benzer sonuçlar elde eden araştırmalardan biri olan Kurtça (2020) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarında uluslararası öğrencilerin yaşadıkları sorunlardan biri sağlık sigortanın bulunmaması nedeniyle sağlık güvenceleri olmamasıdır.

5.1.4. Eskişehir’de eğitim görmeye ilişkin düşüncelere ilişkin sonuçlar ve tartışma

Eskişehir’de eğitim grmelere yönelik verilen yanıtların inceleme sonucunda genel olarak ğrencilerin Eskişehir’de bulunmaktan memnurluk duydukları sonuca ulaşılmıştır. Öğrenciler niversitelerin sunduğu olanaklarını olumlu olarak değerlendirdikleri ortaya çıkmıştır. Bu olanakların arasından öğrenciler tarafından en çok vurgulanan niversite kütüphanesi, yemekhanesi, laboratuvarları ve kültür merkezleri olduğu görülmüştür. Eskişehir’i tehlikesiz açıdan güvenilir olduğunu vurgulayan öğrencilerin yabancı öğrenciler için önemli unsur olan Eskişehir’deki barınma yerlerinin çeşitliğine dikkat ayırdıkları görülmüştür. Işık ve Yıldırım (2019)’ın yaptıkları araştırma sonuçlarında da katılımcıların büyük çoğunluğu Eskişehir ilini modern ve aynı zaman ucuz bir şehir olarak görmekte ve büyük çoğunluğu Eskişehir’de yaşıyor olmalarından dolayı memnun olduklarını belirtmişlerdir. Becker ve Ivanchin (2015)’ın tarafından yapılan araştırma sonuçları, genel olarak, yabancı öğrencilerin niversitenin yönetimi ve öğretmenleri ile olumlu ilişkilere sahip olduğunu ve memnuniyet düzeylerin yüksek olduğu sonucuna varıldığı sergilenmektedir. Abaslı (2018) tarafından Türkiye eğitim gören Azerbaycanlı ğrencilerin eğitim deneyimlerini araştıran çalışmanın genel sonucuna göre Azerbaycanlı ğrencilerinin Türkiye’de eğitim görmekten memnun oldukları görülmüştür.

5.1.5. Türkçeye hakim olma sorunu ve Türk vatandaşlarla arkadaşlık ilişkilerine ilişkin sonuçlar ve tartışma

Azerbaycan ve Türk dillerin aynı dil grubuna ait olmasından dolayı katılımcı öğrencilerin çoğu tarafından dil sorunu yaşanmadığı görülmüştür. Fakat birçok ğrencilerinin görüşlerinin inceleme sonucunda elde edilen verilerde akademik Türkçede bazı sorunlarla karşılaştıkları ortaya çıkmıştır. Terminoloji ve dilbilgisi farklarının, yabancı dil kökenli kelimelerinin öğrenciler için sınav ve dev teslim etme zamanları problemlerin yarattığı sonuca varılmıştır. Dil sorunun yaşamanın diğer önemli nedenlerinden biri ise öğrencilerin daha önceki eğitimi Rus bölümünden mezun

olmalarıdır. Öğrenci görüşlerinin analizi sonucunda katılımcı öğrencilerinden birinin (KÖ20) Rus bölümü mezunu olduğu için diğer Azerbaycanlı öğrencilere göre dil açısından daha zorluk çektiği ortaya çıkmıştır. Bazı öğrencilerinin Türkiye'ye gelmeden önce Türkçe iyi seviyede hakim oldukları için hiç sorun yaşamadıkları sonuca varılmıştır.

Türk vatandaşlarla arkadaşlık ilişkilerini incelemek amacıyla toplanan verilerde katılımcı öğrencilerinin çoğunun hem Türk hem de diğer yabancı vatandaşlarla iyi ilişkiler içinde buldukları ve arkadaşlık ilişkilerini sürdürdükleri sonuca varılmıştır. Fakat bazı öğrenciler tarafından verilen yanıtlara göre dışlanma ve yanlış anlaşma gibi sorunlarına göre Türk vatandaşlardan daha çok diğer yabancı vatandaşlarla iyi ilişkiler içinde bulundu görülmüştür. Öğrenci görüşmelerinin analizine göre bu sorunun diğer bir nedeni ise bazı Türk vatandaşlar tarafından sergilenen önyargıdır. Bir diğer sebebi ise çevresinde arkadaşlık kuracak Türk vatandaşlarının bulunmamasıdır. Öğrenci yanıtlarının analizinden elde edilen verilere göre bazı öğrenciler Türk ve diğer yabancı vatandaşlarla ilişki sorunu yaşamaları da daha çok Azerbaycanlılarla arkadaşlık ilişkilerini sürdürdükleri ortaya çıkmıştır. Bunun öğrencilerin yurttaslardan ibaret çevrenin genişliğinden kaynaklandığı sonuca varılmıştır. Kurtça (2020) tarafından yapılan çalışmada uluslararası öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda Türk öğrencilerin bu öğrencilere hoşgörü ve samimiyetle yaklaştığı için iletişim sorunlarını yaşamadıkları sonucuna varılmıştır. Ayrıca öğretim üyelerinin de anlayışla ve sabırla davrandıkları görülmüştür. Yardımcıoğlu, Beşel ve Savaşan (2017) yaptıkları çalışmada öğrencilerin bazılarının dil ve iletişim problemi yaşadıklarını belirterek benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Ayrıca Sümer, Poyrazlı ve Grahame (2008) ABD'de dil yeterliliği düşük olan uluslararası öğrencilerin depresyon ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Kang (2006) ise dil yetkinliğinin düşük olan öğrencilerinin iletişim ve uyum sürecinde sorun yaşadıkları sonuca varmıştı.

5.1.6. Eskişehir'in sosyal olanakları ilişkin sonuçlar ve tartışma

Araştırmanın altıncı kategorisi altında öğrencilerinin Eskişehir'de bulunan sosyal olanaklarına dair yanıtla ele alınmıştır. Yapılan görüşmeler sayesinde elde olunan bulgularda öğrencilerin Eskişehir'in sosyal olanaklar bakımından zengin olduğunu vurgulanmaktadır. Öğrenciler, Eskişehir'deki güzel sanatlara gösterilen büyük ilgiden dolayı kültürel açıdan gelişmiş bir şehir olarak gördükleri sonuca varılmıştır. Eskişehir'deki kültürel etkinliklerinin çeşitliliği ve öğrencilere uygunluğu bakımından

yeterli olduğu görülmüştür. Elde olunan bulgulardan yola çıkarak Eskişehir belediyesi tarafından şehrin sosyal fırsatların geliştirilmesine özel dikkat ayrıldığı sonuca ulaşılmıştır. Bu bağlamda öğrencilerinin görüşlerini incelendiğinde belediye tarafından sunulan bisiklet ve elektrik mobiletler gibi olanaklar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca birçok öğrenci görüşünün analizi sonucunda elden olunan verilere göre Eskişehir'in sosyal olanakların arasında burada bulunan vakıf ve dernekler önemli yere sahip olduğu görülmüştür. Öğrenci yanıtlarına göre bu dernekler yabancı öğrencilere her türlü yardım ve destek göstermektedirler. Aynı zamanda bu kurumların yabancı öğrencilerin sosyalleşmesi ve kaynaşması açısından öneminden söz edilebilir. Eskişehir'in ziyaretçiler nezdinde araştıran Evren ve Kozak (2012) tarafından yapılan çalışma sonucunda elde olunan bulgularda Eskişehir, bir öğrenci ve alışveriş kenti olması gibi özellikleriyle ve Odunpazarı evleri, Bilim Sanat ve Kültür Parkı, Gondol turları ve Kentpark gibi özellikleri, aynı zamanda konaklama, ulaşım ve diğer faktörlerini ön plana çıkartarak Eskişehir'in sosyal imkanların yüksek seviyede olduğu sonuca varılmıştır.

5.1.7. Eskişehir'de karşılaşılan sorunlar ilişkin sonuçlar ve tartışma

Araştırmada Eskişehir'de karşılaşılan sorunlara ilişkin yanıtların incelendiğinde elde olunan bulgularda en dikkat çekici sorun yine de iş bulma sorunu olarak görülmüştür. Sosyal olanaklar açısından öğrencilere her tür olanak sağlayan Eskişehir'de iş imkanların oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Bulguların analizi sonucunda ortaya çıkan diğer sorunlar Eskişehir'in sert iklimi ve fabrikalardan havaya salınan endüstriyel atıklar nedeniyle havada havadan spesifik kokusudur. Birçok öğrenci görüşünden elde olunan verilere göre Türkiyenin kültür merkezi olan Eskişehir'in çöp kutuların olmaması sorunudur. Fakat öğrenci görüşlerinden yola çıkarak bu sorunun çözülmesine yönelik işlemlerin artık başlatıldığı sonuca varılmıştır. Öğrenci görüşlerinden elde olunan bulgular Türkiye'de faturaların yüksek olmasını göstermektedir. Bir diğer sorun da toplum taşıma aracı sorunu olduğu ortaya çıkmıştır. Ulaşım konusunda rahat ve küçük olmasına rağmen Eskişehir'de toplum taşıma aracı sorunun yaşandığını söyleyen öğrenci görüşlerine göre en kolay ulaşım aracı tramvaydır, ama sadece merkezden geçmektedir. Diğer ulaşım araçları olan otobüs ve minibüsler ise sık zaman aralığında çalışmadıkları için otobüs duraklarında uzun zaman bekletmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerinin arasında Türkiye'de hiçbir sıkıntı ve sorunla karşılaşmayan öğrenci görüşlerine de rast gelmektedir. Benzer sonuçlar Açıkalin, Demirel ve Önsoy, 1996, Garabayev, 2000,

Ercan, 2001 tarafından farklı ülkelerden Türkiye'ye üniversite eğitimi almak için gelen uluslararası öğrencilerin dil becerileri, akademik başarı, ulaşım, barınma ve ekonomik durum gibi alanlarda yaşadıkları sorunlarını araştıran farklı çalışmalarda da ortaya konmuştur.

5.1.8. Öğrencilerin ekonomik durumlarına ilişkin sonuçlar ve tartışma

Araştırmaya katılan öğrencilerin neredeyse tamamına yakının ekonomik sorunlarla karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yukarıda belirtilen gibi öğrencilerinin aile desteği ile geçinmelerini sağladıklarını ve maddi olarak aileye bağlı oldukları belirtilmiştir. Ekonomi sorun yaşamayan öğrencilerin görüşlerinin incelendiğinde farklı projelerde çalıştıklarını veya YTB bursunu aldıklarını ortaya çıkmıştır. Fakat burs alan öğrenciler bile son dönemlerde Türk lirasının değerini kaybettiğinde Türkiye genelinde tüm sektörlerde fiyat artışları maddi durumlarına olumsuz etki gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Benzer şekilde, Sam (2001) tarafından yapılan Norveç'te öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili çalışmada yaşam doyumuna en önemli etkinin finansal durum ile ilgili olduğu belirtilmiştir.

5.1.9. Öğrencilerin akademik başarı durumlarına ilişkin sonuçlar ve tartışma

Öğrencilerinin akademik başarıları düzeylerine ilişkin görüşlerin analizler sonucunda elde olunan bulgularda akademik başarısızlık yaşamayan öğrencilerin daha önceki eğitimi Türk eğitim sistemine uygun sistemde gördükleri ortaya çıkmıştır. Öğrencilerinin vurguladıkları diğer bir sebep ise öğretim üyeleri tarafından yabancı öğrencilere karşı sergiledikleri anlayış ve tolerans olduğu görülmüştür. Fakat akademik başarısızlık yaşayan öğrenci görüşlerin analizler sonucundaki bulgulara göre başarısızlık sorununun başlıca nedenin eğitim sistemlerinin arasındaki fark ve akademik Türkçeye hakim olma sorunu olduğu sonuca varılmıştır. Akademik başarısızlığın diğer önemli sebebi farkı bölümden gelmeleri ve ders anlamada çektikleri zorluklarından dolayı stres ve yorgunluk olarak görülmüştür. Ayrıca öğrencilerinin görüşlerinde rast gelen akademik başarısızlık sebeplerinden biri de ayrımcılığa maruz kalmaları olarak ifade edilmiştir. Yardımcıoğlu, Beşel ve Savaşan (2017)'nin yaptıkları çalışmada benzer sonuç elde edilerek öğrencilerin akademik başarısızlığa neden olan en önemli probleminin dil (akademik anlamda) problemi olduğu görülmüştür.

5.1.10. Sosyo-kültürel farklılıklar ve uyum sorunlarına ilişkin sonuçlar ve tartışma

Araştırmanın genel amacı olan Azerbaycanlı öğrencilerinin sosyo-kültürel uyum sorunlarını ortaya çıkarılmasına yönelik olarak öğrencilerinin karşılaştıkları sosyo-kültürel farklılıklara ilişkin görüşleri toplanarak analiz edilmiştir. Analizler sonucunda elde olunan bulgulara göre öğrencilerinin Türkiye'ye ilk geldiklerinde karşılaştıkları en büyük farkı Türkiye'de aşırı derece tütün mamullerinin tüketilmesi ve en önemlisi dekadınlar tarafından da sigara içilmesi olduğu sonuca ulaşılmıştır. Kültürel şok yaşatan diğer fark ise Türkiye'de yaşlı inanlardan tutulmuş çocuklara kadar her kes tarafından çok fazla jargon kelimelerinin kullanımı olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra öğrencilerinin kültür farkı olarak vurguladıkları diğer nokta Türkiye'nin yemek/içecek ve kahvaltı medeniyetleri olmuştur. Öğrencilerinin yanıtlarından ülkeye ilk geldikleri zamanlar Türk yemeklere alışamadıklarını ve bazı öğrenciler tarafından hala kendi yemek kültürünü sürdürdükleri sonuca varılmıştır. Ayrıca öğrencilerden çoğu ilk zamanlar Türk çayını ve bazı içeceklerinin ağız tatlarından uygun gelmediğinden içemediklerini ifade ettikleri görülmüştür.

Analizlerden ortaya çıkan diğer sosyo-kültürel farklılık ise Türkiye'deki misafir ağırlama farkı olduğu görülmüştür. Öğrencilerinin dikkat çektiği önemli noktalardan biri Türk halkının aşırı hayvan severliktir. Öğrenciler, insanlar tarafından hayvanlara gösterilen özel ilgi ve dikkat toplumun refah durumlarının yüksek olduğundan doğduğu düşündükleri görülmüştür. Analizlerden elde olunan başka bir sonuç muhafazakar insanlara karşı olumsuz tutumlar ve hoş görmeme, yabancı öğrencileri tarafından ülkelerinin tanıtılması karşı gösterilen olumsuz tutumlardır. Ayrıca öğrenciler Türk ve Azerbaycan dillerindeki benzer kelimelerinin farklı anlamlarına, inanlarının farklı değer yargılarına ve hayat tarzlarının farklılıklarına değindikleri görülmektedir. Türkiye'de eğitim gördükleri süreçte üniversite kapsamında öğrencilerini şaşırtan özelliklerinin öğretmen-öğrenci ilişkileri, üniversitelerinin devletten bağımsızlığı ve sınıf arkadaşları arasında birlik ve arkadaşlık ilişkilerinin olmaması olduğu sonuca varılmıştır. Son olarak öğrencilerin yanıtlarından Türk halkın politik konulara ilişkin fikirlerini serbest olarak ifade ettikleri sonuca ulaşılmıştır.

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki sosyo-kültürel farklılıklarını gözlemleyen öğrencilere yanı sıra katılımcı öğrencilerinin arasında kültürel bakımından iki devletin kültürlerinin çok yakın olduklarından dolayı bir fark görmediklerini ifade edenler de görülmüştür. Benzer sonuçlar elde eden araştırmalardan biri Yardımcıoğlu, Beşel ve

Savaşan (2017)'nin yaptıkları çalışmasıdır. Araştırmanın sonuçlarına göre uluslararası öğrencilerin özellikle ilk yıllarda Türk yemeklerine alışamamaları dolayısıyla beslenme konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Özellikle YTB burslusu olan KYK'da kalan öğrenciler yurtlarında yemek yapmalarına izin verilmemesi dolayısıyla yetersiz beslenmelerini belirtmişlerdir. Kıroğlu, Kesten ve Elma (2010) yaptıkları çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin çoğu Türk kökenli olduğu için kültür benzerliğinden dolayı pek çok uyumsuzluk sorunu yaşamadıklarını, karşılaştıkları en ciddi sorun ise maddi sıkıntılar, ev, aile, arkadaş ve memleket özlemi olduğu sonuca varılmıştır.

5.2 Öneriler

Bu bölümde araştırmada elde olunan bulgulardan çıkartılan sonuçlarına dayalı olarak iki ayrı başlık altında hem uygulayıcılara, hem de araştırmacılara öneriler sunulmuştur. Fakat öneriler değerlendirilirken, çalışmanın sınırlılıklarının göz ardı edilmemesi önemlidir.

5.2.1 Uygulayıcılara Öneriler

- Araştırmada, öğrencilerin yükseköğretim için Türkiye'nin seçme nedenleri sırasında farklı kültür ve akademik ortam arayışının olduğu sonucuna varılmıştır. Öğrenciler, farklı etkinliklere katılarak hem yabancı kültürü tanıma şansları edinir hem de kendi kültürünü diğer yabancı ve Türk vatandaşlarına tanıtabilirler.
- Araştırma sonuçlarında bazı öğrenciler tarafından akademik başarısızlık sorunu yaşadıkları görülmüştür. Akademik başarısızlığın üstesinden gelmeleri için zorluk çektikleri konularda öğretmenlerden ve diğer sınıf arkadaşlarından yardım istemeye çekinmeleri, aynı zamanda Türkiye'de daha uzun süre eğitim gören diğer Azerbaycanlı öğrencilerden destek ve yardım istemeleri önerilebilir.
- Araştırmada bazı öğrencilerinin Türkçeye hakim olma konusunda sorunlarla karşılaştıkları ortaya çıkmıştır. Bu sonuca dayanarak öğrencilere dilin geliştirilmesi açısından sadece Azerbaycanlı öğrencilerle değil, Türk vatandaşlarla da uzun vadeli ilişkilerin kurulması tavsiye edilebilir.
- Araştırmada çoğu öğrencilerin görüşüne göre yurtdışında eğitim görmenin en olumsuz tarafı aileden ve vatandan uzak kaldıkları için özlem ve

yalnızlık duygularıdır. Bu durumda aile ve vatan özlemi çeken öğrenciler için arkadaş çevrelerinin daha iyi tutmaları ve Eskişehir’de faaliyet gösteren çeşitli uluslararası dernek ve vakıflara üye olarak hem zamanlarını iyi ve verimli değerlendirmeleri hem de vatan hasretini gidermeleri önerilebilir.

- Araştırma katılımcıların neredeyse tamamına yakınının maddi sıkıntı yaşadıkları sonuca varılmıştır. Yabancı öğrenciler için farklı devlet ve özel kurumlar tarafından sunulan burs fırsatlarını devamlı olarak takip etmeleri gerekir. Aynı zamanda yabancı öğrenciler için hem çalışabilecekleri hem de staj toplayaabilecekleri için gerekli izinler sağlanabilir.
- Öğrencilerin çoğunun sağlık sigortanın olmamasından dolayı sağlık sıkıntıları ile karşılaştıkları zaman zor durumda kaldıkları ortaya çıkmıştır. Bu sonuçtan yola çıkarak üniversitelerde misafir öğrenci statüsünde olmasına rağmen üniversitelerin bu öğrencilerin sağlık sorunlarının çözülmesi için bir sistem oluşturulması ya da bu sorunu çözecek farklı yöntemlerin geliştirilmesi gerekir.
- Araştırmaya katılan öğrenciler tarafından Türkiye’de eğitim sürecinde farklı alanlarda sosyo-kültürel farklılıklarla ve uyum sorunlarla karşılaştıkları sonuca ulaşılmıştır. Bu sorunların ütesinden sağlıklı ve daha az zarar görerek gelmeleri için öğrenciler, kendi kültürel değerlerini koruyacak şekilde bulunduğu toplumda mevcut sosyo-kültürel değerleri kabul etmesi yararlı olabilir.
- Yabancı ülkeye eğitim görme amacıyla gitmek isteyen öğrencilere, gitmeği planladıkları ülke veya şehrin yapısı, olanakları, yabacılara karşı sergiledikleri tutumları, kültürel özellikleri ve iş imkanları hakkında daha önceden araştırıp bilgi edinmeleri önemle tavsiye edilir.
- Türkiye’de bir yabancı olarak Azerbaycanlı öğrencinin karşılaştığı sosyo-kültürel sorunlarını araştıran bu çalışma, eğitim görmek amacıyla Türkiye’ye gelmek isteyen hem Azerbaycanlı hem de diğer yabancı öğrencilere katkı sağlayabilir.

5.2.2 Araştırmacılara Öneriler

- Bu çalışmada, Azerbaycanlı öğrencilerin karşılaştıkları sosyo-kültürel uyum sorunlarını nitel araştırma yöntemi ile inceleyen bir araştırmadır. Daha çok

kişiyi ulaşmak adına benzer çalışmanı nicel araştırma yöntemi ile yapılması önerilebilir.

- Bu araştırma, Türkiye'nin Eskişehir ilinde eğitim gören 20 Azerbaycanlı öğrenci ile sınırlıdır. Türkiye'nin diğer illerinde eğitim gören Azerbaycanlı öğrencileri de araştırmaya dahil edilerek daha kapsamlı bir araştırma yapılabilir.
- Araştırmada öğrencilerin neredeyse tamamına yakınının Eskişehir'deki sosyal olanaklarından memnun kaldıkları görölmüştür. Bu olanaklarını daha kapsamlı bir şekilde araştıracak çalışmalar yapılabilir.
- Azerbaycan'da eğitim gören Türk öğrencilerin karşılaştıkları sorunlarını inceleyecek benzer çalışmalar yapılabilir. Bu alışmalar sonucunda Türkiye'de Azerbaycanlı öğrencilerin ve Azerbaycan'da Türk öğrencilerin karşılaştıkları sorunları karşılaştırılabilir.
- Türkiye'de/Eskişehir'de Azerbaycanlı öğrencilerin karşılaştıkları sosyo-költürel uyum sorunlarını ile diğer yabancı ölkelerden gelen öğrencilerin Azerbaycanlı öğrencilerin karşılaştıkları sosyo-költürel uyum sorunlarını karşılaştırması adına benzer çalışmalar yapılabilir.
- Bu alışma, ister Türkiye'de isterse de Azerbaycan'da yapılacak araştırmalar için güncel kaynaklar sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Abasli, K.(2018). Türkiye'deki Azerbaycanlı öğrencilerin eğitim sürecindeki deneyimleri. *Eskişehir: 100. Yıl Azerbaycan Cumhuriyeti Uluslararası Kongresi*, 26-27 Mayıs, s.288-311.
- Açıkalm, A., Demirel, Ö. ve Önsoy, R. (1996). *Türkiye 'de yüksek öğrenim gören Türk Cumhuriyetleri öğrencilerinin sorunları*. Ankara: Pegem A
- Açık, F. (2008). Türkiye'de Yabancılara Türkçe Öğretilirken Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu*. Doğu Akdeniz Üniversitesi
- Agranat, D.L., Lukov, V.A. (2002). *Genç polisler: Yeni bir sosyal role uyum sorunu*. Moskova: Toplum.
- Akimenko, A.K. (2008). *Kişiliğin sosyo-psikolojik adaptasyon sistemindeki yalanlar ve davranış stratejileri hakkında fikirlerin birbirine bağlanması*. Saratov: Psikolojik Bilimler.
- Allahverdiyev, P. (2007). *Türk Cumhuriyetlerinden Türkiye 'ye Yüksek Öğrenim Görmeye Gelen Öğrencilerin Uyum Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Andreeva, G.M.(2001). *Sosyal psikoloji: lise için ders kitabı*. Moskova: Nauka.
- Antipiev, A.G. (2009). *Sosyokültürel Faktör ve Krizdeki Önemi Rus Toplumunu*. Sant Peterburg: Uluslararası Bilimsel Konferans Materyalleri.
- Antonova V.B. (1998). Yabancı uyruklu öğrencilerin uyum ve yaşam koşullarına adaptasyonunun psikolojik özellikleri. *Moskova Devlet Üniversitesi Dergisi*, No 1, s. 1-8.
- Arkatova, O.G.(2016). Sosyo-kültürel Uyumun Spesifikliği. *V.G. Shukhova adına Belgorod Devlet Teknoloji Üniversitesi Dergisi*, No 2, s.60-66.
- Aslan, G. (2021). Vital problems of primary and secondary schools and solution suggestions: A qualitative analysis based on the opinions of school administrators. *Journal of Qualitative Research in Educatio*., 25, s.198-234.
- Aydın, B. (1995). *Azerbaycan 'dan Türkiye 'ye Eğitim Amacıyla Gelen Öğrencilerin Dil-Kültür-Sosyal Problemleri ve Çözüm Teklifleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Azizi, A.M. (2017). Yabancı öğrencilerin bir Rus üniversitesine adaptasyonunun özellikleri. VI Uluslararası Bilimsel ve Uygulamalı Yabancı Öğrenciler Konferansı (Penza, 15 Aralık 2017). Penza: PSU Yayınevi, s. 52-56.
- Baryshnikov, N.V. (2012). Çok dilli iletişimsel yeterliliğin uygulanmasında mitolojik bir fenomen olarak kültür şoku. *Volgograd Devlet Pedagoji Üniversitesi Dergisi*, 1 (75), 9-13.
- Başaran Alagöz, S. ve Geçkil, T. (2017). Yabancı uyruklu üniversite öğrencilerinin sorunlarının incelenmesi: Konya ili örneği. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 20(4), 279-285.
- Batır, R. (2017). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesinde Dil Yeterliliklerinin Sosyo-kültürel Uyuma Etkisi, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Becker, I.L. ve Ivanchin, S.A. (2015). Yabancı öğrencilerin bir Rus üniversitesinin eğitim sürecine uyum sorunları (Penza Devlet Üniversitesi örneği). *Penza Devlet Üniversitesi Beşeri Bilimler Dergisi*, 4 (36), 247-257.
- Belinskaya, E.P. ve Tikhomandritskaya O.A. (2009). *Kişiliğin sosyal psikolojisi*. Moskova: Akademi.
- Belyaeva, L.A. (2001). Hayatta kalma, uyum sağlama, refah için stratejiler. *Sotsis Dergisi*. No. 6, s. 44-53.
- Beregovaya, O.A., Lopatina S. S. ve Oturgasheva N.V. (2019). Rus üniversitelerinde yabancı öğrencilerin sosyal ve kültürel adaptasyonunun önündeki engeller. *International Electronic Scientific Journal*, 2(38), 108-118.
- Berezhanova, A.A. (2010). Öğrencilerin kültürlerarası adaptasyonunda bir faktör olarak kültürel mesafe. *Rusya Halkların Dostluk Üniversitesi Psikoloji ve Pedagoji Bölümü Bulletin*, No. 1, 79-83.
- Berezin, F.B. (1998). *Bir kişinin zihinsel ve psikofizyolojik adaptasyonu*. Leningrad: Progress.
- Berry, J.W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Applied psychology: An international Review*, 46 (1), 5-34.
- Bilgili, H. (2016). *İnönü Üniversitesi 'nde yabancı uyruklu öğrenci olmak: Etnografik Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Budnik, G.A. ve Koroleva, T.V. (2018). Kültüroloji: Ders Kitabı. Ivanovo: *Ivanovo Devlet Güç Mühendisliği Üniversitesi V.I. Lenin*.

- Campion, M. A., Campion, J. E., and Hudson, J. P. (1994). Structured interviewing: A note on incremental validity and alternative question types. *Journal of Applied Psychology*, 79(6), 998–100.
- Carcary, M. (2009). The research audit trail – Enhancing trustworthiness in qualitative inquiry. *Electron Journal Bus Res Methods*, No.7, 11–24.
- Carmine, A.S. (2006). *Kültüroloji: üniversiteler için bir ders kitabı*. SantPeterburg: Lan’.
- Checkkareva, E.V. (2016). Rus Üniversitelerinde Yabancı Öğrencilerin Uyum Faktörlerinin İncelenmesi. Uluslararası katılımlı "Genç Rusya" genç bilim insanlarının tüm Rusya bilimsel-pratik konferansı, Kemero: *Kuzbass Devlet Teknik Üniversitesi Dergisi*, 1(7), 21-44.
- Chernikova, S.V. (2011). Kültürlerarası Uyum Ve "Kültürel Şok" Teorisi. *Modern Yüksek Öğretim Dergisi*, No. 4; 112-114.
- Chernikova, S.V. (2012). Kültürlerarası uyum modellerinin özü ve önemi. *Chelyabinsk Devlet Kültür ve Sanat Akademisi Bülteni*, 4 (32), 155-157.
- Çelik, İ. (2013). *Türkiye’de yükseköğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin sorunları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirn: Trakya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Çöllü, E. F. ve Öztürk, Y. E. (2010). Türk Cumhuriyetleri, Türk ve akraba topluluklarından Türkiye’ye yükseköğrenim görmek amacıyla gelen öğrencilerin uyum ve iletişim sorunları. *Journal of Azerbaijani Studies*. <http://jhss-khazar.org/wp-content/uploads/2010/06/18.pdf>adresinden erişilmiştir.
- Davies, D. and Dodd, J. (2002). Qualitative research and the question of rigor. *Qualitative Health research*, 12(2), 279-289.
- Despret, V. (2002). *Our emotional makeup: Ethnopsychology and selfhood*. New York: Other Press.
- Dmitrienko, N.A. Kovalenko, N.S., Vasilieva, S.L. ve Abramova, A.A. (2020). Tomsk üniversitelerinin eğitim ortamına yabancı öğrencilerin sosyo-kültürel adaptasyonu. Rusya'da Pedagojik Eğitim. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, No. 4, s.100-105.
- Dorozhkin, I.N ve Mazitova L.T (2008). Uluslararası Kolej Öğrencileri, Rus Eğitim ve Toplumunun Sosyal Uyum Sorunları. *Ufa Devlet Petrol Teknik Üniversite Dergisi*, 50 (2), S: 23-30.
- Dorozhkin, Yu.N. ve Mazitova L.T. (2007). Yabancı Öğrencilerin Sosyal Uyum Sorunları. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, No. 3(2), s.112-117.
- Erasov B.S. (1997). *Sosyal kültürel çalışmalar*. Moskova: Aspect-Press.

- Ergün, G. (2010). *Türkiye’de Öğrenim Gören Orta Asyalı Öğrenciler*. Trakya Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 2(1), 35-41.
- Ercan, L. (2001). Yabancı uyruklu ve Türk üniversite öğrencilerine ait sorunların bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 165-173
- Ermishina, N. D. ve Mikhailov A.N. (2006). *Kültüroloji: ders kitabı*. MPEI (TU) öğrencileri için el kitabı. Moskova: MPEI.
- Ershtein, L.B. (2010). *Kişiliğin ve toplumun gelişiminin ana itici güçleri olarak varoluş ve doğal seleksiyon mücadelesi: Ekolojik bir sistem olarak toplum*. Sant Peterburg: Piter.
- Evren, S. ve Kozak, N. (2012). Eskişehir’in Çekici Faktörlerinin Günübürlük Ziyaretçilerin Bakış Açılılarıyla Değerlendirilmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 220-232
- Falkova E.G. (2007). Temel kavram ve tanımlarda kültürlerarası iletişim: Metodolojik kılavuz. *SantPeterburg Devlet Üniversitesi Filoloji ve Sanat Fakültesi Dergisi*, No. 3, 1-117.
- Firsov, M.V. ve Studenkov E.G. (2000). *Sosyal hizmet teorisi*. Moskova: VLADOS.
- Forman, J. and Damschroder, L. (2007), "Qualitative Content Analysis", Jacoby, L. and Siminoff, L.A. (Ed.) *Empirical Methods for Bioethics: A Primer. Advances in Bioethics, Vol. 11, pp 35-49*
- Freinkman-Khrustaleva, N. S. (1995). Göç ve Göçmenler: Tarih ve Psikoloji. Sant Petersburg: *Sant Petersburg Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Dergisi*, No. 3 145-153.
- Frick, T.B. (2013). Kültürlerarası iletişim teorisinin temelleri: ders kitabı. Tomsk: *Tomsk Politeknik Üniversitesi Dergisi*, No. 5, 63-71.
- Furnham, A., Bochner, S. (1986). *Culture shock: Psychological reactions to unfamiliar environment*. London: Methuen.
- Garabayev, B. (2000). *Türkiye’de yüksek öğrenim gören Türk Cumhuriyetleri öğrencilerinin uyum sorunları ve Türkiye ve Türkler’e ilişkin kalıp yargılar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gorshkova, V.V., Dutova, O.V. ve Skachkova E.B. (2014). Değişen Rus toplumunda konunun sosyokültürel adaptasyonu. *Modern Bilim ve Eğitim Sorunları Dergisi*, No. 1, 40-61.

- Grebnnikova, I.A. (2011). Yabancı Öğrencilerin Adaptasyonu: Mekanizma Ve Faktörler. *Doğu Sibirya ve Uzak Doğu'da İnsani Araştırmalar Dergisi*, No. 3, s. 98-100.
- Grigoryeva, M.V. ve Bocharova, E.E. (2001). *Modern dünyada kişilik uyumu*. Saratov: Nauka.
- Grishaeva, L.I. ve Tsurikova L.V. (2006). *Kültürlerarası iletişim teorisine giriş: Ders Kitabı*. Moskova: Akademi.
- Grunt, E.V. (2019). Ural Megapolis'te Orta Asya'dan Göçmenlerin Sosyo-kültürel Uyumunu Etkileyen Faktörler. *Logos ve Praxis Dergisi*, 18 (3), 112-123.
- Grushevitskaya, T.G. (2002). *Kültürlerarası iletişimin temelleri*. Moskova: ÜNİTİ.
- Gudkov, D.B. (2003). *Kültürlerarası iletişim teorisi ve pratiği*. Moskova: Gnosis.
- Gullahorn, J. T. and Gullahorn J. E. (1963).An extension of the U-curve hypothesis.*Journal of Social Issues*, 19 (3), Pp. 33-47.
- GulRaihan, M. and Sandaran S. C. (2017). Sociocultural Adaptation Challenges of International Students at a Higher Learning Institution in Malaysia. *LSP International Journal*, 4(2), pp.85-101.
- Gurevich, P.S. (1996). *Kültür bilimi*. Moskova: Nauka.
- Güçlü, N. (1996). Uluslararası Öğrencilerin Uyum Problemleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, No.12, s.101-110.
- Paksoy, H. M., Paksoy S.ve Özçalıcı, M. (2014). Türkiye’de Yüksek Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sosyal Sorunları: Gap Bölgesi Üniversiteleri Örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 85-94.
- Harsh, S. (2011). Purposeful Sampling in Qualitative Research Synthesis, *Qualitative Research Journal*, 11(2), 63-75.
- Hollowitz, J. and Wilson, C.E. (1993). Structured interviewing in volunteer selection. *Journal of Applied Communication Research*, No. 21, 41-52.
- Ignatova, I. B. ve Burykina, V. G.(2010). Yabancı uyruklu öğrencilerin kültürel şok ve ortadan kaldırılma yolu. *Belgorod Devlet Üniversitesi Dergisi*, 2(4), 236-239
- Ignatova, Yu.E. (2009). Emek göçmenlerinin sosyal adaptasyonu: kavram, öz ve stratejiler. *Rusya İçişleri Bakanlığı Yönetim Akademisi Tutanakları*. No. 4, 113-117.

- Jiman, M. (2017). Rusya'daki Çinli öğrencilerin kültürler arası adaptasyonu Ionin, L.G.(1988). *Kültürel şok: etnik klişeler çatışması*. Minsk: Hasat.
- Isaev, B.A. (2008). *Diyagramlarda ve yorumlarda sosyoloji*. Sant Peterburg: Peter.
- Işık, M. ve Yıldırım, N. L. (2019). Eskişehir’de Öğrenim Gören Öğrencilerin Eskişehir İmaj Algisi. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 120-145
- Ivanonkiv, O. (2014). *Yabancı uyruklu öğrencilerin Avrupa eğitim alanında eğitimlerinin düzenlenmesi ile ilgili araştırmalar*. Ternopil: TNTU.
- Ivanova, A.V., Popov, M.E. ve Popova, S.V. (2013). *Sosyokültürel uyum ve entegrasyonun temelleri: ders kitabı*. Stavropol: NCFU.
- Kang, S. (2006). Measurement of acculturation, scale formats, and language competence. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37(6), s.669.
- Karako, P.S. (1998). *Adaptasyon*. En son felsefi sözlük. A.A. Gritsanov. (Ed). Minsk: Belarus Bilimi.
- Karaoğlu, F. (2007). *Yabancı Uyruklu Öğrencilerde Uyuma Davranışı: TÖMER Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü.
- Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Karasik, V.I. (2009). *Dil anahtarları*. Moskova: Gnosis.
- Karymbaeva, Z. (2010). Türkiye’nin büyük öğrenci projesi: Orta Asya Cumhuriyetleri. Gazi Üniversitesi.
(<https://www.udef.org.tr/media/academic/pdf/00c90ae6f72f4bf19add650f27603c49.pdf>)
- Kavak, Y. ve Baskan, G. A. (2001). Türkiye’nin Türk cumhuriyetleri, Türk ve akraba topluluklarına yönelik eğitim politika ve uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, No 20, S. 92 -103.
- Kethüda, Ö. (2015). Türkiye’deki Uluslararası Öğrenci Hareketliliği Üzerine Bir Araştırma. *Yükseköğretim Dergisi*, No. 3, 147–161
- Kıroğlu, K., Kesten, A. ve Elma, C. (2010). Türkiye’de öğrenim gören yabancı uyruklu lisans öğrencilerinin sosyo-kültürel ve ekonomik sorunları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(6),26-39
- Kim, Y. Y. (2002). *Cross-cultural adaptation: An integrative theory. Readings in cultural contexts*. Mountain View, CA: Mayfield. 237-245.
- Kononova, S. N. (2012). Forming of ethnotolerant relations of future specialists in the institutes of higher education. *Human Capital*. 1(37), 122-123.

- Konstantinovsky, D.L. (2003). Kendi kaderini tayin veya adaptasyon. *Mir Rossii Dergisi*, No. 2. s.123-143.
- Korel, L.V. (2005). *Uyarlama sosyolojisi: Teori, metodoloji ve tekniklerle ilgili sorular*. Novosibirsk: Nauka.
- Korel, L.V. (2007). Sosyal sistemlerin uyarlanabilir mekanizmalarının arkitektoniği: sosyolojik söylem. *Moskova Ekonomi ve Sosyoloji Bilimler Dergisi*, No.1, 169-185.
- Kotov, V.D. (2012). *Kültürler arası süreçler ve kitle iletişimi*. Moskova: Kitap Laboratuvarı.
- Kovaleva, O.V. (2006). *Kültüroloji*. Moskova: Knorus.
- Kozikoğlu, İ. and Aslan, M. (2018). Socio-cultural, psychological and academic problems of undergraduate Syrian students in Turkey. *Issues in Educational Research*, 28(3), 701-719.
- Kramorenko, M.İ. (2016). *Yabancı öğrencilerin bir Rus askeri üniversitesi koşullarında sosyo-kültürel adaptasyonu*. Yüksek Lisans Tezi. Saint Petersburg Devlet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kravchenko, A.I. (2000). *Kültür bilimi: Sözlük*. Moskova: Akademik proje.
- Krivtsova, I.O. (2011). Yabancı öğrencilerin Rus Üniversitesi'nin eğitim ortamına sosyokültürel adaptasyonu (N.N.Burdenko'nun adını taşıyan Voronezh Devlet Tıp Akademisi örneği üzerine). *Temel Araştırmalar Bilimsel Dergisi*. 8(2), 284-288.
- Kuş, E. (2009) *Nicel-nitel araştırma teknikleri: Sosyal bilimlerde araştırma teknikleri nicel mi? Nitel mi?* Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kulikova, O. A. (2017). Kültürel şok: yeni kültüre sosyo-psikoloji uyum. *Üniversite Haberleri Dergisi*, N:5, s.190-195.
- Kurtça, B.(2020). Bartın Üniversitesi'nde Eğitim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 113-126.
- Kuznetsov, P. S. (2000). Sosyal uyum kavramı. Saratov: Volga.
- Kuznetsova, L. P. (2002). *Sosyal hizmetin temel teknolojileri: Ders Kitabı*. Vladivostok: Uzak Doğu Devlet Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Lapina S.V. (2006). *Kültüroloji*. Minsk: TetraSystems.

- Lebedeva, N.M. (1997). *Etnik grupların sosyo-psikolojik kültürleşme kalıpları*. Moskova: Starıy Sad.
- Lebedeva, N.M. (1999). *Etnik ve Kültürlerarası Psikolojiye Giriş: Bir Çalışma Kılavuzu*. Moskova: Klyuch.
- Leontovich, O. (2007). *Kültürlerarası iletişime giriş*. Moskova: Vestnik.
- Leskova, I.V. (2008). Kişilik kimliğinin oluşumu için mekanizmalar olarak sosyalleşme ve inkültürasyon. *Belgorod Eyalet Üniversitesi'nin Bilimsel Açıklamaları Dergisi*. 12 (52), s.19-24.
- Levicheva, E.V. ve Lebedeva O.A. (2017). Modern Eğitim Alanının Bir Olgusu Olarak Yabancı Öğrenci. *Modern Bilim Yoğun Teknolojiler Dergisi*, No. 5, s. 118-122.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Louis, M. R. (1980). Surprise and sense making: what newcomers experience in entering unfamiliar organizational settings. In *Administrative Science Quarterly*, pp. 226-251.
- Luneva, O. V. (2018). Sosyal uyum. *Moskova: İnsani Yardım Üniversitesi Beşeri Bilimler Enstitüsü Dergisi*, No.3, s.240-247.
- Lysgaard, S. (1955). Adjustment in a foreign society: Norwegian Fulbright grantees visiting the United States. *International Social Science Bulletin*, 7, pp. 45-51.
- Lytova, O. (2007). Teaching international journalism students verbs expressing verbal and cogitative activity. *Fundamental Research*. 10, 135-145.
- Mahmood, H. and Burke, H.G. (2018). Analysis of Acculturative Stress and Sociocultural Adaptation Among International Students at a Non-Metropolitan University. *Journal of International Students*. 8(1), pp. 284–307.
- Makhanko, N.V. (2001). *Kültürün dönüşüm süreçlerinde sosyokültürel uyum*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kuban Devlet Tarım Üniversitesi, Felsefe ve Kültürel Çalışmalar Bölümü.
- Maklakov, A.G. (2001). Kişisel uyarlanabilir potansiyel: aşırı koşullarda harekete geçirilmesi ve öngörülmesi. *Moskova Psikolojik Dergisi*, 22(1), S. 16-24
- Maksımchuk, E. D.(2018). *Rusya'da çalışan Asya, Afrika Ve Güney Amerika'dan yabancı uyruklu öğrencilerin kültürlere uyumu*. Yayınlanmış Doktora Tezi. N.G. Chernyshevsky adına Saratov Ulusal Araştırma Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Malashikhina, I.A. ve Artemenkova L.F. (2003). Psikolojik ve pedagojik desteğin bir nesnesi olarak kişilik. *St.Petersburg: 3. Tüm Rusya Psikologlar Kongresi*, 250-253.
- Mamontov S.P. (1996). *Kültürel çalışmaların temelleri*. Moskova: ROU
- Matetskaya, A.V. (2006). *Kültür sosyolojisi: derslik*. Rostov-on-Don: Phoenix.
- Matyash, O.I., Pogolsha V.M., Kazarinova N.V. vd (2011). *Kişilerarası iletişim: teori ve yaşam*. Saint Petersburg: Reç.
- Melnichuk, M.G. (2014). *Göçmen öğrencilerin eğitim ortamına psikososyal uyumu. Göçmenlerin modern dünyada sosyo-psikolojik uyumu*. V.V. Konstantinov (Ed). Moskova: Pero.
- Merenkov, A. and Antonova, N. (2015). Problems of social adaptation of international students in Russia. *The New Educational Review*. 41(3), pp.122-132.
- Merton, R. (1992). *Toplumsal yapı ve anomi. Suç sosyolojisi (Modern burjuva teorileri)*. (Çev: M.N. Gretsky). Moskova: Progres.
- Merton, R. (2006). *Sosyal teori ve sosyal yapı*. Moskova: AST.
- Mikhailenko, O. I. (2014). Göçmen öğrencilerin etkili adaptasyonuna katkıda bulunan faktörler. Stavropol: *Kuzey Kafkasya Federal Üniversitesi Dergisi*. 6, 106-108.
- Mikhailova O.B. ve Costales A.I. (2011) Yabancı öğrencilerin kültürlerarası uyum sorunları. *Rusya Halkların Dostluk Üniversitesi Psikoloji ve Pedagoji Bölümü Bulletin*. No. 3, 29-33.
- Milenina V.V.(2018). Yabancı uyruklu öğrencilerin uyum sürecinde kültürel şok. *K.Minin adına NizhnyNovgorod Devlet Pedagoji Üniversitesi Dergisi*, 3(19), 75-79.
- Minyushev, F.I. (1999). *Sosyal antropoloji*. Moskova: Nauka.
- Mironova, E.N. ve Solovyova L.V. (2016). Sosyokültürel uyum faktörleri. *Bilim, Kültür, Eğitim Dünyası Dergisi*, 3 (58), s. 183-185.
- Mirzayanova L.F. (2007). Birinci sınıf öğrencilerinin mesleki eğitime ve mesleki faaliyetlere adaptasyon döneminde eğitsel-bilişsel ve eğitsel-mesleki motivasyon özellikleri. *Polotsk Devlet Üniversitesi Dergisi*, 4(11), 35-38.
- Morozova, S.V. (2010). Kültür bilimi: tüm uzmanlık alanlarından öğrenciler için bir ders kitabı. Moskova: *Moskova Devlet Basım Sanatları Üniversitesi Dergisi*, 2(3), 1-27.

- Musalı, A. (2018). *Eskişehir’de Lisansüstü Eğitim Alan Azerbaycanlı Öğrencilerin Türkiye’yi Tercih Sebepleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Nikitich L.A. (2005). *Kültür bilimi. Teori. Felsefe. Kültür tarihi*. Moskova: LLC "Unity-Dana” .
- Nikitina, M. Ya. (2009). Kültür kavramı, yapısı ve işlevleri. *Habarovsk Devlet Ekonomi ve Hukuk Akademisi*. 1, 101-117
- Orlova, E.A. (2007). Sosyokültürel gerçeklik: kavramın tanımına doğru. *Kişilik. Kültür. Toplum. Rostov Bilimsel ve Pratik Dergisi*, 1 (34), s.72-78.
- Osokin, Yu.V. (2007). *Kültür.Ansiklopedik makalelerde çağdaş kültürel çalışmalar*. Moskova: KomKniga.
- Özçetin, S. (2013). *Yükseköğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin sosyal uyumlarını etkileyen etmenler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, M. (2012). Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(1), 10-13
- Patton, M. Q. (1999). Enhancing the quality and credibility of qualitative analysis. *Health Serv Res*. 34(1), 189–208
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative evaluation and research methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- Petrovsky, V.A. (1996). *Psikolojide kişilik: öznellik paradigması*. Rostov: Logos.
- Piterova, A. Yu. (2014). Kültürel Şok: Özellikler Ve Üstlenme Yolları. *"Bilim. Toplum. Eyalet " Elektronik Bilimsel Dergisi*, No. 4 (8), s.1-14.
- Polyakova, S.V. (2012). İletişimsel başarısızlıkların kavramı ve ortaya çıkma nedenleri. *A.S. Puşkin Adına Leningrad Eyalet Üniversitesi Bülteni*, No 7, S. 83-92.
- Pomortseva, NA (2009). Yabancı bir dinleyici kitlesinde metnin çalışmasının dil-kültürel uyum açısından özellikleri. *Rostov: Güney Federal Üniversitesi Pedagojik Bilimler Dergisi*, No. 7, 168-174.
- Popkova, E.B. (2013). İnkültürasyonun sosyo-kültürel bir süreç olarak incelenmesine teorik yaklaşımlar. Rostov: *Güney Federal Üniversitesi, Sosyolojik Bilimler Dergisi*, No.3 s.43-47.
- Radugin, M. ve Radugin, K.A. (1999). *Sosyoloji: ders anlatımı*. Moskova: Sentr.
- Rean, A.A. (1995). Bireysel sosyal uyum sorunu üzerine. *St.Petersburg Devlet Üniversitesi Bülteni*, 6(3), S. 74–79.

- Rean, A.A. (2006). *Kişilik adaptasyonunun psikolojisi. Analiz. Teori. Uygulama.* SantPeterburg: Prime-Evroznak.
- Rimashevskaya, N.M. (2004). *Nüfus ve küreselleşme.* Moskova: Bilim.
- Romm, M.V. (2002). *Toplumda kişisel uyum: teorik ve metodolojik yönleri.* Novosibirsk: Vestnik.
- Rozin V.M. (1998). *Kültürel çalışmalara giriş.* Moskova: Forum.
- Sadokhin, A.P. ve Grushevitskaya, T.G. (2004). *Kültür bilimi. Kültür teorisi.* Moskova: UNITI.
- Sam, D.L. (2001). Satisfaction with Life among International Students: An Exploratory Study. *Social Indicators Research*, 53(3), 315-37
- Seale, C. (1999). Quality in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 5(4), 465-478.
- Semenenko, I. (2006). Yabancı kültürel toplulukların gelişmiş ülkelerde entegrasyonu. *Moskova Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, N 10, 58-68.
- Sümer, S., Poyrazli, S., and Grahame, K. (2008). Predictors of depression and anxiety among international students. *Journal of Counseling & Development*, 86(4), 429-437.
- Shabanova, M.A. (1995). Özgürlük bağlamında sosyal uyum. *Moskova Sosyolojik Araştırmalar Dergisi*, No. 9, 79-93.
- Shamne, N.L. (2000). Kültürlerarası iletişim ve anlama sorunu. *VolSU Bülteni*. 2(2), 105–110.
- Shamne, N.L. (2002). Öğrencilerin yabancı bir kültür ortamına adaptasyonunun özellikleri. *Rusya ve Amerika ülkeleri: tarihsel etkileşim deneyimi.* Volgograd: VolSU Dergisi, Cilt. 2, 392–398.
- Shostak, S. (2005). Kültürel yayılma mekanizmaları. *Öğrencilerin Dosya Arşivi Dergisi*, No.3. S.142-164.
- Shpak, L.L. (1991). *Sosyo-kültürel uyum: öz, sorunlar, yönler.* Kemerovo: USPEHpress.
- Shpak, L.L. (1992). *Sosyo-kültürel uyum: öz, yönler, uygulama mekanizması.* Moskova: Vestnik
- Shtompka P. (2002). Sosyal değişim travma gibidir. *Moskova Sosyolojik Araştırmalar Dergisi*, No.1, 1-13.
- Smirnova, A.N. (2014). Yabancı öğrencileri bir Rus askeri üniversitesinde eğitim için hazırlamadaki zorluklar ve bunların üstesinden gelmenin yolları. *Yaroslavl Pedagoji Bülteni*, No. 4, s. 84 – 88.

- Smirnova, E. (2007). Role of communication skills in professional training of future specialists. *Herzen State Pedagogical University Bulletin*, 30(8), 89-95.
- Smolina, T.L. (2012). Kültürel şokun üstesinden gelmek için bir strateji olarak sosyal destek. *Moskova Psikolojik ve Pedagojik Araştırmalar Dergisi*, No. 1, S. 29-34.
- Soldatova, G.U. (1998). *Etnik gerilim psikolojisi*. Moskova: Znamya
- Sorokin, P.A. (1992). *İnsan.Medeniyet.Toplum*. Moskova: Politik.
- Stefanenko, T. (2000).*Etnopsikoloji*. Moskova: Aspekt Press.
- Stenbacka, C. (2001). Qualitative research requires quality concepts of its own. *Management Decision*, 39(7), 551-555.
- Stokrocki, M. (1997).*Qualitative forms of research methods*. Reston, VA: National Art Education Association.
- Stolyarenko, L.D. (2016). *Sosyal psikoloji: üniversite öğrencileri için ders kitabı*. Moskova: KnoRus.
- Strauss, A. and Corbin, J. (1998).*Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sukhova, A. N. (2013). *Yabancı öğrencilerin sosyal, akademik ve kültürel uyumu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Nizhny Novgorod: N.I. Lobachevsky adına Nizhny Novgorod Eyalet Üniversitesi, Kültüroloji Bölümü.
- Sultanova, I.V. (2014). Birinci sınıf öğrencilerinin sosyal ve psikolojik uyumunun faktörleri. Simferopol: *Vernadsky Kırım Federal Üniversitesi Dergisi*, No. 1, 112-116.
- Sultanova, I.V. (2015). Birinci sınıf öğrencilerinin sosyal ve psikolojik adaptasyon faktörleri. *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 9 (10), 105-110.
- Surygin, A.I. (2001). *Yabancı öğrenciler için üniversite öncesi eğitim sisteminin pedagojik tasarımı*. Saint Petersburg: Zlatoust.
- Syrovezhkin, A.A. (2019). Toplumun evriminde bir faktör olarak kültürel yayılma. *Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 4 (25), 44-47.
- Şahin, C. (2001). *Yurtdışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme*. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21 (2), 57-67.
- Tarak, S. (2006). *Kültürel anlayışla gelen Azeri öğrencilerin eğitim ve memnuniyet süreci*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ten. Yu.P. (2007). *Kültüroloji ve kültürlerarası iletişim*. Rostov: Phoenix.

- Thierry, L. (2011). Sosyokültürel uyum: öz ve işlevler. *Ivanovo Eyalet Üniversitesi Dergisi*, 11 (54), 76-78.
- Topal, M. ve Mammadov, R. (2019). Türkiye'deki Azerbaycanlı öğrencilerin eğitim sürecindeki deneyimleri. *100. Yılında Azerbaycan Cumhuriyeti" Uluslararası Kongresi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. 289-290.
- Triandis, G.S. (2007). *Kültür ve sosyal davranış: çalışma kılavuzu*. Moskova: Forum.
- Triandis, H. (1994). *Culture and social behavior*. New York: McGraw-Hill.
- Troshina, N. V. (2014). Modern insanın adaptasyon türleri: sorunun sosyo-felsefi analizi. *Saratov Üniversitesi Dergisi, Felsefe. Psikoloji. Pedagoji Bölümü*. 14 (1), 31-45
- Tseng, W. (2002). International students' strategies for well-being. *College Student Journal*, 4, 591-597.
- Turner, R. (2012). The need for systematic ethnopsychology: The ontological status of mentalistic terminology. *Anthropological Theory*. 12, 29-42.
- Umerova, Z.K.(2013). Kültürel şok: özü ve üstlenme yolları. *Ukrayna Ulusal Bilimler Akademisi süreli yayınların bilimsel elektronik kütüphanesi*, No. 253, 148-150.
- Urmantsev, Yu.A. (1998). Adaptasyonun doğası (sistemik açıklama). *Moskova Felsefe Sorulari Dergisi*, No.12, 21-36.
- Ushkanova, R.D. (2010). Kültürleşmenin Mantıksal-Anlamsal Analizi. *Kuzey-Doğu Federal Üniversitesi Bülteni*, No. 1(7), s. 149-153.
- Vereshchagin, E.M. ve Kostomarov V.G. (1990). *Dil ve kültür*. Moskova: Nauka.
- Vezhbitskaya, A. (2001). *Kültürleri anahtar kelimeler aracılığıyla anlamak*. Moskova: Slav Kültürünün Dilleri Yayınları.
- Vitenberg E.V.(1995). Sosyal ve kültürel değişimlere uyumun sosyo-psikolojik faktörleri. *Saint Petersburg, Bilimsel Dergi*, 77(6), 33-97.
- Vitkovskaya, M.,& Trotsyk, I. (2005). International students' adaptation of living and studying condition in Russia (case of RUDN university). *Russian University of People's Friendship Bulletin*, 67, 267-283.
- Vitkovskaya, M.İ. ve Trotsuk, I.V. (2004). Uluslararası öğrencilerin yeni yaşam koşullarına uyarlanması. *Moskva, Halkların Dostluğu Dergisi*, 6(7), 267-283.
- Volkova, T. F. (2017). Yabancı uyruklu öğrencilerin uyum soruları: Çin öğrencilerinin üniversitenin eğitim ortamı koşullarına uyum faktörleri (Tomsk Politeknik Üniversitesi örneği). *KubSAU Bilimsel Dergisi*, 129 (5), 1-14.

- Ward, C. and Kennedy, A. (1993). Where is the “culture” in cross-cultural transition?
Journal of Cross-Cultural Psychology, 24 (2).221-249.
- Ward, C. and Kennedy, A. (2001) Psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transitions: A comparison of secondary students at home and abroad. *International Journal of psychology*, No.28, pp. 129-147.
- Ward, C., 2013. Probing identity, integration and adaptation: Big questions, little answers. *International Journal of Intercultural Relations*, No 37, 391–404.
- Weissman, D., Furnham, A. (1987). The expectations and experiences of a sojourning temporary resident abroad: a preliminary study. In *Human Relations*. No. 40, pp. 313-326.
- White, G. M. (1995). *Ethnopsychology. New directions in psychological anthropology*. New York: Cambridge University Press.
- Wilton, L. ve Constantine, M. G. (2003). Length of Residence, Cultural Adjustment Difficulties, and Psychological Distress Symptoms in Asian and Latin American International College Students. *Journal of College Counseling*, 6(2), 177-187.
- Yanutsh, O.A. (2014). Modern eğitimin temel görevi olarak öğrencilerin aşılması: kültürel bir analiz. *Kültür Bilimi Dergisi*, No. 1, 116-120.
- Yardımcıoğlu, F., Beşel, F., ve Savaşan, F. (2017). Uluslararası Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Problemleri ve Çözüm Önerileri (Sakarya Üniversitesi Örneği). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 12(1), 203-254
- Yazvinskaya, T.N.(2009). *Rus eğitimine uyum sürecinde yabancı öğrencilerin sosyo-kültürel desteği*. Moskova: Chita.
- Yılman, M. (1990). *Çağdaş Eğitim Sosyolojisi*. İzmir: Yayın Enstitüleri.
- Zavalsız, A. S. ve Güdağ, E. (2017). Yabancı uyruklu öğrencilerin sosyo-kültürel entegrasyonu (Karabük Üniversitesi örneği). *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(6), 3168-3192
- Zhirnova, I.L.(2012). *Yabancı öğrencilere bilişsel stilleri dikkate alarak öğretim başarısı için psikolojik koşullar*. Kursk: Psikoloji Bilimler.
- Zhmyrikov, A.N. (1989). *Yeni aktivite ve iletişim koşullarında kişiliğin sosyal ve psikolojik adaptasyonunun teşhisi*. Leningrad: Progress.
- Zhukov, V. Yu. (2004). Kültür teorisinin temelleri. Eğitim sürümü. Saint Petersburg: *Saint Petersburg Devlet Mimarlık ve İnşaat Mühendisliği Üniversitesi Dergisi*, 2(3), 1-29.

Zimmer, G. (1996). *Kültürün özü üzerine*. Moskova: Yurist.

Zotova, O.I. ve Kryazheva, I.K. (1979). *Kişiliğin sosyal ve psikolojik adaptasyonunun bazı yönleri. Sosyal davranışın düzenlenmesinin psikolojik mekanizmaları*. Moskova: Nauka.

http-1: <https://www.altayli.net/turkiyenin-buyuk-ogrenci-projesi-1992-2012.html> (Erişim tarihi: 25.04.2020)

http-2: <https://www.ytb.gov.tr/uluslararası-ogrenciler/uluslararası-ogrenci-hareketliliği> (Erişim tarihi: 18.10.2020)

http-3: <https://www.ytb.gov.tr/uluslararası-ogrenciler/türkiye-bursları> (Erişim tarihi: 10.11.2020)

http-4:

https://spravochnik.ru/sociologiya/socialnaya_adaptaciya/osobennosti_i_mehanizmy_socialnoy_adaptacii/#mehanizmy-socialnoy-adaptacii (Erişim tarihi: 25.10.2020)

http-5: <https://studizba.com/lectures/105-jekologija/1379-jekologija-cheloveka/25394-7-adaptacija-cheloveka-k-uslovijam-okruzhajuschej-sredy.html> (Erişim tarihi: 25.10.2020)

http-6: <https://www.grandars.ru/college/sociologiya/funkcii-kultury.html> (Erişim tarihi: 16.12.2020)

http-7: <https://leksi.com/1-97565.html> (Erişim tarihi: 10.12.2020)

http-8: <https://www.mudriyfilosof.ru/2013/10/osnovniefunkciikultury.html> (Erişim tarihi: 14.10.2020)

http-9: http://www.gumfak.ru/kult_html/lecture/lect13.shtml (Erişim tarihi: 03.01.2021)

http-10:

https://www.ntnu.ru/frontend/web/ngtu/files/org_structura/library/resurvsy/pervokursnik/ineu/sociolog/system/teor/t6.html (Erişim tarihi: 10.03.2021)

http-11: <https://www.russianturkiye.com/vospitanie-rebyonka-v-turczii/> (Erişim tarihi: 21.02.2021)

http-12: <https://arbathomes.ru/article/attitudes-towards-children-in-turkey/> (Erişim tarihi: 29.01.2021)

http-13: <https://www.grandars.ru/college/sociologiya/inkulturaciya.html> (Erişim tarihi: 02.04.2021)

http-14: https://melimde.com/3-lekciya-process-inkuleturacii-v-obshestve.html#1._Понятие_«инкультурации» (Erişim tarihi: 16.04.2021)

http-15: <https://works.doklad.ru/view/LZSk3InIwk.html> (Erişim tarihi: 12.03.2021)

http-16: https://studme.org/90311/kulturologiya/osobennosti_protssesa_akkulturatsii
(Erişim tarihi: 17.01.2021)

http-17: <http://allrefs.net/c2/3lplk/p16/> (Erişim tarihi: 19.04.2021)

http-18: https://vuzlit.ru/534680/kulturnaya_diffuziya_sovremennye_konteksty (Erişim tarihi: 18.02.2021)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Venera Shikhkamalova
Yabancı Dil : Rusça
Doğum Yeri ve Yılı :Azerbaycan /1995
E-Posta :venerashikhkamalova@anadolu.edu.tr

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2013-2017, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi /Psikoloji Fakültesi/Çocuk Psikolojisi Bölümü (Lisans)
- 2018-2021, Anadolu Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü/ Eğitim Yönetimi (Yüksek Lisans)
- Ocak 2020, Rusça Araştırmacı, Anadolu Üniversitesi/ Anadolu Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Yayınları:

Şihkamalova, V, Ceylan, M , Nur, K , Şihkamalova, V (2020). Vietnam Eğitim Sisteminde Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesi . Anadolu Journal of Educational Sciences International , Cilt: 10 Sayı: 1 , 701-728 .